

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav pro archeologii

Historické vědy

Disertační práce

(přílohy)

Mgr. Pavla Tomanová

***PŮVOD ARCHITEKTONICKÝCH TRADIC PREDROMÁNSKÝCH
KOSTELŮ S CENTRÁLNÍM PŮDORYSEM V ČECHÁCH. PŘÍKLADOVÁ
STUDIE: ROTUDNA SV. PETRA A PAVLA NA BUDČI.***

**Origins of architectural traditions of Pre-Romanesque central-plan
churches in Bohemia. Case study: St. Peter and Paul Rotunda at Budeč.**

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Sláma, CSc. (†)

Mgr. Jana Maříková-Kubková, PhD.

2021

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHY K 1. KAPITOLE

KATALOG (text)

Obsah:

ITÁLIE

AQUILEJSKÁ PROVINCE.....	1
1. AQUILEA.....	1
CARALESKÁ PROVINCE.....	2
2. NUXIS (o. Sardinie)	2
GRADSKÁ PROVINCE.....	4
3. PADOVA.....	4
4. VERONA.....	5
5. VICENZA.....	7
MILÁNSKÁ PROVINCE.....	8
6. CASTELSEPRIO.....	8
7. MILÁN S. Gregorio.....	10
8. MILÁN San Lorenzo Maggiore.....	13
9. MILÁN – San Satiro.....	14
10. PAVIA.....	16
RAVENNSKÁ PROVINCE.....	17
11. BOLOGNA.....	17
12. PALAZZO PIGNANO.....	18
13. RAVENNA mausoleum Gally Placidie.....	20
14. RAVENNA S. Maria Maggiore.....	21
15. RAVENNA San Vitale.....	22
16. RAVENNA st. Andrea dell’Arcivescovado.....	24
17. RIMINI.....	25
ŘÍMSKÁ PROVINCE.....	26
18. ALIFE Madonna delle Grazie.....	26
19. ALIFE S. Giovanni.....	27
20. BENEVENTO.....	28
21. CANOSA DI PUGLIA.....	30
22. CASSINO.....	32
23. PERUGIA.....	34
24. RAVISCANINA.....	36
25. ŘÍM San Stefano Rotondo.....	38
26. ŘÍM Pantheon.....	40

DALMÁCIE

ZADARSKÁ DIECÉZE.....	41
27. ZADAR – Sv. Trojstva/ Sv. Donat.....	41
28. ZADAR – Sv. Marija kod vrata Stomorice.....	44
29. ZADAR – Sv. Krševan na Kolovarama.....	46
30. ZADAR – Sv. Vid.....	48
31. PRIDRAGA U NOVIGRADU, poloha Mijovilovac.....	49
32. KAŠIĆ U NOVIGRADU, poloha Mastirine.....	50
33. ŠKABRNJA.....	52
SPLITSKÁ ARCIDIECÉZE.....	53
34. SALONA GRADINA.....	53
35. BISKUPIJA.....	55
36. BRIBIR.....	55

37.	BRNAZE u Sinje.....	57
38.	CITORIJ (o. Dugi Otok)	58
39.	KOTOR.....	59
40.	MALI IŽ.....	61
41.	NIN.....	62
42.	OŠLJE U STONU.....	64
43.	PRČANJ.....	65
44.	ROVANJSKA.....	65
45.	SEGET GORNJI.....	67
46.	STOBREČ.....	68
47.	SPLIT – Sv. Trojica.....	68
48.	SPLIT – Sv. Nikola „de Sdoria“	71
49.	SPLIT – Sv. Matej, mauzoleum biskupů.....	72
50.	SPLIT – katedrála Sv. Marije.....	73
51.	SAVAR (o. Dugi Otok)	75
52.	TROGIR – Sv. Marija.....	76
VÝCHODOFRANSKÁ ŘÍŠE		
KOLÍNSKÁ ARCIDIECÉZE.....78		
53.	CÁCHY.....	78
54.	DEUTZ.....	81
55.	ELTEN.....	82
56.	KOLÍN NAD RÝNEM St. Gereon.....	85
57.	KOLÍN NAD RÝNEM St. Pantaleon.....	86
58.	LUTYCH.....	89
59.	MUIZEN.....	90
MAGDEBURSKÁ ARCIDIECÉZE.....92		
60.	MAGDEBURG.....	92
MOHUČSKÁ ARCIDIECÉZE.....92		
61.	AVOLSHEIM.....	92
62.	CURYCH.....	95
63.	CURYCH - Lindenhof.....	96
64.	HERSFELD.....	97
65.	HILDESHEIM.....	99
66.	HÖFE u DREIHAUSEN.....	100
67.	KOSTNICE.....	102
68.	Zaniklá ves KREUZBERG/ UNTERHAUN.....	104
69.	REICHENAU-MITTELZELL.....	105
70.	SAN VITTORE.....	106
71.	ST. GALLEN.....	107
72.	SÉLESTAT.....	109
73.	WERLA.....	109
74.	WIMPFEN IM TAL.....	111
75.	WÜRZBURG.....	112
SALZBURSKÁ ARCIDIECÉZE.....114		
76.	ALTÖTTING.....	114
77.	LINEC.....	116
78.	ŘEZNO.....	117
79.	TEGERNSEE.....	119
80.	WIESELBURG.....	120
DIECÉZE TOURNAI.....122		
81.	BRUGGY.....	122
TREVÍRSKÁ ARCIDIECÉZE.....124		
82.	KOBLENZ.....	124
83.	METTLACH.....	125
84.	TREVÍR rotunda v biskupské zahradě.....	126
85.	TREVÍR – zbořená kaple sv. Materna.....	127
EXEMPTNÍ.....129		

86.	FULDA.....	129
MORAVA A SLOVENSKO		
MORAVSKO-PANONSKÁ PROVINCE.....		131
87.	BŘECLAV-POHANSKO.....	131
88.	MIKULČICE VI KOSTEL.....	133
89.	MIKULČICE VII KOSTEL.....	136
90.	MIKULČICE IX KOSTEL.....	137
91.	STARÉ MĚSTO – „Na Dědině“	139
92.	DUCOVÉ.....	140
OSTŘIHOMSKÁ ARCIDIECÉZE (?).....		142
93.	NITRANSKÁ BLATNICA.....	142
94.	TRENČÍN.....	143
ČECHY		
MOHUČSKÁ ARCIDIECÉZE.....		145
95.	BUDEČ.....	155
96.	PRAHA-HRAD.....	147
97.	PRAHA-MALÁ STRANA.....	149
98.	PRAHA-VYŠEHRAD.....	151
APENDIX I: ÚZEMÍ MAĎARSKA A POLSKA		
OSTŘIHOMSKÁ ARCIDIECÉZE.....		153
99.	PÉCS – Cella trichora.....	153
100.	FELDEBRÖ.....	155
101.	VESZPRÉM.....	156
102.	SZEKSZÁRD.....	157
103.	SEKESFEHERVAR.....	158
HNĚZDENSKÁ DIECÉZE.....		160
104.	HEDŽ.....	160
105.	LEKNO.....	162
106.	OSTROV LEDNICKI.....	163
KRAKOVSKÁ DIECÉZE.....		166
107.	KRAKOV P. Marie.....	166
108.	KRAKOW – tzv. „kostel B“	168
109.	KRAKOW – rotunda odkrytá severně od katedrály, poblíž bastion Vladislava IV.....	168
110.	PRZEMYŚL.....	169
APENDIX II: KOPIE ČÁŠSKÉ PALÁCOVÉ KAPLE ZE SÁLSKÉHO OBDOBÍ		
KOLÍNSKÁ ARCIDIECÉZE.....		171
111.	NIMWEGEN.....	171
MOHUČSKÁ ARCIDIECÉZE.....		173
112.	BAMBERK.....	173
113.	GOSLAR.....	173
114.	OTTMARSHEIM.....	175
UTRECHTSKÁ DIECÉZE.....		177
115.	GRONINGEN.....	177
TABULKA LOKALIT V KATALOGU		
KATALOG MAPA		

PŘÍLOHY KE 2. KAPITOLE

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY¹

- OBR. 1.* Budeč (k. ú. Kováry), letecký snímek hradiště, pohled od severovýchodu.
OBR. 2. Budeč (k. ú. Kováry), letecký snímek vnitřního hradiště, pohled od severu.
OBR. 3. Pohlednice vydaná u příležitosti oslav milénia budečské rotundy r. 1905.
OBR. 4. Tábor lidu na Budči pořádaný sociálně demokratickou stranou 31. 8. 1913.
OBR. 5. Klenba rotundy s postavami českých národních světců.
OBR. 6. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla na Budči po rekonstrukci r. 1927.
OBR. 7. Složka s dochovanými písemnostmi Společnosti přátel staroslavné Budče v Zákolanech.
OBR. 8. Inscenovaný příjezd Václava a Ludmily na Budeč během Svatováclavských slavností.
OBR. 9. Geodetická dokumentace rotundy sv. Petra a Pavla na Budči společností GEO-CZ.
OBR. 10. Geodetická dokumentace rotundy sv. Petra a Pavla na Budči společností GEO-CZ, 3D scanování.
OBR. 11. Povrchová prospekce a sběry v poloze Koleč Za Hájem.
OBR. 12. Povrchová prospekce a sběry v poloze Koleč Za Hájem.
OBR. 13. Plocha povrchového sběru z 10.10.2020 a poloha mírné koncentrace (mapa).
OBR. 14. Soubor fragmentů pravěké a raně středověké keramiky získaný povrchovým sběrem.
OBR. 15. Porostové příznaky pozorované 10.10.2020 v jihozápadní části předhradí.
OBR. 16. Porostové příznaky patrné na letecké mapě z 22.4.2020 dostupné na serveru mapy.cz.

FOTODOKUMENTACE

- FOTO 1.* Pohled na vnější zdivo apsidy kostela P. Marie; výzkum J. Böhma, r. 1931.
FOTO 2. Nadzemní kvádrkové zdivo kostela P. Marie, jižní zeď lodi; výzkum J. Böhma, r. 1931.
FOTO 3. Pohled do apsidy kostela P. Marie od severu, kostnice; výzkum J. Böhma, 1931.
FOTO 4. Pohled do apsidy kostela P. Marie od severozápadu, kostnice; výzkum J. Böhma, r. 1931.
FOTO 5. Rozrušené zdivo severní části apsidy kostela P. Marie, kostnice; výzkum J. Böhma, r. 1931.
FOTO 6. Sonda do kostnice v severozápadním rohu lodi kostela P. Marie; výzkum J. Böhma, r. 1931.
FOTO 7. Pohled na jihovýchodní část apsidy a přilehlou část hřbitova; výzkum J. Böhma, r. 1931.
FOTO 8. Jižní zeď kostela P. Marie a část apsidy, pohled od západu; výzkum J. Böhma, r. 1931.
FOTO 9. Základové zdivo západní stěny lodi kostela P. Marie; M. Šolleho, r. 1978.
FOTO 10. Pohled do západní části lodi kostela P. Marie; výzkum M. Šolleho, r. 1978.
FOTO 11. Severozápadu na jihozápadní roh lodi kostela P. Marie, základ sloupku tribuny; M. Šolleho, r. 1977.
FOTO 12. Jihozápadní nároží kostela P. Marie a okolní hřbitov, pozůstatky čtvercového přístavku jižně od kostela; výzkum M. Šolleho, r. 1976.
FOTO 13. Destrukce sídlištního objektu č. 22 v sektoru 24 západně od kostela P. Marie; výzkum M. Šolleho, r. 1977.
FOTO 14. Část pohřebiště západně od kostela P. Marie; výzkum M. Šolleho, r. 1978.
FOTO 15. Interiér kostela P. Marie s hroby č. 145, 146 a s částečně odkrytou kostnicí; výzkum M. Šolleho, r. 1977.
FOTO 16. Interiér kostela P. Marie, pozůstatky zdiva v místě vítězného oblouku a na částečně odkrytou kostnicí; výzkum M. Šolleho, r. 1977.
FOTO 17. Hrob č. 143 pod základy kostela P. Marie; výzkum M. Šolleho, r. 1977.
FOTO 18. Hrob č. 143 pod základy kostela P. Marie; výzkum M. Šolleho, r. 1977.
FOTO 19. Pohled na odkryté pozůstatky základů kostela P. Marie; výzkum M. Šolleho, r. 1978.
FOTO 20. Pohled na odkryté pozůstatky základů kostela P. Marie; výzkum M. Šolleho, r. 1978.
FOTO 21. Rotunda sv. Petra a Pavla na Budči, odhalené románské zdivo věže a lomové zdivo rotundy; výzkum M. Šolleho, r. 1978.
FOTO 22. Rotunda sv. Petra a Pavla na Budči, odhalené lomové zdivo lodi; výzkum M. Šolleho, r. 1978.
FOTO 23. Rotundy sv. Petra a Pavla, odhalené románské zdivo věže a lomové zdivo lodi, pozůstatek severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1977.
FOTO 24. Výzkum západně od rotundy sv. Petra a Pavla; výzkum M. Šolleho, r. 1976.
FOTO 25. Interiér rotundy, severovýchodní část lodi, základ vítězného oblouku, výběžek zdiva (?); výzkum M. Šolleho, 1979.

¹ Zdroj jednotlivých obrazových příloh, fotografií a plánů uveden v popisu přímo u přílohy

FOTO 26. Interiér rotundy, severovýchodní část lodi u vítězného oblouku, pozůstatky výběžků zdiva (?); výzkum M. Šolleho, r. 1979.

FOTO 27. Interiér rotundy, severovýchodní část lodi u vítězného oblouku, pozůstatky výběžku zdiva (?) a hrobovou jámu č. 346; výzkum M. Šolleho, r. 1979.

FOTO 28. Interiér rotundy, severovýchodní část lodi, základy vítězného oblouku a pozůstatky výběžku zdiva (?); výzkum M. Šolleho, r. 1979.

FOTO 29. Severovýchodní část lodi, „románská“ dlažba, v pozadí destrukce interpretovaná Šollem jako základy polopilíře; výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 30. Severovýchodní část lodi, „románská“ dlažba; výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 31. Jihovýchodní část lodi rotundy, „románská“ dlažba pod kazatelnou, výzkum M. Šolleho, r. 1979.

FOTO 32. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla na Budči, detail „románské“ dlažby v jihovýchodní části lodi; výzkum M. Šolleho, r. 1979.

FOTO 33. Sonda v severovýchodní části lodi, kamenná destrukce – „základ polopilíře“; výzkum M. Šolleho, r. 1979.

FOTO 34. Sonda v severovýchodní části lodi, kamenná destrukce – „základ polopilíře“; výzkum M. Šolleho, r. 1979.

FOTO 35. Sonda v severovýchodní části lodi, kamenná destrukce – „základ polopilíře“; výzkum M. Šolleho, r. 1979.

FOTO 36. Sonda v severovýchodní části lodi, kamenná destrukce – „základ polopilíře“ a hrobové jámy 347, 366; výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 37. Střední část lodi u jižní zdi, relikt „románské“ dlažby a hrob 369; výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 38. Střední část lodi, řez kontrolním blokem, hrobové jámy 369, 370?; výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 39. Střední část lodi rotundy, jáma pod úrovní reliktů dlažby; výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 40. Základy původní východní apsidy rotundy, zbytky hrobu 318; výzkum M. Šolleho, r. 1978.

FOTO 41. Základy původní východní apsidy rotundy; výzkum M. Šolleho, r. 1978.

FOTO 42. Sonda v presbytáři rotundy, kamenná suť (vr. 6a) a pozůstatky zdiva původní východní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1978.

FOTO 43. Sonda v presbytáři rotundy, kamenná suť (vr. 6a) a pozůstatky zdiva původní východní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1978.

FOTO 44. Sonda v presbytáři rotundy, kamenná suť (vr. 6a) a pozůstatky zdiva původní východní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1978.

FOTO 45. Sonda v presbytáři rotundy, detail kamenné suti z doby přestavby presbytáře (vr. 6a); výzkum M. Šolleho, r. 1978.

FOTO 46. Sonda v presbytáři rotundy, detail pozůstatků zdiva původní východní apsidy s vrstvou omítky; výzkum M. Šolleho, r. 1978.

FOTO 47. Sonda v presbytáři rotundy, zbytky původní maltové podlahy a pozůstatky zdiva původní východní apsidy, výzkum M. Šolleho, r. 1978.

FOTO 48. Sonda v presbytáři rotundy, pozůstatky maltové podlahy a kůlové jámy; výzkum M. Šolleho, r. 1978.

FOTO 49. Sonda v presbytáři rotundy, pozůstatky maltové podlahy a kůlové jámy; výzkum M. Šolleho, r. 1978.

FOTO 50. Sonda v presbytáři rotundy, severní část původní východní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1978.

FOTO 51. Sonda v presbytáři rotundy, profil kontrolního bloku pod vítězným obloukem; výzkum M. Šolleho, r. 1978.

FOTO 52. Výzkum v západním sousedství rotundy sv. Petra a Pavla na Budči, pozůstatky severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1975/1977.

FOTO 53. Výzkum v západním sousedství rotundy, hroby mladší fáze hřbitova přes relikt severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1975/1977.

FOTO 54. Výzkum v západním sousedství rotundy, pozůstatek zdi severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1975/1977.

FOTO 55. Výzkum v západním sousedství rotundy, detail zdiva severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1975/1977.

FOTO 56. Výzkum v západním sousedství rotundy, detail pozůstatků zdiva severní apsidy, výzkum M. Šolleho, r. 1975/1977.

FOTO 57. Výzkum v západním sousedství rotundy sv. Petra a Pavla, detail pozůstatků zdiva severní apsidy, výzkum M. Šolleho, r. 1975/1977.

FOTO 58. Sonda v interiéru románské věže; výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 59. Situace západně od rotundy sv. Petra a Pavla na Budči, rekonstrukce zadní plenty hradby a dozděný segment severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 60. Situace západně od rotundy, rekonstruovaná zadní plenta hradby, u věže dozděné zdivo severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 61. Situace severozápadně od rotundy, úprava terénu po výzkumu, kůly vyznačená poloha brány, v pozadí patrné rekonstrukce zadní plenty hradby a severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 62. Situace západně od románské věže rotundy, maketu zdiva severní apsidy; r.2020.

FOTO 63. Situace severně od románské věže rotundy, maketu zdi v místě západní brány do hradiště; r. 2020.

FOTO 64. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, hrob 344, celkový pohled; výzkum M. Šolleho, r. 1979.

FOTO 65. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, hrob 344, detail situace kolem lebky, patrné pozůstatky rakve, kalicha, růžence, textilí a dalšího inventáře; výzkum M. Šolleho, r. 1979.

FOTO 66. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, Miloš Šolle při vyzvedávání kalicha z hrobu 344, r. 1979.

FOTO 67. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, výzkum hrobu 344, vyzvednutý hrobový inventář a lebka; výzkum M. Šolleho, r. 1979.

FOTO 68. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, střední část lodi, situace s hroby 370, 371 (s kamenným obložněním), 372 (s atypickou orientací) a 373; výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 69. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, západní část lodi, situace hrobů 375 (s kamenným obložněním) a 376; výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 70. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, západní část rotundy, situace hrobů 375 (s kamenným obložněním), 376 a 377; výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 71. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, severozápadní část rotundy, situace hrobů 374 (do hrobu zapuštěný relikt kvádríkového zdiva) a 378 (s kamenným obložněním); výzkum M. Šolleho, r. 1980.

FOTO 72. Zlomek kostěné obkladové destičky zdobené motivem pávů; nalezeno v sídlištní vrstvě z 2. pol. 10. poč. 10. století v poloze Na Kašně během výzkumu A. Bartoškové r. 1989.

FOTO 73. Deformovaný zlomek zlaceného gombíku nalezeného v zásypu hrobu 344 v interiéru rotundy během výzkumu M. Šolleho r. 1979.

FOTO 74. Hedvábná stuha nalezená u kostry v hrobě 346 v interiéru rotundy při výzkumu M. Šolleho v letech 1978-1980.

FOTO 75. Součásti náhrdelníku nalezeného v hrobě 71 západně od rotundy: skleněné perly a zlomek křížového kování využitý sekundárně jako přívěsek; nalezeno při výzkumu M. Šolleho r. 1976.

FOTO 76. Detail křížového kování upraveného jako závěsek, nalezeno v hrobě 71 západně od rotundy během výzkumu M. Šolleho r. 1976.

FOTO 77. Křížové kování s lidskými maskami nalezené v hrobě 324 na chorvatské lokalitě Ždrijac u Ninu.

PLÁN 25. Situace v presbytáři rotundy, „stěna a“ pod vítězným obloukem, „stěna b“ ve střední části presbytáře.

PLÁNY

PLÁN 1. Skica budečského hradiště vytvořená V. Krolmusem.

PLÁN 2. Plán budečského hradiště vytvořený F. X. Benešem otištěný v *Pravěku země české* J. E. Vocela.

PLÁN 3. Skica pozůstatků kostela P. Marie na Budči a části okolního hřbitova z výzkumu J. Böhma r. 1929.

PLÁN 4. Plán výzkumu J. Böhma z let 1929 a 1931 publikovaný P. Sommerem.

PLÁN 5. Vrstevnicový plán budečského hradiště s vyznačenou polohou kostelů, palisádového žlabu, bran a cest.

PLÁN 6a. Detail situací odkrytých v prostoru rotundy sv. Petra a Pavla během výzkumu M. Šolleho a Z. Váni.

PLÁN 6b. Půdorys a fotoplán sondy S16 z výzkumu M. Šolleho, r. 1978.

PLÁN 6c. Půdorys a fotoplán sond S11 a S12 z výzkumu M. Šolleho, r. 1977.

PLÁN 7. Dokumentace základového zdiva jižní stěny kostela P. Marie na Budči; výzkum M. Šolleho, r. 1978.

PLÁN 8. Fotoplán odkrytých reliktů kostela P. Marie na Budči; výzkum M. Šolleho, r. 1977.

PLÁN 9. Půdorys reliktů kostela P. Marie na Budči a okolního hřbitova s výškovými kótami podle výzkumů M. Šolleho a Z. Váni, náhled.

PLÁN 10. Půdorys reliktů kostela P. Marie na Budči a okolního hřbitova, podle výzkumů J. Böhma, M. Šolleho a Z. Váni, r. 1977/1978, náhled.

PLÁN 11. Plán části hřbitova u kostela P. Marie na Budči, hroby odkryté výzkumem Z. Váni v sondě A12. Srovnání dokumentace na plánech Z. Váni a M. Šolleho.

PLÁN 12. Katastrální mapa budečského hradiště s polohou kostelů podle zaměření spol. GEO-CZ, r. 2020.

PLÁN 13. Georeferencovaný fotoplán pozůstatků kostela P. Marie překrytý geodeticky zaměřeným půdorysem makety základů kostela (GEO-CZ).

PLÁN 14. Náhled digitálního 3D modelu současné podoby rotundy sv. Petra a Pavla na Budči (GEO-CZ).

PLÁN 15. Půdorys rotundy sv. Petra a Pavla na Budči vytvořený z digitálního 3D modelu (GEO-CZ).

PLÁN 16. Řezy rotundou sv. Petra a Pavla na Budči vytvořené z digitálního 3D modelu (GEO-CZ).

PLÁN 17. Porovnání dokumentace rotundy sv. Petra a Pavla na Budči: řezy vytvořené z digitálního 3D modelu (GEO-CZ, r. 2020); řezy vytvořené pracovníky SÚRPMO v rámci stavebně-historického průzkumu rotundy r. 1990.

PLÁN 18. Situace v interiéru rotundy, jihovýchodní část lodi, řezy A-A', B'-B, F'-B'.

PLÁN 19. Situace v interiéru rotundy, východní část lodi, řez B'-F.

PLÁN 20. Situace v interiéru rotundy, severní část lodi, řez G-G'.

- PLÁN 21.* Situace v interiéru rotundy, jižní část lodi, řez E-E'.
- PLÁN 22.* Situace v interiéru rotundy, západní část lodi, řezy I'-K', K'-L', I-I'.
- PLÁN 23.* Situace v interiéru rotundy, řez Ch'-Ch napříč střední částí lodi.
- PLÁN 24.* Situace v presbytáři rotundy, „stěna a“ pod vítězným obloukem, „stěna b“ ve střední části presbytáře.
- PLÁN 26.* Půdorys rotundy sv. Petra, okolního hřbitova a linie opevnění, stav konce 9. a 1. poloviny 10. století podle M. Šolleho (náhled).
- PLÁN 27.* Půdorys rotundy sv. Petra, okolního hřbitova a linie opevnění, stav 2. poloviny 10. století podle M. Šolleho (náhled).
- PLÁN 28.* Půdorys kostela sv. Petra a prstencového příkopu, stav ve 12. století podle M. Šolleho (náhled).
- PLÁN 29.* Půdorys kostela sv. Petra a Pavla a hrobů a obvodové zdi Starého hřbitova, stav v 17.-18. století podle M. Šolleho (náhled).
- PLÁN 30.* Fotoplán situace odkryté v západním a severním sousedství rotundy; výzkum M. Šolleho, r. 1977.
- PLÁN 31.* Kresebná dokumentace situace odkryté v západním sousedství rotundy; výzkum M. Šolleho, r. 1977.
- PLÁN 32.* Část hřbitova kolem severní apsidy rotundy, výzkum M. Šolleho, r. 1976.
- PLÁN 33.* Kresebná dokumentace situace odkryté v jižně od rotundy; výzkum Z. Váni, r. 1986.
- PLÁN 34.* Překrytí původní dokumentace rotundy z výzkumu M. Šolleho (r. 1980) a nového geodetického zaměření z r. 2020.
- PLÁN 35* Překrytí plánů s rekonstrukcemi podoby rotundy s novým geodetickým zaměřením.
- PLÁN 36.* Fotoplán pozůstatků původního presbytáře v rotundě sv. Petra a Pavla na Budči, výzkum M. Šolleho, r. 1980.
- PLÁN 37.* Rotunda sv. Kateřiny ve Znojmě, situace v interiéru odkrytá archeologickým výzkumem.
- PLÁN 38.* Rotunda sv. Petra a Pavla na Budči, barevné odlišení hrobů v interiéru na základě datování podle M. Šolleho.
- PLÁN 39.* Rotunda sv. Petra a Pavla na Budči, barevné odlišení hrobů v interiéru na základě datování podle P. Tomanové.
- PLÁN 40.* Budeč, sonda F severovýchodně od rotundy, I. fáze odkryvu s raně středověkými hroby; výzkum Z. Váni, r. 1981.
- PLÁN 41.* Budeč, sonda A21 západně od rotundy, situace s raně středověkými hroby; výzkum Z. Váni, r. 1984.

TABULKY

- TAB. 1.* Hroby v interiéru rotundy sv. Petra a Pavla na Budči.
- TAB. 2.* Raně středověké hroby na hřbitově u rotundy sv. Petra a Pavla na Budči:
- TAB. 2a.* Raně středověké hroby na Starém hřbitově západně od rotundy.
 - TAB. 2b.* Hroby směřující radiálně k severní apsidě rotundy.
 - TAB. 2c.* Hroby v prostoru současného presbytáře/ vně původního presbytáře.
 - TAB. 2d.* Hroby odkryté M. Šollem v sondě 13 a 16, porušené prstencovým příkopem.
 - TAB. 2e.* Raně středověké hroby na Starém hřbitově jižně od rotundy.
 - TAB. 2f.* Raně středověké hroby v odkryvu F 1981/ 1982.
 - TAB. 2g.* Raně středověké hroby u hřbitovní zdi, sonda A21.

volné Plány

- Plán 1. Budeč plán sond systematických výzkumů Státního archeologického ústavu ze 70.-80. let 20. století.
- Plán 2. Budeč přehled sond Šolleho výzkumu v sousedství rotundy sv. Petra a Pavla.
- Plán 3a. Plán 430/199 jižní řez v ose kostela P. Marie na Budči.
- Plán 3b. Plán 430/196 východní řez kontrolním blokem v interiéru kostela P. Marie na Budči.
- Plán 3c. Publikované verze plánu 430/199 a 430/196.
- Plán 4. Půdorys kostela P. Marie a okolního hřbitova kompilace výzkumů J. Böhma, M. Šolleho a Z. Váni.
- Plán 5. Vrstevnicový plán současného terénního reliéfu budečského hradiště. (GEO-CZ, 2020).
- Plán 6. Dokumentace archeologicky odkryté situace v lodi rotundy sv. Petra a Pavla na Budči, výzkum M. Šolleho 1978-1980.
- Plán 7. Dokumentace archeologicky odkryté situace v interiéru rotundy sv. Petra a Pavla na Budči. Barevně jsou odlišeny různé stavební fáze a typy konstrukcí dělení vychází z interpretací M. Šolleho.
- Plán 8. Budeč, detail vnitřního hradiště s vnesenými půdorysy kostelů a raně středověkých hrobů, pozůstatky bran a hranicemi zkoumaných ploch.

PŘÍLOHY K 1. KAPITOLE

KATALOG

ITÁLIE

AQUILEJSKÁ PROVINCE

1. AQUILEA

Patrocinium: S. Ilario/ sv. Hilarius.

Metropole: Aquilea.

Půdorys: vně pravoúhlý, uvnitř oktogonální, pravoúhlé výklenky v síle zdiva (analogie v milánských stavbách: kaple sv. Aquilina a baptisterium sv. Ambrože).

G. D: Bertoli popisuje r. 1739 ještě stojící stavbu jako oktagon, jehož střecha je nesena jedním středovým sloupem; kvůli nepravidelným rozměrům předpokládá, že kaple, resp. memorium bylo původně pravoúhlé s výklenky v rozích, později přestavěno na nepravidelný oktagon. Východní apsida zřejmě přistavěna až později (jiná šířka zdiva).

Rozměry: vzdálenost mezi S a J stěnou 13/13,1 m; mezi V a Z stěnou 13,6/14 m. Celková délka v ose S-J 16,6 m. Mocnost zdiva: S zeď 1,6 m; J zeď 1,8 m. Stěny orientované do světových stran jsou dlouhé 6,3/6,6 m, ostatní čtyři šikmé mezi nimi 4,6/4,8 m. Apsida široká 4,4 m. Výzkum zjistil dochovanou výšku stěny do 7 m.

Datování: závěr 4. stol. –5. stol. (bez pevných opor).

Okolnosti založení: prostředí církevní metropole; leží na hlavní městské komunikaci a údajně zabraňovala průchodu možná stojí na místě věznění a mučení sv. Hilaria jako memoriální kaple.

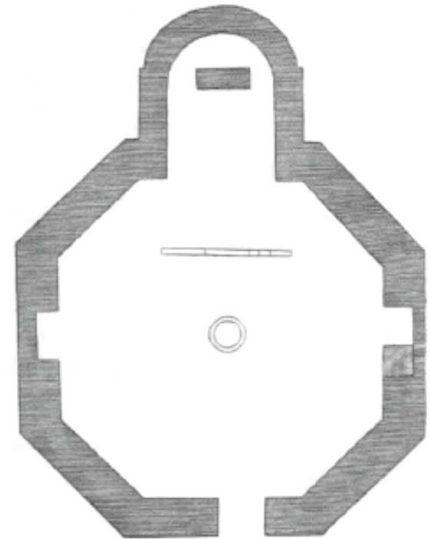
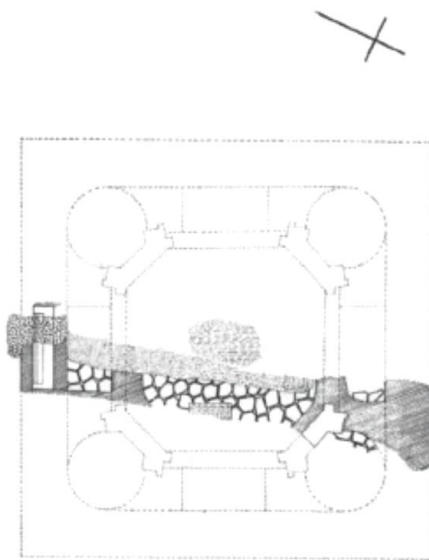
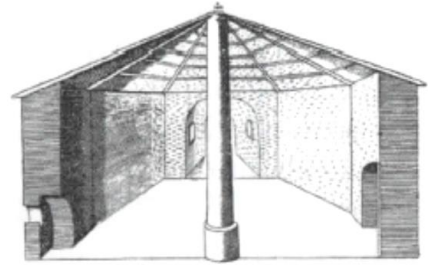
Funkce: memoriální kaple.

Následný vývoj: předpokládají se pozdější úpravy (např. přístavba apsidy); podoba stavby zaznamenána na kresbách z 18. stol., dnes zaniklá.

Výzkumy: 1970 L. Bertacchi, omezená archeologická dokumentace.

Literatura: *Tavano, S. 1972: Basiliche minori di Aquileia. Antichità Altoadriatiche I. Aquileia e Grado. Trieste: EUT Edizioni Università di Trieste, 256–265. Villa, L. 2003: Edifici culto di in fruiili tra l'età paleocristiana e l'altomedioevo. In: Sennhauser, H. R. /ed./: Frühe Kirchen im östlichen Alpengebiet. Von der Spätantike bis in ottonische Zeit. München: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 510–511, fig. 6, 7.*

0 5 10m

Aquileia, kaple S. Ilario. Vlevo: struktury zjištěné výzkumem v místě kostela sv. Hilaria; vpravo: idealizovaná rekonstrukce podoby a půdorysu podle Bertoliho kresby. Převzato z *Villa 2003*, 514, figs. 6, 7.

CARALESKÁ PROVINCIE

2. NUXIS (o. Sardinie)

Patrocinium: S. Elia/ Sv. Eliáš

Metropole: Carales

Půdorys: křížový. Centrální část zaklenutá kopulí, ramena valenou klenbou. Nad průčelím zvonice. Nad křížením krátká pyramidální lucerna.

Materiál: zdivo ze smíšených kamenů a kvádrů, kvádry zvláště v nárožích

Datování: 7.–9. stol. (podle typologie stavby).

Okolnosti založení: na ostrově Sardinie, na němž nábožensky i hospodářsky působili benediktýni. Oblast tradičně osídlená od pravěku. Z doby existence kostela doloženo vesnické osídlení.

Funkce: kostel je spojen s původní osadou, která později zanikla.

Následný vývoj: po roce 1000 si udržuje svou původní strukturu. Dnes má kupole zřetelně lomený profil vyplývající z rekonstrukce po zhroutilí v roce 1909. Restaurování provedené v první polovině 90. let 20. století.

Literatura: http://care.huma-num.fr/it/index.php?title=NUXIS,_S._Elia (27. 8. 2019).

Nuxis, S. Elia. Současná podoba kostela. Převzato z <https://www.inspirock.com/italy/nuxis/chiesa-di-sant-elia-di-tattinu-a9328381789> (31. 10. 2019).

GRADSKÁ PROVINCE

3. PADOVA

Patrocinium: S. Prosdocimo/ sv. Prosdocimus.

Metropole: Grado. Biskupství: Padova.

Půdorys: křížový na Z narthex; na V apsida; kaple přistavěná k bazilice.

Centrum zaklenuto kupolí nesenou čtyřmi tromby, mezi nimi okna osvětlující kupuli. Ramena zaklenuta valenou klenbou. Ve východním rameni stál zřejmě oltář, možná ve vyčnívající absidě; v severní stěně průchod vedoucí do vstupní chodby kruhového martyria.

Rozměry: celkové rozměry cca 10 x 7 m; předsíň: 7 x 2,5 m.

Materiál: cihlové zdivo římského typu na maltu, silné spáry. V kupuli a na stěnách v interiéru se uchovaly fragmenty původní výzdoby: polychromované mozaiky a mramorové obložení z 6. stol.

Datování: 6. stol. (stylistické datování)

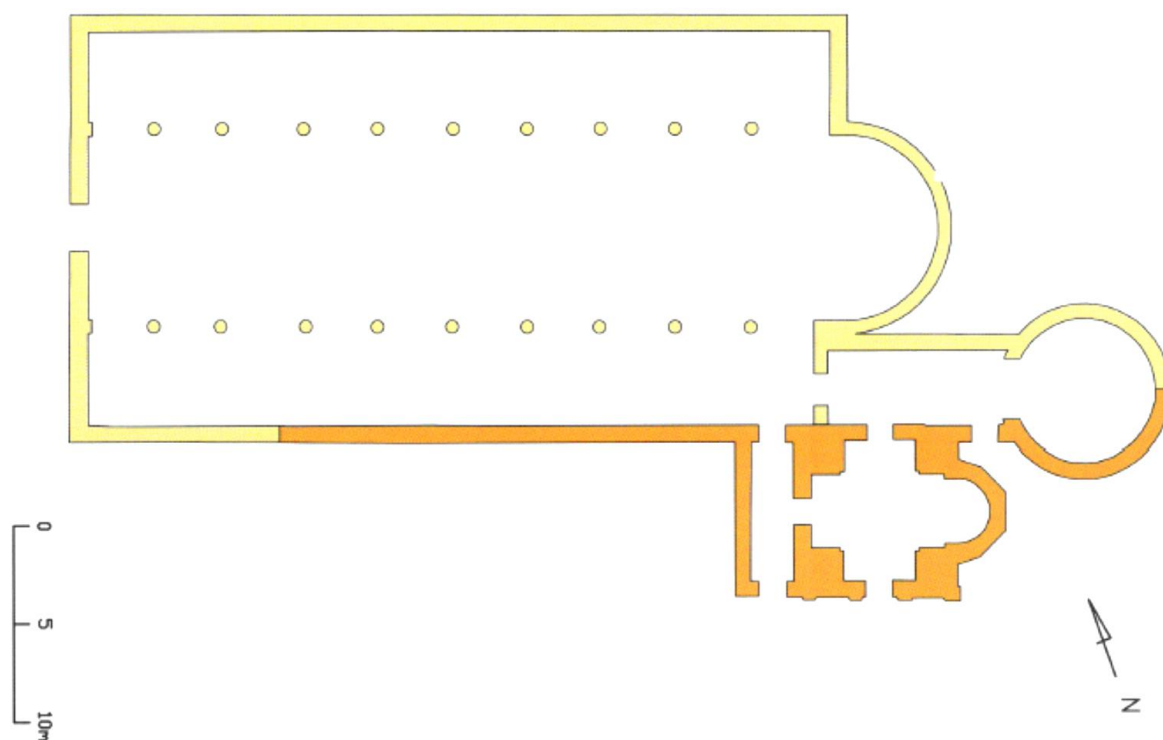
Okolnosti založení: křížová kaple při bazilice Santa Giustina, v sousedství kruhového martyria. Bazilika byla založena v pol. 6. stol. jako místo pohřbívání. Kapli i baziliku financoval patricius Opilion. Později, asi v 9. stol., se bazilika stala kostelem benediktinské komunity.

Funkce: memoriální – místo pohřbu biskupa Prosdocima.

Následný vývoj: 1117 požár, ale kaple zůstala uchráněna bez závažnějšího poničení; 16. stol přestavba baziliky.

Literatura: *Verzone, P. 1942: L'Architettura religiosa dell'alto medio evo nell'Italia settentrionale. Milano: Esperia, 25–26. Brogiolo, G. P. - Ibsen M. /eds./ 2009: Corpus Architecturae Religiosae Europaeae (saec. IV-X), Vol. II. Italia. I. Province di Belluno, Treviso, Padova, Vicenza. Zagreb: International Research Center for Late Antiquity and the Middle Ages, 94–101.*

http://care.huma-num.fr/it/index.php?title=PADOVA,_S._Giustina (28. 8. 2019)

Padova, Santa Giustina. Půdorys komplexu raně křesťanské baziliky s kaplí S. Prosdocimo a pravděpodobným mauzoleem Opiliona. Převzato z *Brogiolo – Ibsen 2009*, 96, fig. 2.

4. VERONA

Patrocinium: od 1160 SS. Tosca e Teuteria/ sv. Toska a Teuterie (pův. zřejmě odlišné).

Metropole: Aquilea, od 570 Grado (?). Biskupství: Verona.

Půdorys: křížový, centrální část zaklenuta křížovou klenbou, ramena valenou.

Rozměry: viz půdorys; mocnost nadzemního zdiva 0,65 m, mocnost základů 0,9 m.

Materiál: původní zdivo *opus spicatum* z kamenů a cihel, klenby z cihel.

Datování: 5. stol. na základě podobnosti s mauzoleem Gally Placidie a soudobým rozkvětem nedaleké Ravenny; neverifikované zprávy o vysvěcení kostela biskupem Annonem r. 751; jisté je až datum 1160.

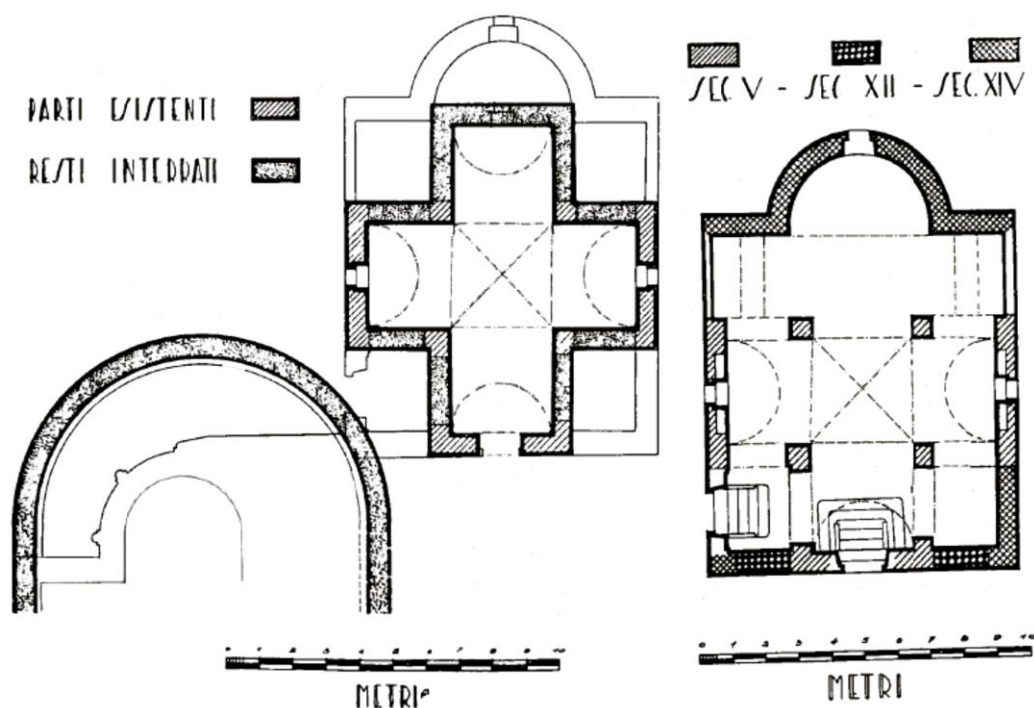
Okolnosti založení: postaven na hřbitově u chrámu SS Apostoli. Verona byla centrem biskupství.

Funkce: funerální malá hřbitovní kaple u chrámu SS. Apostoli postaveném na hřbitově.

Následný vývoj: roku 1160 přenesení ostatků sv. Tosky a Teutorie a vysvěcení biskupem Ognibenem. V románském období renovace fasád, ve 14. stol. odstraněno jedno rameno a stavba nabyla současné podoby. Nové obestavění stěn na pravoúhlém půdorysu s apsidou, prolomení šesti oblouků ve zbylých ramenech.

Výzkumy: 1913

Literatura: Verzone, P. 1942: L'Architettura religiosa dell'alto medio evo nell'Italia settentrionale. Milano: Esperia, 12-13.

Verona, SS. Tosca e Teuteria. Vlevo rekonstrukce původního půdorysu podle relikvů nalezených výzkumem (šrafovaně doložené relikty, šedě předpokládaný průběh zdiva); vpravo: současný stav. Podle Verzone 1942 13, fig. 3.

5. VICENZA

Patrocinium: S. Maria Mater Domini/ P. Maria, Matky Boží.

Metropole: Aquilea, od 570 Grado (?). Biskupství: Vicenta.

Půdorys: křížový s narthexem, na východě apsida. Klenba v narthexu a ramenech valená, nad centrálním křížením je klenba polygonální. Připojeno k bazilice

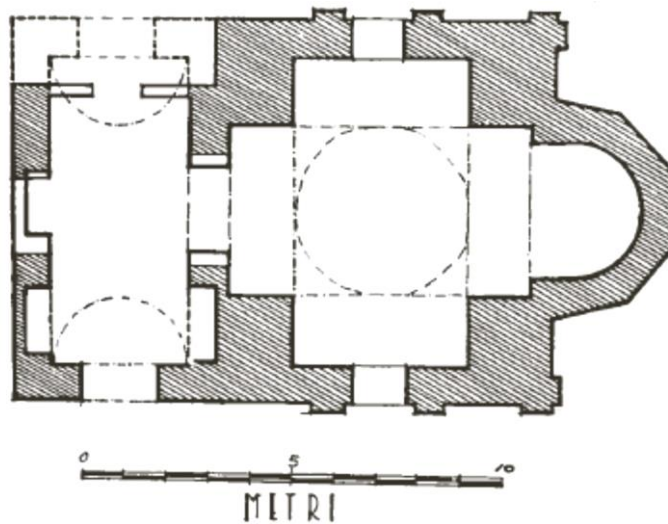
Rozměry: viz půdorys.

Materiál: římské cihly, silné maltové spáry (2 cm); klenby cihlové. Výzdoba: stěny obkládány mramorem, v klenbě mozaiky.

Datování: 1. pol. 6. stol. (stylistické: mozaiky, půdorys).

Okolnosti založení: kaple postavená mezi mezi presbytářem a sakristií baziliky SS. Felice e Fortunato. Vicenza bylo sídlem biskupství.

Literatura: *Verzone, P. 1942: L'Architettura religiose dell'alto medio evo nell'Italia settentrionale. Milano: Esperia, 41–42.*

Vicenza, S. Maria Mater Domini. Půdorys podle *Verzone 1942, 42, fig. 16.*

MILÁNSKÁ PROVINCE

6. CASTELSEPRIO

Patrocinium: S. Paolo/ sv. Pavel.

Metropole: Milán.

Půdorys: hexagon s apsidou na východě.

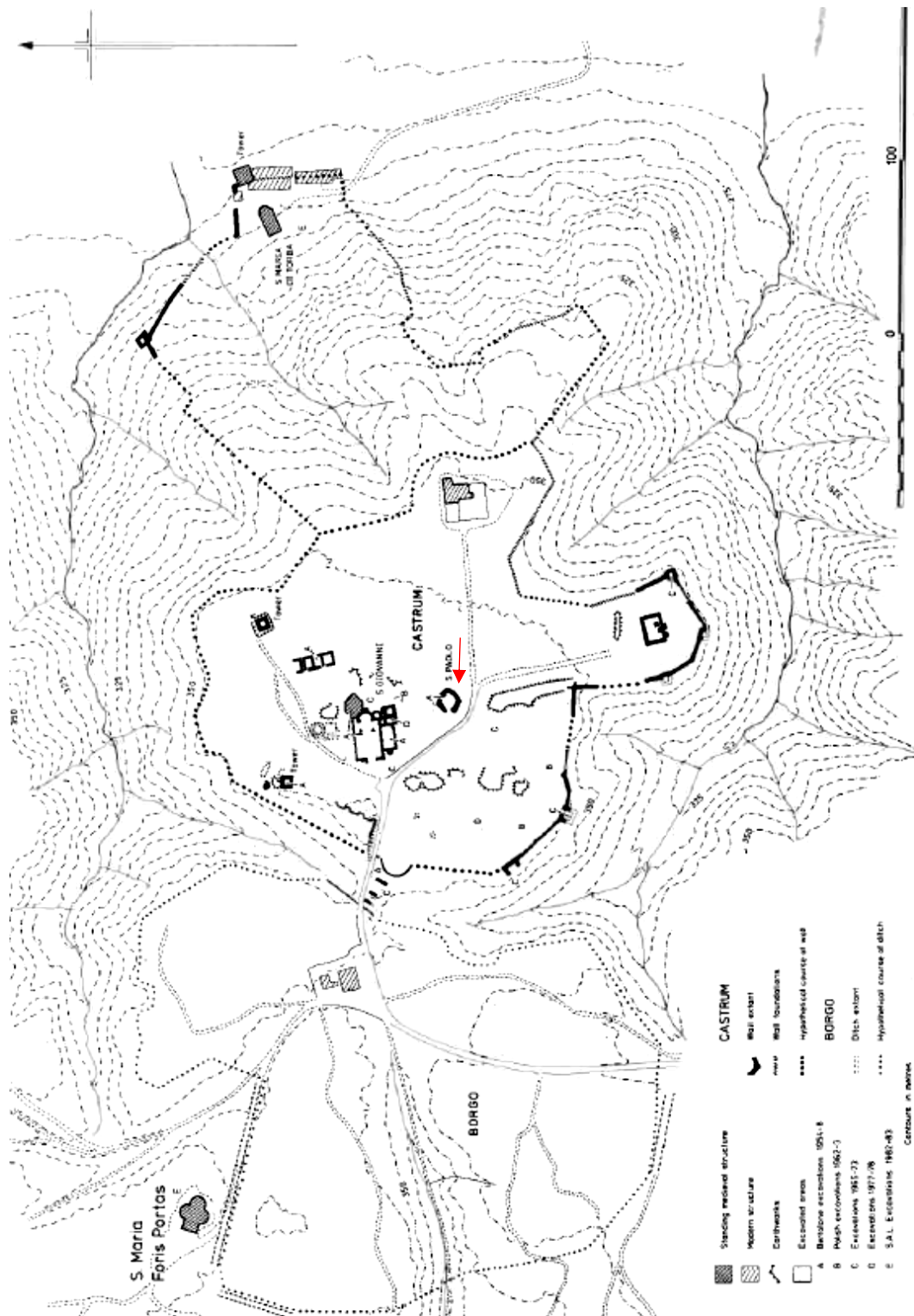
Datování: 9. stol.

Následný vývoj: zaniklý, v současné době archeologický park.

Okolnosti založení: 40 km severozápadně od Milána na zalesněném ostrohu nad řekou Olona. Oblastí přechází transalpinské dálkové cesty do úrodných plání. Kostel se nachází se na ploše někdejšího římského tábora Castel Seprio, v jehož areálu stála od 5. stol. bazilika s křtitelnicí a zděnými hrobkami. V bezprostředním sousedství poloha Torba s klášterem ze 7. stol. a poloha Borgo s kostelem z 6. –9. stol.

Výzkumy: 1962/1963 polská expedice, 1979, 1980 italsko-britská expedice (G.-P. Brogiolo, M. O. H. Carver, S. Lusuardi-Siena).

Literatura: *Carver, M. O. H. 1987: Maria foris portas at Castel Seprio: a famous church in a new context. World Archaeology, Vol. 18, No. 3., 313–329.*

CastelSeprio. Plán lokality osídlené v letech 500-1278. Podle T. Pearsona, Sironiho a Mazza; Převzato z *Carver 1987*, 314, fig. 2.

7. MILÁN S. Gregorio

Patrocinium: S. Gregorio/ sv. Řehoř (poblíž S. Vittore al Corpo).

Metropole: Milán.

Půdorys: oktogon, výklenky v síle zdiva, patrová galerie (rekonstrukce dle archivních plánů).

Rozměry: viz půdorys.

Materiál: vnitřní výzdoba: mozaiky, mramorové obložení.

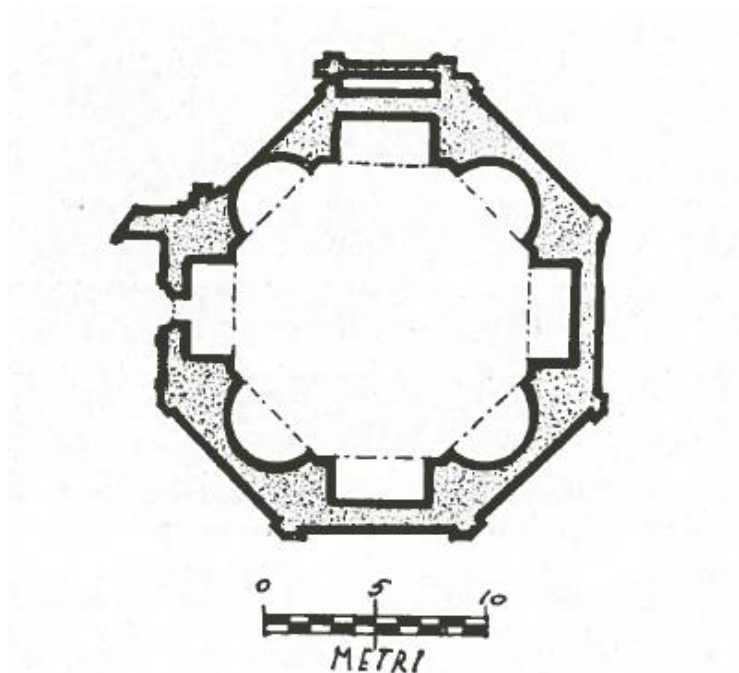
Datování: před koncem 5. stol. (sv. Ambrož uvádí stavbu za císaře Vantiniana), pův. mausoleum bylo v průběhu 9. –10. stol. na kapli sv. Řehoře a později přistavěno k chrámu San Vittore.

Okolnosti založení: na pohřebišti, v mladších staletích se ocitlo v blízkosti chrámu San Vittore a kláštera.

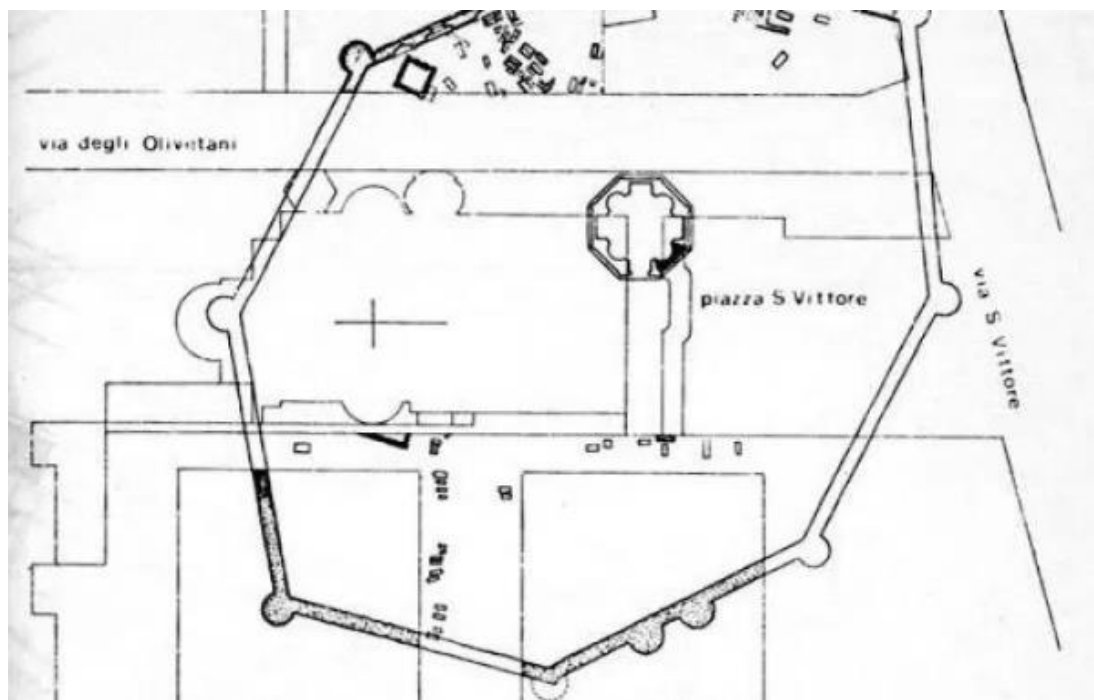
Funkce: původně zřejmě mauzoleum (člena císařské rodiny?) porfyrový sarkofág/urna, v 9./ 10. stol. přestavěno na kapli.

Následný vývoj: v 16. stol. zničena.

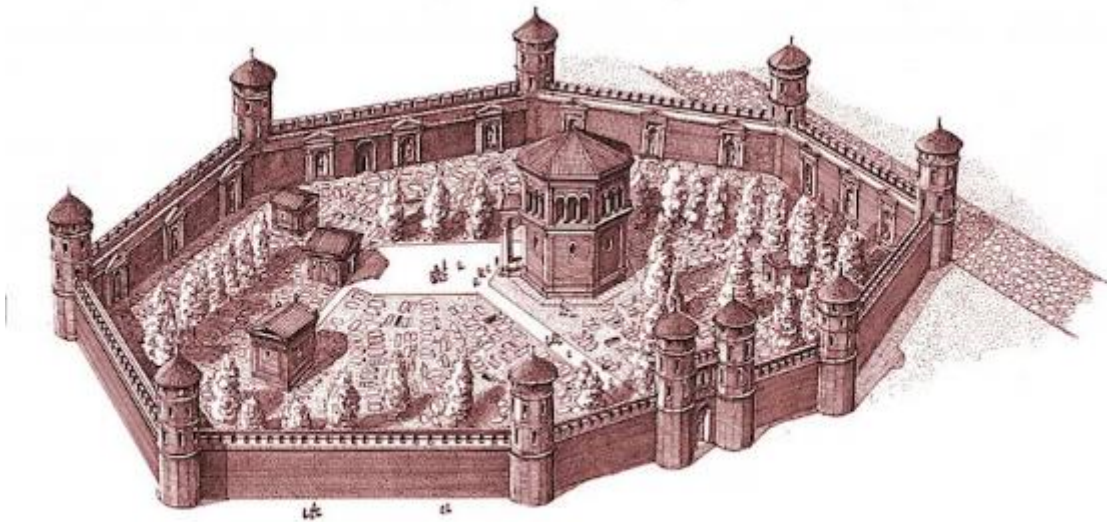
Literatura: *Verzone, P. 1942: L'Architettura religiosa dell'alto medio evo nell'Italia settentrionale*, Milano: Esperia, 67–68, tab. XV.
<http://milanoalquadrato.com/index.php/2018/07/03/mausoleo/> (navštíveno 5. 10. 2019)
<http://boowiki.info/art/mausolees-de-l-italie-romaine/imperial-mausolee-de-san-vittore-al-corpo.html> (navštíveno 5. 10. 2019)

Milán, S. Gregorio. Půdorys kaple rekonstruovaný podle reliéfu z 16. stol. Převzato z *Verzone 1942*, 68, fig. 32.

Milán. Plán archeologického výzkumu mezi bazilikou San Vittore, klášterem a ulicí Via degli Olivetani; plán zachycuje polohu mauzolea, resp. kaple sv. Řehoře a hroby pozdně antického hřbitova. Převzato z <http://milanoalquadrato.com/index.php/2018/07/03/mausoleo/>

Milán. Rekonstrukce podoby mauzolea a okolního pohřebiště. Převzato z <http://milanoalquadrato.com/index.php/2018/07/03/mausoleo/>

Milán, S. Gregorio. Kresba holandského anonyma z 16. stol. zachycující kapli zabudovanou do chrámu San Vittore a klášterního komplexu. Převzato z <http://milanoalquadrato.com/index.php/2018/07/03/mausoleo/>

8. MILÁN San Lorenzo Maggiore

Patrocinium: San Lorenzo Maggiore/ sv. Vavřince Většího

Metropole: Milán.

Půdorys: čtvercový s apsidami na všech čtyřech stranách, vnitřní ochoz. Vně další přípojně budovy (propylaea, atrium, portikus, kaple sv. Aquilina...).

Rozměry: viz půdorys.

Materiál: sekundárně použitý materiál, ze zrušeného amfiteátru, z veřejných staveb kolonád, ale i z interiéru martyrií, některé materiály však dovezeny ze staveb ze vzdálených míst, např. v průchodu do kaple sv. Aquilina použit stavební materiál, který absolvoval stejnou cestu jako ostatky světce.

Datování: závěr 4. stol./ poč. 5. stol.

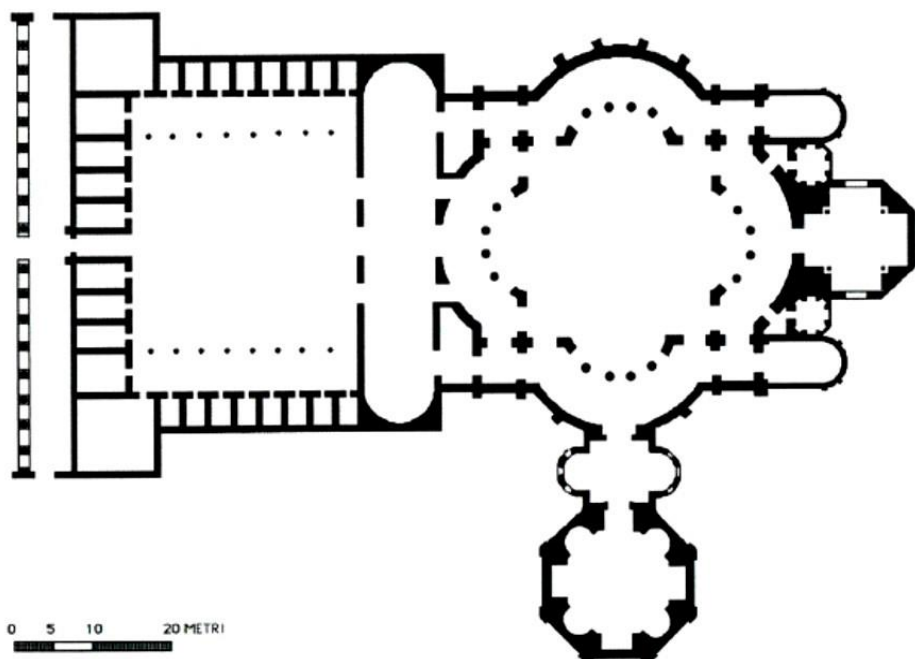
Okolnosti založení: neznámé, v době rivality mezi Milánem, Římem a Konstantinopolí; v té době jedna z největších staveb s centrálním půdorysem na Západě.

Funkce: imperiální chrám nebo císařské mauzoleum

Následný vývoj: v románském období požáry a rekonstrukce, dokončeno asi až na poč. 12. stol.

Výzkumy: naposledy 2002–2004.

Literatura: *David, M. 2011: Economia e propaganda in un grande cantiere dell'Italia Teodosiana. Il reimpiego nel complesso di San Lorenzo a Milano. Hortus Artium Medievalium 17, 29–38. www.sanlorenzomaggiore.com/ (navštíveno 25. 23. 2020)*

Milán, San Lorenzo Maggiore. Rekonstrukce první. Převzato z *David 2011*, 31, fig. 4.

9. MILÁN – San Satiro

Patrocinium: San Satiro/ sv. Satyrus (prameny uvádějí zdvojené: sv. Silvestra a Satyra).

Metropole: Milán.

Půdorys: quincunx s apsidami na min. třech stranách (v blasti vstupu nejisté), kolem každého rohu další dvě niky.

Rozměry: viz půdorys.

Datování: 9. stol. dle pís. pramenů r. 876.

Okolnosti založení: založen biskupem Anspertem r. 876 (*kronika Pseudo-Goffreda da Bussero*) jako soukromá kaple v jeho paláci. Ke kapli byli přidruženi mniši z kláštera St. Ambrosio, kteří měli žít v připojených celách.

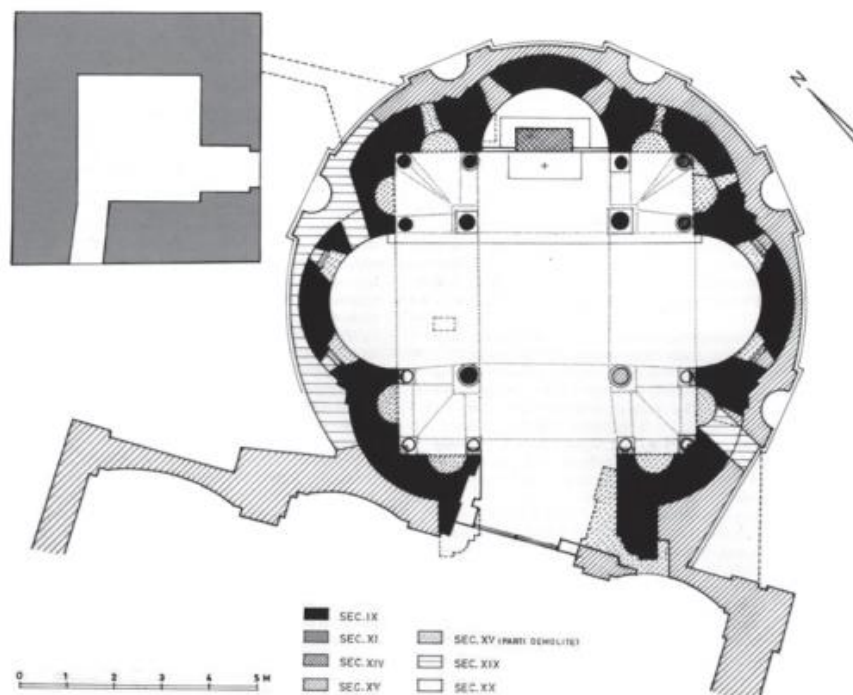
Funkce: privátní kaple, uchovávání relikvií (?).

Předchůdci: pozdně-římské osídlení, prameny hovoří i o starší kultovní stavbě (archeologicky nepotvrzeno).

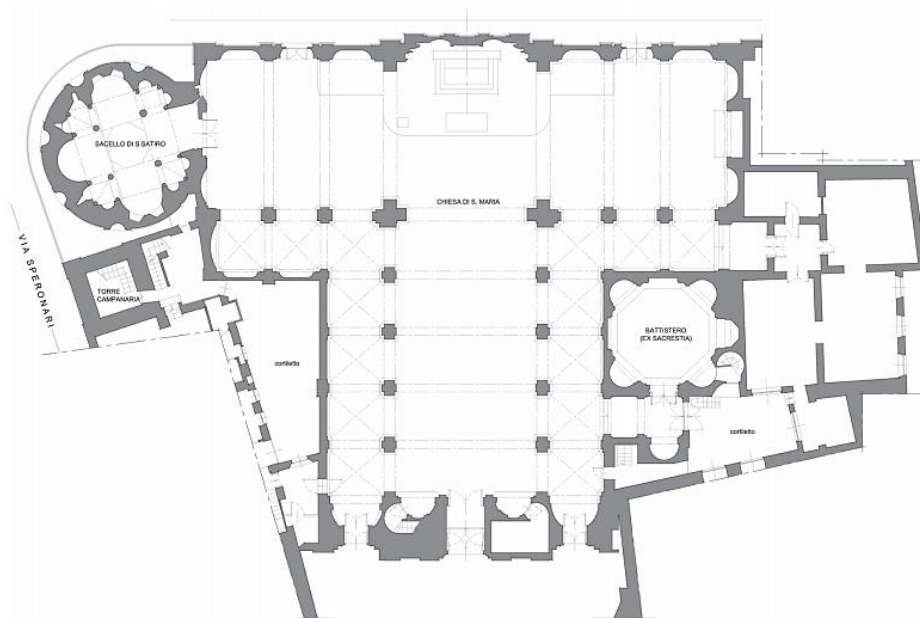
Následný vývoj: v 11. stol. přístavba věže, budovy Anspertova paláce již zaniklé; 1209 doložena existence farnosti; 15. stol. přestavba a přístavba chrámu S. Maria,

San Satiro připojen k severnímu ramenu jeho transeptu; 19. –20. stol. rekonstrukce.

Literatura: *Gritti, J. 2012: Storia, architettura, tradizione del sacello di San Satiro/ History, Architecture and Tradition of the Chapel of San Satiro. In: Repishti, F. /ed./: Santa Maria presso San Satiro. Milano, 819.*

Milán, San Satiro. Půdorys různých fází stavby; černě vyznačena rekonstruovaná podoba z 9. stol. Převzato z *Gritti 2012*, 11.

Milán, Santa Maria presso San Satiro. Půdorys současné podoby komplexu. Převzato z *Repishti 2012*, 8.

10. PAVIA

Patrocinium: S. Maria Alle Pertiche

Metropole: Milán. Biskupství: Pavia.

Půdorys: kruhový s nikami. Podoba dochována jen na zobrazeních: na skice architekta Veneroniho z r. 1772 je zobrazena barokní podoba kaple s vysokou kopulí nesenou šesti tromby s velkým presbytářem. Na Leonardově skice je zobrazen centrální kruhový prostor nesený 8 sloupy, ochoz s 16 polokruhovými výklenky na 16 sloupech. Prostor ochozu zaklenutý křížovou klenbou.

Rozměry: viz půdorys

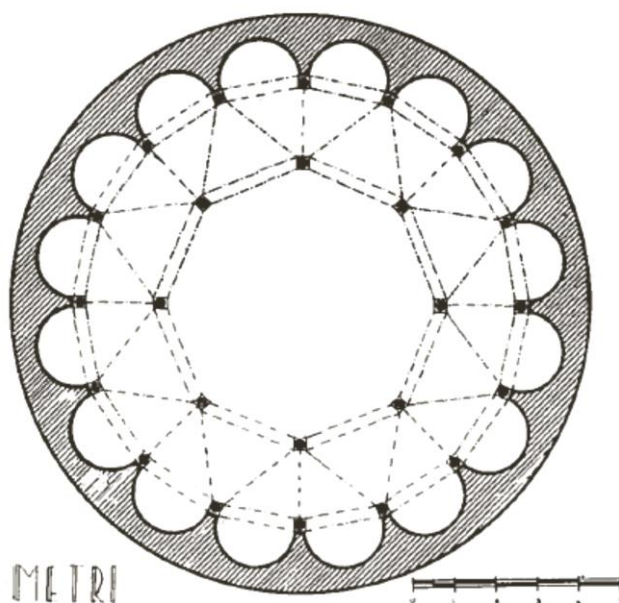
Datování: 7. stol.

Okolnosti založení: podle Pavla Diacona založen královnou Rodelindou (*Historia Langobardorum*, Lib. V, kap XXXIV); postavena vně hradeb na hřbitově, v okolí stavby pohřby langobardských elit; Pavia byla v té době hlavním langobardským centrem i sídlem biskupství.

Funkce: honosný pohřební chrám.

Následný vývoj: zničena 1815.

Literatura: *Verzone, P. 1942: L'Architettura religiosa dell'alto medio evo nell'Italia settentrionale. Milano: Esperia, 105107. McClendon, CH. 2005: The Origins of Medieval Architecture. London and New Haven: Yale University Press, 55.*

Pavia, Santa Maria Alle Pertiche. Rekonstruovaný půdorys kostela. Podle *Verzone 1942*, 106, fig. 42.

RAVENNSKÁ PROVINCE

11. BOLOGNA

Patrocinium: Santo Sepolcro/ Božího hrobu.

Provincie: Ravenna (?). Biskupství: Bologna.

Půdorys: polygonální: nepravidelný oktogon, uvnitř kruhové jádro na dvanácti sloupech, téměř uprostřed hrob.

Rozměry: viz půdorys.

Datování: 5. stol.

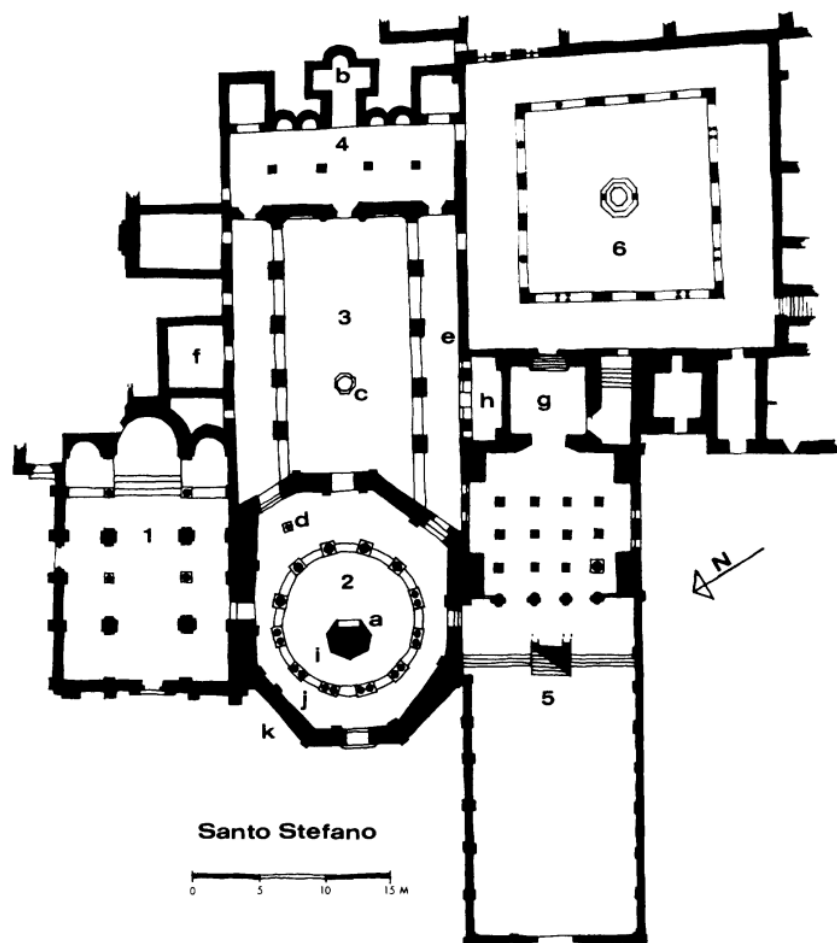
Okolnosti založení: založen údajně biskupem Petroniem na předměstí biskupského centra v místě, kde stály dva starší chrámy, z toho jeden zasvěcený Isis. Nová kaple tyto chrámy spojovala, k ní pak byly přistaveny další čtyři kaple – komplex měl připomínat chrám v Jeruzalémě, byl zasvěcen sv. Štěpánovi (S. Stefano), bývá označován jako Sette Chiese (Sedm kostelů). Do S. Stefano byl přenesen biskupský stolec a křesla presbyterů, zakladatel Petronius byl v komplexu pohřben. V 6. stol. získal komplex formu kláštera a byl osídlen benediktiny z Monte Cassina.

Funkce: součást komplexu Santo Stefano, celý komplex odkazoval na jeruzalémské chrám Božího hrobu, S. Sepulcro pak byl kopií Anastasis.

Předchůdci: antický chrám bohyně Isis, vodní pramen.

Následný vývoj: na poč. 10. století zničen Huny, biskupský stolec přemístěn do chrámu sv. Petra v centru Bologni; v 12. stol. rozsáhlá přestavba po vzoru aktuální podoby chrámu Božího hrobu v Jeruzalémě – základ současné podoby.

Literatura: *Porter, A. K. 1915: Lombard Architecture II. New Haven: Yale University Press, 154–157. Outsterhout, R. G. 1981: The Church of Santo Stefano: A „Jerusalem“ in Bologna. Gesta 20, no.2, 311–321. Jeffery, G. 2010: Brief description of the Holy Sepulchre Jerusalem & Other Christian Churches in the Holy City. Cambridge University Press, 195–211.*

Bologna, Santo Stefano. Půdorys komplexu, současný stav; číslem 2 označena kaple S. Sepolcro. Převzato z *Jeffery 1981*, 312, fig. 1.

12. PALAZZO PIGNANO

Patrocinium: neznámé

Provincie: Ravenna (???). Biskupství: Piacenza.

Půdorys: kruhový s apsidou (synthronos), v centru šest sloupů nesoucích šestiboké jádro; na západě vstupní chodba s přístavkami, k nim z jihu přistavěna apsida s křtícím bazénem.

Rozměry: viz půdorys.

Materiál: dochovaly se relikty původní dlažby v šestibokém jádru z mramorových černých šestibokých dlaždic a bílých mozaikových trojúhelníků, v ambulatoriu mozaiky z černých, červených a bílých kamenů.

Datování: 1. pol. 5. stol.

Okolnosti založení: východně od rotundy se nacházela římská vila ze 4. –5. století, od 6. stol. langobardským administrativním centrem (v okolí langobardské hroby). Je jedním z nejstarších kostelů v oblasti.

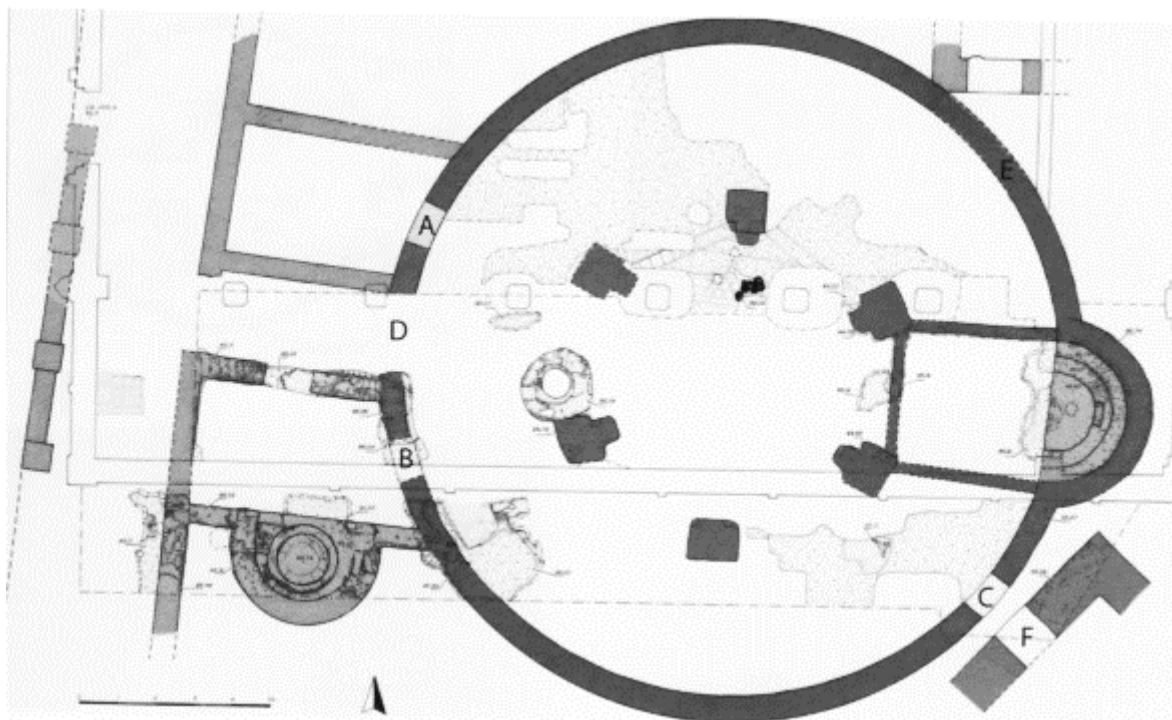
Funkce: interpretováno jako soukromá kaple a/nebo v souvislosti s kultem relikvií.

Předchůdci: kruhová stavba s centrálním půdorysem z 1. stol. n. l. v areálu římské villy.

Následný vývoj: otázka zániku nevyřešena, možná byla rotunda využívána až do 11. stol., kdy byla nahrazena románským farním kostelem sv. Martina, dodnes využíván.

Výzkumy: 60. a 80. léta, 1997, 2016–2018.

Literatura: *Sacchi, F. 2019:* La villa tardoantica di Palazzo Pignano (CR): campagne di scavo 2016–2018. Fasti Online <http://www.fastionline.org/docs/FOLDER-it-2019-454.pdf> (navštíveno 19. 3. 2020). *Casirani, M. 2017a:* La rotunda di Palazzo Pignano. In: Casirani, M. Caldano, S. Facchi, M. /eds./: La pieve di Palazzo Pignano nella storia e nell'arte. Milano, 49–58. *Casirani, M. 2017b:* Palazzo Pignano (CR). In: Finney, P. C. /ed./: The Eerdmans Encyclopedia of Early Christian Art and Archeology. Vol. II. Michigan, 287–288. www.palazzopignano.info (navštíveno 19. 3. 2020).

Palazzo Pignano, pozdně antická rotunda. Rekonstruovaný půdorys stavby a objekty odkryté výzkumem. Převzato z *Casirani 2017a*, 55, fig. 1.

13. RAVENNA mausoleum Gally Placidie

Patrocinium: mausoleum Gally Placidie.

Provincie: Ravenna.

Půdorys: křížový, přistavěno k severnímu konci náhexu chrámu S. Croce. V ramenech valená klenba, nad křížením kopule na čtvercové základně.

Rozměry: viz půdorys.

Materiál: zdivo z krátkých tlustých cihel ložených na maltu, spáry asi 2 cm, klenby také cihlové a pokryty mozaikami, vnější fasáda z tvarovaných cihel. V interiéru mramorové obložení, které bylo 1774 sneseno a nahrazeno omítkou.

Datování: 1. pol. 5. stol.

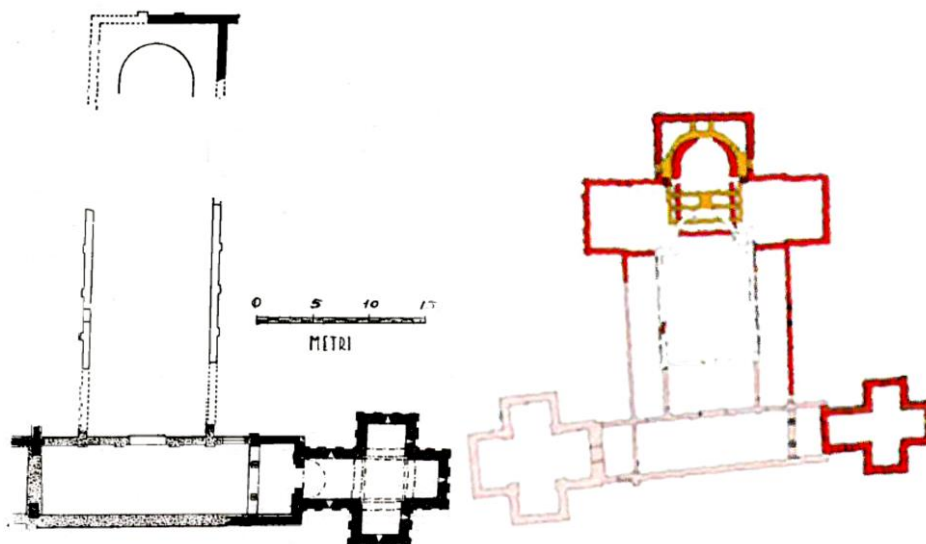
Okolnosti založení: dle zmínek v písemných pramenech postaveno na objednávku Gally Placidie, dcery císaře Theodoricha. Chrám S. Croce i mausoleum z téhož období.

Funkce: mausoleum, křížový půdorys naznačuje také funkci kaple.

Následný vývoj: románská přestavba – základ současné podoby, interiér restaurován 1898-1902.

Výzkumy: 1865 Ing. Lanciani, 1912 prof. Gerolo, 1917 Mons. Testi Rasponi; 1926 F. di Pietra.

Literatura: *Verzone, P. 1942: L'Architettura religiosa dell'alto medio evo nell'Italia settentrionale. Milano: Esperia, 9–10. Cirelli, E. 2007: Élites civili ed ecclesiastiche nella Ravenna tardoantica. Hortus atrium medievalium 13, 301–318.*

Ravenna, S. Croce s mauzoleem Gally Placidie. Vlevo půdorys mausolea a jeho napojení na chrám S. Croce podle výzkumů Lancianiho, Geroly a di Pietra. Převzato z *Verzone 1942*, 10, fig. 1. Vpravo rekonstruované půdorysy staveb – tmavší červenou doložená zdiva, světle růžovou domnělý průběh zdív. Převzato z *Cirelli 2007*, 313, fig. 21.

14. RAVENNA S. Maria Maggiore

Patrocinium: S. Maria Maggiore/ P. Marie

Provincie: Ravenna.

Půdorys: vně polygonální, uvnitř kruhový.

Rozměry: viz půdorys.

Materiál: zdivo přes omítku nelze studovat, jen v exponovaných úsecích prosvítají cihly hrubě zděné na bílou maltu střední kvality

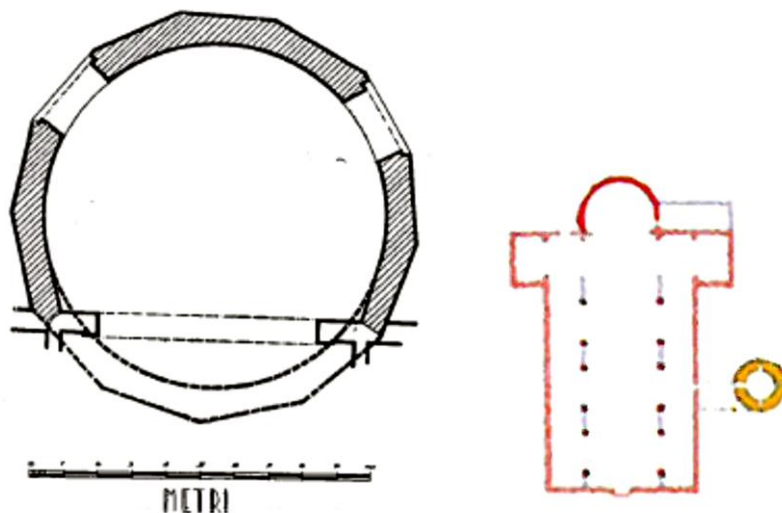
Datování: období mezi koncilem v Effesu (431) a r. 526

Okolnosti založení: podle *Liber Pontificalis* nechal kapli postavit biskup Ecclesius po návratu z Konstantinopole r. 526 (*Liber pontificalis ravennatis ecclesiae*. II. ed. p. 165-166). Kostel je opatřen pamětní deskou uvádějící jako stavebníka Giuliana Argentaria, který sponzoroval také stavby San Vitale a San Apollinare in Classe.

Funkce: hrobka, resp. hrobová (?) kaple při bazilice.

Následný vývoj: 1671 rekonstrukce.

Literatura: *Verzone, P. 1942: L'Architettura religiose dell'alto medio evo nell'Italia settentrionale. Milano: Esperia, 66–67. Cirelli, E. 2007: Élités civili ed ecclesiastiche nella Ravenna tardoantica. Hortus atrium medievalium 13, 301–318.*

Ravenna, rotunda při bazilice S. Maria Maggiore. Vlevo půdorys rotundy podle *Verzone 1942: 66, fig. 31*; vpravo podle *Cirelli 2007, 313, fig. 21*.

15. RAVENNA San Vitale

Patrocinium: S. Vitale / sv. Vitalis.

Provincie: Ravenna.

Půdorys: oktagon, v jeho jádru polykoncha s presbytářem; vnitřní ochoz, na východě polygonální závěrem. Centrální část zaklenuta kopulí, v presbytáři křížová klenba.

Rozměry: viz půdorys

Materiál: dlouhé tenké cihly, silné maltové spáry (3 cm); sloupy v hlavní lodi mramorové, stěny pokryty mramorovými deskami, výzdoba asi nebyla dokončena.

Datování: 1. pol. 6. stol. (podle *Liber Pontificalis* postavena za episkopátu biskupa Ecclesia 521-534 a vysvěcena Massilianem; *Liber pontificalis ravennatis ecclesiae*. II. ed, p. 167, 180, 184, 198).

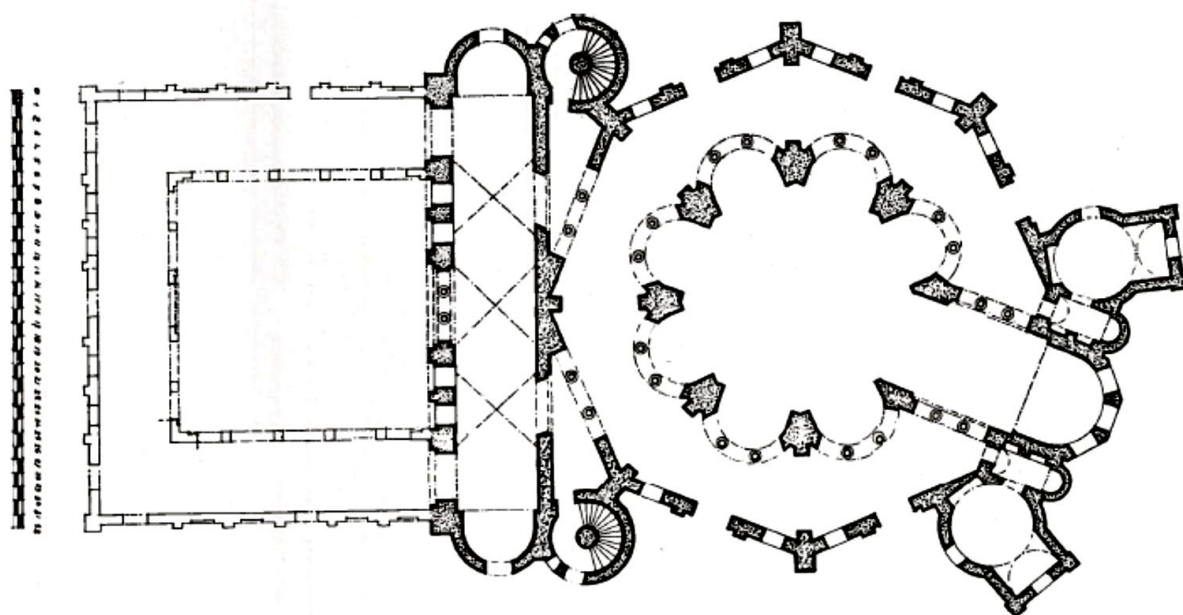
Okolnosti založení: založen v době, kdy byla Ravenna pod vládou Ostrogótů, dokončen před byzantským exarchátem. Donátorem stavby byl bankéř a stavebník Giuliana Argentaria, který sponzoroval také stavby chrámu Santa Maria Maggiore a San Apollinare in Classe.

Funkce: zřejmě místo pohřbu sv. Vitala a dalších ravennských světců.

Předchůdci: dle objevitele di Pietra pravoúhlá kaple, stěny mocné 90 cm, později zredukováno na tvar kříže, podlaha tvořená dlažbou skládanou do geometrických tvarů, stěny omítnuty; datovaná stylem mozaiky do počátku 5. stol. a ante quem výstavbou současné stavby 521–534.

Následný vývoj: částečné úpravy (např. 1538–1545 nová podlaha).

Literatura: *Verzone, P. 1942: L'Architettura religiose dell'alto medio evo nell'Italia settentrionale. Milano: Esperia, 93, 98, Tab. XXIII-XXIV. Cirelli, E. 2007: Élités civili ed ecclesiastiche nella Ravenna tardoantica. Hortus Artium Medievalium 13, 301–318.*

Ravenna, San Vitale. Půdorys stavby podle *Verzone 1942*, fig. 41; (1 úsek na měřítku = 1 m).

16. RAVENNA st. Andrea dell'Arcivescovado

Patrocinium: st. Andrea dell'Arcivescovado – původně zasvěcen Kristu, v pol. 6. stol., po translaci ostatků apoštola Ondřeje do Ravenny změna patrocinia.

Metropole: Ravenna.

Půdorys: křížový s narthexem a apsidou. Středová část zaklenuta křížovou klenbou, ramena valenou.

Rozměry: viz. půdorys.

Materiál: silné cihly, silné maltové spáry, interiér vykládán mramorem, v horních partiích mozaikou.

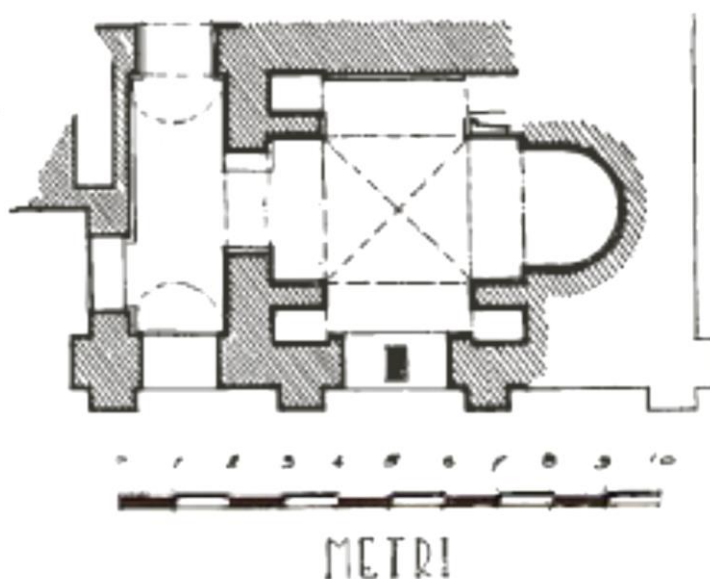
Datování: přelom 5./ 6. stol. (podle Liber pontificalis v době episkopátu ravennského biskupa Petra II., 494-518; *Liber pontificalis ravennatis ecclesiae*. II. ed., p. 194ss; na mozaice dochován nápis *PETRUS*).

Okolnosti založení: součást biskupského paláce

Funkce: arcibiskupská palácová kaple.

Literatura: Verzone, P. 1942: L'Architettura religiosa dell'alto medio evo nell'Italia settentrionale. Milano: Esperia, 27-28.

<http://www.turismo.ra.it/eng/Discover-the-area/Art-and-culture/Unesco-world-heritage/Chapel->

[of-Sant%27Andrea---Archiepiscopal-Chapel](#) (24. 8. 2019)

Ravenna, st. Andrea dell'Arcivescovado. Půdorys kaple. Podle Verzone 1942, 27, fig. 10.

17. RIMINI

Patrocinium: S. Andrea/ sv. Ondřej (podle nálezu desky se jménem sv. Ondřeje a dalších svatých, později patrocinium přeneseno na celou farnost).

Metropole: Ravenna. Biskupství: Rimini.

Půdorys: křížový s narthexem. Narthex je pozdější přístavbou, v prostoru mezi ním a rameny křížové centrály vznikly dvě místnosti. Oltář umístěn ve východním rameni; střední část kruhová zaklenutá kopulí, v ramenech zřejmě valená klenba.

Rozměry: průměr centrální kruhové části 6,15 m; zdivo dochováno do výšky 2,38 m.

Materiál: zdiva různých částí kostela byla různě mocná a z různých materiálů, odlišné malty v nadzemním zdivu křížové lodi a v přidaném narthexu. V kopuli mozaika, na stěnách v interiéru fresky, vnější fasáda bez výzdoby. V jednom z ramen fragmenty mramoru a žuly a stopy požáru – uhlíky.

Datování: umělecko historické do 5. –6. stol.

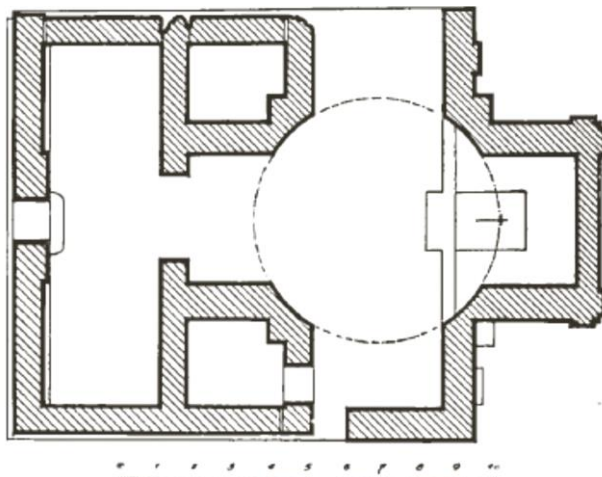
Okolnosti založení: Rimini bylo centrem biskupství. Severně od kostela se nacházely pohřby, často kryté římskými dlaždicemi, jeden z náhrobních kamenů s vročením 523 nalezen v sekundární poloze v sousední stavbě.

Funkce: předpokládá se role vedlejší kaple u větší baziliky.

Následný vývoj: 1466 byl již v troskách.

Výzkumy: 1860.

Literatura: *Verzone, P. 1942: L'Architettura religiosa dell'alto medio evo nell'Italia settentrionale. Milano: Esperia, 28–30.*

Rimini, S. Andrea. Půdorys kaple s narthexem a dvěma postranními místnostmi. Podle Toniniho, převzato z *Verzone 1942, 29, fig. 11.*

ŘÍMSKÁ PROVINCE

18. ALIFE *Madonna delle Grazie*

Patrocinium: *Madonna delle Grazie*/ Matky Milosrdenství, pův. zřejmě S. Maria ad Vincula.

Metropole: Řím. Biskupství: Alife.

Půdorys: válcová loď pozůstatek mauzolea; k ní ve středověku přibýly dvě apsidy vytvářející dojem trojlístého půdorysu. Původní stavba propojena se současným kostelem chodbou s valenou klenbou.

Rozměry: průměr mauzolea 6,25 m; spojovací chodba dlouhá 5,9 m, široká 1,5 m a vysoká 3,7 m.

Datování: 1. stol. n. l.,

Následný vývoj: ve středověku přistavěny apsidy (dochován fragment fresky); od středověku následovaly další úpravy; 1938 naproti mauzoleu přistavěn pravoúhlý neoklasicistní kostel.

Okolnosti založení: antická tradice; lombardské území, v 5. stol. biskupství, poté znovu od 969.

Předchůdci: římské mauzoleum z 1. stol.

Literatura: [http://care.huma-num.fr/it/index.php?title=ALIFE_\(CE\),_Madonna_delle_Grazie](http://care.huma-num.fr/it/index.php?title=ALIFE_(CE),_Madonna_delle_Grazie) (27. 8. 2019)

Alife, Madonna delle Grazie. Současná podoba: nahoře západní průčelí přistavěného neoklasicistního kostela, dole pozůstatky původní centrály. Převzato z: <http://www.camministorici.it/it/user/13/punti-di-interesse/madonna-delle-grazie> (15. 11. 2019).

19. ALIFE S. Giovanni

Patrocinium: S. Giovanni/ sv. Jan.

Metropole: Řím. Biskupství: Alife.

Půdorys: válcová loď s osmi pravouhlými výklenky.

Rozměry: průměr lodi 9 m.

Materiál: zdivo *opus caementicium* lité římské zdivo z lomového kamene; stěny byly vně pokryty vápencovými deskami.

Datování: 1. stol. mauoleum, 8. stol. přeměněno na kostel.

Následný vývoj: 1924 přeměněno na votivní kapli padlým a místo výstav.

Okolnosti založení: antická tradice; lombardské území, v 5. stol. biskupství, poté znovu od 969. Kostel stojí při východním vstupu do římského města Alife, mezi římským amfiteátre a městskými hradbami.

Předchůdci: mauoleum rodiny Acilii Glabrioni.

Literatura: [http://care.huma-num.fr/it/index.php?title=ALIFE_\(CE\).S._Giovanni](http://care.huma-num.fr/it/index.php?title=ALIFE_(CE).S._Giovanni) (27. 8. 2019)
<https://matese.guideslow.it/poi/il-mausoleo-di-alife/> (15. 11. 2019)

Současná podoba býv. Chrámu sv. Jiří. Převzato z <https://matese.guideslow.it/poi/il-mausoleo-di-alife/> (15. 11. 2019)

20. BENEVENTO

Patrocinium: Santa Sofia/ sv. Sofie

Metropole: Řím. Biskupství: Benevento.

Půdorys: kruhový s cípovitými nikami, dva soustředné ochozy: vnější na deseti sloupech, centrální vnitřní na šesti sloupech; na V trojapsidální závěr; po obou stranách vstupu se nacházejí pravoúhlé přístavby.

Rozměry: světlý průměr centrální lodi 6,05 m; celkový průměr stavby 23,8 m.

Datování: 758–760 (podle písemných pramenů).

Okolnosti založení: postaven langobardským vévodou, Arechiem z Beneventa, který k němu připojil benediktýnský klášter podřízený Monte Cassinu. Benevento v té době centrem diecéze, od 10. stol. arcidiecéze. Vzory pro stavbu údajně Hagia Sofia v Konstantinopoli (oblast byla pod Byzantským vlivem) a langobardské chrámy v Pavii.

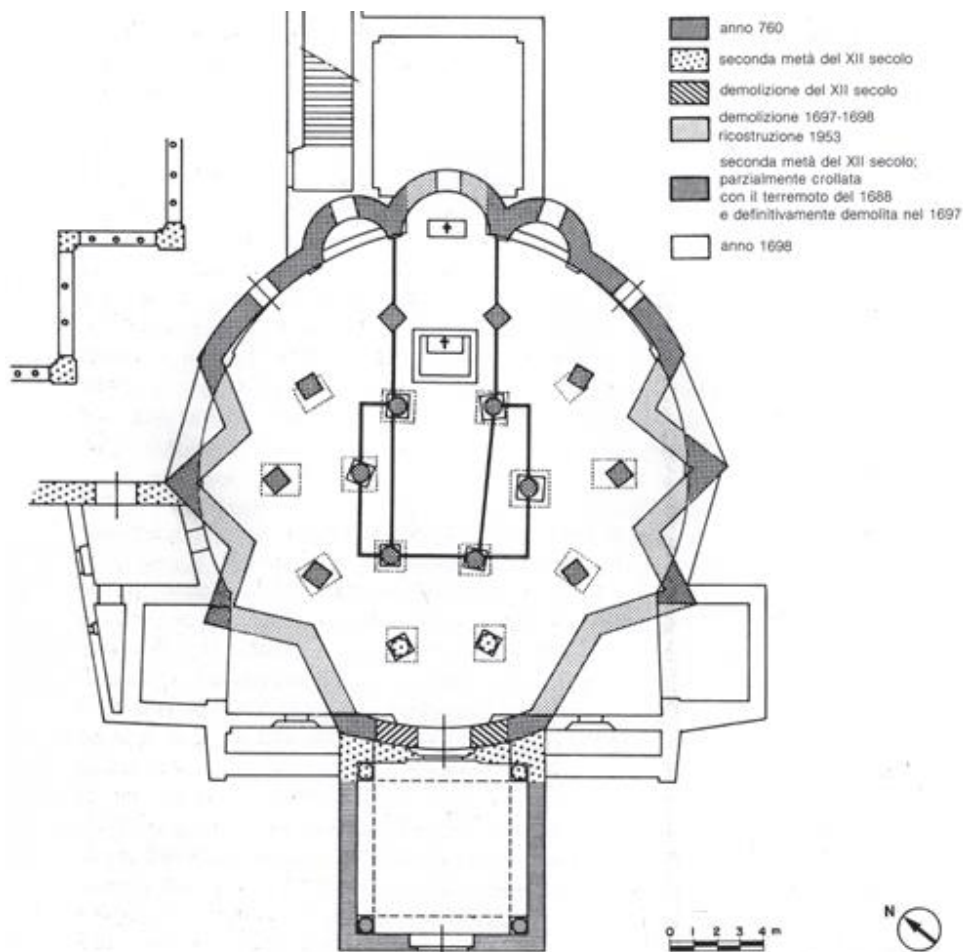
Funkce: hlavní lombardský chrám v Beneventu, uchovávání relikvií.

Následný vývoj: stavební úpravy od 8. do 20. stol.

Výzkumy: 1955 až 1960; 1982, 1991, 1996.

Literatura: *Robotti, C. 2008:* La chiesa di S. Sofia a Benevento. In: Volta, V. /ed./: Rotonde d'Italia: analisi tipologica della pianta centrale. Milano: Jaca Book, 163–168. *Rotili, M. 2017:* Spazi monastici a Benevento. Hortus Artium Medievalium 23/1, 240–261.

<http://www.santasofiabenevento.it/santa%20sofia.html> (navštíveno 7. 3. 2020).

Benevento, Santa Sofia Půdorys stavby s odlišením hlavních stavebních fází: nejtmaší šedou vyznačena původní zdiva 8. stol. Převzato z *Rotili 2017*, 254, fig. 26.

21. CANOSA DI PUGLIA

Patrocinium: pův. zřejmě SS. Cosma e Damiano/ sv. Kosma a Damián; asi od 8. stol. San Leucio.

Metropole: Řím. Arcibiskupství: Bari. Biskupství: Canosa.

Půdorys: I. fáze: dva soustředné čtverce s apsidami ve středu každé stěny. Na severní straně již v první fázi přístavek (narthex či sakristie). Brzy po výstavbě zesílení stěn vnitřního čtverce. Hlavní vchod z východu, dva menší vstupy v sev. apsidě.

II. fáze: quincunx schéma řeckého kříže vepsaného do čtverce. Centrální část zaklenuta kopulí, ramena kříže valenou klenbou. Kolem jižní poloviny kostela přistavěno 13 opěrných pilířů. Oltář s ciboriem v blízkosti vnitřní západní apsidy (neznámá poloha oltáře v první fázi), nové mozaikové podlahy. K jižní stěně přistavěn z vnějšku jednoprostorový přístavek s apsidou.

Rozměry: rozměry vnějšího čtverce 47 x 47 m; průměr apsidy 5 m; soustředný vnitřní čtverec (tvořený sloupy) 28 x 28 m. Vzdálenost mezi sloupy nesoucími kopuli ve čtvrté fázi byla 13 m, průměr kopule cca 10 m.

Materiál: vápencové kvádry v řadách se střídají se dvěma řadami cihel.

Datování: 6. stol. za episkopátu biskupa Sabina (514–566; nálezy kolkovaných cihel s jeho jménem; datování odpovídají mozaiky). Přestavba II. fáze buď jako následek zemětřesení ještě v 6. stol.; podle Volpeho (Volpe a kol. 2003) až 8. –9. stol., v této době také změna patrocinia, když městská katedrála získala ostatky sv. Leucia.

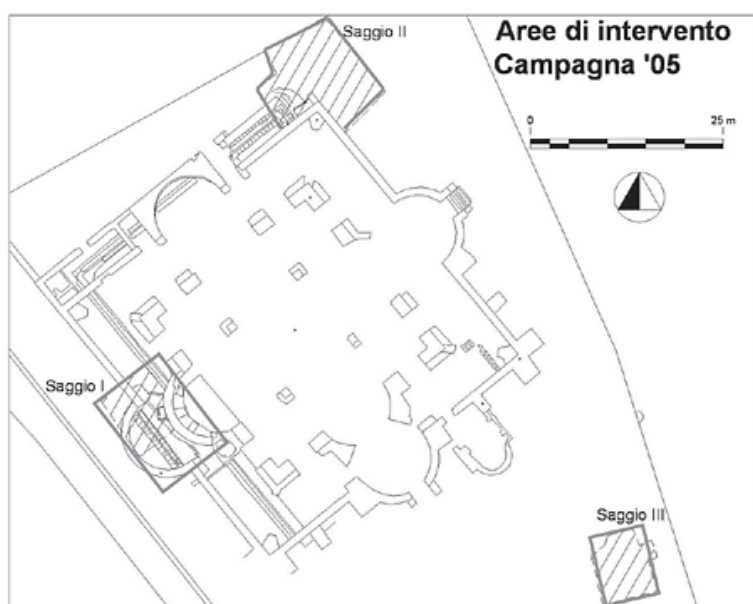
Okolnosti založení: leží 200 m jižně od současného města, na kopci Angels, podél Via Santa Lucia. Canosa bylo od 4. stol. hlavní město Apulie a Kalábrie, centrum biskupství. V 5. a 6. stol. stavební růst, především za biskupa Sabina, spojený se silícím křesťanstvím. Po skončení jeho pontifikátu až do 9. stol. krize, v 7. stol. dobytí Lombardy a úpadek města.

Bezprostřední okolí stavby: nejpozději v 7. stol. počátek pohřbívání vně i uvnitř stavby. Východně od kostela vzniká později malá stavba s krbem – možná malé obytné jednotky v blízkosti kostela.

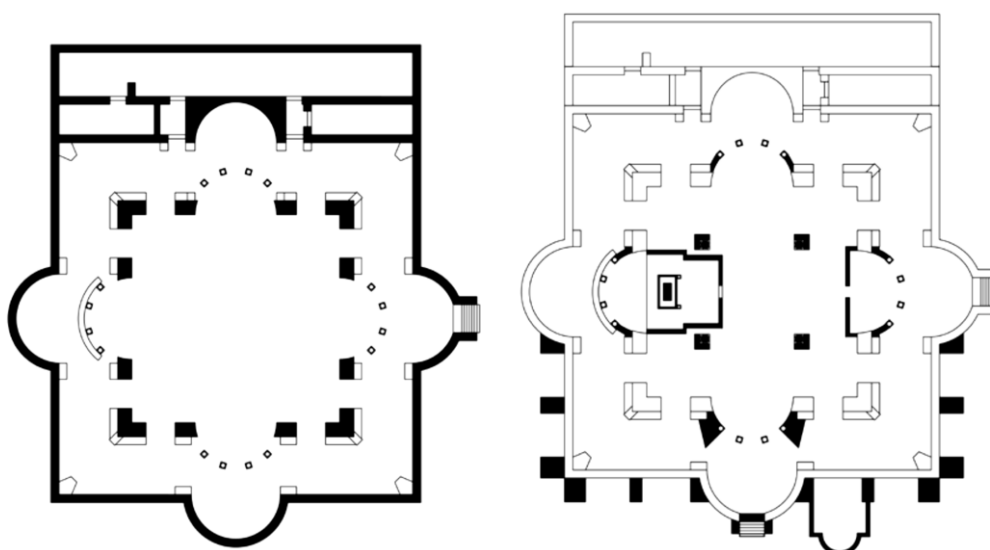
Předchůdci: chrám Minervy Medici – kostel je postaven na základech a podiu chrámu, sekundární užití architektonických prvků.

Výzkumy: 1925 Jacobone; 1937; 1957; 1961-1963; 1971; 1976; 2005–2012 P. Pensabene.

Literatura: *Volpe, G. – Favia, P. – Guiliani, R. 2003:* Edifici di culto dell'Apulia fra Tardoantico e Altomedioevo: recenti acquisizioni. *Hortus Artium Medievalium* 9, 55–94. *D' Alessio, A. – Pensabene, P. 2005:* Il tempio di San Leucio a Canosa. Le nuove indagini dell'Università degli Studi "La Sapienza" di Roma. In: ed. Armando, G. /ed./: 26° Convegno nazionale sulla preistoria, protostoria, storia della Daunia: San Severo 10-11 dicembre 2005:atti. , San Severo: Foggia, 317-331. *D' Alessio, A. – Pensabene, P. 2008:* Vecchi e nuovi dati sulle pavimentazioni e i mosaici dell'area di San Leucio a Canosa. In: Angelelli, C. Rinaldi, F. /eds./: Atti del XIII Colloquio dell'Associazione Italiana per lo Studio e la Conservazione del Mosaico (AISCOM), Canosa di Puglia, 21-24 febbraio 2007. Tivoli (Roma): Edizioni Scripta, 23–40. *D' Alessio, A. et al. 2012:* La basilica di San Leucio a Canosa di Puglia. Fasi edilizie, apparati musivi e necropoli. In: Cocsarela, A. – de Santis, P. /eds./: Martiri, santi, patroni: per una archeologia della devozione. Atti X Congresso Nazionale di Archeologia Cristiana. Università della Calabria Aula Magna, 15-18 settembre 2010. Università della Calabria, 677–685. http://care.humanum.fr/it/index.php?title=CANOSA_DI_PUGLIA,_San_Leucio (27. 8. 2019).

Canosa, San Leucio. Schematický plán chrámu s polohou sond z roku 2005. Podle *E. Gallochio*, převzato z *D' Alessio A.-Pensabene P. 2005*, s. 238, Fig. 2.

Canosa di Puglia, San Leucio. Rekonstruovaný půdorys: vlevo I. stavební fáze (6. stol.), vpravo II. stavební fáze (8.-9. stol.?). Převzato z *D' Alessio et al. 2012*, 684, Fig. 1, 2.

22. CASSINO

Patrocinium: Santa Maria delle Cinque Torri/ P. Marie z pěti věží.

Metropole: Řím. Teritoriální opatství: Montecassino.

Půdorys: čtvercový se soustředným čtvercem na 12 sloupech a vnitřním ochozem, patrový; na V trojapsidální závěr; vstupy ze Z, S a J; středová část převýšená věží, v rozích další čtyři menší věže. Jako vzor často poklánejčastěji poukazováno na Germigny-des-Prés, ale půdorys zřejmě dán využitím antických sloupů.

Rozměry: vnější délka strany 19 m; délka vnitřního soustředného čtverce 9,2m; mocnost zdiva ve spodní části: 1 m.

Materiál: antické sloupy s korintskými hlavicemi.

Datování: 8. stol.

Okolnosti založení: na místě vodního pramene, mezi pozůstatky antických staveb. Montecassinský opat Teodemar (778–797) zřejmě využil část sloupů antické kolonády jako jádro schématu kostela P. Marie.

Již dříve opat Potone (770–778) postavil nedaleko malý kostel sv. Benedikta. Za opata Giolfa (797–817) nahrazen větší bazilikou sv. Spasitele, v té době také výstavba kláštera a kostel P. Marie navýšen o patro. (*Chronica monastori casinensis*, M. G. H., *Scriptor.* VII, Lib. I, cap. 11).

Funkce: vedlejší kostel u kláštera (?).

Předchůdci: antická kolonáda

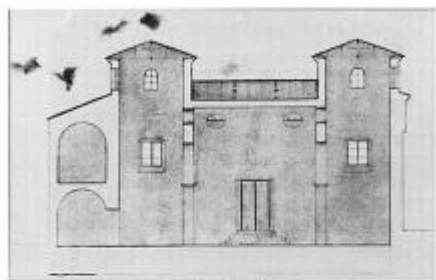
Následný vývoj: z důvodu nestability terénu kvůli silnému vodnímu prameni nutnost navržení zeminy v okolí. V 16. stol. u kostela hospic a nemocnice, 1734 nejstarší kresba (*Historia Abbatiae Cascinensis di Erasmo Gattola*); od 17. stol. zaznamenány několikrát opravy v důsledku zpusnutí či poničení; 1944 zcela zničen během bombardování.

Výzkumy: 1810 G. Bossi (dokumentace); 1907 L. Fulvio (dokumentace); 1940 architekt V. Jorg (dokumentace); A. Pantoni – výzkum po zničení.

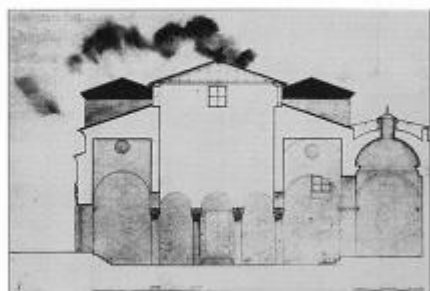
Literatura: *Pistilli, E. 2000: "Il Riparo". La chiesa di S. Maria delle Cinque Torri di Cassino (sec. VIII). Cassino. Leopardi, A. 2011: La chiesa di Santa Maria delle Cinque Torri a Cassino. Aspetti architettonici e ricostruzione virtuale. In: Ghini, G. /ed./: Lazio e Sabina 7. Atti del convegno. Settimo incontro di dtudi sul Lazio e la Sabina, Roma, 9-11 marzo 2010. Roma, 525–534.*

SEZIONE NORD-SUD

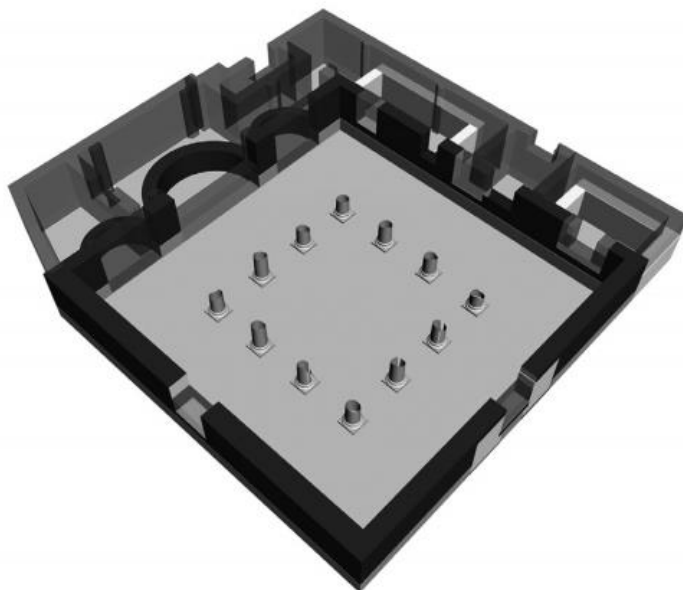
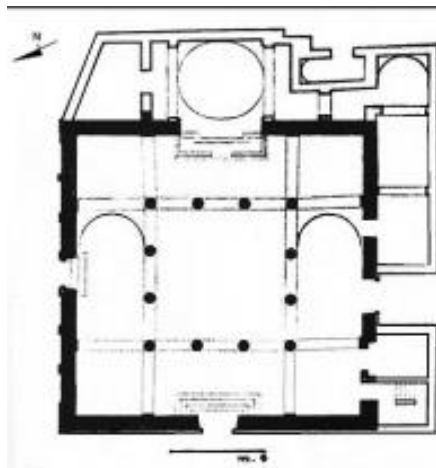
SEZIONE SUD-NORD

SEZIONE OVEST-EST

PROSPETTO NORD

Cassino, Santa Maria delle Cinque Torri. Vlevo a vpravo nahoře: dokumentace V. Jorga zachycující podobu kostela v r. 1940. Vpravo dole: digitální rekonstrukce půdorysu podle A. Leopardiho. Převzato z *Leopardi 2010*, 527, Fig.2 a 534, Fig. 13.

23. PERUGIA

Patrocinium: S. Michele Arcangelo/ sv. Michaela Archanděla

Metropole: Řím.

Půdorys: kruhový s ochozem a apsidou, v centru soustředný kruh tvořený 16 sloupy; přístavky na Z, S, (J), polokruhový na V, další přístavky na SV. Centrální loď je oproti ochozu převýšena bubnem; zastřešení kopulí je vyloučeno kvůli malé mocnosti zdí bubnu.

Rozměry: průměr centrální lodi 14 m; celkový vnitřní průměr i s ochozem 26,2 m.

Datování: 6.–7. stol.

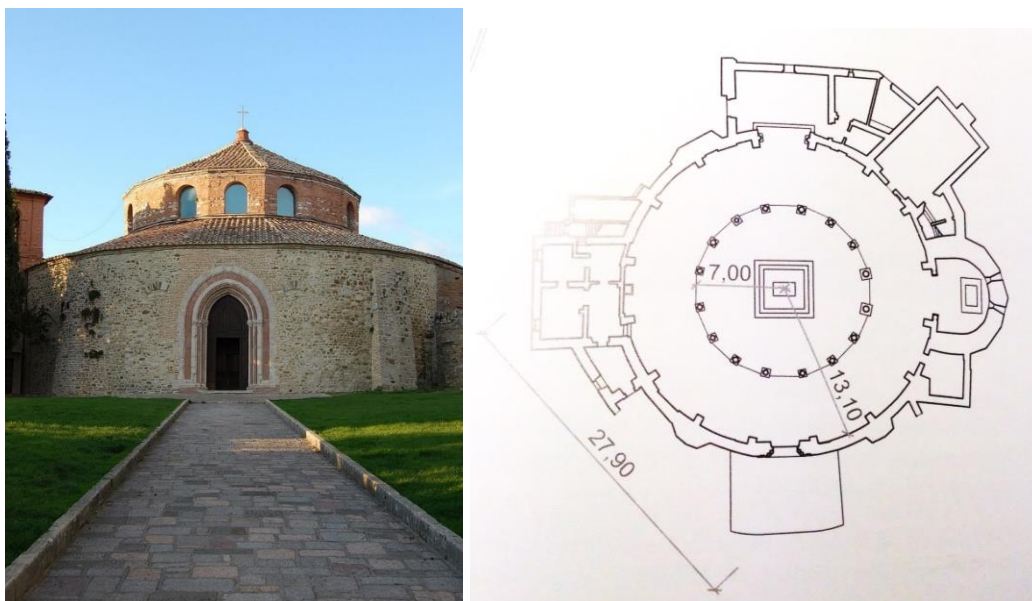
Okolnosti založení: mimo městské hradby na vyvýšeném místě; Perugia bylo centrem biskupství.

Předchůdci: předpokládá se pohanský chrám.

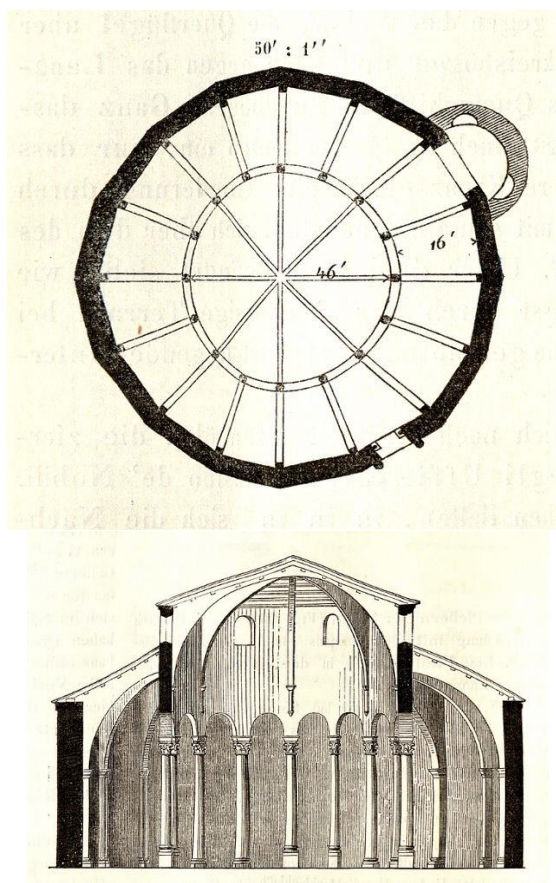
Následný vývoj: od 1036 patřil ke katedrále v Perugii; ve 14. stol. přibrán do ohrazeného městského prostoru a stal se městským kostelem. V průběhu středověku snížení bubnu, úpravy klenebních oblouků a vstupů; 1. pol. 15. stol. nový hlavní vchod s gotickým portálem ze zbořeného kostela Maria dei Servi a úpravy v interiéru; 18. stol. úpravy mobiliáře; v posledních letech četné restaurátorské zásahy i průzkumy.

Výzkumy: poč. 20. stol. D. Viviani; průzkumy během restaurátorských prací.

Literatura: *Belardi, P. 2008: La chiesa di Michele Arcangelo a Perugia. In: Volta, V. /ed./: Rotonde d'Italia: analisi tipologica della pianta centrale. Milano: Jaca Book, 129–135.*
http://care.huma-num.fr/it/index.php?title=PERUGIA,_S._Michele_Arcangelo (27. 8. 2018)

Perugia, S. Michele Arcangelo. Vlevo současná podoba kostela; převzato z [https://it.wikipedia.org/wiki/Chiesa_di_San_Michele_Arcangelo_\(Perugia\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Chiesa_di_San_Michele_Arcangelo_(Perugia)) (22. 11. 2019). Vpravo současný půdorys; převzato z *Belardi 2008*, 132.

Perugia, S. Michele Arcangelo. Půdorys a řez kostelem. Podle *Lübke Schaase 1860¹*; převzato z [https://it.wikipedia.org/wiki/Chiesa_di_San_Michele_Arcangelo_\(Perugia\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Chiesa_di_San_Michele_Arcangelo_(Perugia)) (22. 11. 2019)

¹ *Lübke, W. – Schnaase, K. 1890: Reisenotizen über die mittelalterlichen Kunstwerke in Italien. Mittheilungen der kaiserl. königl. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale, Band 5.*

24. RAVISCANINA

Patrocinium: S. Stefano/ sv. Štěpán.

Metropole: Řím.

Půdorys: kruhový; čtyři radiálně orientované otvory v osách SV, JZ.

Rozměry: průměr 6,7 m; mocnost zdiva 0,7 m.

Materiál: zdivo z hrubě opracovaných kamených bloků (rozměry kolem 18 x 22 cm), spodní část převážně z vápence, horní z tufů, doplněno fragmenty cihel a terakotových dlaždic. Interiér původně omítnut a vyzdoben malbami.

Datování: zřejmě už pozdní antika a přestavba v raném středověku. Písemné prameny již od poloviny 8. stol. uvádějí existenci kláštera sv. Štěpána, – ale neexistují doklady, že jde o tuto lokalitu (*Chronicon Sanctae Sophiae* = CSS II: 19, CSS I: 8, ed. J.M. Martin, Řím 2000).

Okolnosti založení: nachází se v podhorské oblasti Raviscanina, při staré silnici Via Latina, která spojuje venafranskou rovinu s římským městem Alife, blízko brodu přes řeku Volturno.

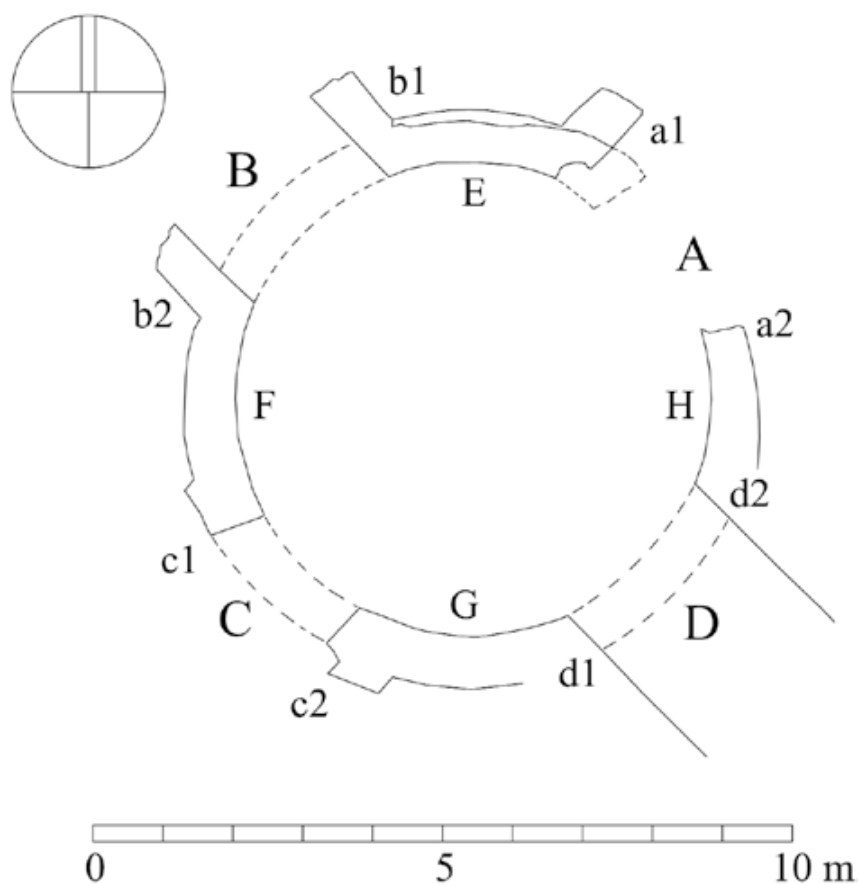
Funkce: nejasná, různé hypotézy: baptisterium (opírá se o nepodloženou existenci kláštera), nebo kostel u římské villy, který byl ve středověku obnoven.

Předchůdci: oblast byla osídlena v předřímském a římském období, pohřebiště ze 7. a 5. stol. př. Kr., nálezy kamenů s epitafy mj. z 1. stol. př. Kr. a po Kr.

Následný vývoj: podle odlišné malty patrné drobné opravy zdiv nejasného datování.

Výzkumy: 1998 De Caro.

Literatura: *Busino, N. 2015: L'area di Santo Stefano/Quattroventi (Raviscanina, Caserta). Appunti per una ricerca.* In: Marazzi, F. /ed./: *Civitas Aliphana. Alife e il suo territorio nel Medioevo. Cerro al Volturno*, 179–192.
[http://care.huma-num.fr/it/index.php?title=RAVISCANINA_\(CE\),_S._Stefano](http://care.huma-num.fr/it/index.php?title=RAVISCANINA_(CE),_S._Stefano) (27.8.2019)

Raviscanina, S, Stefano. Půdorys stavby, podle L. Lombardi, převzato z *Busino, N. 2015*, 182, fig. 2.

Raviscanina, S, Stefano. Současná podoba relikvů stavby (stav r. 2000). Převzato z *Busino, N. 2015*, 182, fig. 3.

25. ŘÍM San Stefano Rotondo

Patrocinium: San Stefano/ sv. Štěpán.

Metropole: Řím.

Půdorys: kruhový, do něj byla vepsána ramena kříže se dvěma vnitřními soustřednými sloupovými ochozy: vnitřní tvořený 22 sloupy, vnější 28 sloupy. Ve středové lodi příčná přepážka se třemi oblouky.

Rozměry: vnitřní průměr vnitřního ochozu 22,1 m; vnitřní průměr vnějšího ochozu 42,26 m; celkový vnitřní průměr 64,46 m.

Materiál: klenby stavěny technikou částečně se překrývajících dutých keramických trubek, která byla do Itálie přinesena z Afriky ve 4. stol.; obklady stěn a podlahy z mramoru a porfyru.

Datování: 5.–6. stol. (založil papež Simplicius /467–483/, stavba pokračovala za papeže Jana I. /523–526/ a byla dokončena pod pontifikátem Felixe IV /526–539/). Za císaře Theodora I (642–649) bylo rameno kříže přestavěno na apsidu za účelem adekvátního architektonického rámce pro uchování nově získaných relikvií Prima a Felicianiana.

Okolnosti založení: je pokládán za poslední velkou stavbu antiky, kterou je možné připojit k řadě velkých bazilik. Nachází se na římském pahorku Caeliu, ve významné poloze na cestě Caelimontana spojující oblast Lateránu a Palatinu.

Funkce: reprezentativní memoriální chrám bez vlastního kléru. Byl založen z iniciativy papeže a zřejmě podpořen císařskou donací. Stavěn za účelem shromažďování velkého počtu lidí městské křesťanské komunity s biskupem.

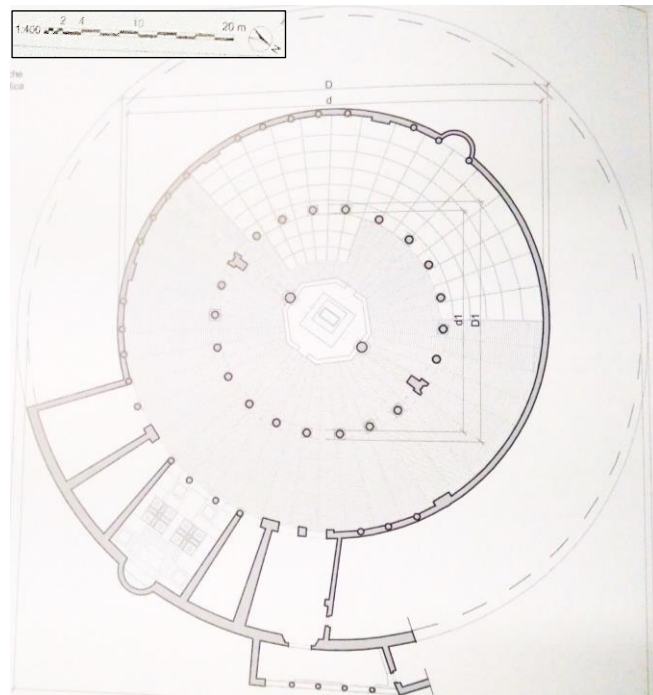
Předchůdci: římský kastel Castra Peregrina – v době stavby kostela asi už v troskách po nájezdech Vizigótů a Vandalů.

Následný vývoj: za pontifikátu papeže Innocence II. (1130–1143) postaven portikus s žulovými sloupy a korintskými hlavicemi; 1453 odstraněno obvodové zdivo a sloupy vnějšího ochozu spojeny stěnou, rovněž byla odstraněna tři ramena kříže a čtvrté rameno transformováno do vestibulu.

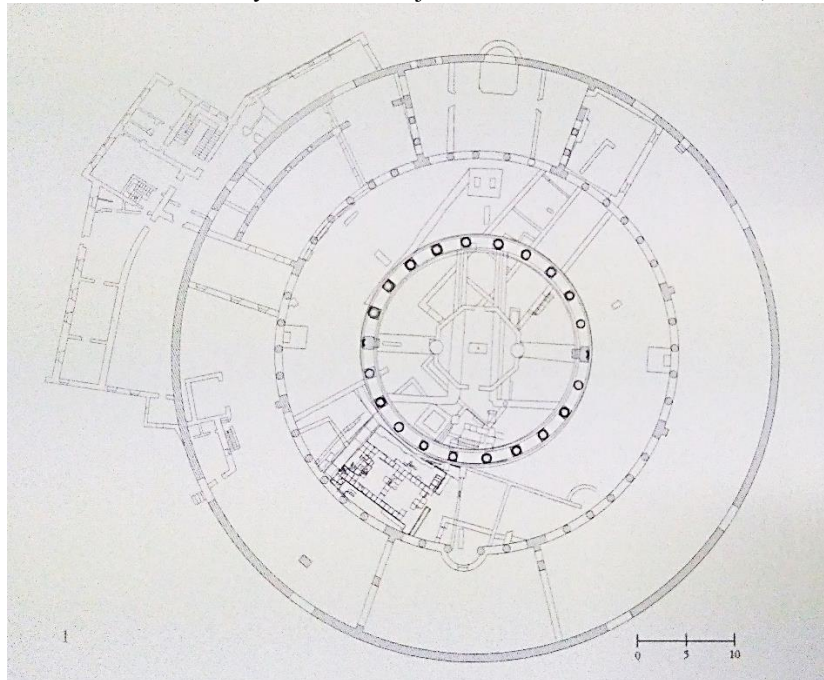
Výzkumy:

Literatura: *Rizzi, E. 2008: San Stefano Rotondo a Roma. In: Volta, V. /ed./: Rotonde d'Italia: analisi tipologica della pianta centrale. Milano: Jaca Book, 150–155. Brandenburg, H. 2005: Ancient Churches of Rome: From the Fourth to the Seventh Century: the dawn of Christian architecture in the West. Turnhout, Belgium: Brepols, 200–213. Brandenburg, H. 2013: Die*

frühchristlichen Kirchen Roms vom 4. Bis zum 7. Jahrhundert. Regensburg: Schnell + Steiner, 218232, tab. XXXI.

Řím, San Stefano Rotondo. Půdorys současně stojící zdiva. Převzato z *Rizzi 2008*, 154.

San Stefano Rotondo v Římě, původní půdorys tří soustředných kruhů; k nim jsou vynesena římská kasárna předcházející budově chrámu a budovy kláštera z 15.–16. stol. Převzato z *Brandenburg 2013*: tab. XXXI., fig. 1.

26. ŘÍM Pantheon

Patrocinium: Santa Maria dei Martiri/ P. Marie mučedníků.

Metropole: Řím.

Půdorys: kruhový; kopulovitá stavba, orientace k jihu osa určena předsíní, při přestavbě na kostel byl k předsíni přidán presbytář.

Rozměry: vnitřní průměr i výška: 43 m.

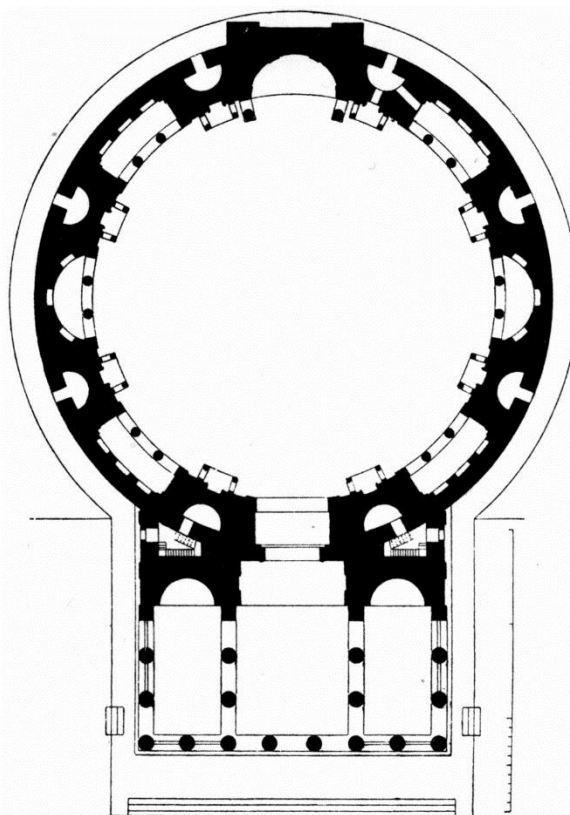
Materiál: obložení mramorem a porfyrem.

Datování: 1. stol. n. l. (postaven Agrippou /4512 př. Kr./, švagrem císaře Augusta, a obnoven za císaře Hadriana /117–138/ do dnešní podoby). Na křesťanskou stavbu vysvěcen 608 papežem Bonifácem IV.

Okolnosti založení: Šlo o první křesťanskou stavbu v centru Říma (ostatní stály na okraji, nebo šlo o papežské baziliky), jednu z nejreprezentativnějších staveb v metropoli, největší kopulovitá stavba antiky vůbec.

Funkce: Původně sloužila jako stavba k oslavě císaře, který ji používal také jako přijímací halu a ke shromáždění senátu; od r. 608 křesťanský chrám.

Literatura: *Brandenburg, H. 2013: Die frühchristlichen Kirchen Roms vom 4. Bis zum 7. Jahrhundert. Regensburg: Schnell + Steiner, 254–255.*

Řím, Pantheon. Půdorys původní stavby podle: G. Dehio – G. v. Bezold: *Kirchliche Baukunst des Abendlandes*. Stuttgart 1887-1901, Plate No. 1. Převzato z https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dehio_1_Pantheon_Floor_plan.jpg (navštíveno 1. 2. 2020)

DALMÁCIE

ZADARSKÁ DIECÉZE

27. ZADAR – Sv. Trojstva/ Sv. Donat

Patrocinium: pův. Svetoga Trojstva/ Nejs. Trojice; od 15. stol. doložen sv. Donat.

Biskupství: Zadar.

Půdorys: dvě předrománské stavební fáze:

- I. fáze: oktagon se třemi podkovovitými apsidami na východě, v interiéru ochoz na osmi sloupech kolem centrálního prostoru. Centrální prostor oproti galerii převýšen tamburem, pravděpodobně zaklenu kopulí. Vnější stěny odzdobeny mělkými výklenky a na vnitřní straně nikami.
- II. fáze inspirována cášskou palácovou kaplí: zvýšení na dvoupodlažní stavbu s galerií i v nadzemním podlaží. Horní patro přístupné schodištěm v severní části ochozu. Na jihu přistavěna obdélná pravděpodobně patrová stavba přístupná z galerie dvojími dveřmi. Na západě přistavěn prodloužený vstupní prostor – *nathex*. Na vnitřním lícu vnějšího zdiva přistavěny půlkruhové výklenky.

Orientace se blíží ideálnímu směru V-Z, nesleduje orientaci městské sítě.

Rozměry: vnější průměr 21 m; výška 26 m; mocnost stěna 0,9 m a 1,1 m.

Materiál: lomový kámen ložený ve větším množství malty – *opus incertum*. Římské cihly užity při stavbě oblouků v galerii. Tambur, klenby a krov z tufu, současná střecha je pokrytá antickými taškami – *tegulae*. Sloupy v přízemí a oblouky mezi nimi jsou vytesány z antických kvádrů – *opus quadruntum*. V některých sloupech pouřita římská *spolia*. Na vnější severní stěně dochovány stopy původní malty.

Datování: I. fáze 2. pol. 8. stol. (datování střešního trámu metodou C14). II. fáze poč. 9. stol. (písemné prameny spojují přestavbu s biskupem Donátem; *ante quem* je přestavba datována Porphyrogenetovým popisem z pol. 10. stol, který zmiňuje horní patro jako

katechumenum: DAI, Constantine Porphyrogenitus: *De Administrando imperio*, ed. Moravczik, Washington 1967).

Okolnosti založení: postaven na východní straně původního římského fóra, JV od katechumenea starší křesťanské katedrály.

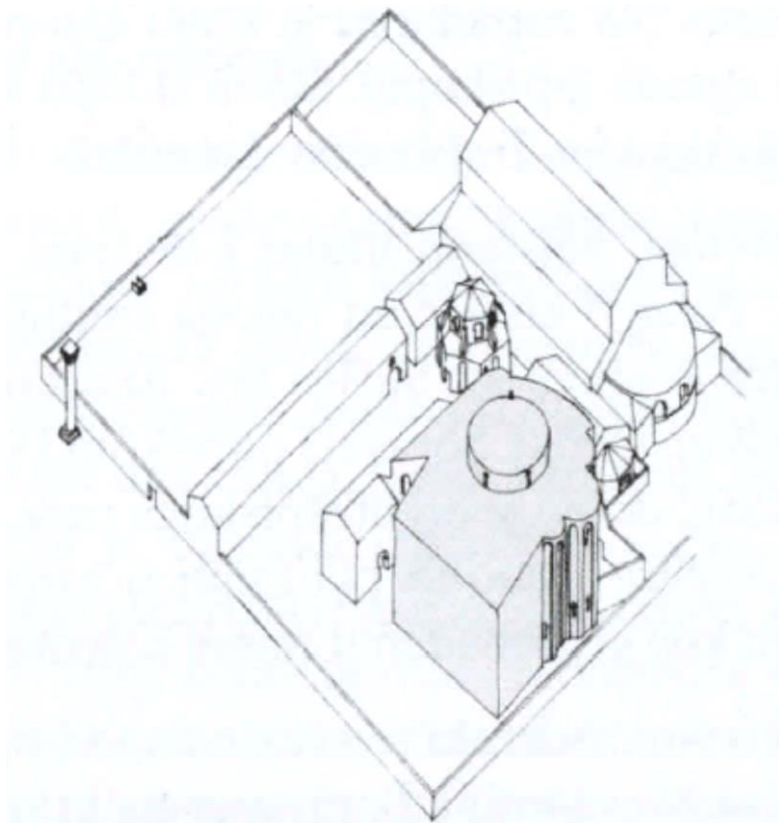
Funkce: vedlejší kostel při katedrále (podle *Untermann 1989*, 231)

Předchůdci: římské fórum jeho fragmenty byly použity ve zdivu.

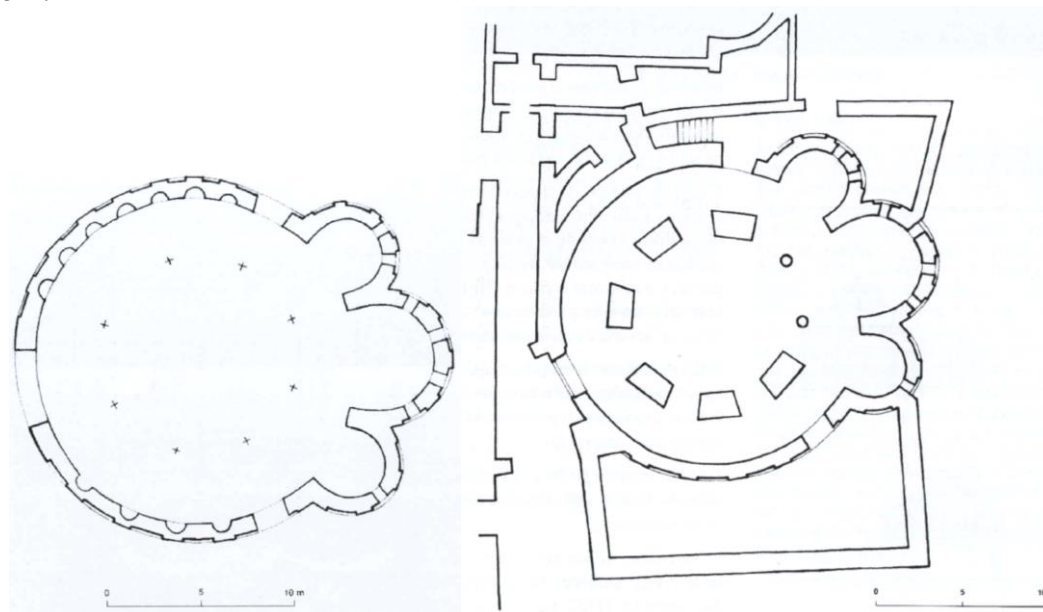
Následný vývoj: v románském období kamenný mobiliář a fresky. V 15. stol. nové patrocinium sv. Donáta (zadarský notář, Simeon Damiani, r. 1452 uvádí *ecclesia S. Trinitatis de Jadera* [Hist. Arhiv Zadar, B., VI, F. I/2] týž k r. 1476: *confinio ecclesiae S. Donati...* [B. VI., F. VII/9]). Nejstarší zachycení podoby kostela zachycen na modelu Zadaru ze 16. stol. (uchován v Museo Storico Navale v Benátkách). 1732 přestavba schodiště a propojení kostela sv. Donáta se sakristií katedrály. 1797 odsvěcen, sloužil jako vojenský sklad a poté jako prostory vinařského družstva. 1870 odkoupen archeologickým muzeem, které do něj r. 1880 přestěhovalo expozici a sídlilo zde do r 1954. 1927-1930 významné konzervátorské zásahy – izolace kostela od jižní přístavby. V současnosti neplní náboženskou funkci, ale je veřejným kulturním prostorem a místem letních hudebních festivalů.

Výzkumy: první popisy od 2. pol. 19. stol. (Eitelberger, Bianchi), od 1872 první konzervátorské zásahy (konzervátor Smirich); architektonická dokumentace Hauser 1892 a Ivekovičevi 1905–1910. Po 1954 rozsáhlé výzkumy a památkové zásahy: 1957 podrobná architektonické dokumentace J. Marasović; 1963 Donassy; další výzkumy v 70. letech a první pol. 80. let.

Literatura: *Untermann, M. 1989: Zentralbau im Mittelalter. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 231. Marasović, T. 2008: Dalmatia Praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 236–237. Marasović, T. 2009: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 279, 298–309.*

Zadar. Axonometrická rekonstrukce raně středověkého okrsku s katedrálou sv. Anastázie, baptisteriem, cisternou a chrámem sv. Trojice, podle Vežiče. Převzato z *Marasović 2009*, 279, fig 314.

Zadar, sv. Trojstva. Rekonstruované půdorysy podle Vežiče: vlevo první stavební fáze, 8. stol.; vpravo druhá stavební fáze, 9. stol. Převzato z *Marasović 2009*, 306–307, figs. 355b, 357.

28. ZADAR – Sv. Marija kod vrata Stomorice

Patrocinium: sv. Marija/ P. Marie u bran Stomarica a Pusterla, dříve sv. Uršula.

Biskupství: Zadar.

Půdorys: pentakoncha pětistý tvořený centrálním prostorem s pěti polokruhovitými apsidami a pravoúhlým vstupním prostorem na západní straně; tři východní apsidy patřily k presbytáři a byly vyvýšeny oproti zbytku lodi. Orientace odpovídá orientaci zadarské zástavby, vstupy ze severní strany západního pravoúhlého prostoru, presbytář na východě. V západním průčelí zvonice, vstupní pravoúhlá část zpevněna dvěma opěráky (pozdější přístavba?). Specifikem kostela je nečleněná vnější zeď – tzn. na rozdíl od ostatních soudobých centrál v Dalmácii nemá exteriér členěn nikami.

Rozměry: vnější průměr 9,3 m, celková délka je 14,2 m, mocnost zdiva 0,65 m; zdivo se dochovalo do výšky až dvou metrů.

Materiál: přitesané lomové zdivo v nepravidelných řádcích s větším množstvím malty ve spárách; vyplnění zdiva oblázky z mořského dna. Omítky v interiéru i exteriéru. V pravoúhlém vstupním prostoru dochovány dobře opracované kamenné desky; v tomto prostoru také v západní průčelí zvonice.

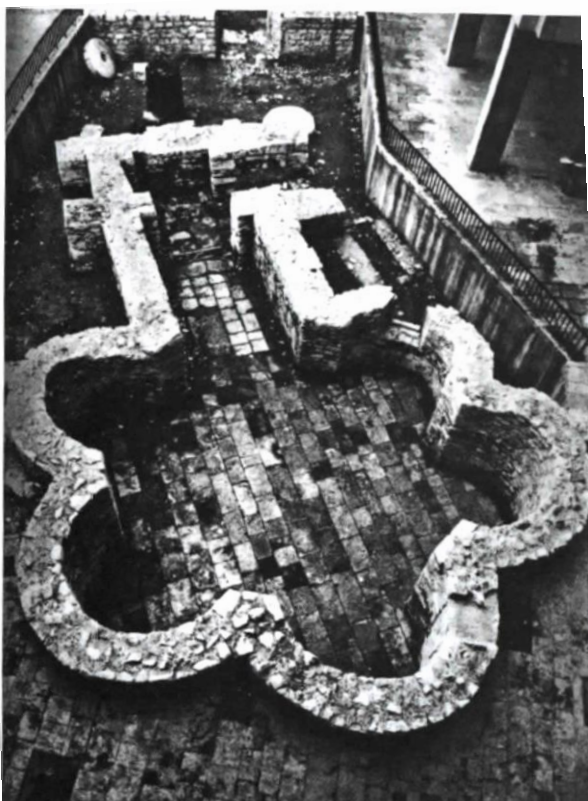
Datování: umělecko-historické do 9. stol. až 11. stol., zmínky v pís. pramenech z let 1289, 1279-1308. a 1338.

Okolnosti založení: vně hradeb biskupského města Zadaru.

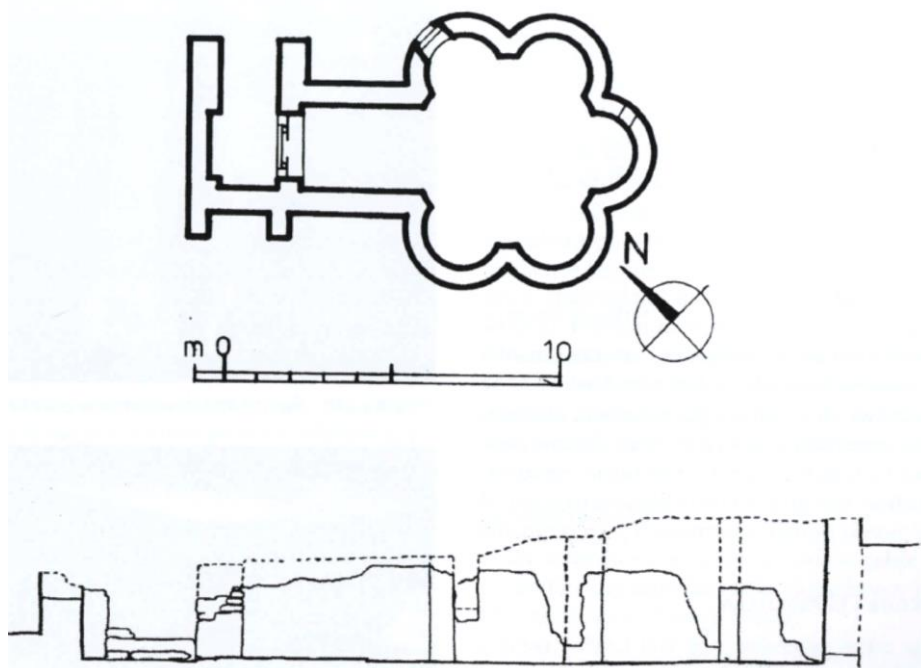
Následný vývoj: ve vrcholném středověku přestavěny městské hradby a kostel se dostal do linie opevnění, v blízkosti postavena městská brána Pusterla. Kostel zničen zřejmě v 1. pol. 16. stol. – na modelu Zadaru z roku 1565 již není znázorněn.

Výzkumy: v 80. letech objev neznámého kostela, který byl později stotožněn s kostelem P. Marie; další výzkumy 1956–1957 I. Petricioli a dále 1965–1967

Literatura: *Marasović, T. 2008: Dalmatia Praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 232–233. Marasović, T. 2009: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 331–335.*

Zadar, sv. Marija kod vrata Stomorice. Relikty zdiv odkrytých výzkumem, po konzervátorských úpravách. Převezato z *Marasović 2009*, 331, fig. 392.

Zadar, sv. Marija kod vrata Stomorice. Rekonstruovaný půdorys stavby a Z-V řez odkrytými pozůstatky zdiv, podle Petricioliho. Převezato z *Marasović 2009*, 333, fig. 395.

29. ZADAR – Sv. Krševan na Kolovarama

Patrocinium: sv. Krševan/ sv. Chrysochon u Kolovaru

Biskupství: Zadar.

Půdorys: pentakoncha pětistý půdorys s obdélným západním prostorem.

Rozměry: vnější průměr odhadován na ca 10 m na základě odvození z modelu města.

Materiál: dle nalezených reliktnů šlo o zdivo z lomového kamene vázané velkým množstvím malty.

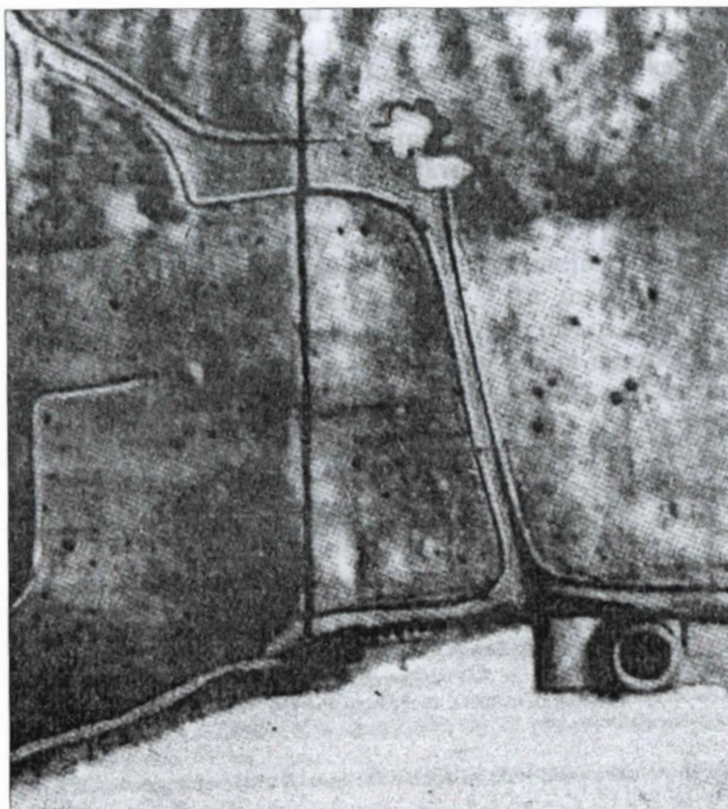
Datování: 9. –11. stol. (na základě analogií a stavební technologie nepatrných reliktnů).

Předchůdci: hroby z pozdní antiky – kostel zřejmě postaven na místě staršího pohřebiště.

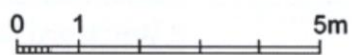
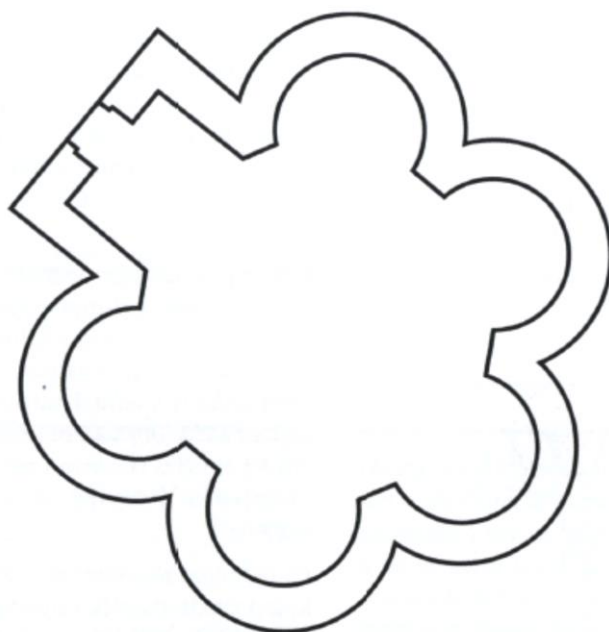
Následný vývoj: ještě v 16. stol. zachycen na modelu Zadaru, a to v těsném sousedství obdélného kostela sv. Marka. Proto je v některých dokumentech pozdního středověku uveden jako kostel sv. Chrysochona a Marka (...*positam ad Fontem extra Iadram iuxta ecclesiam Sanctorum Marci et Grisogoni*; Historický archiv Zadar, ZB, Iohannes de Calcina, B. V., F VIII/ A, fol XXX).

Výzkumy: znám pouze z písemných pramenů a díky modelu města z 16. stol (dnes v Museo Storico Navale v Benátkách), část zdi (do 1 m²) nalezena I. Petriciolim.

Literatura: *Marasović, T. 2008: Dalmatia Praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 232–233. Marasović, T. 2009: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 365-367.*

Zadar, sv. Krševan. Detail modelu města z 16. stol. zachycující pentakonchu sv. Chrysochona a kostel sv. Marka. Převzato z *Marasović 2009*, 365, fig. 451.

Zadar, sv. Krševan. Rekonstruovaný půdorys stavby. Převzato z *Marasović 2009*, 367, fig. 455.

30. ZADAR – Sv. Vid

Patrocinium: sv. Vid/ sv. Vít

Biskupství: Zadar.

Půdorys: podoba zachována pouze na Smirichově kresbě zveřejněné V. Brunellim v monografii *Storia della città di Zara* (1913) – křížový půdorys s trojapsidálním závěrem. Centrální prostor vyvýšen tamburem a zaklenut kopulí. Orientace kostela přizpůsobena pouliční síti Zadaru. Půdorys analogický ke kostelu sv. Kříže v Ninu, podobné křížové půdorysy časté v Itálii.

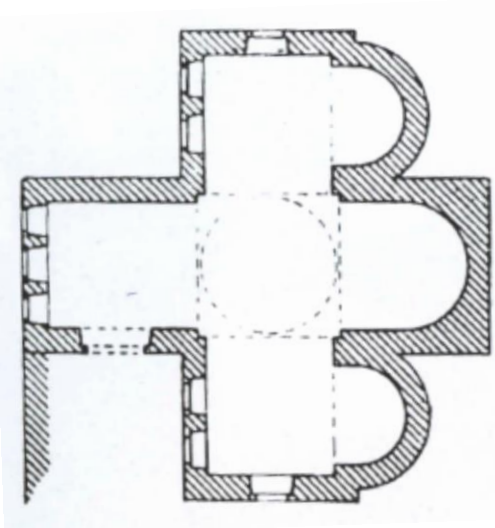
Rozměry: odhadovány z kresby – délka, šířka i výška 9 m.

Datování: 9. stol. (pouze podle analogie s kostelem sv. Kříže v Ninu).

Okolnosti založení: v dnešní Pavlinovičevské ulici navazující na jednu z hlavních ulic starověkého a středověkého města.

Následný vývoj: zničen 1877.

Literatura: *Marasović, T. 2009: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 329-330.*

Zadar, sv. Vid. Vlevo: zachycení kostela na kresbě konzervátora Smiricha publikované Brunellim r. 1913; vpravo: hypotetická rekonstrukce půdorysu podle Marasoviće. Převzato z *Marasović 2009, 329–330, figs. 389, 391.*

31. PRIDRAGA U NOVIGRADU, poloha Mijovilovac

Patrocinium: sv. Mihovil/ sv. Michael (? , odkazuje na něj toponymum Mijovilovac, jméno Archanděla Michaela na jednom z nalezených kamenných fragmentů; na jiném je však také uveden sv. Kosma).

Biskupství: Zadar (?).

Půdorys: hexakoncha šestilistý půdorys, na západě připojeno trapezoidní atrium rozdělené na dva prostory. Orientace kostela posunutá o 55° směrem k JV stejně jako většina raně středověkých kostelů v regionu Ravni kotari.

Rozměry: vnější průměr 10 m, celková délka (spolu s pravoúhlým atriem) 14 m, mocnost zdiva 0,75-0,8 m. Zdivo dochováno do výšky až 1,85 m.

Materiál: přitesaný lomový kámen v nepravidelných řadách spojovaných větším množstvím malty. Omítka na vnějším i vnitřním líci. Na podlaze zbytky kamenné dlažby a druhotně použité antické mramorové desky.

Datování: 9. stol. (umělecko-historické datování).

Okolnosti založení: na základech antického komplexu; na královských majetcích; u kostela dochovány relikty nádvoří obestavěného budovami, snad pozůstatky klášterních budov (*Marasović 2009*). Kostel zřejmě stavěla stejná stavební huť, jako kostel v Kašići.

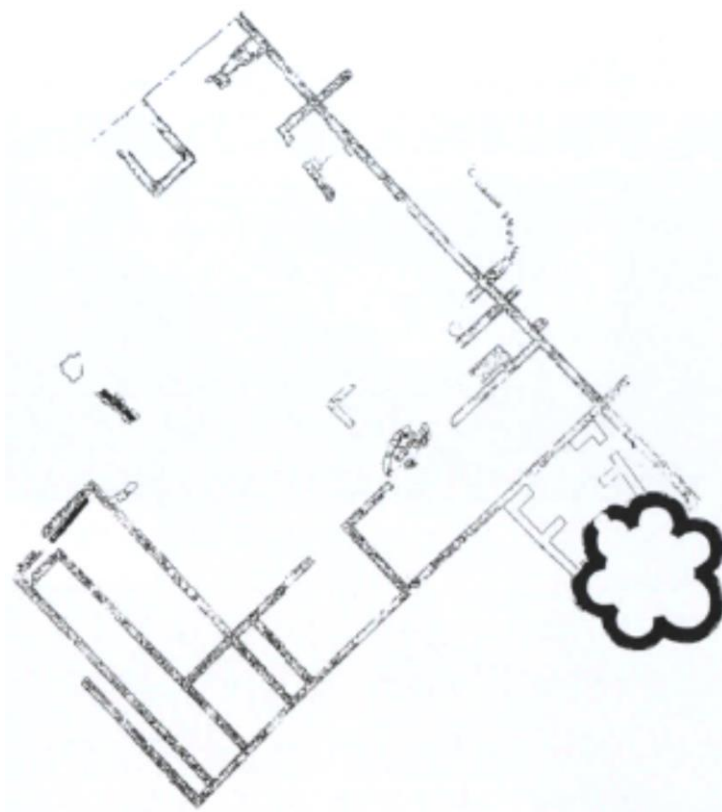
Funkce: oratorium kláštera (?).

Předchůdci: antický komplex – hospodářská budova z předkřesťanské fáze.

Následný vývoj: přístavba pravoúhlého vestibulu; během tureckých nájezdů komplex přestavěn na pevnost; během 16. stol. zničen.

Výzkumy: 1940–1957 S. Gunjača.

Literatura: *Gunjača, S. 1963:* Srednjovjekovni Dolac kod Novigrada. Starohrvatska prosvjeta III, 28–57. *Ančić, M. 2007:* Architecture on Royal Domains in Northern Dalmatia. Hortus Artium Medievalium 13, 203–210. *Marasović, T. 2008:* Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 232. *Marasović, T. 2009:* Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 243–247.

Pridraga, sv. Mihovil. Plán zdív odkrytých výzkumem, černě zvýrazněna zdiva hexakonchy, podle S. Gunajčy. Převzato z *Marasović 2009*, 243, fig. 273.

32. KAŠIĆ U NOVIGRADU, poloha Mastirine

Patrocinium: neznámé

Biskupství: Zadar (?).

Půdorys: hexakoncha šestilistý s připojeným atriem; tři východní apsidy tvoří presbytář. Orientace se odchyluje od ideálního směru Z-V o 50°k JV.

Rozměry: vnější průměr kruhu, do kterého je vložena hexakoncha 11 m, mocnost zdiva 0,8 m; zdivo dochováno do výšky 1 m, v severní apsidě do 1,5 m.

Materiál: přitesané lomové kameny v nepravidelných řadách spojované velkým množstvím malty. Podlahové desky – dlažba – jsou dobře otesané a pravidelně vyskládané, zřejmě pocházejí ze starší stavby stojící na tomtéž místě.

Datování: kolem poloviny nebo 2. polovina 9. stol. (umělecko-historické datování, zvl. výzdoba kamenného nábytku v interiéru).

Okolnosti založení: na královských majetcích; dochovaná část římského komplexu v 9. stol. přizpůsobena potřebám nového majitele a zbudován malý hexakonchální kostel (podle Ančiče). Kostel zřejmě stavěla stejná stavební huť, jako kostel u Pridragy.

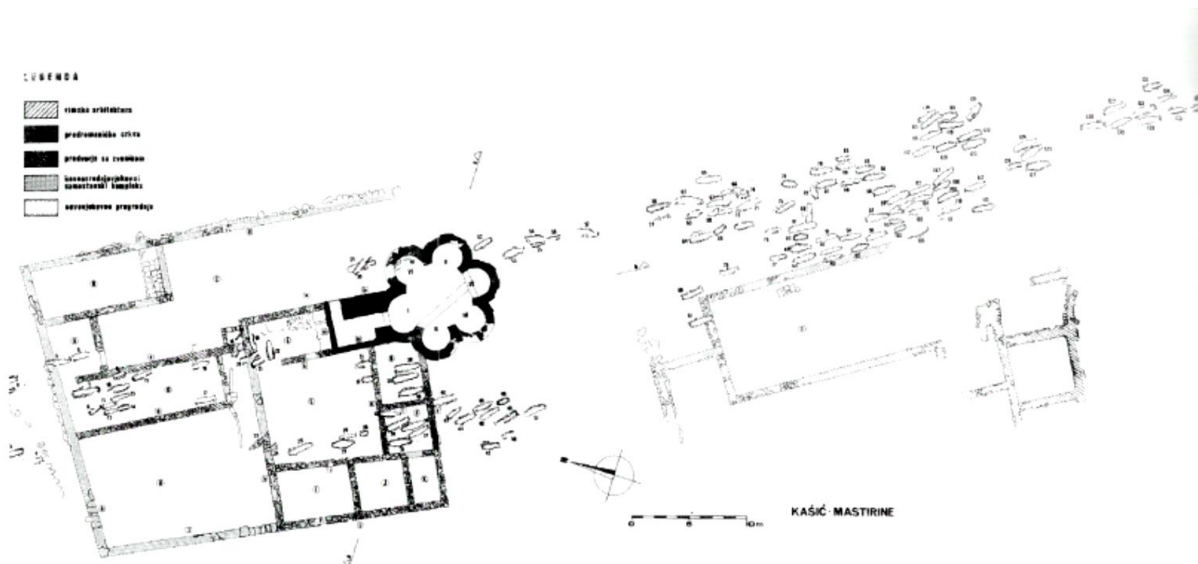
Funkce: dle Marasoviće klášter, dle jiných názorů kostel u dvorce a klášter až od 14./15. stol. (např. Ančić).

Předchůdci: římská villa ze 4.–5. stol. s pohanským chrámem, který byl přestavěn na křesťanský kostel.

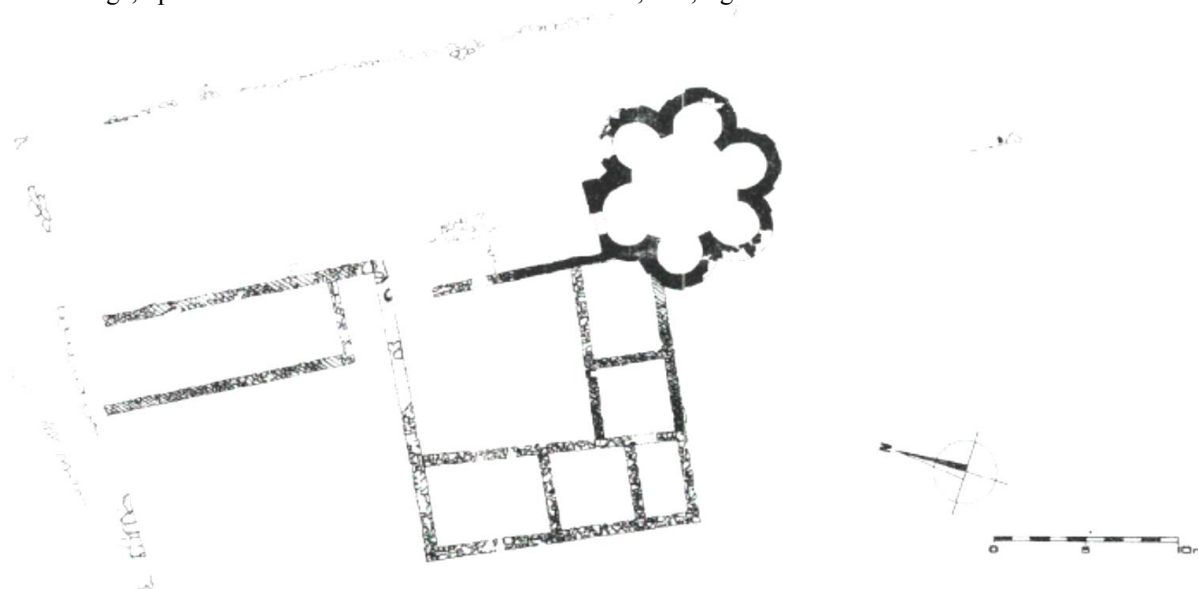
Následný vývoj: 9.–12. stol. založení hřbitova; snad v 11. stol. přistavěn pravoúhlý vestibul; v pozdním středověku přibyl k hexakonše klášter (odraz v názvu lokality Mastirin). Během Benátsko-turecké války sloužil jako vojenský objekt. Zničení komplexu v pol. 17. stol. během Kandianské války.

Výzkumy: 1955/1957 S. Gunjača.

Literatura: *Ančić, M. 2007: Architecture on Royal Domains in Northern Dalmatia. Hortus Artium Medievalium 13, 203–210. Marasović, T. 2008: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 232. Marasović, T. 2009: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 229–233.*

Kašić u Novigradu, poloha Mastirine. Plán výzkumu s pozůstatky objektů od 5. – 14. stol., podle V. Delonga, upraveno M. Ančičem. Převzato z *Ančič 2007*, 204, fig. 1.

Kašić u Novigradu, poloha Mastirine. Relikvy konstrukcí datovaných do 9. stol., podle V. Delonga, upraveno M. Ančičem. Převzato z *Ančič 2007*, 204, fig. 3.

33. ŠKABRNJA

Patrocinium: sv. Juraj/ sv. Jiří.

Biskupství: Zadar (?).

Půdorys: polykoncha pod základy současného kostela P. Marie zjištěno pět konch – možná jádro hexakonchy, nebo pentakoncha s pravoúhlým vstupem. Východní apsida je větší než jiné.

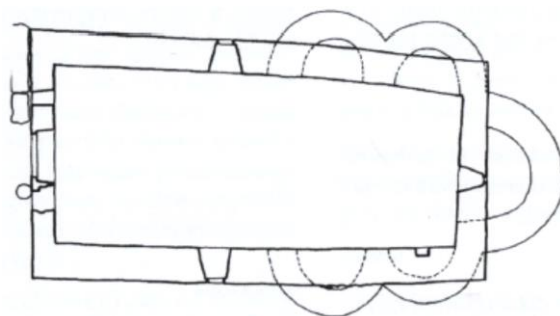
Rozměry: menší rozměry než ostatní stavby tohoto typu v Dalmácii: délka odkryté části stěn 6,8 m; mocnost zdiva 60 cm; zdivo dochováno jen do výšky asi 1 m.

Materiál: přitasaný lomový kámen.

Datování: 9. –11. stol.

Následný vývoj: k roku 1195 je uvedena informace o *ecclesia sancti Gergii... in Chamechani* (CD II, 214). „Chamechani“, resp. „Kamenjane“ je raně středověký název současné Škabrnje; nejstarší zmínka o obci pochází z konce 11. stol. (CD I, 149). Jako součást původní osady Kamenjani je kostel sv. Jiří uváděn ještě ve 13. stol. Od r. 1406 a v pozdějších pramenech pak jako *S. Georgii de villa Podbergiano* (Državni arhiv Zadar, SZN, P. De Sarcana, B. II, F. 3, 484) – tzn. ve 13. stol. se stává farním kostelem Podberje. Na konci 17. stol., zřejmě po poškození středověkého kostela, vystavěn nový, dodnes stojící kostel sv. Marije.

Literatura: *Marasović, T. 2008: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 232–233. Marasović, T. 2009: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 248–249.*

Škabrnja, sv. Juraj. Vlevo: půdorys současného kostela sv. Marije a pod ním odkrytých pěti konch – pozůstatků kostela sv. Juraja; podle N. Jakšiče. Vpravo: Současná podoba kostela sv. Marije s částečně rekonstruovanými konchami. Převzato z *Marasović 2009*, 248–249, figs. 280–281.

SPLITSKÁ ARCIDIECÉZE

34. SALONA GRADINA

Patrocinium: sv. Marija/ P. Marie (?), označuje se jako „kostel v Gradině“.

Arcibiskupství: Salona, od 7. stol. Split.

Půdorys: pravoúhlý s apsidou, v interiéru kruh z osmi sloupů a čtyři další sloupy v rozích – indikují přítomnost kopule – a typ stavby by odpovídal centrále na osmi sloupech s pravoúhlou základnou. Druhou částí kostela je západní pravoúhlá přístavba, v níž byly nalezeny hroby. Interiérové stěny apsidy a zřejmě i lodi členěny nikami.

Rozměry: celková délka 20,8 m; šířka 13 m; mocnost stěn 11,3 m; severní stěna uchována do výšky dvou metrů.

Datování: 6. nebo 7. stol., zřejmě postižen zničením Salony v 7. stol.; pravděpodobně v 9. stol. obnoven a rozšířen.

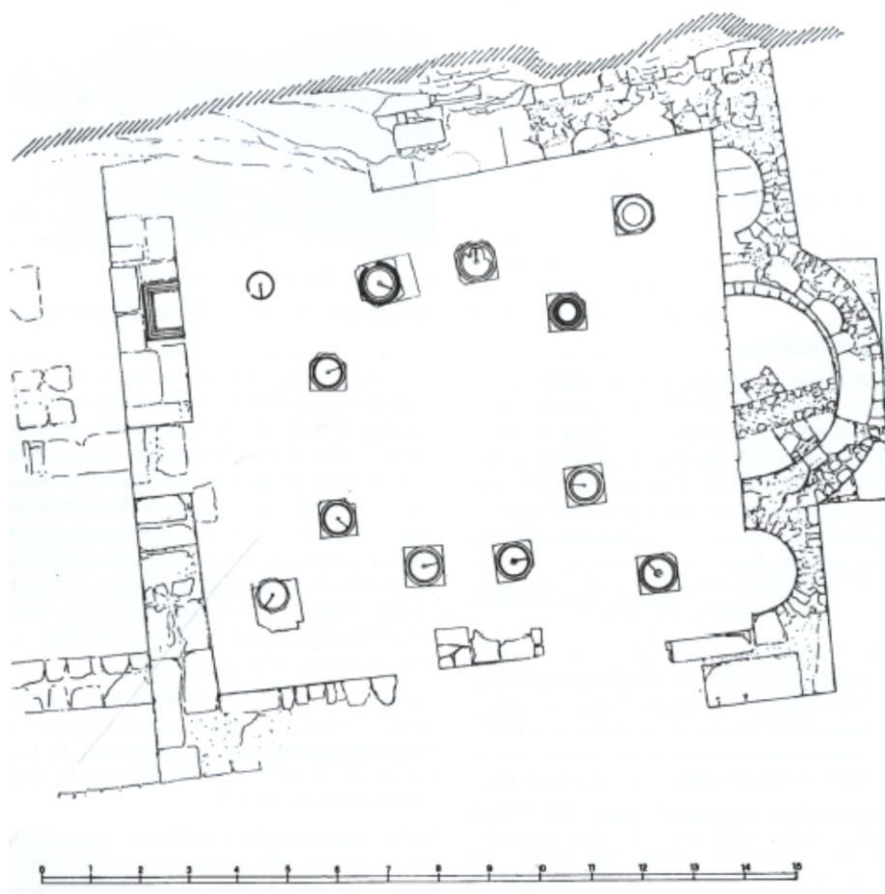
Okolnosti založení: vně episkopálního komplexu v Saloně

Předchůdci: římská zdiva pod apsidou pravděpodobně z 2. stol.

Následný vývoj: v pol. 14. stol. postavena pevnost (A. Cutheis: *Historia civium*, In: I. Lucić 1966, *De regno Dalmatiae et Croatiae*, s.382); v 16. stol. během turecko-benátských konfliktů obnoveny hradby (na mapě Cumuciana z r. 1571 je vyobrazena ve vlastnictví Turků). Demolice, ve 2. pol. 20. stol. se pevnost Gradina stává veřejným kulturním prostorem.

Výzkumy: 1909 první nálezy antických a raně středověkých objektů uvnitř Gradiny; 1909-1911 F. Bulić; 1923-1927; 1956 T. Marasoviće, 1979 rekonstrukce.

Literatura: Marasović, T. 2013: Dalmatia praeromanica: rano srednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume VI. Split: Književni krug, 205-211.

Salona-Gradina, kostel P. Marie. Půdorys reliktních zdív kostela, stav z roku 1950. Převzato z Marasović 2013, 206, fig. 276.

35. BISKUPIJA

Patrocinium: sv. Trojica/ Nejsv. Trojice (?) – patrocinium současného pravoslavného kostela, který pravděpodobně přejal zasvěcení od svého raně středověkého předchůdce

Arcibiskupství: Split.

Půdorys: oktagon (?) – pouze rekonstrukce podle popisů a výkresů: Kněz Vinjalić z Kninu r. 1764 popisuje kostel v Biskupiji jako nejúplněji dochovaný oktagonální chrám podobný splitské katedrále s vnitřními arkádami (*rotonda ottangolare--- a quisa della metropolitana di Spalato noc arcate all'intorno*; S. Gunjača 1952, 40–41.).

Rozměry: neznámé

Materiál: neznámé

Datování: 9. stol. (podle fragmentů kamenného nábytku)

Následný vývoj: zničen v 18. stol., na jeho místě postaven nový kostel zasvěcený sv. Trojici, dnes obklopen pravoslavným hřbitovem.

Literatura: *Marasović, T. 2009: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 524–525.*

36. BRIBIR

Patrocinium: sv. Marija/ P. Marie (???) – nepodložený přenos patrocinia na nedaleký středověký kostel u františkánského kláštera v Dolu.

Arcibiskupství: Split.

Půdorys: polykoncha – odkryto pět konch, zbylé tři pod základy mladší stavby kostela sv. Jakuba a Anny. Pravděpodobně šlo tedy o stavbu s centrálním kruhovým půdorysem a s radiálně uspořádanými konchami. Tři východní konchy zřejmě tvořily presbytář oddělený oltářní přepážkou.

Rozměry: předpokládaná rekonstrukce nější průměr 10,5 m; vnitřní průměr kruhu 7,2 m; mocnost zdiv 0,6 m.

Materiál: přitesaný lomový kámen v nepravidelných řadách spojovaný velkým množstvím malty.

Datování: 4.–6. stol.

Písemné prameny:

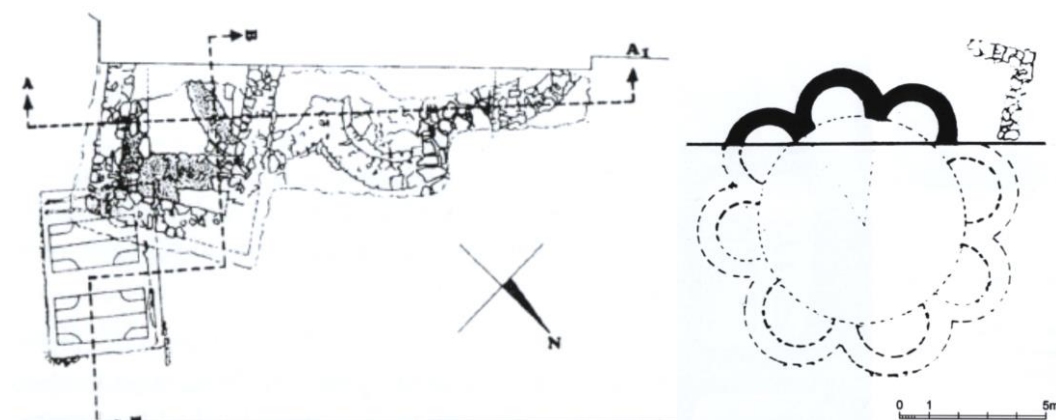
Okolnosti založení: římské osídlení, zřejmě *villa urbana*, v blízkosti odkryta současná zaklenutá hrobka se dvěma sarkofágy. V polovině 7. stol., snad v souvislosti s migrací Slovanů, villa zničena a v raném středověku poloha užívána jako hradiště. Oktokoncha zůstala uchráněna a dále užívána (nalezeny zlomky kamenného liturgického mobiliáře z pol. 9. stol. a mladších období).

Předchůdci: liburnské osídlení, římská Varvarie, na místě oktokonchy a současného hřbitova zřejmě předkřesťanský chrám.

Následný vývoj: možná románské úpravy (portál, oltářní prepážka). Ve 14. stol. předrománský kostel zanikl a v poloze Dol byl postaven kostel sv. Marije jako mauzoleum rodiny Šubićů – předpokládá se přenos patrocinia. Na místě předrománského kostela postaven pravoslavný farní chrám sv. Joakima a sv. Any.

Výzkumy: pozůstatky kostela nalezeny při výzkumu soudobého farního kostela sv. Joakima a sv. Any na pravoslavném hřbitově uprostřed Glavice.

Literatura: Milošević, A. 2015: Varvaria Breberium Bribir. The Past and the Monuments. Split: Museum of Croatian Archaeological Monuments. Marasović, T. 2008: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 233. Marasović, T. 2009: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 471–473.

Bribir, sv. Marije (?). Vlevo plán archeologické situace s pozůstatky tří konch předrománského kostela. Podle V. Bakuliće, podle Marasović 2009, 472, fig. 576. Vpravo rekonstruovaný půdorys stavby. Podle S. Sekulić-Gvozdanovićové, převzato z Marasović 2009, 472: fig. 576.

37. BRNAZE u Sinje

Patrocinium: sv. Mihovil/ sv. Michael (podle hydronyma – názvu pramene Miholjač; fragmenty nápisu na oltární přepážce)

Arcibiskupství: Split.

Půdorys: hexakoncha šestilistý s kruhovou základnou a šesti apsidami, zaklenutý kopulí.

Rozměry: vnější průměr 11 m; mocnost zdiva 0,6 m.

Materiál: přitesaný lomový kámen v nepravidelných řadách s velkým množstvím malty ve spárách.

Datování: typologicky 8.–10. stol, dle výzdobných prvků 9. stol.

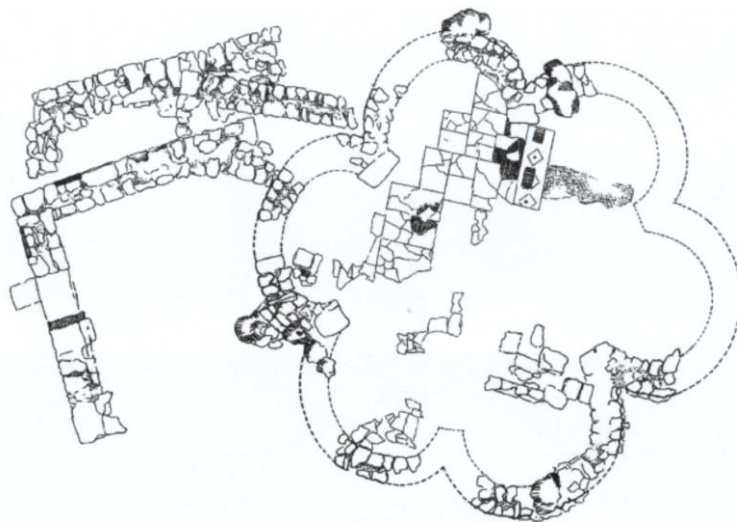
Okolnosti založení: nahradila memoriální stavbu, hydronym sv. Michaela

Předchůdci: předkřesťanská stavba pravděpodobně ze závěru 6. stol., snad kultovního významu. Na tomtéž místě raně křesťanská stavba memorie (?)

Následný vývoj: ve vrcholném středověku přistavena západní vstupní předsíň. Ve 13. stol. zmenšení kostela a počátek pohřbívání. Poč. 16. stol. dobytí Turky, zrušen hřbitov, poloha na Glavici opuštěna. Ve 2. pol. 20. stol. pozůstatky kostela zcela zničeny těžbou šterku.

Výzkumy: 1947 S. Gunjač.

Literatura: *Marasović, T. 2008:* Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 230-231. *Marasović, T. 2011:* Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume III. Split: Književni krug, 74–79.

Brnaze u Sinje, sv. Mihovil. Plán zdi odkrytých výzkumem, čárkovaně vyznačen rekonstruovaný půdorys kostela. Převzato z *Marasović 2011*, 75, fig. 90.

38. CITORIJ (o. Dugi Otok)

Patrocinium: sv. Viktor.

Arcibiskupství: Split (?).

Půdorys: nepravidelný čtvercový s půlkruhovou apsidou na východě. Šířka apsidy je větší než otvor do apsidy, což naznačuje přítomnost vítězného oblouku. Orientace odpovídá stavbám na severodalmatských ostrovech s osou odkloněnou oproti ideálnímu Z-V směru o 45° na JV. Dle Petriciových zjištění a ústního podání byly pozůstatky kleneb nesporným důkazem o přítomnosti kopule, což odpovídá formálním analogiím (kostel sv. Pelegrina v Savaru – obdélná základna s oválným tamburem a kopulí).

Rozměry: čtvercový prostor má vnitřní rozměry 3,35 x 3,35 m; celková vnější délka s apsidou 6,6 m; dochovány jen spodní řádky zdiva.

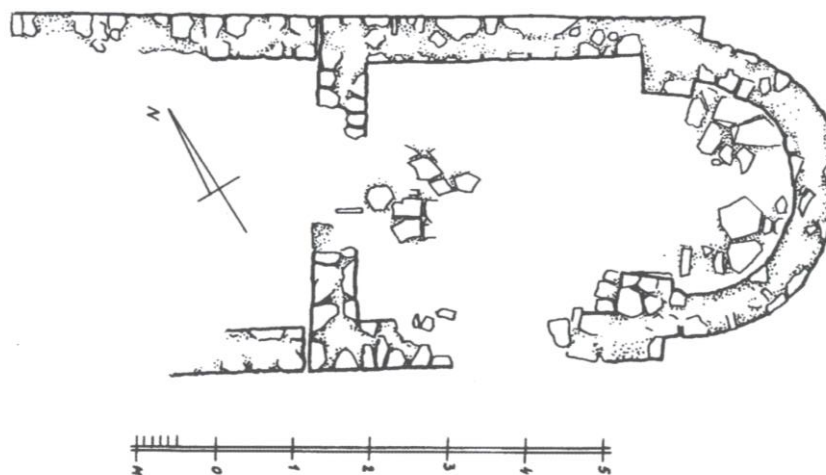
Materiál: nepravidelné kameny spojované velkým množstvím malty; malta s hrubými zrný písku. V podlaze jsou mezi maltou nepravidelně lámané ploché kameny.

Datování: závěr 9.–10. stol (podle výzdoby na fragmentech oltární přepážky; zmínky v pís. pramenech z konce 10. stol.: „...in ualle maiori sancti Uictoris ...“; *Patricioli 1987, 9798*).

Následný vývoj: pravděpodobně na konci raného středověku přistavěn pravoúhlý vstupní prostor.

Výzkumy: 1956–1957 I. Petricioli.

Literatura: *Marasović, T. 2008: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 222–223. Marasović, T. 2009: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 385–387.*

Citorij, sv. Viktor. Plán dochovaných relikvů zdiv. Podle I. Petricioliho, převzato z *Marasović 2009*, 385, fig. 477.

39. KOTOR

Patrocinium: sv. Tripun/ sv. Trifon

Arcibiskupství: Split. Biskupství: Kotor (od 10. stol.).

Půdorys: quincunx: centrála na čtvercovém základu, příčná a podélná zdiva v interiéru vytvářejí křížení. K čtvercovému základu přistavěn trojapsidální východní závěr se zdůrazněnou středovou apsidou. Analogie v kostele sv. Tomáše v Prčanji; srovnáván s kostelem v Saloně-Gradině (6. stol.).

Rozměry: délka 14,5 m; šířka 8,41 m; pravoúhlý přízemní prostor 10,5x8,41 m; zdivo pod současnou románskou sakristií se dochovalo do výše až 1,6m; orientace mírně odlišná od pozdější románské katedrály.

Materiál: základy z menších, hrubě tesaných kamenů; uvnitř zdivo vysypáno šterkem a vylito maltou.

Datování: poč. 9. stol. – opírá se o datum na oltářní přepážce (13. ledna 809) a umělecko-historické vyhodnocení kamenného nábytku.

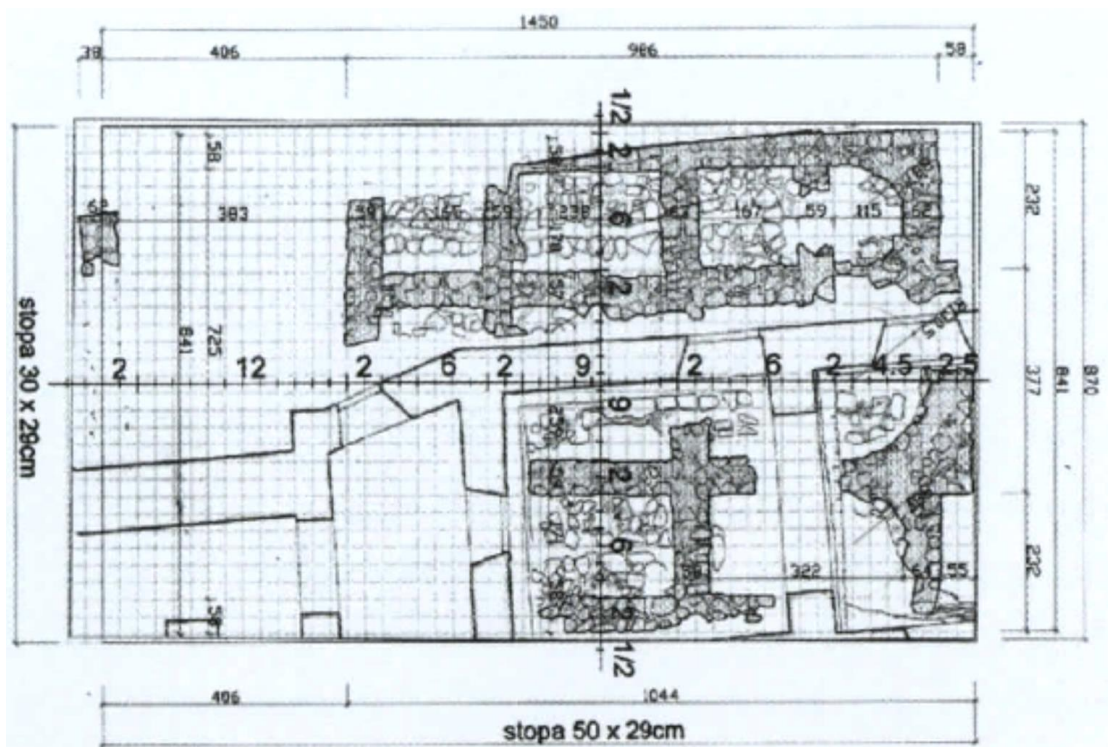
Okolnosti založení: založen Andrea Saracenem na začátku 9. stol jako memorie sv. Trifona. Do raného středověku byl hlavním kostelem v Kotoru mariánský kostel „od řeky“, Andreaciova stavba postupně převzala roli katedrály.

Funkce: memorie podle údajů Konstantina Porfyrogeneta zde uloženy ostatky sv. Trifona (DAI, 29).

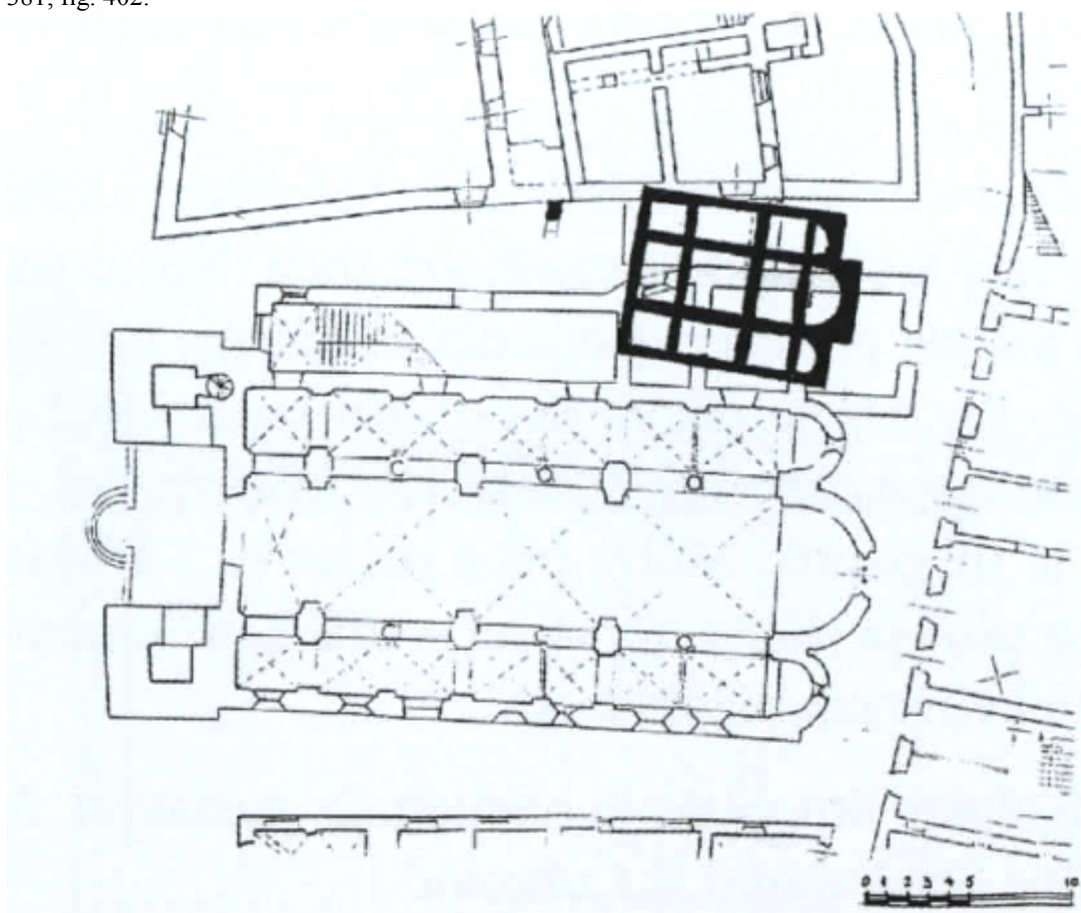
Následný vývoj: nálezy románského mobiliáře naznačují přestavbu v 11. stol. Kostel existoval ještě ve 12. stol. nově vystavěná románská katedrála respektovala jeho polohu. Zničen během rozšíření katedrály v románsko-gotickém období, kdy ustoupil sakristii katedrály a byl překryt hroby.

Výzkumy: 1987 J. Martinović; již dříve nálezy zlomků kamenného mobiliáře.

Literatura: *Marasović, T. 2008:* Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug 236, 238. *Marasović, T. 2013:* Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume VI. Split: Književni krug, 380–390.

Kotor, sv. Tripun. Plán zdív odkrytých výzkumem, podle J. Čubrovce. Převzato z *Marasović 2013*, 381, fig. 402.

Kotor, sv. Tripun. Poloha předrománské memorie vůči pozdější katedrální bazilice, podle J. Martinoviče. Převzato z *Marasović 2013*, 380, fig. 400.

40. MALI IŽ

Patrocinium: sv. Marija/ P. Marie.

Arcibiskupství: Split.

Půdorys: nepravidelný kruhový, na východě apsida rovněž nepravidelného tvaru. Stavba byla zaklenutá kopulí a měla kuželovitou střechou. V apsidě dochovány dva okenní otvory. V prostoru apsidy jímka pro likvidaci liturgických nádob. Orientace odpovídá orientaci staveb v severní Dalmácii, tzn. vůči ideální Z-V orientaci otočená o 45° na JV.

Rozměry: průměr původní rotundy cca 4,7 m; výška vnitřního prostoru 5 m; délka i s apsidou 7,5 m; vnější délka lodi 6,1 m; mocnost zdiva 60 cm.

Materiál: lomový kámen, zdi původně omítnuté. Do zdiva vestavěny keramické nádoby akustické opatření. Dvě z nich se dochovaly ve vrcholu kopule, měly tvar misky s mělkým hrdlem a vysokým ústím tvary typické pro starosrbskou keramiku. V interiéru zbytky fresek.

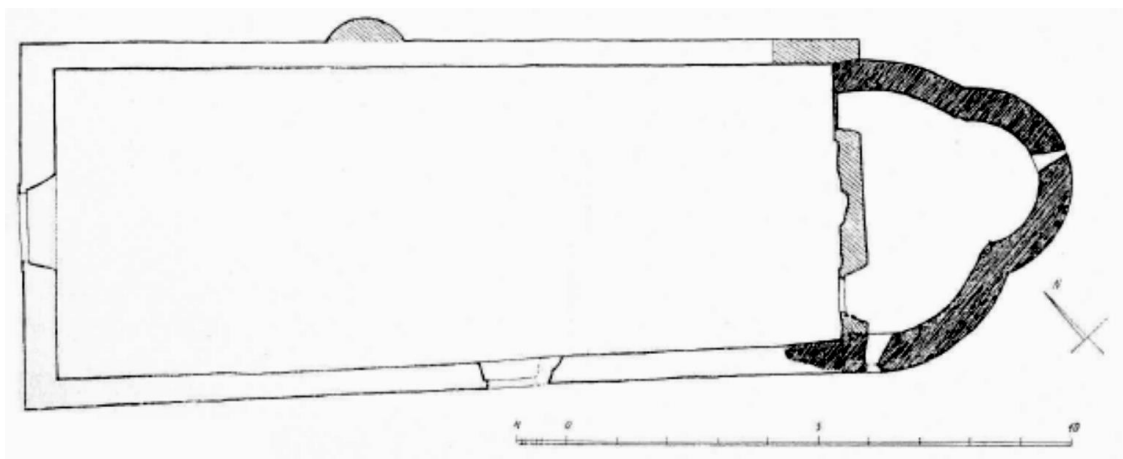
Datování: 9.–10. stol. (podle rustikální formy a stavební techniky); šlo by však o jedinou čistou rotundu v Dalmácii a mladší datování však není zcela vyloučeno. První písemná zmínka o existenci kostela r. 1351.

Následný vývoj: pravděpodobně v 17. nebo 18. stol. přistavěna obdélná loď s dřevěnou střechou. Novostavba zpočátku respektovala celou rotundu a ta sloužila jako sakristie, ve druhé fázi byl nový kostel rozšířen na úkor starého. O zeď rozdělující starý a nový kostel se opíral oltář. Kostel shořel na konci 19. stol. a r. 1952 obnoven.

Okolnosti založení: jihozápadně od současného farního kostela ve vesnici Malý Iž na stejnojmenném ostrově.

Výzkumy: 1952 při renovaci.

Literatura: *Petricioli, I. 1961:* Rotunda u Malom Ižu. *Peristol 4, 57.* *Marasović, T. 2008:* Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 222–224. *Marasović, T. 2009:* Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 392–394.

Mali Iž, sv. Marija. Půdorys původní rotundy (vyznačený černě) a mladší podélné přístavby.
Převzato z *Pietricoli 1961*, 6, fig. 2.

41. NIN

Patrocinium: sv. Križ/ sv. Kříž.

Arcibiskupství: Split (?). Biskupství: Nin.

Půdorys: křížový s trojapsidálním závěrem. Ramena zaklenuta valenou klenbou, středová část vyvýšená tamburem a zaklenuta kopulí. Orientace kostela odkloněna od ideálního směru V-Z stejně jako ostatní kostely v Dalmácii.

Půdorys má analogii v kostele sv. Víta v Zadaru (znám jen z ikonografií); podobné stavby v Istrii (sv. Tomáš v Rovinje, sv. Klement v Pule) a na západní straně Jadranu (mauzoleum Gally Placidie v Ravenně /5. stol./, kaple P. Marie del Canneto v bazilice S. Maria Formosa v Pule /6. stol./).

Rozměry: celková vnější délka (V-Z) 8,9 m; šířka 8,8 m; mocnost zdiva 0,7 m.

Materiál: lomový kámen v nepravidelných řadách na velké množství malty. Omítky na vnitřním i vnějším lícu, střecha krytá kamennými deskami.

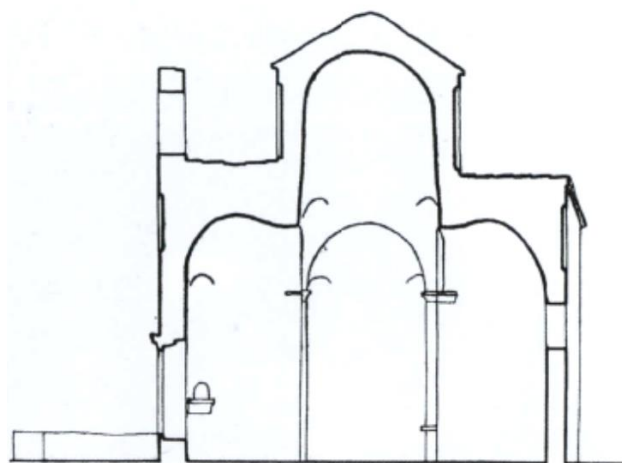
Datování: 9. stol. (stavebně historické určení).

Předchůdci: dům u hlavního náměstí antické Aenony.

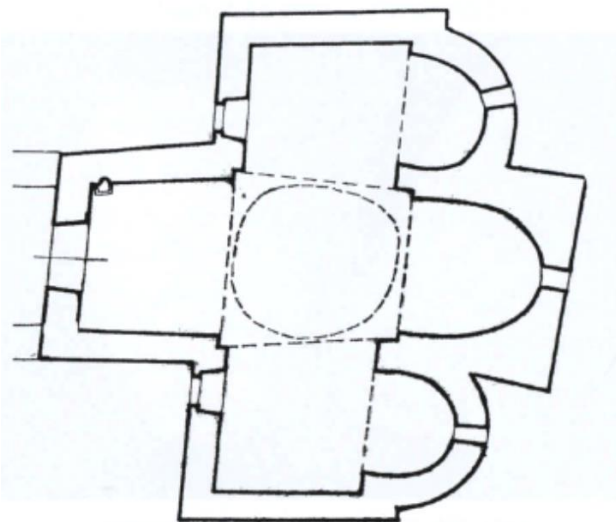
Následný vývoj: mladší úpravy asi v 11. stol. – na ně odkazuje nápis se jménem (donátora) župana Godečaja na překlade kostela. Mezi léty 1860–1880 se část kostela zhroutila, následně byl kostel obnoven r. 1897. 1968–1989 další restaurování pod vedením Zadarského institutu pro ochranu památek.

Výzkumy: 1968–1989 stavebně-historická zjištění během restaurování Zadarským institutem pro ochranu památek.

Literatura: *Marasović, T. 2008: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 227–228. Marasović, T. 2009: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 199–202.*

0 1 5m

0 1 5m

Nin, sv. Križ. Řez a půdorys stavby podle Petricioliho. Převzato z *Marasović 2009*, 201, obr. 226.

42. OŠLJE U STONU

Patrocinium: neznámé (hypoteticky sv. Petr, kterému je zasvěcen jiný kostel v téže obci zmiňovaný ve 14. stol. – možný, ale nepodložený přenos patrocinia)

Arcibiskupství: Split. Biskupství: Dubrovnik.

Půdorys: oktokoncha osmilstá varianta jinak obvyklejší šestilisté centrály. Vchod na západě, svatostánek na východě. Západní apside je z vnějšku pravoúhlá, uvnitř tvořena dvěma apsidami.

Rozměry: vnitřní průměr centrálního prostoru (bez konch) 6,7m; průměr stavby (včetně konch 10 m, vnější průměr 12 m. Průměr apsid (rozšířené polokruhy) 2 m, hloubka 1,5 m. Zdivo dochováno do 4m výšky; mocnost zdí 0,8-1 m.

Materiál: lomový kámen, nepravidelné kvádry, široké spáry s velkým množstvím malty. Hrubě provedená omítka dochována částečně na vnitřní straně západní apsidy. V kostele nalezeny fragmenty amfor – akustické opatření.

Datování: 8. –11. stol. (podle stavební technologie a půdorysu; Konstantin Porfyrogenetos uvádí existenci osídlení v Olšje v 8. stol. „Sund in Zachlumorum territorio urbes gabitatae: Stanum, Mocriscic, Josle, Galumaenic et Dobriscic“ (Fr. Rački 1877: Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia, Zagreb, 407).

Okolnosti založení: situován severně od vesnice Ošlje v poloze Bajela lokva mezi třemi strmými svahy Strmica, Gradac a Markova dolina, v 1/3 cesty mezi Dubrovnikem a Splitem. Stojí na vyvýšeném skalním útesu, na západě od něj se nachází menší plocha orné půdy. Celkově jde o zemědělský spíše nevýhodnou krajinu.

Předchůdci: v blízkosti kostela římské hroby hypoteticky mohou indikovat existenci starší antické stavby.

Následný vývoj: asi v 11. stol. přistaven na západní straně nartex a zřejmě i zvonice. Na konci raného středověku kostel pravděpodobně upadá a funkci přebírá kostel sv. Petra v jiné části sídliště. V kronice farnosti Ošlje sahající do r. 1682 je zmínka o “zřícenině osmibokého” řeckého “kostela a nahoře na vrcholu kopce zříceniny starých hradeb, které jsou údajně pozůstatky palace ošljanského kněze.

Výzkumy: F. Radić, Sindik, 1932 kostel popsán učitelem a konzervátorem F. Vlašičem (nepublikováno), 1956 T. Marasović, 1967 výzkumné a konzervátorské práce Institutu pro ochranu kulturních památek v Dubrovniku.

Literatura: *Marasović, T. 1957:* Ranosrednjovjekovna crkvice u Ošlju kod Stona. Peristil 2, 85–89. *Marasović, T. 2008:* Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 232–234. *Marasović, T. 2011:* Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume III. Split: Književni krug, 61–64.

43. PRČANJ

Patrocinium: sv. Tom/ sv. Tomáš.

Arcibiskupství: Split. Biskupství: Dubrovnik.

Půdorys: quincunx na S, J a V straně.

Výzkumy: 1959, 1960

Literatura: *Marasović, T. 2008:* Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 238.

<https://portalanalitika.me/clanak/242483/sakriveno-bлаго-kroz-pustinju-i-prasumu-do-crkve-sv-tome-u-prcanju> (navštíveno 5. 10. 2019)

44. ROVANJSKA

Patrocinium: sv. Juraj/ sv. Jiří.

Arcibiskupství: Split. Biskupství: Rab (?).

Půdorys: obdélný s půlkruhovou apsidou zaklenutý kopulí s eliptickou základnou.

Rozměry: délka podélné osy 6,1 m; výška k temeni kopule 6,05 m; celková výška 6,8 m; mocnost stěn 0,6 m.

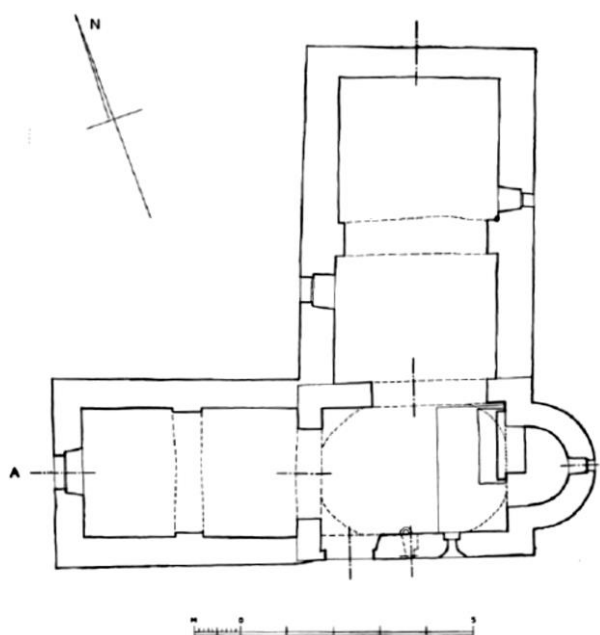
Materiál: přitesaný kámen v nepravidelných řadách; omítka na vnějším i vnitřním lícu; na střeše původní kamenné desky.

Datování: do 9. stol.–11. stol. (na základě typologických analogií); datum *ante quem* je r. 1071, kdy král Petr Krešimir IV. potvrzuje majetky diecéze Rabu a uvádí mezi nimi kostel *sancti Georgii in Rawna* (KLAÍČ, N.: Rapski falsifikati, ZIHN, 44, Zadar 1955).

Následný vývoj: snad už ve 12. stol. přistavěn na západě obdélný prostor se zvonící, zaklenutý valenou klenbou; v pozdním středověku přistaveno severní křídlo kostela. Podle ústní tradice byl kostel v 19. stol. zničen, ještě v tomtéž století obnoven. 1914 restaurování kostela a hřbitova. 1983 kostel obnoven do původní podoby.

Výzkumy: 1983 Institut pro ochranu kulturních památek v Zadaru – restaurování se záměrem obnovit původní podobu.

Literatura: *Petricioli, I. 1963:* Crkva sv. Jurja u Ravanskoj. Starohrvatska prosvjeta III, 177–180. *Marasović, T. 2008:* Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 222–223, tab. V. *Marasović, T. 2009:* Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 179–182.

Rovanjska, sv. Juraj. Půdorys stavby s mladšími západními a severními obdélnými přístavbami. Podle Petricioli 1963; převzato u Marasović 2009, 180, fig. 203.

Rovanjska, sv. Juraj. Současná podoba kostela. Převzato z Marasović 2009, 181, fig. 204.

45. SEGET GORNJI²

Patrocinium: sv. Danijel/ sv. Daniel.

Arcibiskupství: Split.

Půdorys: adaptace antické exedry polokruhová severní část, jižní stěna plochá, zaklenuto kopulí; přechod obdélné části půdorysu na kopuli byl realizován pomocí dvou trombů. Vstup na jihu, svatostánek na severu – neobvyklá orientace vysvětlována orientací původní antické exedry. Dle T. Marasoviće jde o příklad adaptace exedry zaklenuté kopulí, původně patrně patřící k hospodářské stavbě.

Rozměry: celková délka v ose J-S je 6,4 m; šířka 6,9 m; mocnost stěn 0,5 m; relikty zachovány do výšky asi dvou metrů.

Materiál: přitesaný lomový kámen v nepravidelných řadách, ve spárách velké množství malty. Zbytky omítky zachovány na vnější i vnitřní straně zdi.

Datování: 9. –11. stol. (stavebně- a umělecko-historické datování).

Okolnosti založení: přeměna antické exedry na románský kostel uzavřením jižní zdi a vybudováním kopule.

Funkce: memorie (?).

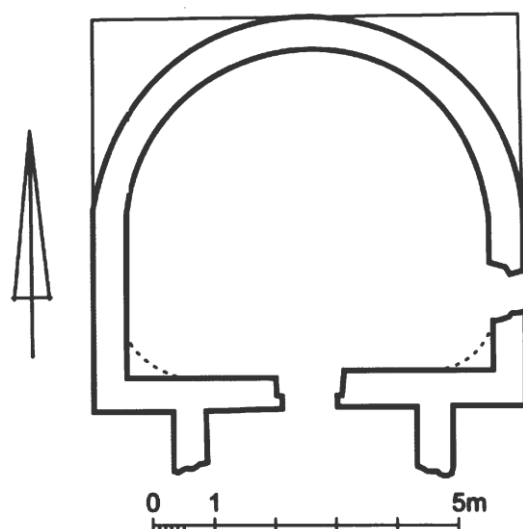
Předchůdci: antická exedra – možná kultovní memoriální stavba – původně s širším hospodářským zázemím.

Následný vývoj: přistavění opěráků u jižní zdi (nejasného data); v polovině 18. stol. zbořen.

Výzkumy: 30. léta 20. stol. E. Dyggve.

Literatura: *Marasović, T. 2008: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 222–224. Marasović, T. 2011: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume III. Split: Književni krug, 105–107.*

² V některých publikacích se uvádí jako Seget Donji.

Seget Gornji, sv. Danijel. Půdorys podle Colnaga; převzato z *Marasovič 2011*, 107, fig. 134.

46. STOBREČ

Patrocinium: Gospa od Karmela/ P. Marie Karmelské.

Arcibiskupství: Split.

Půdorys: apsida starokřesťanského kostela sv. Lovre/ sv. Vavřince.

Okolnosti založení:

Literatura: *Marasovič, T. 2008: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 222-224.*

47. SPLIT – Sv. Trojica

Patrocinium: sv. Trojica/ sv. Trojice; na fragmentech kamenného mobiliáře také jméno archanděla Michaela.

Arcibiskupství: Split.

Půdorys: hexakoncha šestilistý, základna se opírá o šest pylonů mezi jednotlivými apsidami, které nesou kopuli. Apsidy mají tvar výseče deformovaného kruhu, zaklenuté polokopulí. Dva vstupy, jeden na západě a druhý na JZ; oltář na východě; osa téměř ideálně orientovaná Z-V.

Rozměry: průměr kruhové základny cca 7,4 m; délka hlavní osy 10,3 m; průměr apsid 2,1-2,8 m; mocnost stěn apsid 0,55 m.

Materiál: lokální vápenec, přitesané kvádry (2030 cm) v nepravidelných řadách vázané větším množstvím malty, omítky na interiérové i exteriérové straně zdiva; v západní konše vestavěné antické spolium. Ciborium ze splitské katedrály. Střecha z kamenných desek.

Datování: 8.–9. stol. (umělecko- a stavebně-historického vyhodnocení; analogické dalmatské hexakonchy); ante quem 1060–1080.

Okolnosti založení: oblast, ve které se kostel nachází, se nazývá Sutrojica – raně středověké toponymum světeckého původu.

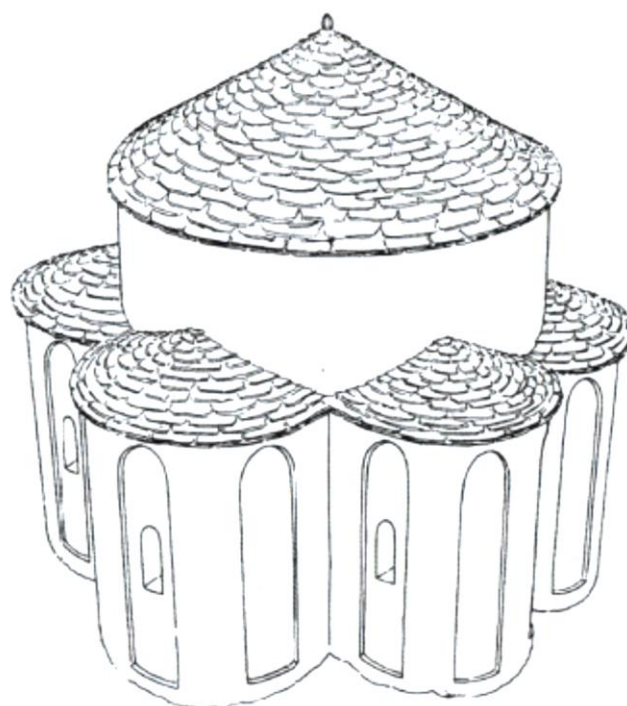
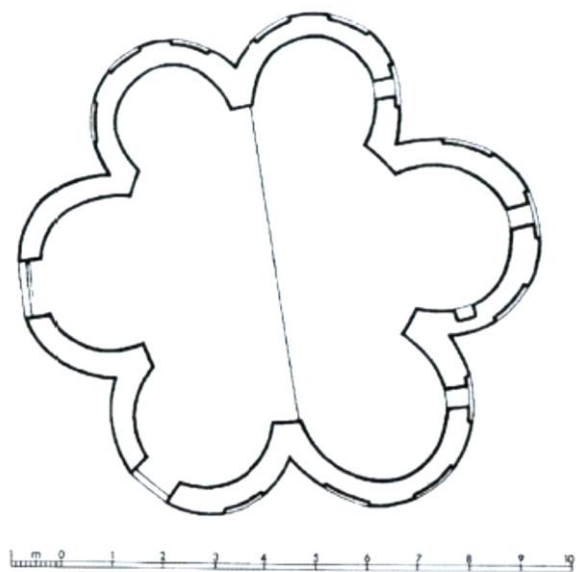
Předchůdci: starší antická stavba, z níž byla nalezena polokruhová exedra.

Následný vývoj: kostel se objevuje v písemných pramenech v seznamu ženských benediktinských klášterů z let 1060–1080 (I. Kukuljević, *Codex diplomaticus*, 169), v seznamu majetků Splitské kapituly z poč. 13. stol., v arcibiskupských vizitacích k roku 1683.

Stavební vývoj: v určité fázi raného středověku se zhroutila kopule a byla dočasně zakryta dřevěnou konstrukcí a kamennou střechou; tato střecha zvednuta asi kolem 11. stol. Během 19. stol. kostel chátral; 1924 obnova SZ apsidy; 1971 přestavěna kopule; od 1972 obnova do původní podoby a využívání ke kulturním účelům.

Výzkumy: 1891, 1914 oprava; 1924 památkový projekt a rekonstrukce SZ apsidy, 1948; 1949–1950 architektonický průzkum J. Marasović, T. Marasović a M. Marasović; 1972 výzkum Institutem pro ochranu památek ve Splitu.

Literatura: *Marasović, T. 2008: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume I. Split: Književni krug, 230–231. Marasović, T. 2011: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume III. Split: Književni krug 401–409.*

Split, sv. Trojica. Půdorys a rekonstrukce původního vzhledu stavby. Převzato z *Marasović 2011*, 403404, figs. 552, 554b.

48. SPLIT – Sv. Nikola „de Sdoria“

Patrocinium: sv. Nikola/ sv. Mikuláš; v pramenech uváděno s přívlastkem *de Sdoria*.

Arcibiskupství: Split.

Půdorys: vně čtvercový, uvnitř křížový, vytvořený transformací triklinia Diokleciánova paláce. Dvě schodiště spojují kostel s přízemím sklepení Diokleciánova paláce. Předpokládá se presbytář na východě, odchylka od osy Z-V v souladu s celkovou orientací Diokleciánova paláce a středověkého Splitu.

Rozměry: vnější rozměry antické západní haly transformované na kostel: západní strana 9,1 m, severní 9,7 m.

Materiál: zdivo kostela v přízemí z jemně opracovaných kamenů; v horní části nepravidelné, hruběji otesané kameny smíchané s cihlami *opus incertum mixtum*. Raně středověké schodiště postaveno z přitesaného lomového kamene.

Datování: transformace antické stavby na kostel v raném středověku bez bližšího časového určení. Od 13. stol. v písemných pramenech uváděno bratrstvo námořníků sv. Mikuláše, resp. přístav sv. Mikuláše (V. Rismondo 1965: *Registar nostra Nikole iz Agubia*, Split, 61; *Statuta grada Splita* – ed. Cvitancić, Split 1985, 242); vizitace arcibiskupa Marka Antuna de Dominise 1608 zmiňuje přímo kostel sv. Mikuláše.

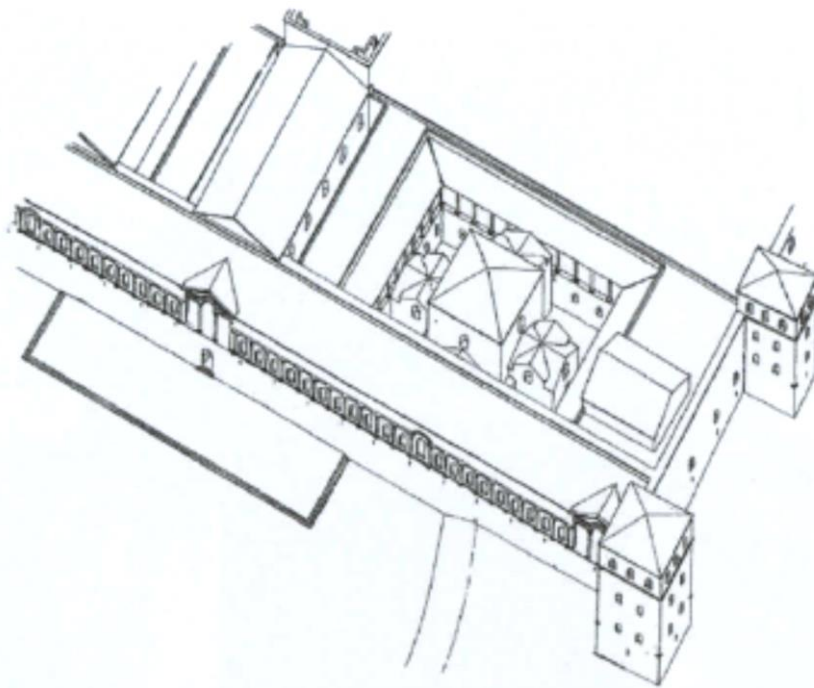
Okolnosti založení: západní hala, součást Diokleciánova paláce, se v raném středověku stává součástí arcidiecézního paláce a je přeměněna na kostel sv. Mikuláše. Západně od kostela postaven obdélný prostor spojující kostel s přístavem zvaným *Přístav sv. Mikuláše*.

Předchůdci: triklinium Diokleciánova paláce.

Následný vývoj: v románském období obnoven prostor západně od kostela. Na poč. 15. stol. připadá prostor klariskám, které jej pak v 19. stol. opouštějí.

Výzkumy: kostel známý primárně ze zmínek v písemných pramenech jako *St. Nicola de Sdoria* nebo *de portu*, později J. Marasovićem ztotožněno s pozůstatky stavby západního sálu triklinia Diokleciánova paláce. Hlavní výzkum od 1963.

Literatura: *Marasović, T. 2011: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume III. Split: Književni krug, 306–311.*

Split, sv. Nikola. Rekonstrukce původního vzhledu jihovýchodní části Diokleciánova paláce s kostelem. Převzato z *Marasović 2011*, 306, fig. 409.

49. SPLIT – Sv. Matej, mauzoleum biskupů

Patrocinium: sv. Matej/ sv. Matěj.

Arcibiskupství: Split.

Půdorys: původně zřejmě oktogon, osa odkloněna od ideálního směru Z-V k SZ-JV podle orientace Diokleciánova paláce.

Rozměry: odhadovaný poloměr stavby 11 m; vzdálenost mezi sloupy na jižní straně mauzolea 3,2 m.

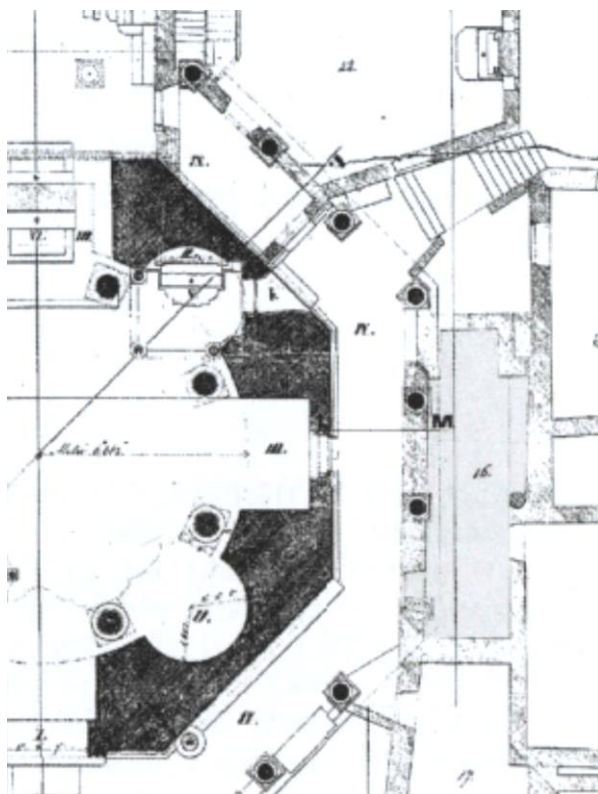
Datování: 7.–11. stol. (stylistické datování do předrománského období, podle údajů z listin sepsaných r. 1402 pochází ze 7. stol.).

Okolnosti založení: jižně od splitské katedrály, resp. Diokleciánova mauzolea.

Funkce: mauzoleum biskupů.

Následný vývoj: v 18. stol. vestavěn oltář a od té doby nazýváno také jako oratorium sv. Josefa. 1880 zničení, zůstaly zachovány jen části jižní zdi. Podoba stavby v 18. a 19. stol. zachycena na kresbách Clerrisseaua 1757, Cassase 1792 a Adričových obrazech 1852.

Literatura: *Marasović, T. 2011: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume III. Split: Književni krug, 270–272.*

Split, sv. Matej. Půdorys dochované části kostela, mauzolea biskupů. Podle Ančice; převzato z *Marasović 2011*, 271, fig. 356.

50. SPLIT – katedrála Sv. Marije

Patrocinium: sv. Marije/ P. Marie; středověké prameny uvádějí také sv. Dujma/ sv. Domnia, patrona Splitu, někdy i hromadné patrocinium *sv. Dujma či Duje, sv. Staša i svete. Kuzmu i Damjana* (sv. Domnia, sv. Anastasia, a sv. Kosmy a Damiána).

Arcibiskupství: Split.

Půdorys: oktogon vně osmiboký, uvnitř kruhový, obdélný vstupní prostor na západě. Při adaptaci mauzolea na křesťanský chrám: otevření jižních dveří; zřízení kamenného liturgického inventáře, použití krypty jako křesťanského kultovního prostoru, předpokládá se stavba zvonice, vnější koridor použit jako prostor, kde jsou umístěny raně středověké sarkofágy.

Rozměry: vnitřní průměr 13,35 m; vnější délka 18,6 m; spolu s vnějším koridorem 25 m a spolu s kolonádou (prostasis) 33,9 m. Výška od podlahy k vrcholu kopule 21,7 m, celková výška od paty krypty k vrcholu střechy 27,2 m.

Materiál: kvádřikové zdivo – nejdokonaleji zděná budova Diokleciánova paláce. Na střeše se dochovala původní krytina – tegula.

Datování: 295–305 Jupiterův chrám; zřejmě 2. pol. 7. stol. transformace na křesťanskou katedrálu. Kamenný nábytek poukazuje na 9. – 11. stol., sarkofágy na 7. –9. stol.; již v 10. stol. jej popisuje Konstantin Porfyrogenetos (DAI, 29, 137).

Okolnosti založení: Jupiterův chrám a císařské mauzoleum (hypotéze o využívání stavby jako raně křesťanského chrámu již v pozdní antice), v raném středověku zasvěcen P. Marii. Při přeměně odstraněn císařův sarkofág a kostel vybaven vstupem na jižní straně s předrománským reliéfem a v interiéru raně středověkým kamenným inventářem.

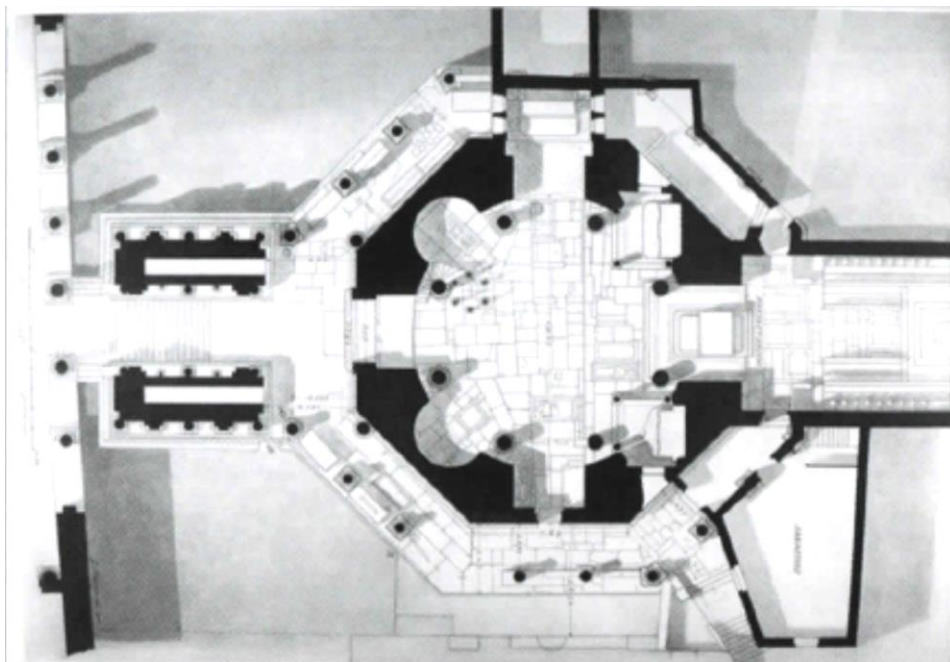
Funkce: antické mauzoleum, od raného středověku katedrála, mj. místo pohřbu patrona Splitu, sv. Domnia.

Předchůdci: Jupiterův chrám

Následný vývoj: od 13. stol. přestavba zvonice a další stavební úpravy, v 15. stol. boční oltáře, v 17. stol. modernizace kůru na východní straně, restaurace interiéru 1880-1885, restaurování 1882-1912.

Výzkumy: nálezy fragmentů raně středověké katedrály při restaurování zvonice na konci 19. stol. a, dále při odstranění kaple sv. Domnia na severní straně mauzolea 1924. Výzkum na přelomu 20./21. stol. odborem památkové ochrany.

Literatura: *Marasović, T. 2011: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume III. Split: Književni krug, 254–269.*

Split, katedrála P. Marije. Půdorys stavby podle G. Niemanna, r. 1910. Převzato z *Marasović 2011*, 254, fig. 336.

51. SAVAR (o. Dugi Otok)

Patrocinium: sv. Pelegrín.

Arcibiskupství: Split (?).

Půdorys: čtvercový, na východní straně půlkruhová apsida. Přejít z krychle do kopule řešen válcovým tamburem. Typologicky podobný kostelu sv. Viktora v Citorie, také na ostrově Dugi Otok. Orientace SZ-JV typická pro všechny kostely na ostrovech v sev. Dalmácii.

Rozměry: délka a šířka 3,35 m, mocnost stěn 0,6 m.

Materiál: přitesané lomové kameny v nepravidelných řadách, velké množství malty ve spárách, omítnuto v exteriéru i interiéru.

Datování: 9. stol.; první pís. zmínka z r. 1300 (...a Sauro a confinio Ecclesiae S. Pelegrini; F. Bianchi 1879, 79).

Okolnosti založení: kostel v přístavním městečku Savar, na malém polostrově Pelegrino spojeném s pevninou umělým nábřežím, součást ostrova Dugi Otok.

Následný vývoj: ve vrcholném středověku na západě přistavěna zvonice; v 15. stol. přidána obdélná loď. Po zničení původní apsidy přidána sakristie, ta později

také odstraněna. Původní centrála tak dnes tvoří presbytář současného kostela a kostel slouží jako hřbitovní.

Výzkumy: 1959 I. Petricioli; 1991 Institut pro ochranu památek.

Literatura: *Marasović, T. 2008: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume III. Split: Književni krug, 221–222. Marasović, T. 2009: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume II. Split: Književni krug, 377–380.*

52. TROGIR – Sv. Marija

Patrocinium: sv. Marija/ P. Marie.

Arcibiskupství: Split. Biskupství: Trogit (od 11. stol.).

Půdorys: hexakoncha šestilistý se vstupem na západě; kostel dochován jen v reliktech, západní apside zachována ve zdi kostela sv. Sebastijana/ Šebestiána včetně její půlkruhové klenby; podlaha zachycena ve dvou úrovních: původní a románská vyvýšená o 45 cm. Uprostřed kostela kamenný sarkofág. Ve třech východních apsidách byly oltáře.

Rozměry: vnitřní průměr 6 m; vnější průměr 11 m; mocnost stěn 70 cm.

Materiál: hluboké základy, hodně malty ve spárách, původně omítnuté stěny v interiéru i exteriéru.

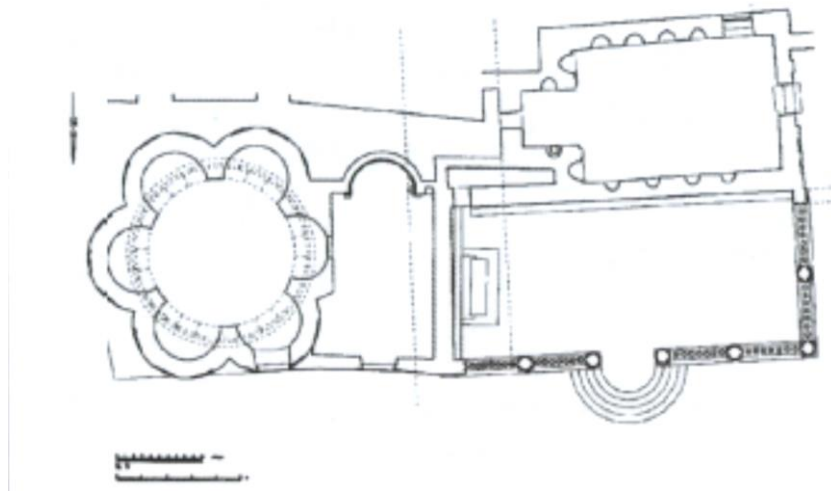
Datování: 8. – 9. stol.; podla pís. pramene z r. 1511 vystavěn v době vlády byzantského císaře Theodosia III. (715717), údajně na místě staršího, raně křesťanského předchůdce.

Předchůdci: starší kostel indikován pís. pramenem z r. 1511, archeologicky nedoložen.

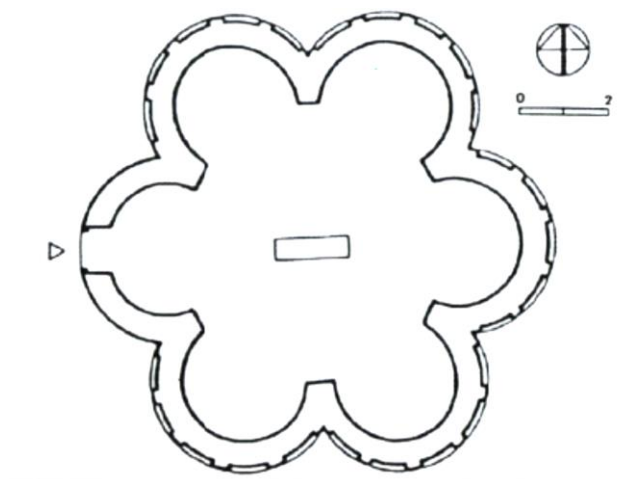
Následný vývoj: mezi 9. a 11. stol. několikrát obnova inventáře; ještě v raném středověku na západě přistavěn pravoúhlý prostor pro pohřbívání; v románské fázi (asi 12. stol.) úpravy v oblasti západního vchodu; 1476 v těsném západním sousedství přistaven raně renesanční kostel sv. Sebastijana s hodinovou věží; v SZ apsidě otevřen vchod do kostela rovnou z náměstí. Novověká podoba zachycena na kresbě Clerisseaua z r. 1757. Kostel zničen v pol. 19. stol. Pozůstatky kostela objeveny 1957 a částečně obnoveny 1959.

Výzkumy: 1957–1959. T. Marasović, 1988 Krajský ústav na ochranu památek ve Splitu.

Literatura: *Marasović, T. 2008: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume III. Split: Književni krug, 230–231. Marasović, T. 2011: Dalmatia praeromanica: ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji. Volume III. Split: Književni krug, 128–135.*

Trogir. Sv. Marija. Půdorys jižní části náměstí v Trogiru s kosteleme. Podle R. Bužančice; Převzato z *Marasović 2011*, 133, fig. 172.

Trogir, sv. Marija. Rekonstrukce původního půdorysu kostela. Převzato z *Marasović 2011*, 130, fig. 163.

VÝCHODOFRANSKÁ ŘÍŠE

KOLÍNSKÁ ARCIDIECÉZE

53. CÁCHY

Patrocinium: P. Marie.

Arcibiskupství: Kolín n. R. Biskupství: Lutych.

Půdorys: oktogon osmiboká hlavní loď s šestnáctibokým ochozem. Loď má tři podlaží, je zaklenuta kopulí; ochoz dvě podlaží, zaklenutý valenou klenbou. Původní podoba západního vstupního prostoru neznámá, dnes jde o pravoúhlou síň, po jejích stranách dvě kruhové věže se schodišti. Před vstupní síní předstupuje obdélné otevřené atrium. Chor na východě původě pravoúhlý. K lodi dále přiléhají anexové obdélné stavby na severu a jihu, jejichž datování je nejisté, nejčastější názory o současnosti či o starším datování vůči lodi.

Rozměry: světlý průměr oktogonu 14,43–14,46 m; celková světlá šířka lodi v ose S-J 29,63 m; celková světlá délka od reliktvů původního chóru po konec vstupní haly 42,75 m; výška lodi 30,60 m. Mocnost vnější zdi v přízemí 1,5–1,73 m; mocnost zdi ve vrchním patře 1,05–1,20 m.

Materiál: Nadzemní zdivo na sloupech a obloucích z hladce opracovaných kamenných kvádů, částečně střídání barev, stěnové plochy a vnější stavba z lomového kamene. Spáry u kvádového zdiva úzké, u lomového ložní spáry silné, ale přední spáry tenké. V maltě zlomky cihel. Kopule z kvádového zdiva s nejetenčími spárami (4 mm). Původní střecha z olověných a hliněných tašek. Na vnější straně západního průčelí zbytky původní (?) omítky. Severní strana vnitřní stěny na dubových kůlech. Na spodním i vrchním ochozu železné věncové vyztužení.

Datování: 4. čtvrtina 8. stol.

Okolnosti založení: Cáchy byly oblíbenou falcí Karla Velikého.; v 80. letech získal od papeže Hadriána oprávnění k převzetí stavebního materiálu v Ravenně, sloupy přeneseny z chrámu sv. Gereona v Kolíně n. R., 799 získáno pro kapli mnoho relikvií; 17. července 805 vysvěcení papežem Leem III. (*Monumenta Germaniae Historica Epistolae* 3, s. 614. *Monumenta Germaniae Historica Epistolae* 4, s. 244.

Einhardi vita Karoli, Monumenta Germaniae, Historica Scriptorum 2, s. 459. Herimanni Augiensis Chronicon, Monumenta Germaniae Historica Scriptorum 5, s. 730. Vita Balderici ep. Leodiensis, Monumenta Germaniae Historica Scriptorum 4, s. 730. Annales Tielenses, Monumenta Germaniae Historica Scriptorum 24, s. 22).

Kaple tedy byla součástí stavebního komplexu falce spolu s: halou - *aula gegi*, obytnou (?) věží - *Granusturm*, krytou chodbou, v jejímž středu se nacházela pravoúhlá stavba a atriem v západním suosedství vlastní kaple. Dále se předpokládá existence náměstí, opevnění, vicus – sídliště s dílnami, sklady a obydlími.

Funkce: císařská dvorská kaple, přechovávání relikvií, později (ne primárně) hrobová kaple Karla Velikého.

Předchůdci: doklady římského osídlení zhruba od počátku letopočtu, od 1. pol. 4. stol. lázně a pohanský chrám. Na jeho místě starší církevní stavba/kostel z doby raného křesťanství, v jeho bezprostředním okolí soudobé pohřby, jedna z lázeňských koupelí přetvořena na křtitelnici. Ta zřejmě nahrazena kaplí s relikviářovým hrobem pod oltářem.

Datování relikviářového hrobu a oltáře nejednoznačné – názory o vzniku ve 4. století (Cüppers; opírá se o nápisy na raně křesťanském hřbitově), nebo spíše až v pipinovském období, v 8. stol. (Schaefer).

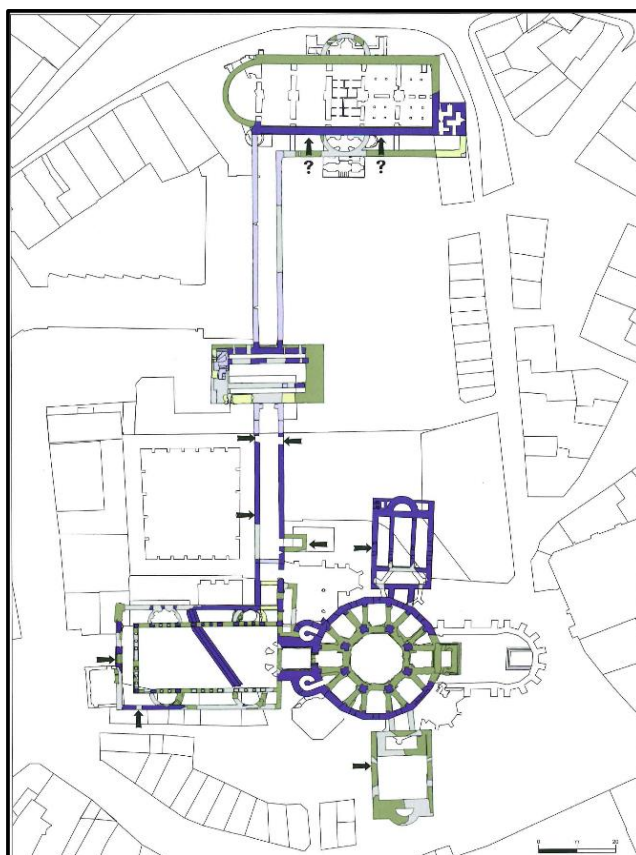
Následný vývoj: 814 pohřb Karla Velikého; 881 vyplenění Normany, 997 výmalba kostela malířem Janem z Itálie na příkaz Otty III. 1146 požár, poté první zvýšení bubnu. Od počátku 13. století rozdělení atriového křídla na kaple a stavba kapitulních budov. Od 13. do 18. stol. dostavby kaplí a opravy; 1720-1733 barokizace; 1847 založení spolku Karla Velikého pro obnovu kapitulního chrámu/Karlsverein für Restaurierung des Münsters. 1901 mozaika v kupoli, 1941-1943 menší válečné škody; 1954-1955 zřízení biskupské krypty ve východní části dřívějšího atria.

I přes rozsáhlé rekonstrukce se zachovaly velké části původní stavby, z původní výzdoby se zachovala mříž v horním patře a císařský trůn, bronzové dveře ve hlavním vstupu a u tří vedlejších vstupů.

Výzkumy: 1843 a 1861 J. M. J. von Olfers; od r. 1879 a v 80. letech 19. stol. C. Rhoen; 1885 a 1887 Baecker, 1897 J. Buchkremer. Nejrozsáhlejší výzkum 1910–1914 E. Schmidt-Wöpke; 1928

a 1930 J. Burchkremer; 1954 W. Lehmbruck a L. Hugot; 1957 F. Kreuzsch a W. Lehmbruck; 1958, 1961 a 1964–65 a 1969 F. Kreuzsch; 1985/87 a 1988/1989 W. M. Koch a B. Paffgen; od 2011 výzkumný projekt Ch. Raabe a S. Ristow.

Literatura: *Schiffers, H. 1951:* Karls des Großen Reliquienschatz und die Anfänge des Aachener Pfalz. Veröffentlichungen des Bischöflichen Diözesanarchivs Aachen 10, Aachen. *Kreusch, F. 1958:* Über Pfalzkapelle und Atrium zur Karls des Großen in Aachen. Aachen: Wilhelm Metz. *Hugot, L. 1965:* Die Pfalz Karls des Großen in Aachen. In: Braunfels, W. – Schnitzler, H. /eds./: Karl der Große. Lebenswerk und Nachleben. Teil 3. Düsseldorf: Verlag L. Schwann., 534–572. *Kreusch, F. 1965:* Kirche, Atrium und Portikus der Aachener Pfalz. In: Braunfels, W. – Schnitzler, H. /eds./: Karl der Große. Lebenswerk und Nachleben. Teil 3. Düsseldorf: Verlag L. Schwann, 463–533. *Braunfels, W. 1965:* Die Pfalzkapelle Karls des Großen in Aachen. In: Steingräber, E. /ed./: Meilensteine europäischer Kunst. München: Hirmer Verlag, 85–130. *Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966:* Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Prestel, 1418. *Falkenstein, L. 1970:* Zwischenbilanz zur Aachener Pfalzforschung. Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins 80, 771. *Krammerer, W. 1980:* Aachener Quellentexte. Aachen: Veröff. d. Stadtarchivs Aachen. *Heitz, C. 1980:* L'Architecture religieuse carolingienne. Les formes et leurs fonctions, Paris. *Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991:* Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 15–16. *Jacobsen, W. 1994:* Die Pfalzrezeptionen Karls des Großen. In: Saurma-Jeltsch, L. /ed./: Karl der Große als vielberufener Vorfahr. Sigmaringen: Thorbecke, 23–48. *Binding, G. 1998/1998:* Die Aachener Pfalz Karls des Großen als Archäologisch-Baugeschichtliches Problem. Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters. Jahrgang 25/26, 63–85. *Kramp, M. 2000:* Krönungen: Könige in Aachen - Geschichte und Mythos. Katalog der Ausstellung. Mainz. *Keller, Ch. 2004:* Archäologische Forschungen in Aachen. Mainz: Von Zabern. *Fried, J. 2013:* Karl der Große. Eine Biographie. München.

Aachen. Rekonsturovaný půdorys paláce Karla Velikého: světle/sytě zelená – pozorované/ dochované základové zdivo; světle/sytě modrá – pozorované/ dochované nadzemní zdivo; světle šedá – předpokládaný průběh zdiva; šipky – vstupy. Podle *Keller 2004*, obr. 34.

54. DEUTZ

Patrocinium: St. Heribert; původně Maria.

Arcidiecéze: Kolín n. R.

Púdorys: oválná loď s nikami v síle zdiva, na východě podélný presbytář, na západě předstupuje třívěžové průčelí. Odkaz na cášskou kapli Karla Velikého.

Rozměry: vnitřní průměr hlavní lodi asi 19 m.

Materiál: základy z tufového kamene a ojediněle z bazaltu.

Datování: poč. 11. stol. (historické a archeologické datování).

Okolnosti založení: 1003 založeno arcibiskupem Heribertem na základě slibu uloženého s právě zesnulým císařem Otou III. na dvoře v Deutz benediktinské opatství. 1003 provizorium, 1020 novostavba kostela (*Opuscula Theodorici Tuitiensis aeditui, Monumenta Germaniae Historica Scriptores 14*, p. 563) cizími stavebníky z dolní Itálie nebo Byzance. 1021 pohřeb Heriberta v hrobu před hlavním oltářem.

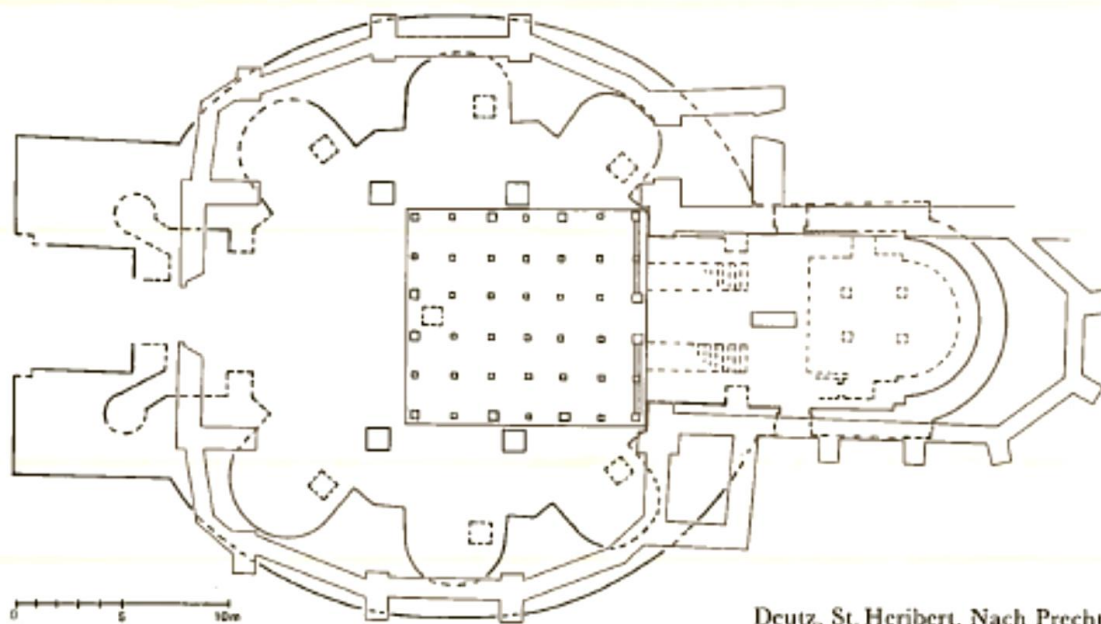
Následný vývoj: 11.–12. stol. úpravy presbytáře. R. 1260 zničení a 1376–1383 obnovení obyvateli Kolína. Za opata Jindřich z Neuß (1517–1645) prodloužení presbytáře. 1583 totální zničení, 1659–1663 obnova. 1943 a 1945 ponížení a následná obnova.

Funkce: hlavní chrám opatství, místo pohřbu zakladatele.

Předchůdci: římské opevněné předměstí Divitia, podle *Vita Heriberti* na místě bývalé pohanské kultovní stavby (*Vita Heriberti auctore Lantberto, Monumenta Germaniae Historica Scriptores 4*, s. 745).

Výzkumy: 1882 Wolf, 1929 Fremersdorf, 1937 P. A. Tholen a H. Vogt; stavebně-historický průzkum a rekonstrukce W. Zimmermann; 1971–1972 G. Precht rozsáhlý archeologický a stavební výzkum.

Literatura: *Vogt, H. 1937: Ausgrabungen in der Heribertskirche in Köln-Deutz. Deutsche Kunst und Denkmalpflege*, 243–245. *Mann, A. 1954–1955: Kölns ottonische Kirchen. Jahrbuch des Kölnischen Geschichtsvereins* 29–30, 99–130. *Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel*, 58–59. *Untermann, M. 1989: Der Zentarebau im Mittelalter. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft*, 128130. *Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel*, 88–89.

Deutz, St. Heribert. Půdorys kostela: světlejšími šedými liniemi vyznačen současný stav, tmavšími černými liniemi rekonstruovaný půdorys podle archeologických zjištění. Podle Prechta; převzato z *Jacobsen – Schaefer – Sennhauser 1991, 88.*

55. ELTEN

Patrocinium: neznámé; označováno jako „kostel II“.

Arcibiskupství: Kolín n. R.

Půdorys: kruhový, západně od ní připojena kaple s emporou, severně obdélný dřevěný kostel.

Rozměry: vnitřní průměr 3,72 m; mocnost zdíva 1,86 m.

Materiál: kruhová stavba: lité zdivo z drobných kamenů a kusů tufu zděných na vápennou maltu, z vnějšku obležené tufem. Podlaha z keramických dlaždic na maltovém základu, dvoukřídlý západní portál.

Sálový kostel dřevěný; kaple západně od rotundy z tufu.

Datování: kruhová stavba datována nejpozději do r. 962 (historické datování – 962 úmrtí abatyše Luitgardy – viz heslo Funkce).

Okolnosti založení: v areálu otonské falce situované na ostrohu nad Rýnem. Falc sestávala z palisádou vymezené centrální části (80 x 120 m) a příkopem odděleného předhradí (100 x 160 m). V centrální části se na severu a

severovýchodě nacházely zahlobené domy, na jihu tzv. palác, církevní okrsek byl situován ve východě, v nejdříve položené části falce. Skládal se z dřevěného halového kostela (cca z konce 9. stol., 15,5 x 5 m), kamenné kruhové stavby (ca 962, průměr 3,72 m) a kamenná kaple se západní emporou (10 x 7,44 m; postaven nedlouho po kruhové stavbě). V okolí byly zachyceny hroby, jižně od kostela koncentrovány hroby knížecí rodiny.

Wichmann, hrabě z Hamalandu, po smrti svého syna (před r. 968, možná v r. 967), založil na falci kanovnícký konvent sv. Salvátora a sv. Víta. První abatyší konventu se stala Luitgarda, jejíž hrob se pravděpodobně nachází v kruhové stavbě.

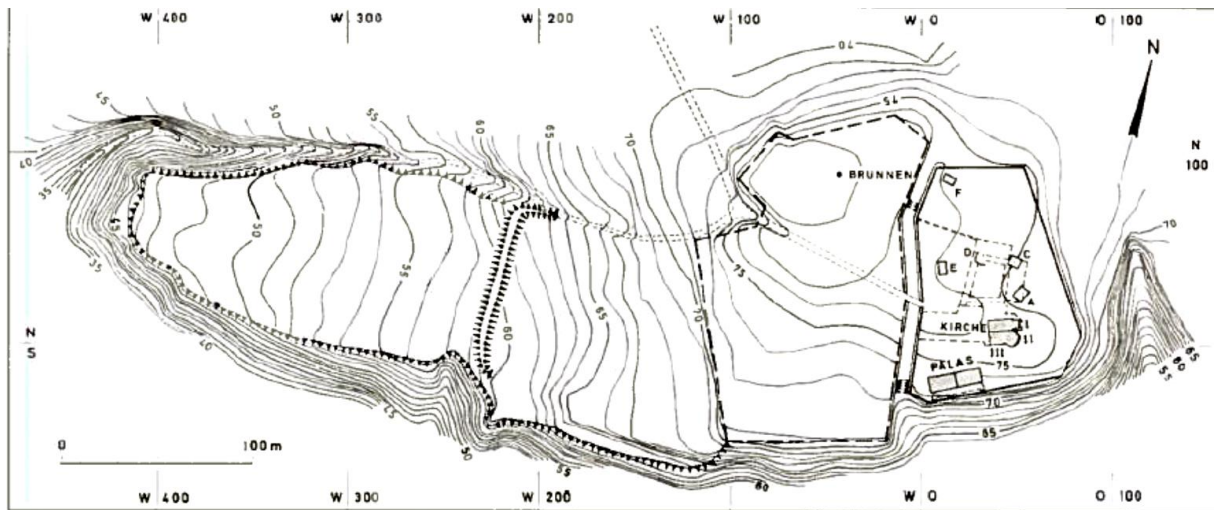
Funkce: hrobová kaple Luitgardy nebo k uchování nově získané relikvie sv. Víta.

– v kapli západně od ní se asi sloužily zádušní bohoslužby. Severně připojený dřevěný kostel sloužil jako hradní kaple. Jižně od rotundy hroby zakladatelské hraběcí rodiny. Celkový sakrální okrsek přešel z dynastického na kanovnícký, podobně jako v Gernroda – sv. Cyriak, Praha – sv. Jiří, Vitzenburg – P. Maia a sv. Dionisius atd.

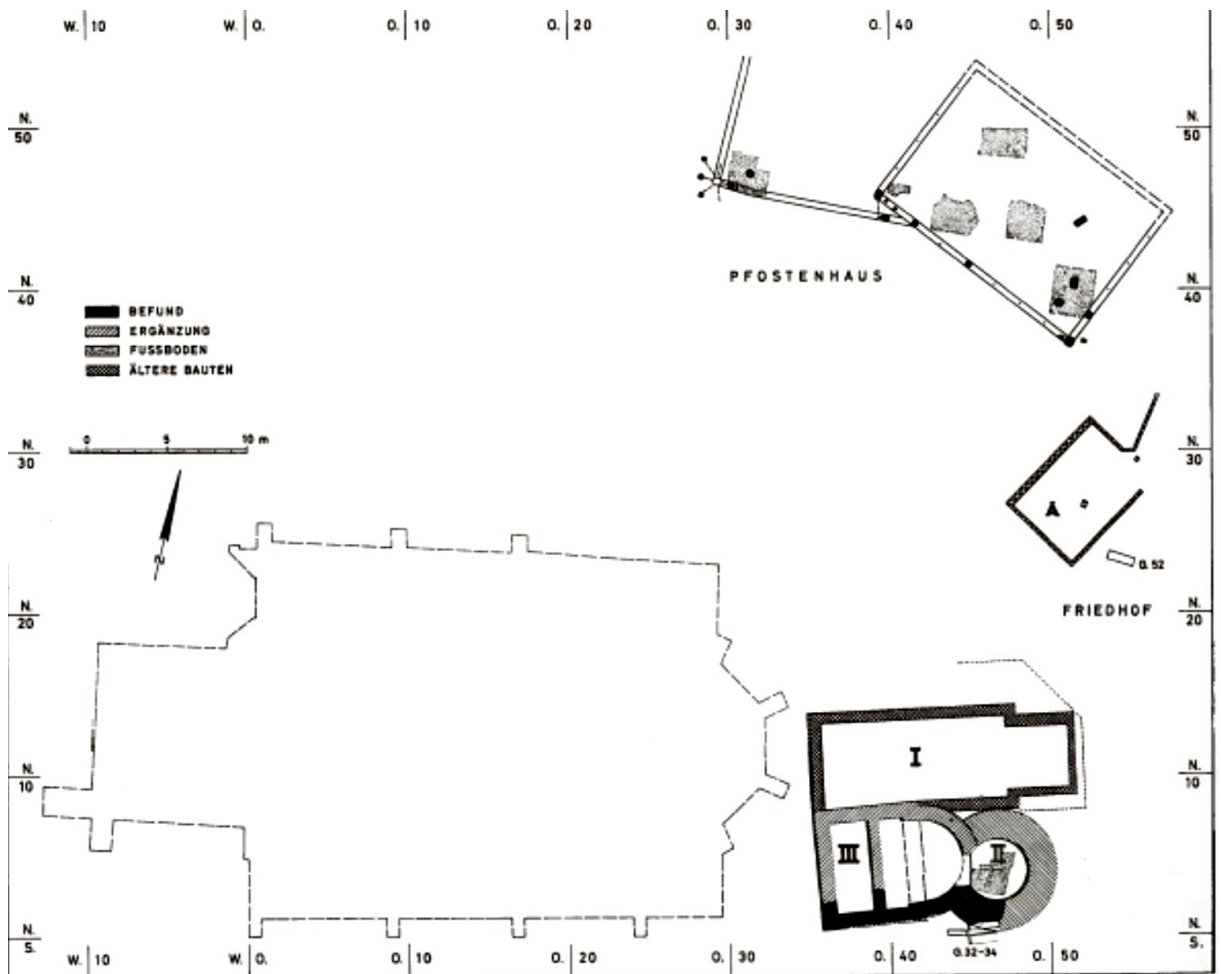
Následný vývoj: po založení konventu dosavadní církevní okrsek přestavěn, kruhová i empová kaple zahrnuty do novostavby.

Výzkumy: 1964/1965 G. Binding.

Literatura: *Binding, G. 1996:* Deutsche Königspfalzen. Von Karl dem Großen bis Friedrich II. (765-1240). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 191197. *Binding, G. – Janssen, W. – Jungklaab, F. K. 1970:* Burg und Stift Elten am Niederrhein. Rheinische Ausgrabungen 8, Köln. *Streich, G. 1984:* Burg und Kirche während des deutschen Mittelalters: Untersuchungen zur Sakraltopographie von Pfalzen, Burgen und Herrnsitzen. Sigmaringen: Thorbecke, 335–340.

Elten. Plán falce s naznačenou vnitřní strukturou a polohou církevního okrsku a paláce, stav 10. stol. Převzato z *Binding 1970*, 16, fig. 7.

Elten. Detail situace církevního okrsku otónské falce se sálovým kostelem (I), rotundou (II) a kaplí s emporou (III) - černě vyznačen doložený průběh zdív, šrafovaně předpokládaný průběh zdív. Převzato z *Binding 1970*, tab 5.

56. KOLÍN NAD RÝNEM St. Gereon

Patrocinium: St. Gereon.

Arcibiskupství: Kolín n. R.

Půdorys: oválná stavba s osmi interiérovými polokruhovitými nikami, na východě presbytář, na západě narthex. Názory na podobu východního závěru se liší, nejčastěji rekonstruováno jako apsida podkovovitého tvaru.

Rozměry: hlavní oválná loď: podélná osa 23,53 m, příčná osa 18,62 m. Nartex 7,5 x 11,8 m. Mocnost zdiva v nikách 0,72 m, v hlavní lodi 1,18 m.

Materiál: *opus vittatum* – kamenné zdivo prokládané vrstvami cihel. Replika tohoto způsobu zdiva ovlivnila i pozdější přístavby – např. kladení tufových kamenů střídavě ve svislých a vodorovných řadách připomíná střídání řad kamenů a cihel. Pozdně antické zdivo tamburu je dochováno až k ochozu ve druhém podlaží (16,5 m), skládá se z tufu, slepenců a cihel. Novější výzkumy zjistily pozůstatky antických podlahových mozaik a inkrustací. Mozaika z červeně vypálených cihel, bílých a nažloutlých vápenců a černých naurských vápenců na 4 cm mocné vrstvě malty a 10 cm silném základu ze zlomků cihel a štěrku spojených matou. Sloupy byly přeneseny do Cách na stavbu palácové kaple Karla Velikého.

Datování: 2. pol. 4. století., stála zachována až do 12. stol.

Okolnosti založení: pův. okolnosti neznámé, podle legendy založeno sv. Helenou. U chrámu sídlila kapitula. Západně od centrály bylo připojeno atrium s nádvořím a širokým zastřešeným ochozem. Dále na západ se nacházely obytné prostory, které byly částečně obnoveny v karolinsko-otonském období.

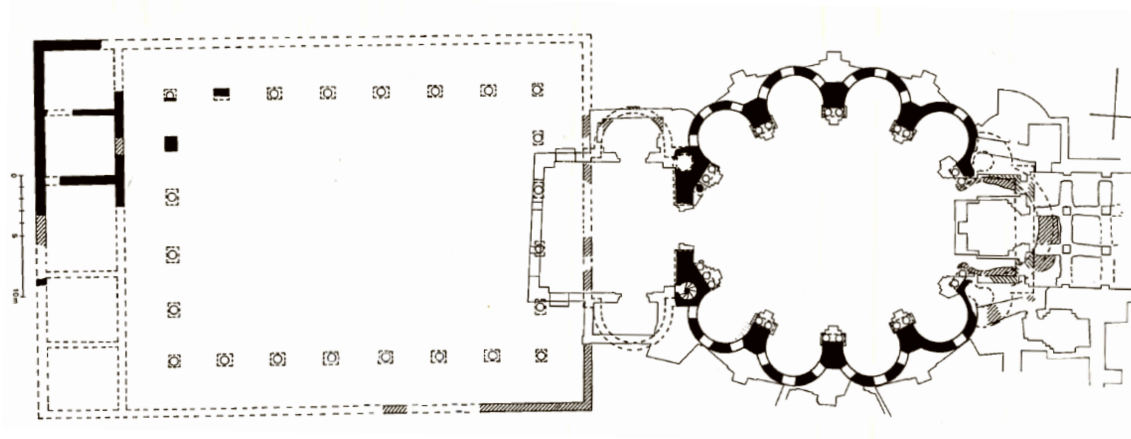
Funkce: Původní funkce neznámá – buď martyrium, memorie (úcta ke sv. Gereonovi až od 5. stol.); typologicky patří mezi stavby reprezentativní nebo pohřební vyskytující se v římské architektuře na konci 4. a poč. 5. stol. Ve středověku jeden z hlavních chrámů v Kolíně n. R.

Předchůdci: starší pravoúhlá stavba na pohřebišti SZ od římské kolonie Agrippina, kde se začalo pohřbívat již v 1. stol. n. l. Základy stavby jsou poškozeny hrobem z konce 2./ poč. 3. stol.

Následný vývoj: 11.–13. stol. románská přestavba (rozšíření chóru, výstavba krypty, přestavba hlavního prostoru ovál změněn na dekagon, vlomení nových oken v nikách). Opravy v 18. stol. 19. stol. 1940–1944 těžší poškození válkou a následná oprava.

Výzkumy: starší průzkumy z poč. 20. stol. A. Essenwein, A. Schnütgen, H. Rathgens; G. Gretz a O. Koch před silným válečným poškozením; po válce výzkumy A. v. Gerkan 1949–1950, O. Schwab 1. pol. 60. let; 1972 G. Binding, 1978/1979 J. G. Deckers, 1977 a 1982/1984 H. Hellenkemper.

Literatura: Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: *Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen.* München: Prestel, 147-148. Deckers, J. G. 1982: *St. Gereon in Köln – Ausgrabungen 1978/1979. Neue Befunde zu Gestalt und Funktion des spätantiker Zentralbaus.* Jahrbuch für Antike und Christentum, Jahrgang 25, 102–103. Versteegen, U. 2006: *Ausgrabungen und Bauforschungen in St. Gereon zu Köln.* Kölner Forschungen Bd. 9, Mainz am Rhein. Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: *Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband.* München: Prestel, 219–221.

Kolín n. R, St. Gereon. Půdorys centrály s atriem a rekonstruovanou východní apsidou. Podle A. von Gerkana, J. G. Deckerse, H. Hellenkempera, převzato z *Jacobsen – Schaefer – Sennhauser 1991*, 220.

57. KOLÍN NAD RÝNEM St. Pantaleon

Patrocinium: neznámé, přídatná stavba u klášterního chrámu sv. Pantaleona.

Půdorys: oktogon osmiboká centrála západně od kostela sv. Pantaleona; oktogon spojen s kostelem atriem; z oktogonu vystupují čtyři ramena do světových stran, na diagonálních stranách konchy.

Rozměry: vnitřní osy oktogonu 7 x 7,4 m; celková šířka 10,7 m. Vzdálenost oktogonu od západního dvojvěží kostela sv. Pantaleona činí 23 m.

Materiál: základy z tufu, prachovce a zlomků cihel na maltu; nadzemní zdivo z tufu, nepravidelné kvádry a řady, spáry silné, jádro zdiva lité ze stejného materiálu. Základový vkop úzký založený do rostlého terénu. Nedochovány stopy omítky ani dlažby.

Datování: 9. stol. V 1. pol. 9. stol. měl být přestavěn kostel sv. Pantaleona pocházející z 2. pol. 7. stol. a o něco málo později přidáno atrium a centrála (*Ristow 2009*).

Funkce: různé hypotézy: baptisterium k chrámu sv. Pantaleona, kaple Božího Hrobu, relikviářová kaple, mausoleum nebo oratorium sv. Privata; nejnověji interpretováno jako memoriální stavba (*Ristow 2009*).

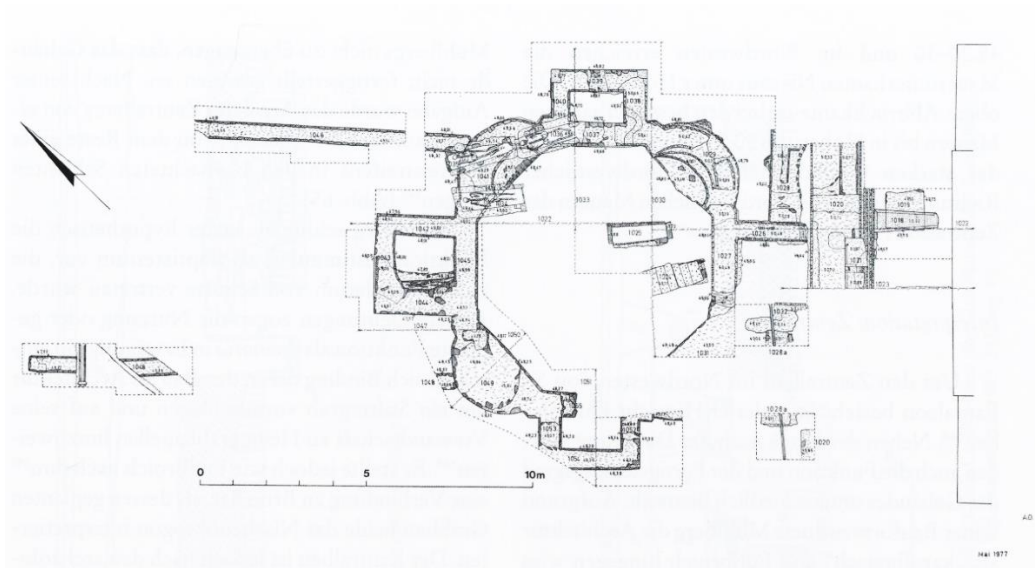
Předchůdci: 1.-2. stol. římská vila, 6./ 7. stol. pohřebiště, 2. pol. 7. stol. kostel sv. Pantaleona – halový s pravoúhlým závěrem zřejmě ve funkci hřbitovního kostela (I. fáze).

Následný vývoj: v 9. stol. zřejmě v souvislosti s nájedzy Normanů poškození stavby; 1. pol. 10. stol. centrála zřejmě již neexistovala, byl zřízen benediktýnský klášter; další vývojové fáze se týkaly pouze kláštera a chrámu sv. Pantaleona.

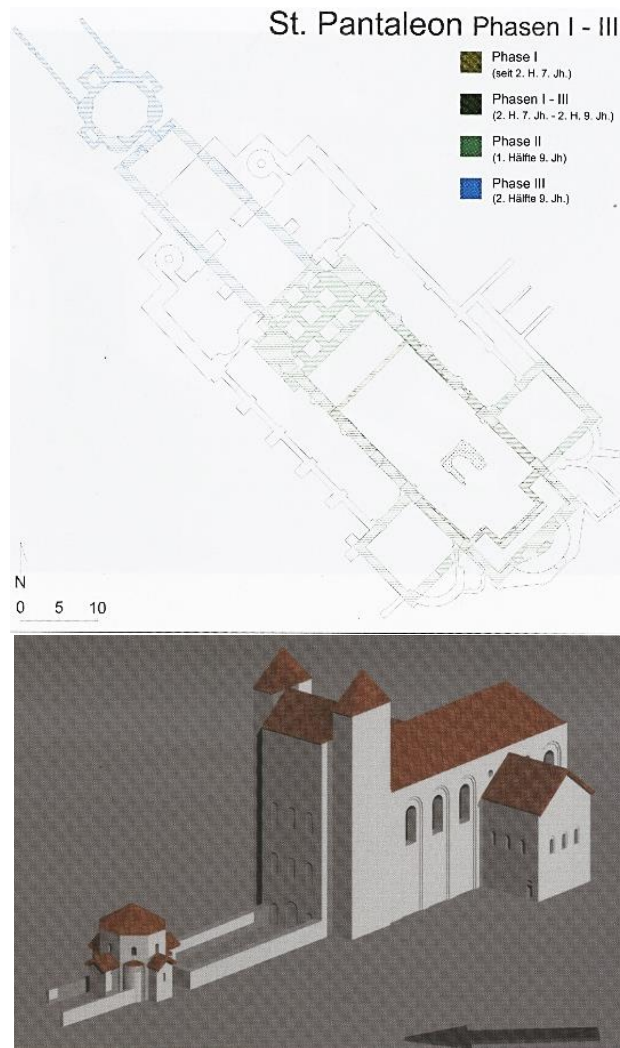
Arcibiskupství: Kolín n. R.

Výzkumy: stavební průzkumy P. A. Tholen; archeologické výzkumy 1926, 1935 a od 1955 vedené F. Fremersdorfem, Rahtgensem, P. A. Tholem, W. Lungem a F. Mühlberg. Stavební průzkumy při opravě zničeného kostela do r. 1954 byly podkladem pro archeologický výzkum 1955-1962 vyhodnocený H. Fußbroichem.

Literatura: *Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Prestel, 151ff. Binding, G. 1977: St. Pantaleon zu Köln. Jahrbuch des Kölnischen Geschichtsvereins 48, 265ff. Untermann, M. 1981: Das „oratorium“ des hl. Privatus bei St. Pantaleon in Köln. Jahrbuch des Kölnischen Geschichtsvereins 52, 211–228. Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 225–227. Ristow, S. 2009: Ausgrabungen von St. Pantaleon in Köln. Archäologie und Geschichte von römischer bis in karolingisch-ottonische Zeit. Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters, Beiheft 21. Bonn: Habelt.*

Kolín n. R., St. Pantaleon. Odkryté pozůstatky stavby centrální půdorysu při klášterním kostele sv. Pantaleona. Podle Fußbroicha; převzato z *Ristow 2009*, 79, Abb. 62.

Kolín n. R., St. Pantaleon. Nahoře přehled jednotlivých stavebních fází klášterního kostela. Dole hmotová rekonstrukce klášterního kostela sv. Pantaleona s přistavěnou centrálou. Převzato z *Ristow 2009*, Taf. 11-2; 12-3.

58. LUTYCH

Patrocinium: Saint-Jean l'Évangéliste/ sv. Jan Evangelista.

Arcibiskupství: Kolín n. R. Biskupství: Lutych.

Půdorys: oktogon (?) s ochozem, na V presbytář osmiboká centrála s šestnáctibokým ochozem, na východě vystupuje presbytář, na západě westwerk s dvojvěžím a atriem. Untermann se ale odkazuje na popisy v písemných pramenech a rekonstruuje jako centrálu s nikami srovnatelnou s chrámem P. Marie v Deutz či v Mettlachu (*Untermann 1989*: 126); pokládán za kopii cášské palácové kaple (včetně pohřbu zakladatele v interiéru)

Rozměry: viz půdorys.

Materiál: pískovec.

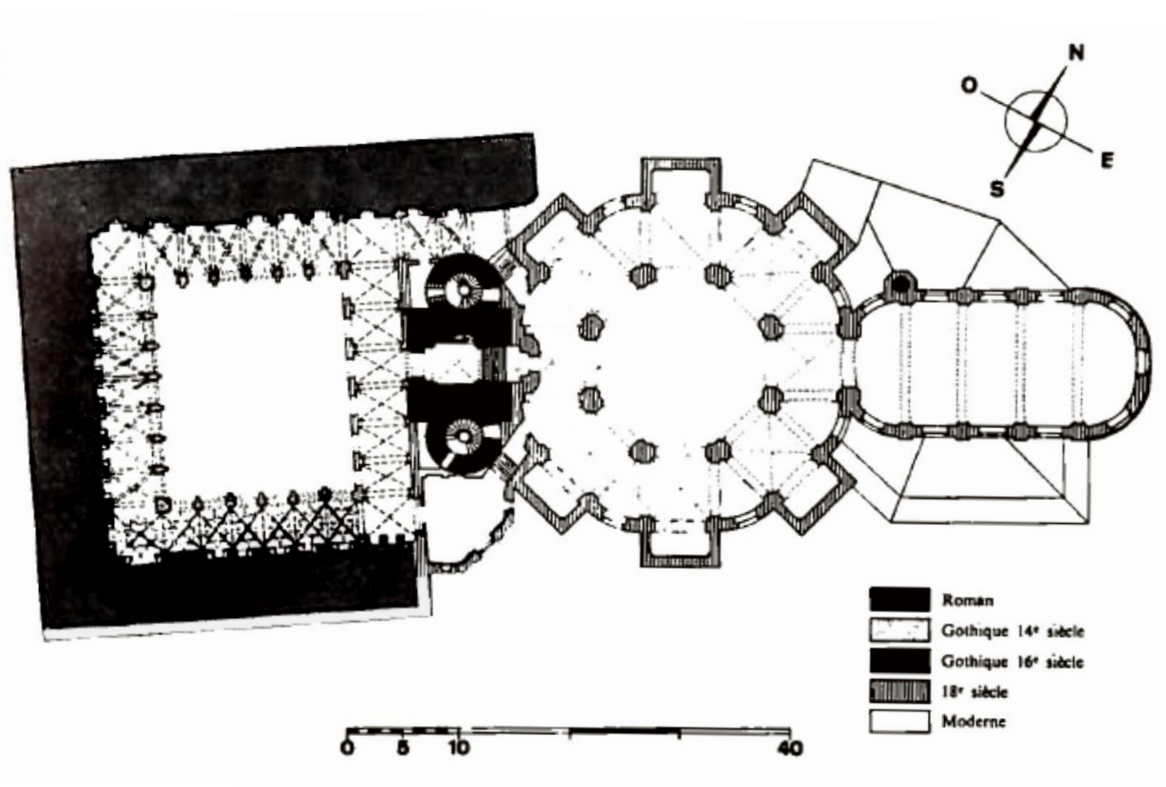
Datování: okolo 990, stavba biskupa Notkera a vysvěcení jeho rukou na sklonku života (972–1008).

Okolnosti založení: Lutych byl centrem biskupství. Stavba chrámu byla součástí většího stavebního projektu: současně bylo vystavěno nové oficiální sídlo, biskupská rezidence a další dva kostely, všechny tyto kostely v sobě ztělesňovaly aspekty jeruzalémského chrámu Božího Hrobu. Notker byl v chrámu pohřben a zřídil při něm konvent pro 30 kanovníků. Úzké vazby na Cáchy: Cáchy patřily do lutišské diecéze, Notger byl v kapli pohřben – aspekt z cášské kaple, vyjadřující politický vztah Lutychu k Cáchám i sebevědomí biskupa a jeho vztah k císaři.

Funkce: pohřební kaple/mausoleum zakladatele při konventu

Následný vývoj: v 11. století přistavěno západní průčelí se dvěma věžemi s kruhovým schodištěm; gotické přístavby (západní atrium z 16. stol.); v 18. století kompletní rekonstrukce.

Literatura: *Genicot, L. F. 1981*: L'octogone de Notger et son avant-corps. In: Deckers, J. /ed./: Le collégiale Saint-Jean de Liège. Mille ans d'art et d'histoire. Liège, 47–56. *Streich, G. 1984*: Burg und Kirche während des deutschen Mittelalters: Untersuchungen zur Sakraltopographie von Pfalzen, Burgen und Herrensitzen. Sigmaringen: Thorbecke, 292. *Untermann, M. 1989*: Der Zentralbau im Mittelalter. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 126128. *Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991*: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 483. *Moore, K. B. 2017*: Architecture of the Christian Holy Land. Cambridge University Press, 60–61.

Lutych, Saint-Jean l'Évangéliste. Půdorys zachycující současný stav stavby po kompletní rekonstrukci (oktagon s presbytářem), západní průčelí a atrium dochováno v románské, resp. gotické podobě. Původní předrománské prvky nedochovány. Podle J. S. François a Ch. Brévers; převzato z *Genicot 1981*, 49, fig. 2.

59. MUIZEN

Patrocinium: St. Lambertus/ sv. Lambert.

Arcibiskupství: Kolín n. R. Biskupství: Lutych.

Půdorys: oktagon osmiboká centrála s šestnáctibokým ochozem a východní apsidou, na západě pravouhlá věž, na její severní straně věžička se schodištěm.

Rozměry: průměr oktogonu 7,3 m; celkový průměr 14,6 m; celková délka 22,6 m; délka závěru 3,2 m; šířka vítězného oblouku 2,5 m. Věž cca 6,3m x 4,3 m. Síla zdiva vnějšího prstence 1,35–1,5 m; šířka základové jámy vnitřního prstence 1,15–1,30 m.

Materiál: základy z nepracovaného kamene bez malty; od 1,06 m výšky pískitá malta. Nadzemní zdivo z otesaných kamenů v pravidelných řadách. Ve věži řady nepravidelné.

Datování: pozdní 10./ poč. 11. stol.

Okolnosti založení: biskupské letní sídlo a konvent, údajně (podle zmínek z 16. stol) založen biskupem Notgerem z Luttichu (972–1008), brzy přeložen do Mechelen.

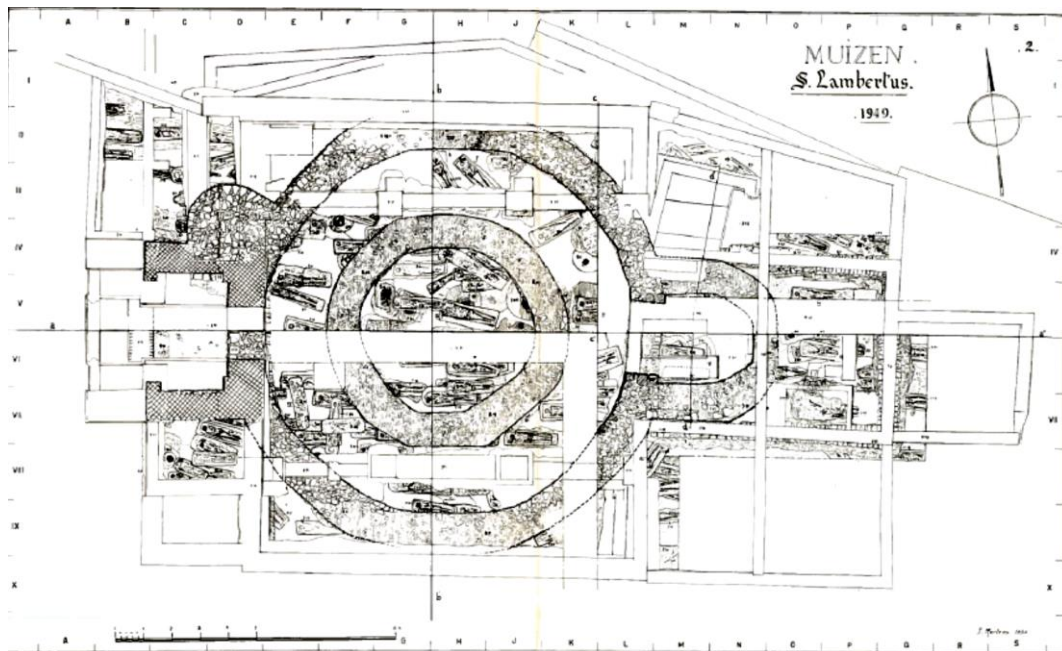
Funkce: soukromý kostel u biskupského sídla (?).

Předchůdci: dřevěný sálový kostel z 8./ 9. stol. s pohřebištěm. Jeho osa odkloněna více na sever než osa oktogonu.

Následný vývoj: 1135 bylo Muizen dosvědčeno jako závislé na Mechelen. 1255 povýšení na farní kostel. 1394 prameny uvádějí atrium. Kolem 1500 centrální stavba nahrazena podélným kostelem. 17. –19. stol. přestavby a zpevňování stavby. 1944 zničení kostela až na věž.

Výzkumy: 1848 výzkumy J. Mertens.

Literatura: *Mertens, J. 1950: De oudheidkundige opgravingen in de St Lambertuskerk te Muizen (Brabant). Archaeologia Belgica 3, 155ff. Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 228-229. Genicot, L. F. 1981: L'octogone de Notger et son avant-corps. In: Deckers, J. /ed./: Le collégiale Saint-Jean de Liège. Mille ans d'art et d'histoire. Liège, 49. Streich, G. 1984: Burg und Kirche während des deutschen Mittelalters: Untersuchungen zur Sakraltopographie von Pfalzen, Burgen und Herrensitzen. Sigmaringen: Thorbecke, 292–293.*

Muizen/ Mechelen, chrám sv. Lamberta. Plán zdív karolinské fáze odkrytých výzkumem r. 1949. Podle J Mertense 1950, fig. II.

MAGDEBURSKÁ ARCIDIECÉZE

60. MAGDEBURG

Patrocinium: P. Marie.

Arcibiskupství: Magdeburg.

Půdorys: podoba neznámá existence doložena jen písemnými prameny.

Okolnosti založení: Dětmar z Merseburgu (*Chronicon VI, 77*, SSrG n. s. 9, s. 366) zmiňuje *ecclesia rotunda*, která lehla požárem a byla znovu zřízena arcibiskupem Walthardem (1012)

Funkce: palácová kaple (?).

Následný vývoj: přestavba na baziliku během 11- stol.

Literatura: *Streich, G. 1984: Burg und Kirche während des deutschen Mittelalters: Untersuchungen zur Sakraltopographie von Pfalzen, Burgen und Herrnsitzen. Sigmaringen: Thorbecke, 172.*

MOHUČSKÁ ARCIDIECÉZE

61. AVOLSHEIM

Patrocinium: Saint Ulrich/ sv. Ulrych.

Arcibiskupství: Mohuč. Biskupství: Strasburg.

Půdorys: tetrakoncha kruhový centrální prostor obestavěný čtyřmi apsidami (z nich jen jedna zůstala zachovaná a je pravoúhle obezděná). Vstup na západě, na východě oltářová nika se sedlovou střechou, boční apsidy s valbovou střechou. Původní podoba zjištěna již 1878 F. Adlerem za pomoci kresby z doby přestavby z roku 1774.

Rozměry: průměr cca 9 m (délka 6,5 m, šířka 9,3 m), chor široký 3,95 m a hluboký 3,3 m. Vnitřní průměr spolu s nikami je roven výšce kupole proporce jsou analogické s kostelem na Marienbergu ve Würzburgu.

Materiál: základové zdivo z lomového pískovcového kamene kladeného střídavě: šikmo stavěné a horizontálně vrstvené.

Datování: kolem roku 1000 pravděpodobně brzy po svatořečení sv. Ulricha z Augsburgu (993), resp. po převozu jeho ostatků do Alsaska (996). Tomu odpovídá profilace patek vnitřního líce u konch (*Jacobsen – Schaefer – Sennhauser 1991*, 40) Ale E. Kern klade už do 9. stol. jako druhý doklad venkovské karolinské církevní architektury ve venkovském prostředí v Alsasku, vedle Dómu sv. Petra (*Kern 1981*).

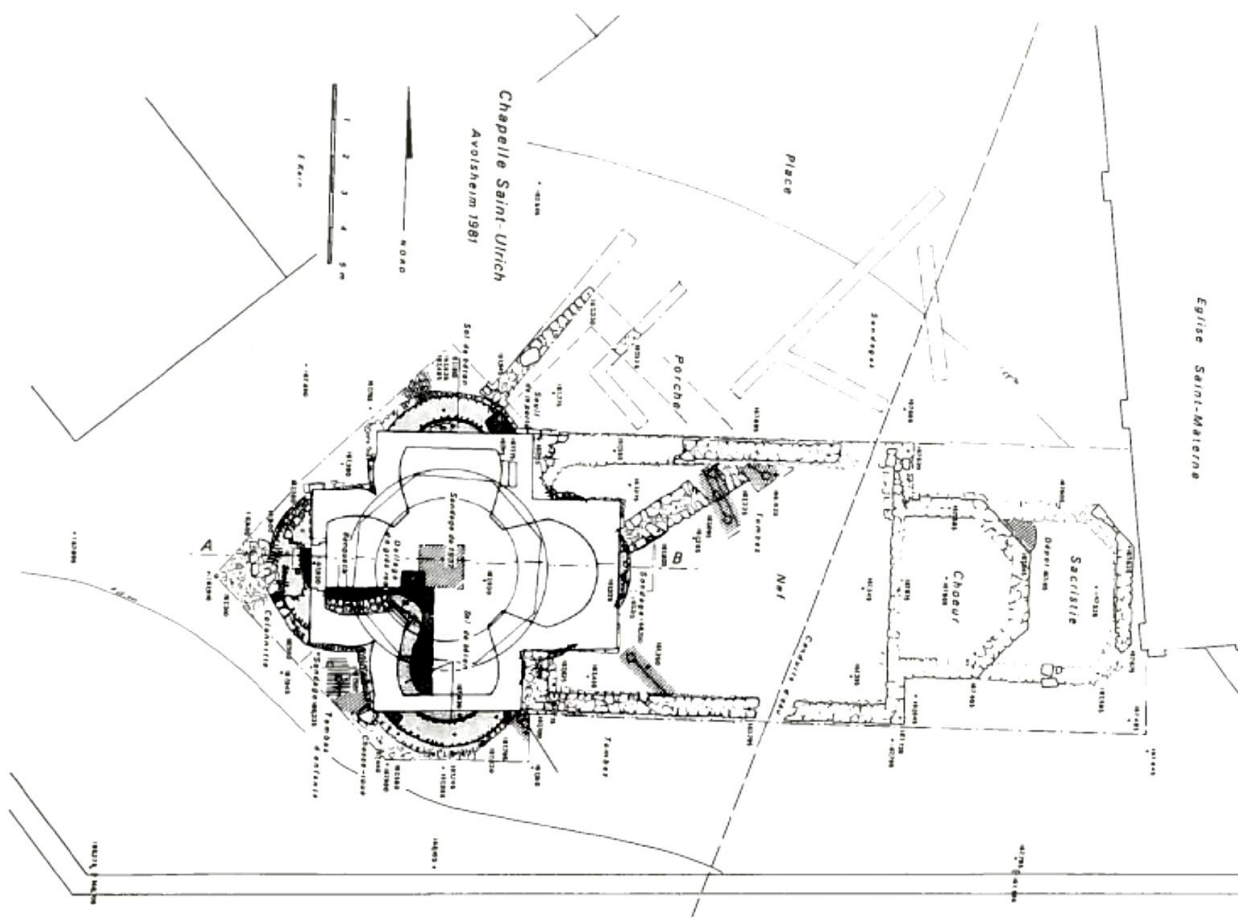
Okolnosti založení: kaple vzdálena od farního kostela sv. Petra; sídelní okolnosti neznámé; založena brzy po svatořečení patrona, sv. Ulricha.

Funkce: relikviářová kaple (?).

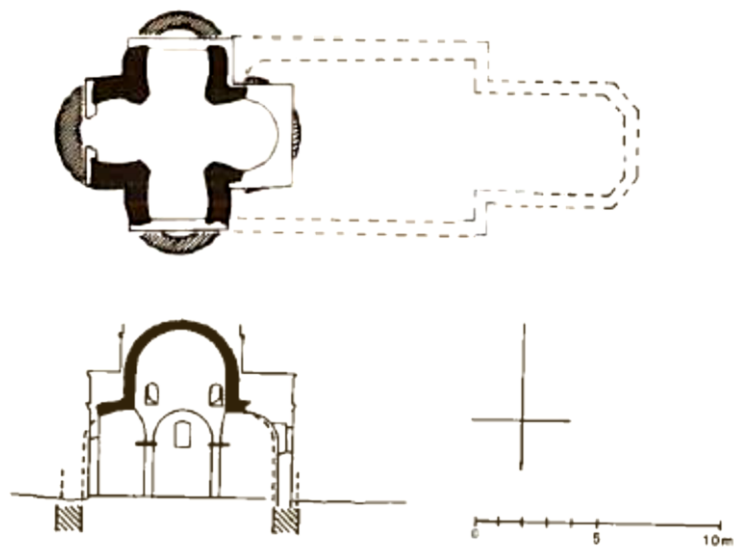
Následný vývoj: 12. stol. nad lodí nadestavěna osmiboká věž, 1774 kaple obestavěna, apsidy přestavěny na pravoúhlé a přistavěna podélná loď.

Výzkumy: stavebně-historický průzkum 1878 F. Adler, R. Kautzsch, archeologický výzkum 1981 E. Kern.

Literatura: *Hotz, W. 1965:* Handbuch der Kunstdenkmäler im Elsass und in Lothringen, München: Deutscher Kunstverlag, 12, fig. 19. *Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966:* Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 31. *Kern, E. 1981:* La chapelle tétraconque d'Avolsheim. Les transformations d'un édifice carolingien d'après les récentes fouilles archéologiques. Cahiers alsaciens d'archéologie, d'art et d'histoire 24, 43–58. *Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991:* Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 40.

Avolsheim, Saint Ulrich. Plán výzkumu 1981 odkávající původní půdorys tetrakonchy a mladší přistavěné lodi. Převzato z Kern 1981, 53, fig. 6.

Avolsheim, Saint Ulrich. Rekonstruovaný půdorys a severní řez lodí. Podle Kerna, převzato z Jacobsen – Schaefer – Sennhauser 1991, 40.

62. CURYCH

Patrocinium: St. Jacobus/ sv. Jakub.

Arcibiskupství: Mohuč. Biskupství: Kostnice.

Půdorys: kruhový kruhová stavby s masivními základy. Ze severovýchodu na jihozápad probíhá malý kanál.

Rozměry: vnější průměr 12,8 m, mocnost zdiva 2,6 m, středový blok má průměr 3,5 m, „kanál“ 0,09 m široký a 0,21 m hluboký.

Datování: 2. pol. 9. stol. 10. stol.

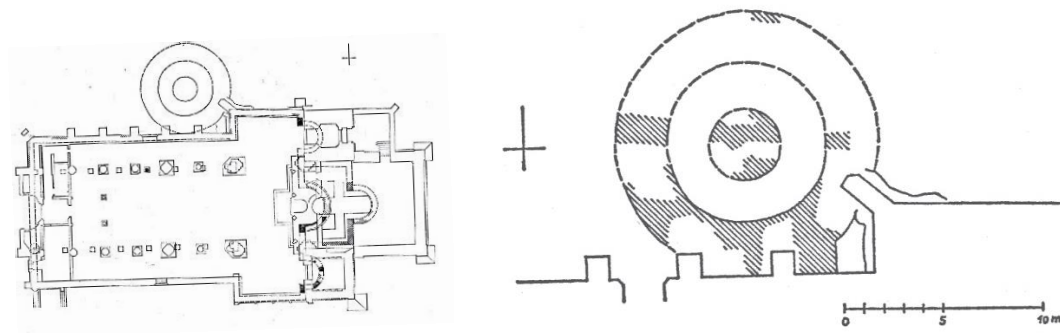
Okolnosti založení: přistavěna západně od severního křídla Fraumünsteru – baziliky ženského kláštera; na majetcích a v hlavním centru Ludvíka Němce.

Funkce: nejistá: baptisterium, relikviářová kaple, memorie s posvátným hrobem.

Následný vývoj: zničeno 1320.

Výzkumy: 1957 E. Vogt.

Literatura: Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 392-393.

Curych, kaple sv. Jakuba při Fraumünsteru. Vlevo: poloha kaple při Fraumünsteru. Vpravo: rekonstrukce půdorysu kaple na základě odkrytých relikviářů. Podle Vogta, převzato z Oswald – Schaefer – Sennhauser /eds./ 1966, 392-393.

63. CURYCH - Lindenhof

Patrocinium: neznámé

Arcibiskupství: Mohuč. Biskupství: Kostnice.

Půdorys: křížový řecký kříž s pravoúhlými rameny, pouze východní má půlkruhovou apsidu. Západní zakončení kaple nedochováno.

Rozměry: celková délka osy 8 m; šířka 2,6 m.

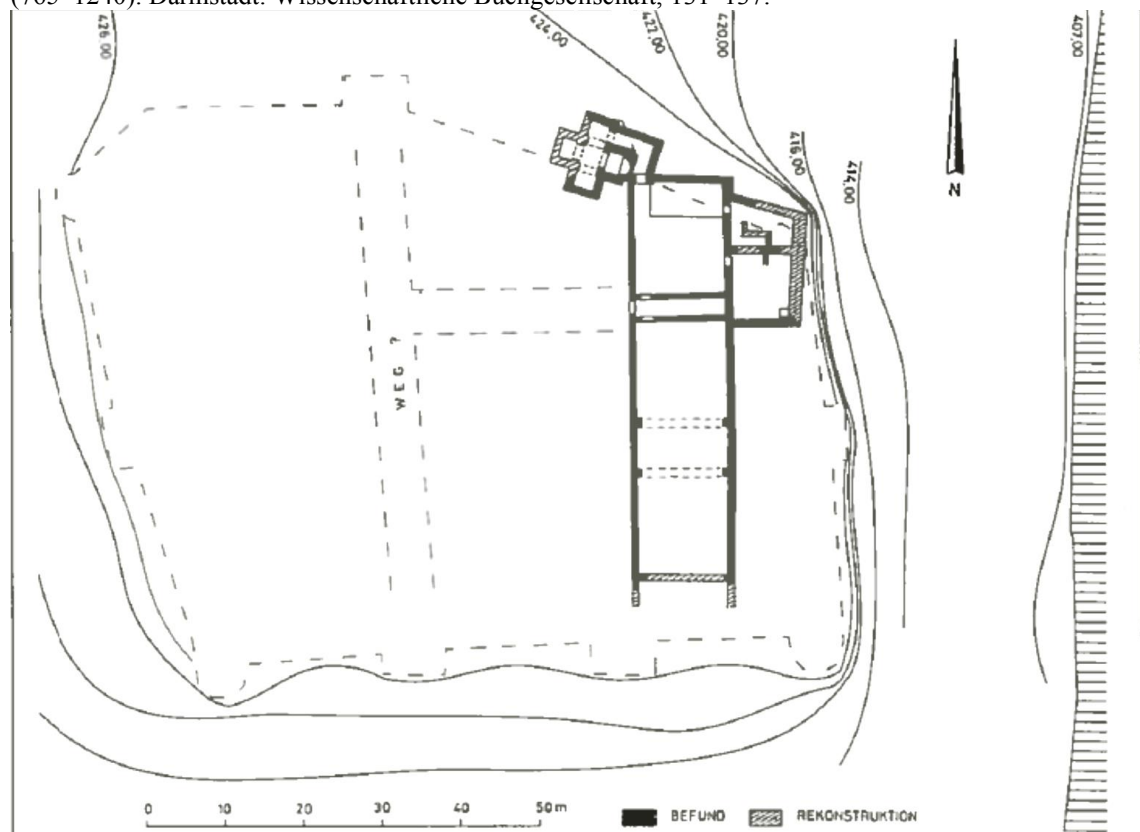
Datování: 2. pol. 10. stol. - 1. pol. 11. stol. (podle stavební techniky).

Okolnosti založení: postavena v areálu falce, stavebně přímo spojena s hlavní budovou falce.

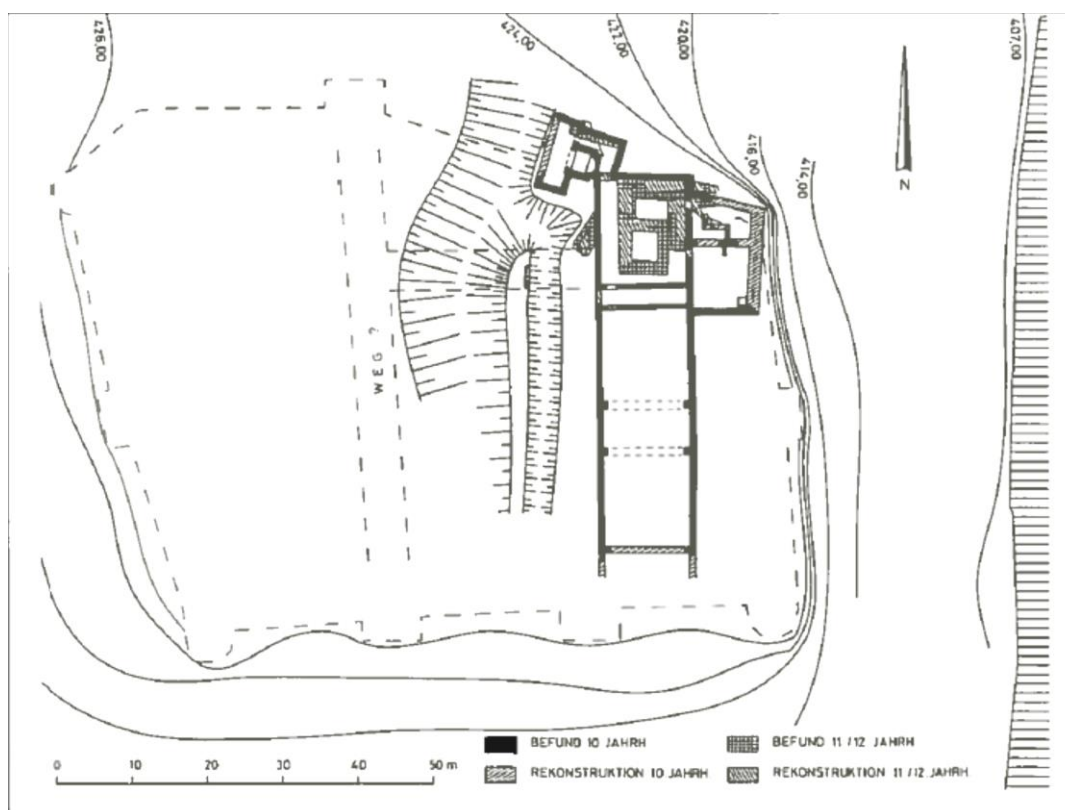
Funkce: falcká kaple.

Předchůdci: areál opevněného sídliště z 5. –8. stol.; starší karolinský halový kostel.

Literatura: Binding, G. 1996: Deutsche Königspfalzen: von Karl dem Grossen bis Friedrich II. (765–1240). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 131–137.

Chur, poloha Lindenhof. Rekonstruovaný plán karolinské falce, podoba v 10. stol. Převzato z Binding 1966, 135, fig. 28.

Curych, poloha Lindenhof. Rekonstruovaný plán karolinské falce, podoba na přelomu 11./12. stol.
Podle *Binding 1966*, 135, fig. 29.

64. HERSFELD

Patrocinium: neznámé, u opatského kostela sv. Šimona, Judy a Wigberta/ Stiftskirche.

Arcibiskupství: Mohuč.

Půdorys: kruhový centrální stavba přes pozůstatky předchozí fáze kostela. Uvnitř kruh, zvenjšku pravoúhlá stavba, široký vstup.

Rozměry: světlý průměr 4,75 m; vnější rozměry 5,5 x 5,5 m; síla zdiva v nejužším místě 0,65 m. Vchod o šíři 1,6 m. Zdivo dochováno do výšky 0,5 m.

Materiál: hrubě opracovaný lomový kámen. Pozůstatky omítky a malby v interiéru. Vesměs dochovaná podlaha.

Datování: 8.–9. stol.

Okolnosti založení: v Hersfeldu benediktinský klášter: 770–775 založení kláštera mohučským biskupem Lulem, vazby na klášter ve Fuldě; 775 byl klášter podřízen Karlu Velikému.

Západně od kruhové stavby, symetricky k její, nalezeny ose dva sarkofágy, z nich jeden částečně vyrobený z druhotně použité oltářové desky.

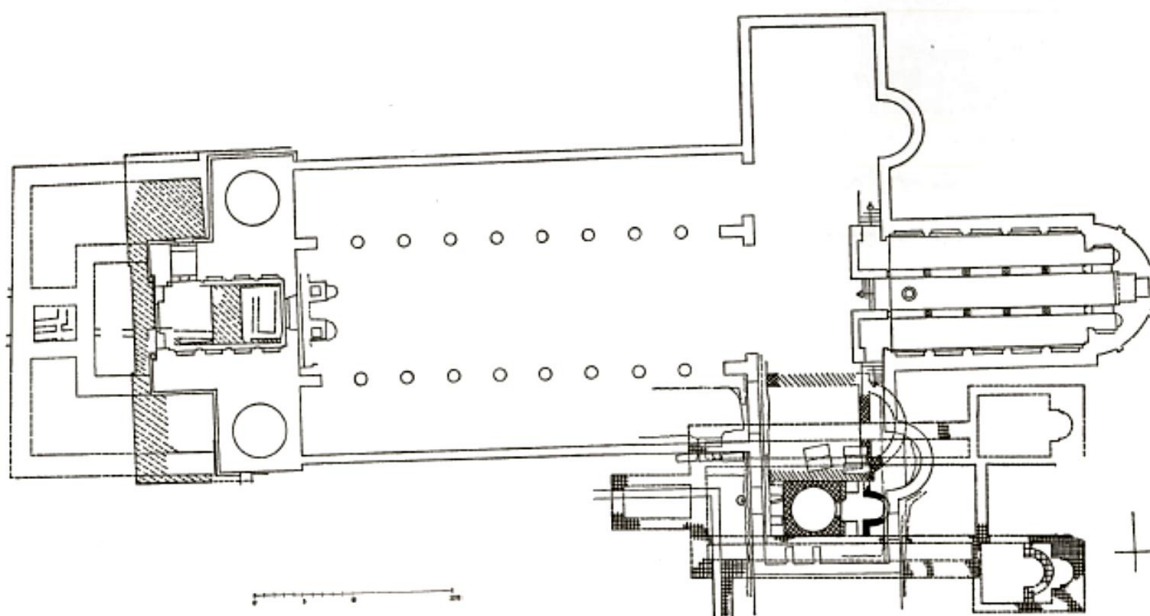
Funkce: různé interpretace: baptisterium, zvonice, nověji jako vedlejší kaple karolinského opatského kostela, jehož pozůstatky nutno hledat v okruhu dnešní baziliky (Jacobsen-Schaefer-Sennhauser 1991, s. 179).

Předchůdci: halový kostel s apsidou asi z pol. 8. stol.

Následný vývoj: pozůstatky trojlodní stavby (polední třetina 8. stol.); následně bazilika se západním průčelím (1. pol. 9. stol.). 1525 zrušení kláštera, kostel využíván k evangelickým bohoslužbám, 1761 zničení požárem v sedmileté válce.

Výzkumy: 1921–1922 J. Vondera, 1955 H. Feldtkeller, 1957 H. Feldtkeller a O. Bramm, 1963 H. Feldtkeller a G. Binding. Stavebně-historické průzkumy: G. Weise, G. Ganßauge, O. Münch, D. Großmann.

Literatura: Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 112/113–115. Parsons, D. 1983: Sites and Monuments of the Anglo-Saxon Mission in Central Germany. Archaeological Journal 140, 280–321. Gensen, N, R. 1984: Klosterkirche und befestigung Bad Hersfeld. In: Roth, H. Wamers, E. /eds./: Hessen im Frühmittelalter. Archäologie und Kunst. Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag, 294–300. Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 179.

Hersfeld, Stiftskirche. Plán pozůstatků různých stavebních fází, v prostoru jižního křídla transeptu baziliky se nacházela stavba centrálního půdorysu. Podle Vonderau a Feldkeller, převzato z Oswald – Schaefer – Sennhauser 1966, 112/113.

65. HILDESHEIM

Patrocinium: neznámé; připojeno východně od presbytáře chrámu P. Marie.

Arcibiskupství: Mohuč. Biskupství: Hildesheim.

Půdorys: kruhový pozůstatky překrývajících se kruhových staveb východně od presbytáře dómu, ze starší z nich zůstal jen zbytek zdi jihozápadní části a část stavební jámy. Osy se odchyľují od osy pozdějšího dómu o 0,72 m na jih.

Rozměry: vnější průměr 6,1 m; mocnost zdiva 1,36 m.

Materiál: opracované pískovcové kvádry.

Datování: 1. pol. 9. stol. – historické datování odvozené z údajů z *Fundatio ecclesiae Hildensemensis* (zapsáno až kolem 1100), podle nichž měl Ludvík I. Pobožný založit 815 biskupství v Hildesheimu a v této souvislosti i kapli P. Marie nad pramenem.

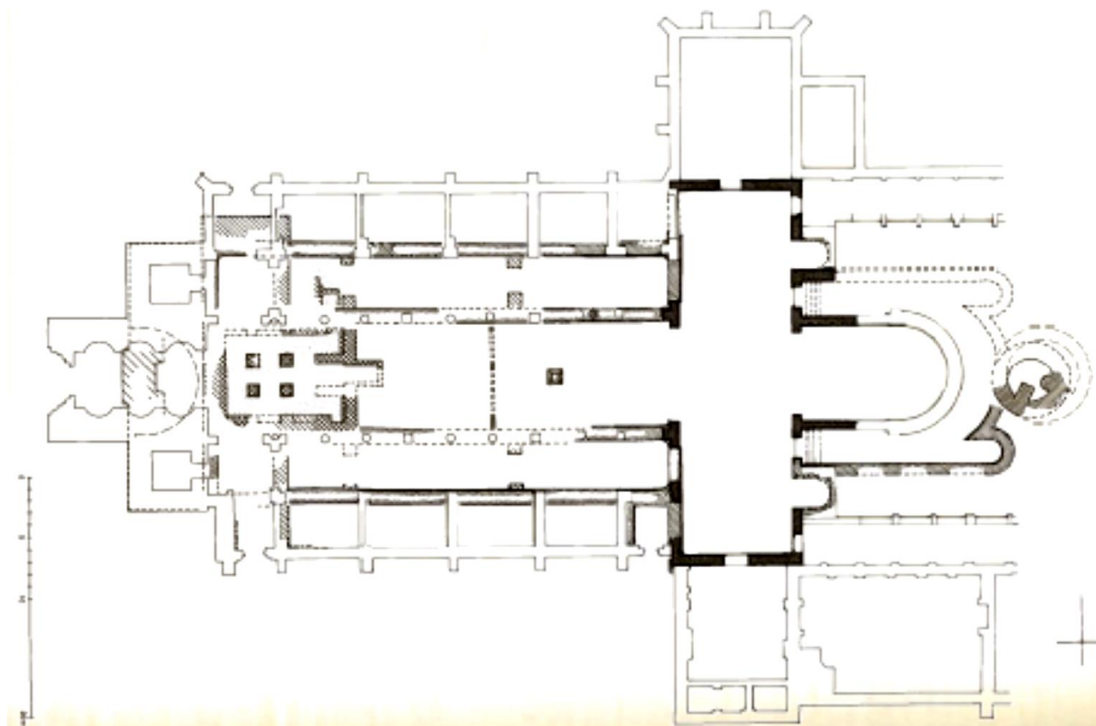
Okolnosti založení: v souvislosti s nově založeným biskupstvím, v blízkosti vzniká klerikální kostel sv. Cecílie (založený mezi 815–835). Možná souvislost s „posvátným místem“ (pramen).

Funkce: memorie (?)

Následný vývoj: 852 bazilika s křížovým půdorysem a kryptou, galerie krypty pojala v přízemním patře starší rotundu jako vrcholovou kapli. Od 11. stol. úpravy a opravy baziliky a dostavby kaplí. Pol. 17. stol. přestavba krypty, 1896-1897 obestavění krypty. 1945 poškození během války. Do roku 1960 obnova dómu a novostavba západního průčelí.

Výzkumy: 1947 H. T. Rosenamm a J. Bohland stavebně-historický výzkum spolu s rozsáhlými archeologickými výzkumy; 1965-1966 J. Bühring.

Literatura: Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 116-119. Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 181–183. Kruse, K. B. 2000: Der Hildesheimer Dom – Von der Kaiserkapelle und den Karolingischen Kathedralkirchen bis zur Zerstörung 1945 (Grabungen und Bauuntersuchungen auf dem Domhügel 1988 bis 1999). Hannover: Verlag Hahnsche Buchhandlung.

Hildesheim, Mariendom. Půdorys různých stavebních fází chrámu, východně od presbytáře připojena kruhová kaple. Podle J. Bohlanda, převzato z *Jacobsen – Schaefer – Sennhauser 1991*, 182.

66. HÖFE u DREIHAUSEN

Patrocinium: neznámé.

Arcibiskupství: Mohuč.

Půdorys: kruhová loď s polokruhovitou apsidou na S-V. Vstup na J-Z, téměř naproti apsidě.

Rozměry: vnitřní průměr 6 m, síla zdiva 1 m, polokruhová apsida o stejné síle zdiva, šířka 2,1 m a délka 1,9 m. Apsida je oproti lodi vyvýšena o 0,25 m. V apsidě pozůstatky oltáře o dochovaných rozměrech 1x1 m a dochované výšce 0,34 m. Šířka vstupu 1,2 m.

Materiál: Interiér byl v lodi i apsidě omítnut. Zásyp oltářového bloku v apsidě obsahoval mnoho zlomků malty malované ornamentálními a figurálními motivy. Za SZ hranou oltáře se nacházel přímo na podlaze zlomek porfyrové desky, zřejmě původem z Lakonie, a zlomek zeleného mramoru (analogický kámen je použit v dlažbě podlahy cášské kaple).

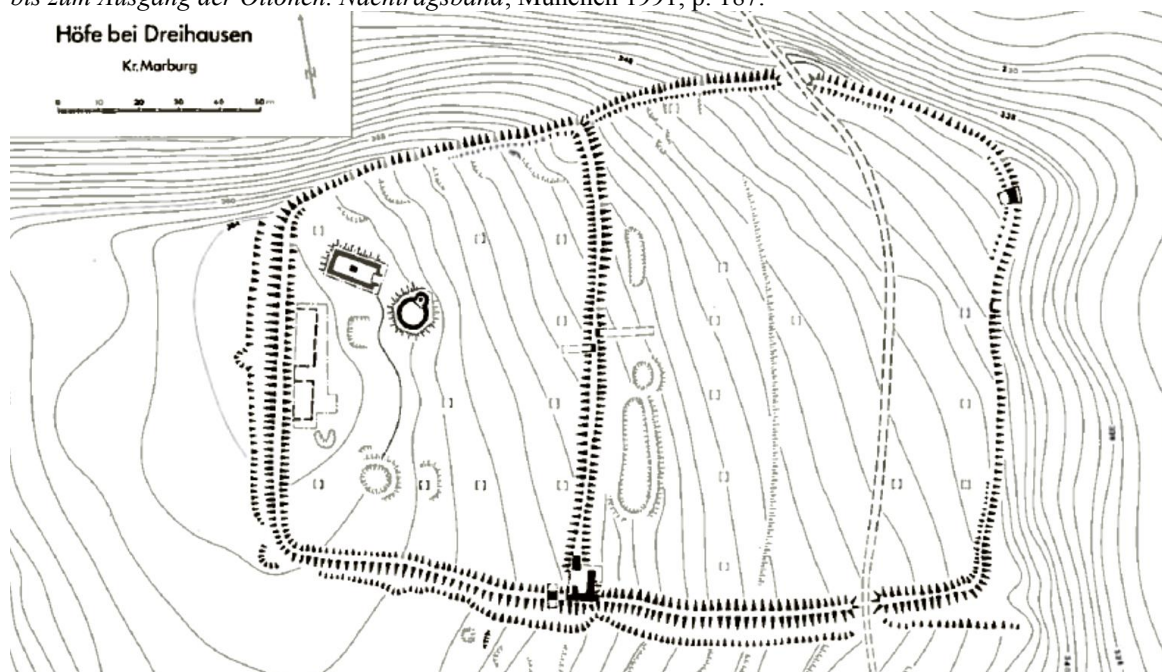
Datování: 8. a 9. stol. (archeologické datování dvorce).

Okolnosti založení: nachází se v Amonebürské pánvi, v tradiční sídelní komoře Ebsdorfergrund a místě přechodu k Lahntalu. Kostel byl postaven v areálu dvorce, který byl zřejmě centrem této části Ebsdorfgrundu. Plocha dvorce 2 ha, západní část s kostelem je položena výše a zaujímá 0,75 ha, východní 1,25 ha. Na ploše dvorce zjištěna SZ od kaple další kamenná stavba s částečně zahlubným spodním podlažím s vnitřními rozměry 9,8 x 4,8 m a síla zdiva 1,2–1,3 m.

Funkce: privátní hradní kostel.

Výzkumy: od 1963 nelegální výkopy; 1972–1975 R. Gensen.

Literatura: Gensen, R. 1984: Ringwall Höffe bei Deihausen. In: *Hessen im Frühmittelalter. Archäologie und Kunst*, eds. H. Roth – E. Wamers. Sigmaringen 1984, p. 249-252. STREICH, G.: *Burg und Kirche während des deutschen Mittelalters. Untersuchungen zur Sakraltopographie von Pfalzen, Burgen und Herrnsitzen*, Teil. I. Pfalz- und Burgenkapellen bis zur staufischen Zeit. Vorträge und Forschungen. Sonderband 29, Teil I. Sigmaringen 1984, p. 87. JACOBSEN, W. – SCHAEFER, L. – SENNHAUSER, H. R.: *Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband*, München 1991, p. 187.

Höffe u Dreihausen. Plán dvorce podle zjištění archeologického výzkumu v letech 1972-1975. Podle Gensen 1984: 249.

Höffe u Dreihausen. Půdorys rotundy podle R. Gensena; převzato z Jacobsen – Schaefer – Sennhauser 1991: 187.

67. KOSTNICE

Patrocinium: neznámé, u chrámu St. Mauritius/ sv. Mauricia.

Arcibiskupství: Mohuč, biskupství: Kostnice.

Půdorys: kruhový, na východní straně pravoúhlý přístavek – otázka podobných přístavků při ostatních stěnách.

Rozměry: vnitřní průměr 10,8 m; mocnost zdiva 0,7 m.

Materiál: ve spodních partiích pravidelné řádkové zdivo z šedého prachovce, ve vyšších partiích lomový kámen, nahodile cihlové vklady.

Datování: brzy po 950/955. (podle *Martyrologium Herimanni, Monumenta Germ. Hist. Script. 4*, s. 434/439).

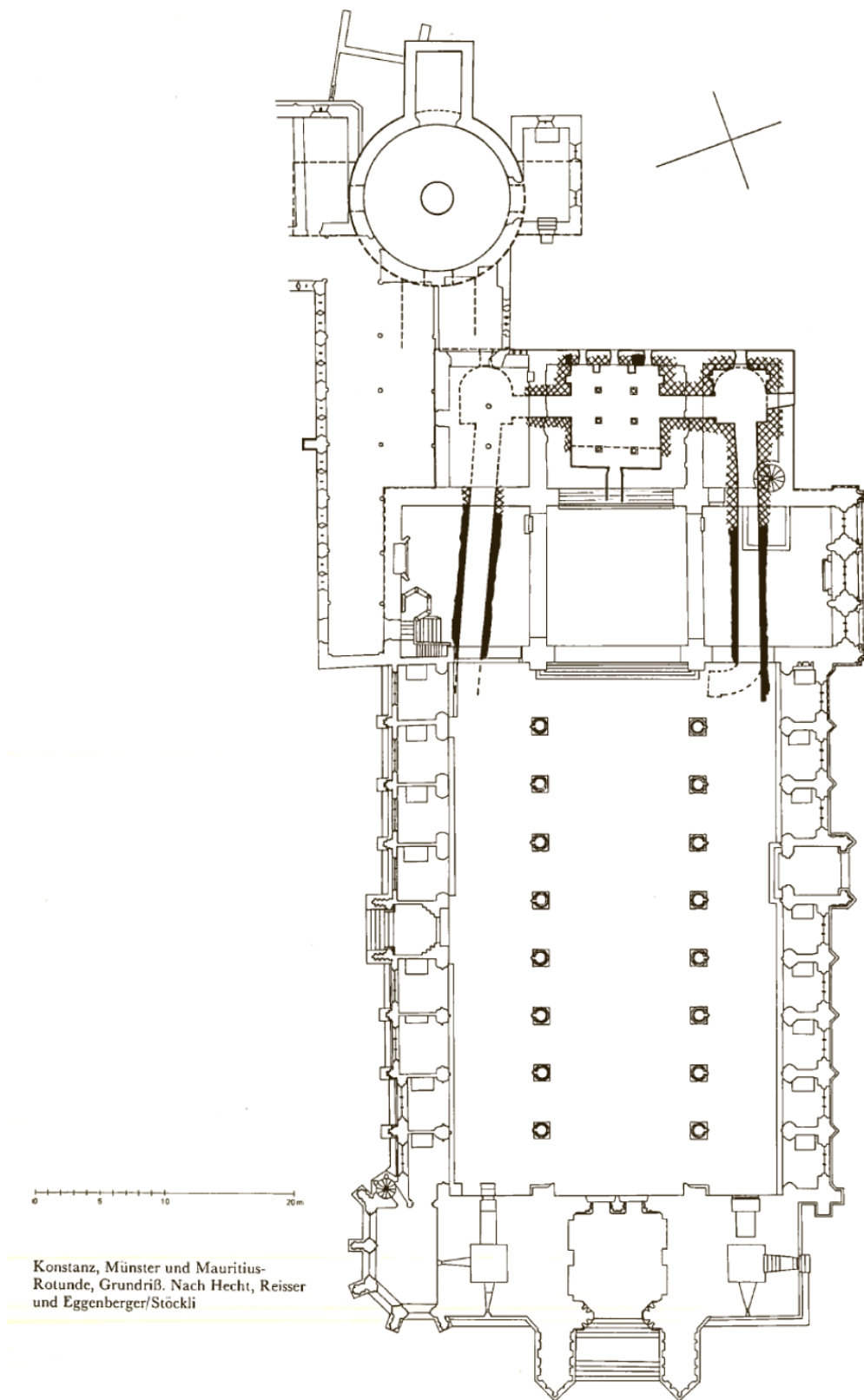
Okolnosti založení: založeno 950/955 jako obraz kaple Božího hrobu biskupem Konradem Svatým po jeho cestě do Jerusalema (*Mon. Germ. Hist. Script. 4.*, s 434/439). Při něm zřídil kapitulou a na své přání byl bezprostředně vedle kostela pohřben. Kaple tedy stála v areálu biskupského sídla, v okrsku biskupského paláce a biskupského kostela, severovýchodně od jeho závěru; dnes přístupná z rohu křížové chodby.

Funkce: napodobenina kaple Božího hrobu, memorie (?)

Následný vývoj: v pokročilém 13. stol. částečná přestavba; v 15. stol. úprava klenby. 1571 obnova rotundy; 19 stol. zpusnutí. 1850 a 1935 restaurování.

Výzkumy: J. Hecht a H. Reiners stavební průzkumy; omezené archeologické průzkumy 1975 W. Erdmann.

Literatura: MAURER, H.: *Konstanz als ottonischer Bischofssitz. Zum Selbstverständiss geislichen Fürstentums im 10. Jahrhundert*, Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 39: Studien zur Germania Sacra 12, Göttingen 1973, p. 50-56. ERDMANN, W. – ZETTLER, A.: *Zur Archäologie des Konstanzer Münsterhügels*, „Schriften des Vereins für Geschichte des Bodensees und seiner Umgebung“, 95. Jg. 1977, p. 19–134 (https://www.digishelf.de/objekt/bsz014854767_1977/1/LOG_0003/). OSWALD, F. – SCHAEFER, L. – SENNHAUSER H. R. (eds.): *Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen*, III, München 1966, p. 158, 160. JACOBSEN, W. – SCHAEFER, L. – SENNHAUSER, H. R.: *Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband*, München 1991, p. 230-232.

Kostnice, St. Mauricius. Půdorys katedrály a rotundy. Podle J. Hechta, H. Reinerse a U. Eggenbergerové Stöckli; převzato z *Jacobsen – Schaefer – Sennhauser 1991*, 231.

68. Zaniklá ves KREUZBERG/ UNTERHAUN

Patrocinium: Hl.-Kreuz/ sv. Kříž.

Arcibiskupství: Mohuč.

Půdorys: tetrakoncha křížový s oble zakončenými rameny, uvnitř nečleněný.

Rozměry: vnitřní délka (od jednoho konce ramene k protilehlému konci) 7,3m; průměr apsid 2,48m. Síla zdiva 0,73-0,80m; zdivo dochováno do výšky 0,8m.

Materiál: zdivo z lomového kamene, ve vnitřních rozích v řadách vyrovnané vazáky.

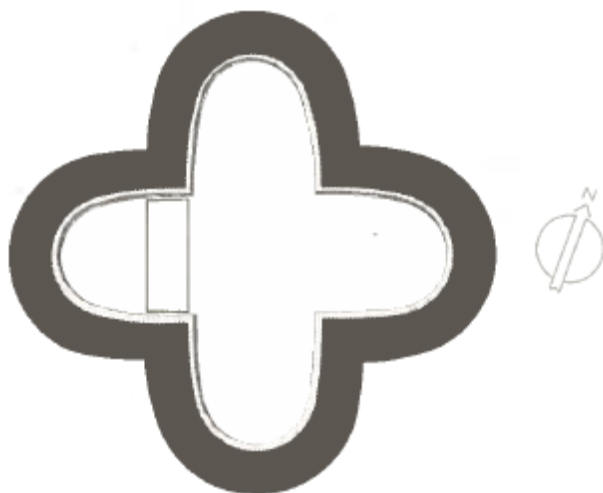
Datování: 1. pol. 9. stol.

Funkce: hrobová či relikviářová kaple.

Následný vývoj: 1185 přebral opat z hersfeldského proboštví Johannesberg patronát nad *capella in Cruceburg*. Není jasné, jakou povahu mělo tehdejší osídlení v Kreuzbergu. Kaple ustoupila jednolodnímu kostelu se západní věží – jeho datace se pohybuje od 12. do 15. stol. V okolí pozůstatků kostela se našly dva křížové náhrobky z doby kolem 1100, resp. z přelomu 14./15. stol. Kostel sloužil jako farní pro vesnici Unterhaun ležící na úpatí Kreuzbergu, a to až do roku 1736, kdy byl zřízen nový kostel ve středu vesnice. Kostel v Kreuzbergu poté zanikl.

Výzkumy: 1937 – R. Wesenberg – při výzkum mladšího obdélného kostela odkryl pozůstatky starší stavby s křížovým půdorysem. Zdivo bylo ponecháno odkryto a zaniklo, ale 1975 bylo obnoveno a restaurováno.

Literatura: Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 356. Großmann, D. 1984: Kirche in der Wüstung Kreuzberg, In: Roth, H. Wamers, E. /eds./: Hessen im Frühmittelalter. Archäologie und Kunst. Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag, 291.

Kreuzberg, HI-Kreuzkirche. Rekonstruovaný půdorys kaple. Převzato z *Großmann 1984*: 291.

69. REICHENAU-MITTELZELL

Patrocinium: neznámé, za východním závěrem chrámu St. Maria und Markus/ P. Marie a sv. Marka.

Arcibiskupství: Mohuč. Biskupství: Kostnice.

Půdorys: kruhový rotunda v prodloužení východního závěru benediktinské klášterní baziliky.

Rozměry: vnější průměr rotundy 10 m; mocnost zdiva 0,98 m; stupňovitě rozšířené základy.

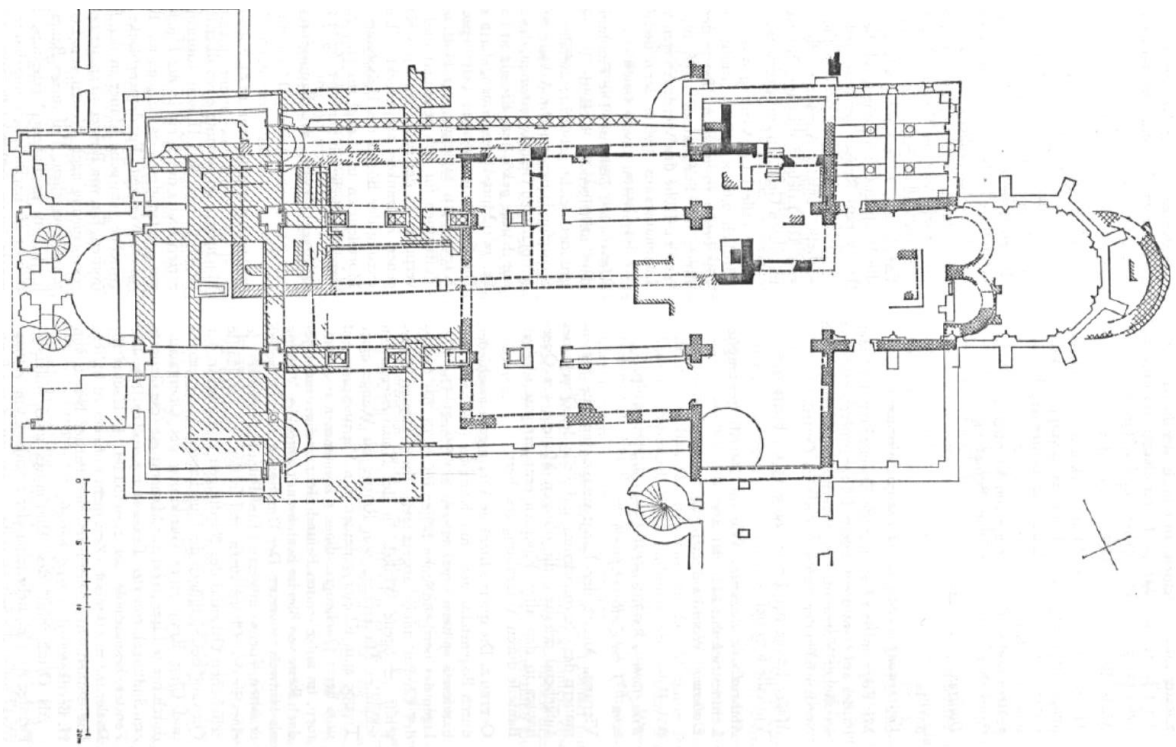
Datování: druhá čtvrtina 10. stol.

Okolnosti založení: rotunda přistavěna k benediktinskému klášternímu kostelu; klášter založen na příkaz Karla Martella sv. Pirminem v 8. stol.

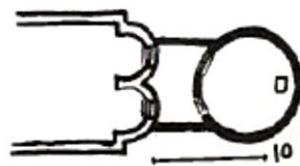
Následný vývoj: rotunda ustoupila gotickému dlouhému presbytáři. Klášter a bazilika přestavovány od 10. stol. do 20. stol.

Výzkumy: stavební průzkumy během restaurátorských prací v l. 1811–1813, 1841–1843, 1894–1914, 1921–1939, 1964–1967 – F. Adler, F. X. Kraus, O. Gruber, J. Hecht, H. Christ. Archeologické výzkumy: E. Reisser 1921–1922, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1937, 1938, 1940.

Literatura: *Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966:* Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 278-282. *Reinle, A 1968:* Die Rotunde im Chorscheitel. In: Sieber, M. /ed./: *Discordia concors.* Festgabe für Edgar Bonjour zu seinem siebzigsten Geburtstag am 21. August, Teil 2. Basel: Helbing und Lichtenhahn, 725–738.

Reichenau-Mittelzell, St. Maria und Markus. Půdorys baziliky s relikty kruhové kaple připojené východně od presbytáře. Půdorys podle E. Reissera; převzato z *Oswald – Schaefer – Sennhauser 1966*, 297.

Reichenau-Mittelzell, St. Maria und Markus. Schematická rekonstrukce napojení kruhové kaple na východní záměr baziliky. Převzato z *Reinle 1968*, 732–733, tab. 1.

70. SAN VITTORE

Patrocinium: sv. Lucius.

Archibiskupství: Mohuč. Biskupství: Chur.

Půdorys: kruhový stavba s nikami v síle zdiva.

Rozměry: vnitřní průměr 3,1 m.

Materiál: uvnitř i vně omítnuto; oblouky slepých nik z červeně a bíle malovaných klínových cihel. Podlaha z malty s drcenými cihlami.

Datování: 7.-8. stol. (umělecko-historické datování).

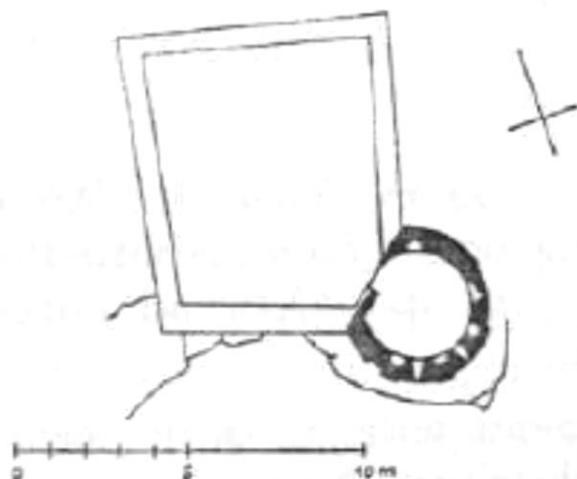
Okolnosti založení: osídlení v alpském údolí.

Funkce: nejistá, možná pův. eponymní kostel sv. Viktora, relikviářová kaple či baptisterium.

Následný vývoj: v románském období přizděna čtyřboká zvonice; v 17. stol. odsvěceno.

Výzkumy: stavební průzkum 1977, 1978, 1982/1983 Kunsthistorisches Seminar Zürich (H. R. Courvoisier, A. Hidber, H. R. Sennhauser, F. Guex).

Literatura: Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 303. Sennhauser, H. (ed.) 2003: Frühe Kirchen im östlichen Alpengebiet. Von der Spätantike bis in ottonische Zeit, Band 1. München: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften 25, 161.

San Vittore, St. Lucius. Půdorys stavby – černě vyznaženo zdivo kruhové kaple, bíle zdivo přizděné mladší přístavby. Podle Poeschla; převzato z Oswald – Schaefer – Sennhauser 1966, 303.

71. ST. GALLEN

Patrocinium: sv. Magnus (k r. 1287 uváděno také Kreuzerhöhung u. St. Wiborad/ Povýšení sv. Kříže a Wiborada).

Arcibiskupství: Mohuč. Biskupství: Kostnice.

Půdorys: křížový.

Rozměry: délka strany hlavního prostoru 9,35 m; západní rameno má rozměr strany 5,2 m; jižní a severní křídlo jsou hluboké 3,25 m; mocnost zdiva v průměru 0,75 m.

Materiál: základ z velkých kamenů bez malty, nízko zahroubený. Nalezen zlomek pískovcové desky zdobené pletencem.

Datování: závěr 9. stol.

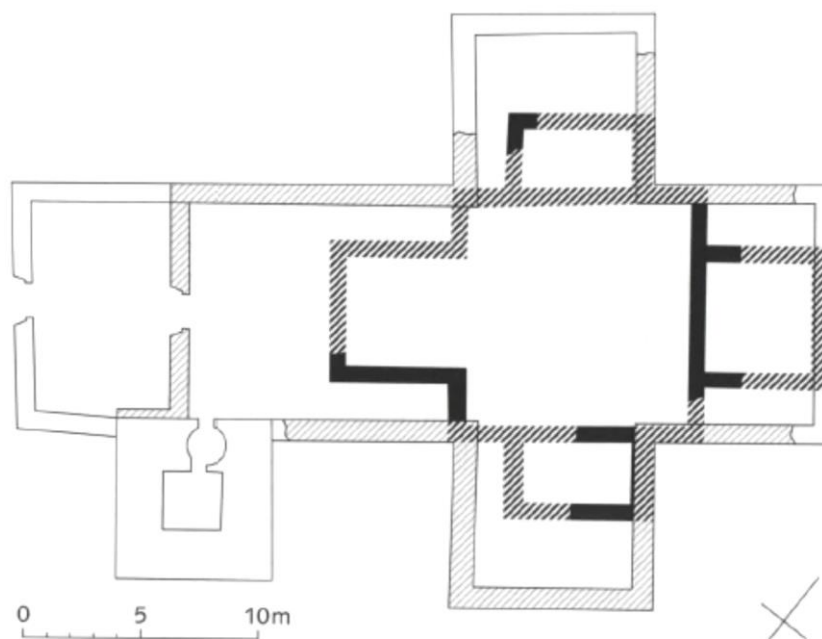
Okolnosti založení: podle potvrzovací listiny vévody Arnulfa z 13. října 898 byl kostel založen Salomonem III. vně areálu kláštera. Ke kostelu náležel vlastní konvent se světskými a řeholními duchovními. Zakladatel měl být v kostele pohřben a duchovní za něj měli sloužit bohoslužby, ale Salomon III. nakonec zvolen biskupem a pohřben v Kostnici.

Následný vývoj: zřejmě v 11. stol. nahrazeno mladší jednolodní křížovou stavbou, dodnes stojící. Konvent však již ve středověku opuštěn, v 15. stol. již nestál. Rozšíření hřbitova 1388 a 1841; 1876 hřbitov opuštěn.

Funkce: původní záměr pohřební a memoriální (ne zcela naplněn).

Výzkumy: 1946 H. Edelmann, E. Fiechter.

Literatura: Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 296. Untermann, M. 1989: Form, Funktion, Verbreitung. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 154–155. Sennhauser, H. (ed.) 2003: Frühe Kirchen im östlichen Alpengebiet. Von der Spätantike bis in ottonische Zeit, Band 1. München: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 164-165.

St. Gallen, St. Mangen. Půdorys několika fází stavby podle E. Fiechter-Zollikofera tmavě vyznačena centrála z 9. stol.: plná černá – dochované relikty zdiva; tmavá šrafura – předpokládaný průběh zdiva. Převzato z Oswald – Schaefer – Sennhauser 1966, 164.

72. SÉLESTAT

Patrocinium: De la Vierge/ P. Marie (od 1500 doloženo Saint-Georges).

Arcibiskupství: Mohuč. Biskupství: Strasburg.

Půdorys: kruhový rotunda.

Datování: 8. stol.

Okolnosti založení: místo pobytu Karla Velikého o Vánocích 775

Funkce: kaple, údajně křestní kaple v paláci Karla Velikého, později farní kostel.

Následný vývoj: ve 20. letech 13. stol. výstavba gotického farního chrámu, která trvala do 15. stol.; poničení během revoluce; obnova 1847–1865 a 1922–1924.

Výzkumy: 1876, 1902.

Zdroj: http://www2.culture.gouv.fr/public/mistral/merimee_fr?ACTION=CHERCHER&FIELD_1=REF&VALUE_1=IA00124588 (navštíveno 18. 10. 2019).

73. WERLA

Patrocinium: neznámé.

Arcibiskupství: Mohuč. Biskupství: Hildesheim.

Půdorys: kruhový stavba připojena bezprostředně k halové „palácové“ stavbě; bývá uváděn jako předobraz palácových staveb na polských lokalitách (Streich 1984: 156).

Rozměry: průměr 10 m; síla zdiva 1,4 m.

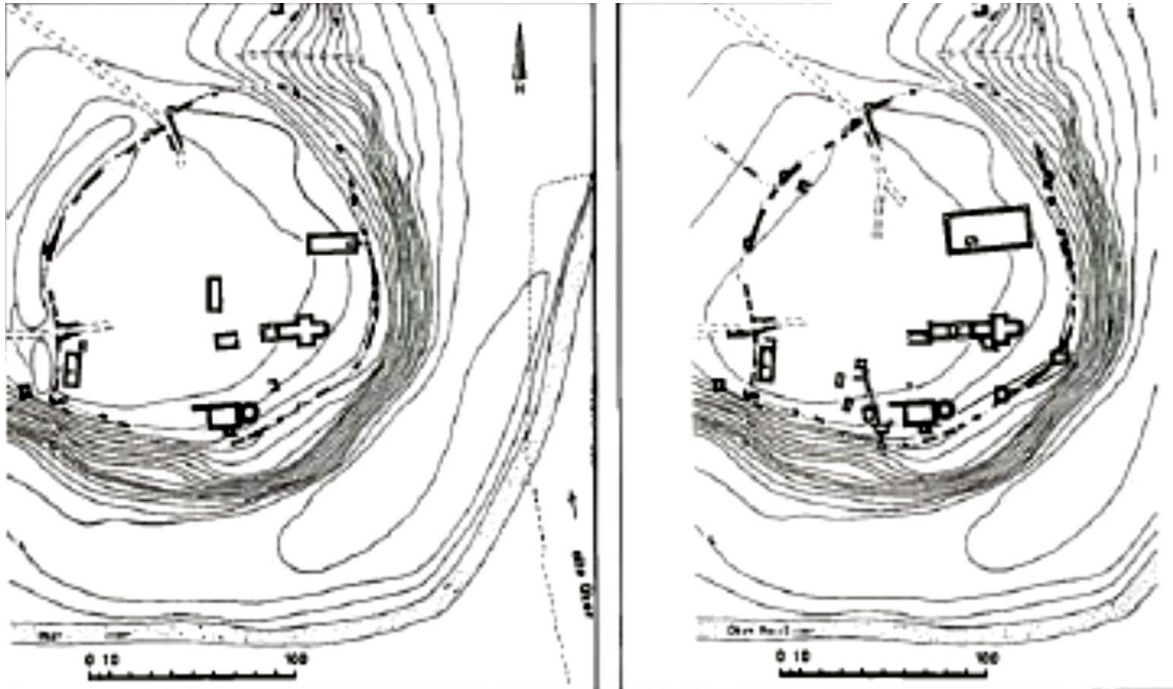
Datování: 10. –11. stol. (nejstarší písemné zmínky od Widukinda z Corway 967 (Sachsengeschichte I, 32).

Okolnosti založení: kaple stála v areálu významné otonské falce, západně od kaple nalezeny pozůstatky obdélného paláce s podlahovým vytápěním /hypocaustem o rozměrech 9x12 m a sílou zdiva 0,8 m, (tzv. Palác I). Zdivo obou staveb provázáno.

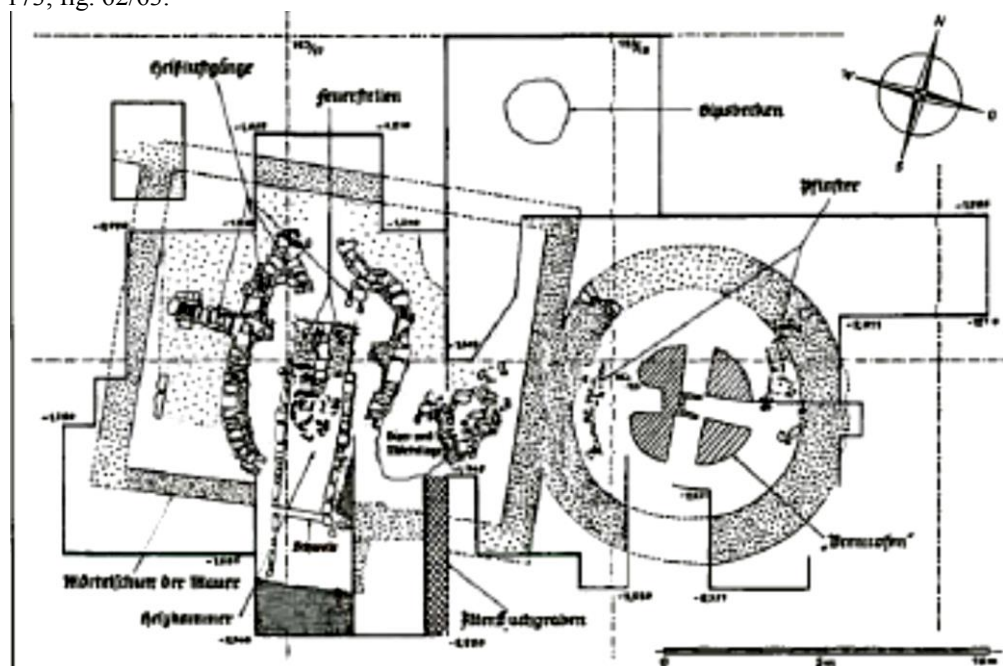
Funkce: diskuse o náboženské funkci stavby, např. C.-H. Seebach interpretuje jako východní přístavbu paláce s pecí uprostřed (Seebach 1967, 48); pozdější interpretace už ve smyslu kostela (Streich 1984, 156).

Výzkumy: 1875 Schulze, 1926 Hölscher, 1934 Becker, 1936 Steckeweh, 1937–1939 a 1957–1958 Schroller, 1959–1960 a 1962–1964 Stelzer a Seebach

Literatura: H. Schroller 1938: Bericht über die Untersuchung der Königspfalz Werla im Jahre 1937. Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philologisch-historische Klasse. H. Schroller 1940: Bericht über die Untersuchung der Königspfalz Werla im Jahre 1939. Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philologisch-historische Klasse. Seebach, C.-H. 1967: Die Königspfalz Werla. Neumünster. Streich, G. 1984: Burg und Kirche während des deutschen Mittelalters: Untersuchungen zur Sakraltopographie von Pfalzen, Burgen und Herrensitzen. Sigmaringen: Thorbecke 153–156. Binding, G. 1996: Deutsche Königspfalzen: von Karl dem Grossen bis Friedrich II. (765–1240). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 168–178.

Rekonstrukce struktury falce Werla v 10. stol. (vlevo) a ve 12. stol. (vpravo) podle Binding 1996, 173, fig. 62/63.

Plán výzkumu paláce a rotundy na Werle. Převzato z Binding 1996, 173, fig. 64.

74. WIMPFEN IM TAL

Patrocinium: St. Peter/ sv. Petr.

Arcibiskupství: Mohuč. Biskupství: Worms.

Půdorys: oktogon osmiboká centrála s dvanáctibokým ochozem a trojapsidálním východním závěrem, na západě dvojvěží s točitými schodišti a (mladší) západní přístavbou. Dvojpatrový interiér, ve druhém patře empora, kaple sv. Michaela, otevřená do centrálního prostoru podobnost s cášskou palácovou kaplí. Dochována jen západní předsíň, zbytek odkryt výzkumem v 19. stol.

Rozměry: průměr oktogonu 7,5 m.

Datování: 2. pol. 10.–pol. 11. stol. (umělecko-historické určení; podle Verbeeka 1040-1050).

Okolnosti založení: leží v severní části areálu někdejšího římského kastelu. Z pův. vlastnictví krále brzy přešel do držby wormských biskupů. Zřízení kostela pravděpodobně souvisí se zřízením klášterní kapituly. Zakladateli mohli být wormští biskupové, možná ve spolupráci s královským dvorem, snad biskup Hildebald z Wormsu (979–998), kancléř Otty II. a III.

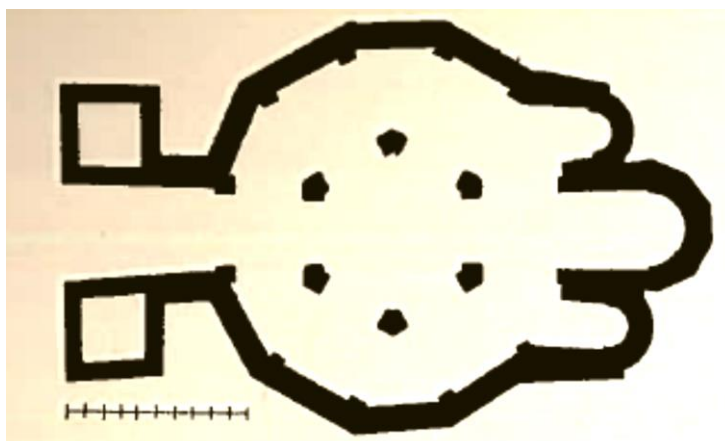
Funkce: klášterní kostel.

Předchůdci: římský kastel.

Následný vývoj: ve 13. stol. započata gotická přestavba.

Výzkumy: 1895–1897, 1961

Literatura: *Dehio, G. 1907/1908: Zwei romanische Zentralbauten: O. Wimpfen. Zeitschrift für Geschichte der achitektur 1, 45f. Streich, G. 1984: Burg und Kirche während des deutschen Mittelalters: Untersuchungen zur Sakraltopographie von Pfälzen, Burgen und Herrnsitzen. Sigmaringen: Thorbecke, 295–296. <https://www.bauforschung-bw.de/objekt/id/121221419197/st-peter-und-paul-in-74206-bad-wimpfen-wimpfen-im-tal/> (navštíveno 31.3.2020).*

Wimpfen im Tal, St. Peter. Půdorys oktogonu. Převzato z *Dehio 1907/1908*, 45, fig. 1.

75. WÜRZBURG

Patrocinium: P. Maria.

Arcibiskupství: Mohuč. Biskupství: Würzburg.

Půdorys: kruhový s nikami v síle zdiva, na východě chór s kryptou. V kryptě šest sloupů ve dvou řadách; ve východním konci severní stěny plochý obdélný výklenek ve zdivu. Chór nedochován, východní část rotundy změněna během 17. stol.

Rozměry: vnitřní průměr 12,55 m; výška kopulovité klenby 12,55 m (vnitřní průměr rotundy odpovídá výšce klenby). celkový průměr rotundy 19,85 m; radius nik 1,89 m, jejich šířka 3,44-3,76 m (pouze oltářní nika 4,08 m), výška 6,6 m; zbylá mocnost zdiva 1,27 m. Mocnost zdiva vrchního patra je 1,5 m a je zaklenuto kupolí. Současná výška lodi činí 17,34 m. Krypta bez apsidy má rozměry 8,36 x 5,5 m.

Materiál: lomový lokální vápenec spojovaný nažloutlou maltou; zdivo v pravidelných řádcích do výšky asi 1,3 m pod současnou balustrádou. Kopule skládána ze dvou vrstev kamenů představovala na svou dobu vyspělou techniku zaklenutí.

Datování: 8.–12. stol. (rozdílné hypotézy).

Okolnosti založení: kostel P. Marie založen v areálu opevněného hradiště v exponované poloze Marienberg (toponymum podle patrocinia kostela). 741/2 na Marienbergu založeno biskupství arcibiskupem Bonifácem; první Würzburgský biskup založil na úpatí hory klášter sv. Ondřeje; na pravém břehu Mohanu, v úrovni řeky, existovalo sídliště s kostely sv. Martina a Salvátora.

Do zřízení biskupství patřil Würzburg ke knížecím majetkům, poté přešel do církevního vlastnictví. V nadání Karlomana novému biskupství vystupuje rotunda p. Marie jako královský kostel. 752 přeneseny do rotundy P. Marie ostatky sv. Kiliána. Zde zůstaly do roku 788, kdy byly přeneseny do hlavního chrámu sv. Salvátora. Poté se rotunda stala farním kostelem pro obyvatele levobřeží Mohanu.

Východně od rotundy byla výzkumem odkryta zaklenutá krypta – pravoúhlá s apsidou o rozměrech 11,84 x 8,2 m, síla zdiva apsidy 1,85 m, šířka apsidy 2,49 m, radius apsidy 1,25 m – otázka současnosti s rotundou P. Marie nezodpovězena. Hypoteticky mohlo jít o místo uložení ostatků sv. Kiliána.

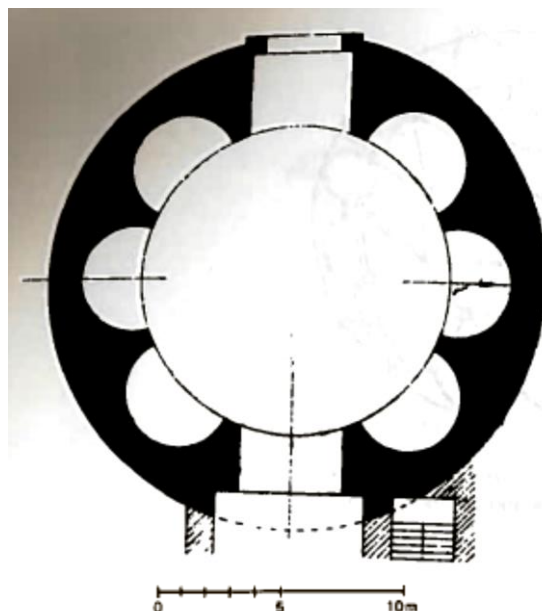
Funkce: různé hypotézy: knížecí hradní kostel, později memoriální dočasné místo uložení ostatků sv. Kiliána a farní.

Předchůdci: pohanské rituální místo, kde byly zřejmě uctívány bohyně Hulda a Freya.

Následný vývoj: na konci 12. stol. doloženo sídlo proboštví; od pol. 13. stol. domácí kaple biskupského hradu; průběžné rekonstrukce. Dnes je kaple částečně začleněna do severního křídla zámku.

Výzkumy: 1911 ohledání základů rotundy při pokládání vodovodu; 1937–1938 archeologický a stavebně historický výzkum B.H. Röttger; 1962/1963 G. Mildenerger.

Literatura: Mildenerger, G. 1964: *Ausgrabungen auf dem Marienberg in Würzburg*. Mainfänkisches Jahrbuch für Geschichte und Kunst 16, 294–301. Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: *Vorromanische Kirchenbauten*. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 383–384. Lindner, K. 1972: *Untersuchungen zur Frühgeschichte des Bistums Würzburg und des Würzburger Raumes*, Veröffentlichungen des Max Planck-Instituts für Geschichte, Band 35, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 167–174. Schich, W. 1977: *Studien zum Verhältnis von Topographie und Bevölkerungsstruktur*. Städteforschung, Reihe A, Band 3. Köln: Böhlau, 16–22. Dehio, G. 1979: *Handbuch der Deutschen Kunstdenkmäler: Bayern I: Franken*. Berlin: Wasmuth, 945 f. Streich, G. 1984: *Burg und Kirche während des deutschen Mittelalters: Untersuchungen zur Sakraltopographie von Pfalzen, Burgen und Herrensitzen*. Sigmaringen: Thorbecke, 246f. Kuhn, E. 1985: *Die Rundkirche St. Maria auf der Festung Marienberg in Würzburg. Eine Studie zu ihrer Form und Herkunft*. Würzburger Diözesan-Geschichtsblätter 47, 530. Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: *Vorromanische Kirchenbauten*. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 465.

Würzburg Marienberg, Marienkirche. Podle F. Röttgera; převzato z *Kuhn 1985*, 30, fig. 10.

SALZBURSKÁ ARCIDIECÉZE

76. ALTÖTTING

Patrocinium: Maria (doloženo od 13. stol.), zv. Gnadenkapelle.

Arcibiskupství: Salzburg.

Půdorys: kruhový s nikami v síle zdiva. Vstup na severní straně. Nad úrovní nik se půdorys zužuje a vrchní část je osmiboká. Na místě pozdně gotické lodi zřejmě původní vstupní (dvoupatrová?) hala (Oswald-Schaefer-Sennhauser 1966: 21).

Rozměry: vnější průměr 9,4 m; síla zdiva 1,6 m.

Materiál: nepravidelné tufové kameny nahrubo opracované. Mezery ve zdivu vyplněné křemenovými valouny.

Datování: 8. 11. stol. nepodložené názory o stavbě z doby Tassila či Karla Velikého (*Brugger 1980, 9498; Stadler 1931*); z r. 877 zmínka o „*capella ad Otingas*“, kterou Karlomann daruje nově založenému benediktinskému klášteru v Öttingu ale identifikace stavby nepotvrzena. (*Monumenta Germaniae Historica Diplom Karlmanns 2, 286.*); podle tvaru oken až kolem r. 1000. Archeologické datování obtížné, pův. základy poničeny stavbou mladšího votivního kostela. První pís. zmínka o kapli P. Marie až 1263.

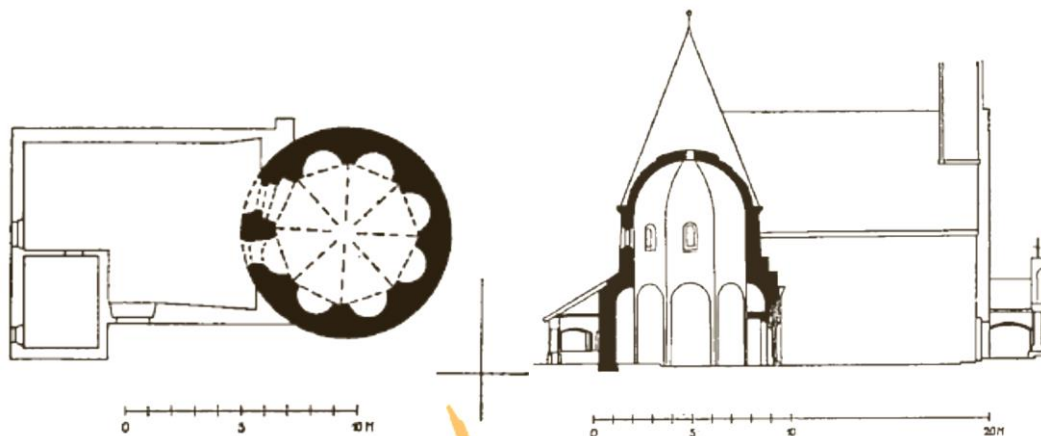
Okolnosti založení: Poloha na obchodní stezce mezi Salzburgem a Řeznem obklopena úrodnými půdami. Altötting byl významným karolinským dvorcem, už od 8. století centrum regionu. 768 založen benediktinský klášter. Falc je v pís. pramenech uváděna jako „*monasterium*“ (darovací listina Karlomana z 24. února 877; *MGH Diplom Karlmanns 2, s. 286. MGH Diplom Ludwig des Kindes 10, 111, MGH Diplom Karlmanns 1, s. 285*). Altöttingu byly podřízeny hlavní královské dvory mezi řekami Isarem a Traunem a také falce v oblasti kolem Innu a Salzachu, v poslední čtvrtině 9. stol sem odvádělo desátky asi 20 dalších bavorských dvorů a falckých kapitul (*Störmer 1989; MGH Diplom Karlmanns III 128, s. 205*).

Následný vývoj: 13. století stavba baziliky se sloupovým portálem. Od závěru 15. století Mariánské poutní místo (záračný obraz Madony). 1494 stavba dlouhého dómu a zřízení ochozu/galerie. 1886 mramorové štukování.

Výzkumy: 1983–1984 E. Keller.

Literatura: *Stadler, J. K. 1931: Altöttings Kungstgeschichte und Wallfahrt. Südostbayerische Heimatstudien 4, 9–62. Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 21–22.*

Brugger, W 1980: Die herzogliche und karolingische Pfalz zu Altötting. Oberbayerisches Archiv 105, 70–101. Keller, E. 1983: Ausgrabungen auf dem Kapellplatz in Altötting. Das archäologische Jahr in Bayern 1983, 174–176. Keller, E. 1984: Ausgrabungen in der karolingisch-ottonische Pfalz auf dem Kapellplatz in Altötting. Das archäologische Jahr in Bayern 1984, 142–146. Stömer, W. 1989: Die Anfänge des karolingischen Pfalzstifts Altötting. In: Berg, D. – Werner Goetz, H. /eds./: Ecclesia et Regnum. Beiträge zur Geschichte von Kirche, Recht und Staat im Mittelalter. Bochum: Winkler, 61–72. Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 22.

Altötting, kaple P. Marie, zv. Gnadencapelle. Půdorys a východo-západní řez stavbou. Podle von Bezolda a Hagera; převzato z *Oswald – Schaefer – Sennhauser 1966, 21-22.*

Altötting. Plán výzkumu na náměstí kolem kaple P. Marie a kolegiálního kostela: základové vkopy zjištěné západně od kaple P. Marie orientované shodně s kolegiálním kostelem a býv. proboštvím – zřejmě souvisejí s falcí z 8.-11. stol., *Keller 1984, 146, fig. 106.*

77. LINEC

Patrocinium: St. Martin.

Arcibiskupství: Salzburg. **Biskupství:** Pasov.

Půdorys: čtvercový s oblými nárožími, apsidy směrem na S, J, V. Uvnitř pilíře pův. zamýšlená jako oktagon. Západní část neznámá. Je pravděpodobné, že stavba nebyla dokončena.

Rozměry: průměr os centrály cca 26 m, uprostřed čtverec vymezený sloupy má délku strany cca 6,2 m, průměr apsid také ca 6,2 m.

Datování: 10. stol.

Okolnosti založení: Linec byl hraničním tržním místem na ostrožně na vrcholu hřebene táhnoucího se podél Dunaje, v pramenech označován jako „castrum“. Vlastní kostel se nachází na vyvýšeném předpolí „castra“ a pozdějšího vrcholně středověkého hradu.

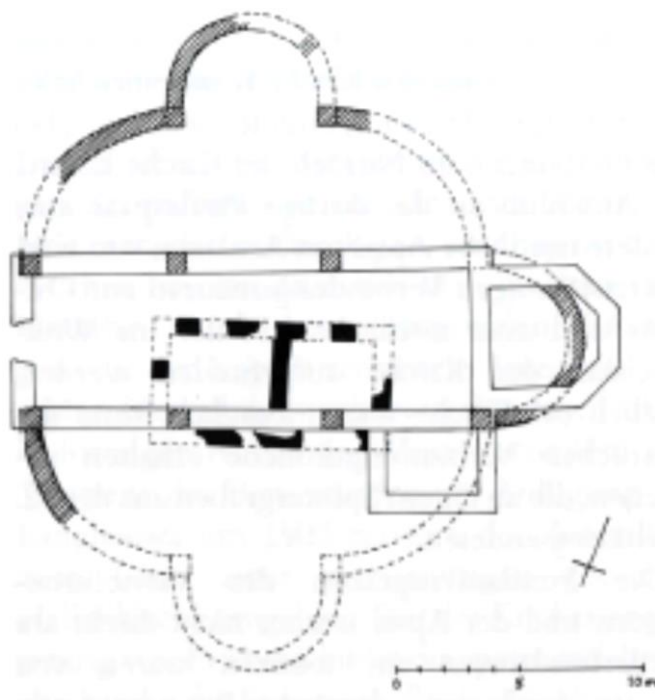
Funkce: stavba centrály zřejmě nedokončena, zmínky v písemných pramenech se týkají jejího předchůdce či nástupce: r. 799 kaple sv. Martina propůjčena pasovským biskupem hraběti Geroldovi, švagru Karla Velikého a prefektovi v Bavorsku. Gerold téhož roku padl v bitvě proti Avarům. Kaple sv. Martina zůstala jako vlastnický kostel biskupovi z Pasova. V 10. stol. uváděn jako křtící kostel, 1111 jako farní, 1248 poprvé v pramenech jmenovan farář z Lince, a 1286 byla fara předána od hradu městu (*MGH Capit. 2, 253; s. 251 – HbHSt. Österr. I, s. 67*).

Předchůdci: římské sídliště; pravoúhlá dvouprostorová stavba pravděpodobně dřevěné konstrukce na kamenné podezdívce, s rozměry 9,8 x 5,1 m, interpretována jako kostel datovaná kolem r. 799.

Následný vývoj: v pozdní 10.–1. pol. 11. stol. byly stojící části začleněny do mladšího obdélného kostel s nikami. Ten byl v následujících staletích přestavován a v 18. stol. odsvěcen, užíván k profáním účelům. Od 1841 renovace kostela; znovupostavení sakristie a západního portálu; 1842 osazen nový sanktusník. 1947 restaurace kostela Spolkovým památkovým úřadem spojená s průzkumem.

Výzkumy: 1947/1948, 1976-1978.

Literatura: *Streich, G. 1984: Burg und Kirche während des deutschen Mittelalters: Untersuchungen zur Sakraltopographie von Pfalzen, Burgen und Herrnsitzen. Sigmaringen: Thorbecke, 88–89. Offenberger, J. – Zeller, K. W. 2000: Martinskirche Linz. Grabungen 1976–1979. Linz: NORDICO-Museum der Stadt. Sennhauser, H. (ed.) 2003: Frühe Kirchen im östlichen*

Linec, St. Martin. Půdorys různých fází stavby: černě vyznačené pozůstatky předchůdce z doby kolem r. 799, sedě pozůstatky ottonské stavby rekonstruované jako centrála, plnou linií zdiva mladších fází. Převzato ze *Sennhauser 2003*, 493, fig. 4.

78. ŘEZNO

Patrocinium: tzv. Ramwoldova krypta u baziliky St. Emmeram/sv. Jimrama.

Arcibiskupství: Salzburg. Biskupství: Řezno.

Půdorys: pravoúhlý, pravoúhlé přístavky na světových stranách, na východní půlkruhová apsida; náznak vnitřního členění do tří lodí dvěma sloupy. Centrála je spojena dvoupatrovou chodbou s prstencovou kryptou ve východním závěru klášterní baziliky.

Rozměry: vnitřní rozměry 9,6 x 10,5 m; postranní přístavky 3,8 x 1,8 m; celková vnější šířka S-J 15,8 m.

Materiál: plochý lomový kámen; v lici vápencové kvádry.

Datování: 978–980, přistavěna k bazilice s prstencovou kryptou.

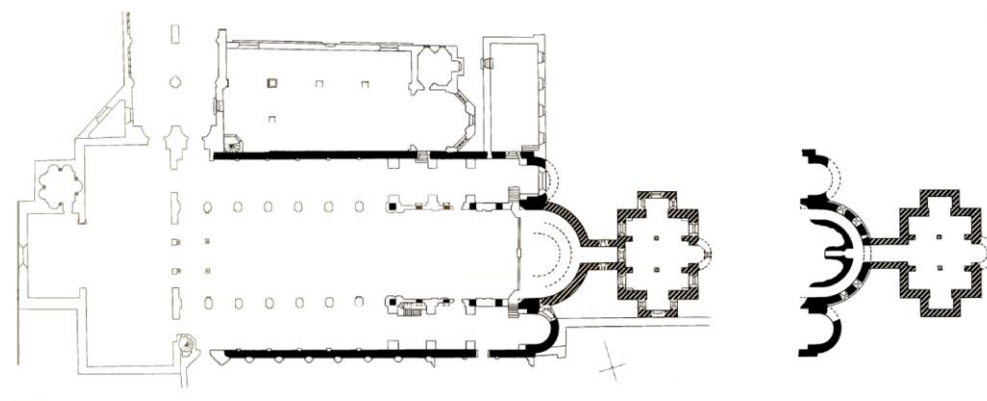
Okolnosti založení: přenesení těla sv. Emmerama asi roku 685, do řezenského kostela sv. Jiří, který měl stát mimo římské zdi v okruhu římských profánních staveb (zpráva řezenského kanovníka Konráda z roku 1373). Novostavba baziliky započata na podnět Karla Velikého 783, vysvěcena 791. Vnější Ramwoldova krypta vznikla až jako přístavba poté, co byla dokončena vlastní bazilika s kruhovou kryptou.

Funkce: krypta Ramwolda u opatského kostela.

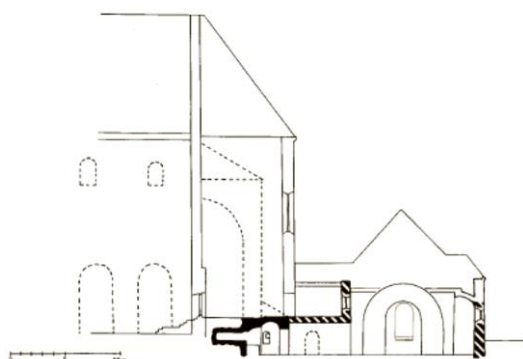
Následný vývoj: původní uspořádání se uchovalo a objevuje se v plánech do r. 1773.

Výzkumy: stavební průzkumy v okruhu kruhové krypty a Ramwoldovy krypty 1962

Literatura: Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Prestel 273–275. Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel. 336–339, 344.

Řezno, St. Emmeram. Půdorys baziliky a vnější Ramwoldovy krypty. Podle Madera a Haase, převzato z Jacobsen – Schaefer – Sennhauser 1991, 339/340.

Příčný řez Ramwoldovou kryptou a spojovací chodbou s východním závěrem bazilik.
Podle Madera a Haase, převzato z Jacobsen – Schaefer – Sennhauser 1991, 338.

79. TEGERNSEE

Patrocinium: St. Salvator, Andreas/ sv. Salvator a Ondřej.

Arcibiskupství: Salzburg. Biskupství: Freising.

Půdorys: kruhový, na jižní straně pravoúhlá přístavba. Dle Untermanna s nikami v síle zdiva.

Rozměry: vnitřní průměr cca 10 m.

Datování: podle stavebního typu 8. stol.; kaple sv. Ondřeje uváděna pís. prameny v časném 9. stol. (*Passio prima s. Quirini, Monumenta Germ. Hist. Script. Rer. Merov. 3, P. 12; Tituli Tegernseenses, Mon Germ. Hist. Poet. Let. 4, p. 1045*).

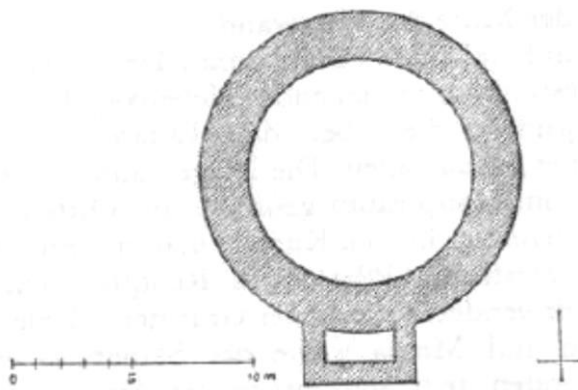
Okolnosti založení: založen Adalbertem a Otkerem, členy významného bavorského rodu Huosi, v souvislosti se založením benediktinského kláštera.

Funkce: vedlejší kaple u kláštera; údajné místo pohřbu zakladatelů.

Následný vývoj: 1445 opat místního benediktinského kláštera, Kašpar Aindorffer, přeložil ostatky zakladatelů do hlavního kostela.

Výzkumy: pozůstatky nalezeny r. 1839 při stavbě letních sklepů severně od křídla klášterních budov. Další odkryvy S. Herrlem v l. 1881 a 1888.

Literatura: Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 331. Untermann, M. 1989: Form, Funktion, Verbreitung. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 151–152.

Tegernsee, St. Salvator. Rekonstruovaný půdorys kruhové stavby. Podle Bauernreißer.; převzato z Oswald – Schaefer – Sennhauser 1966, 331.

80. WIESELBURG

Patrocinium: St. Ulrich/ sv. Ulrych.

Arcibiskupství: Salzburg. Biskupství: Pasov.

Půdorys: čtvercový s pravoúhlými výklenky do všech světových stran. Přechod mezi pravoúhlým středovým prostorem a kopulí s klášterní klenbou zajištěn trompy.

Rozměry: rozměry čtvercového prostoru 8,7 x 8,7m; postranní niky 3,64 x 2,7–3 m. Výška až po klenbu 13,5m. Mocnost zdiva 1,51,7m.

Materiál: základové zdivo z lomového kamene. Dochovány 3 vrstvy podlah (porušeny novověkými hroby) a původní interiérové omítky s malbou.

Datování: závěr 10. stol. (historické i archeologické datování).

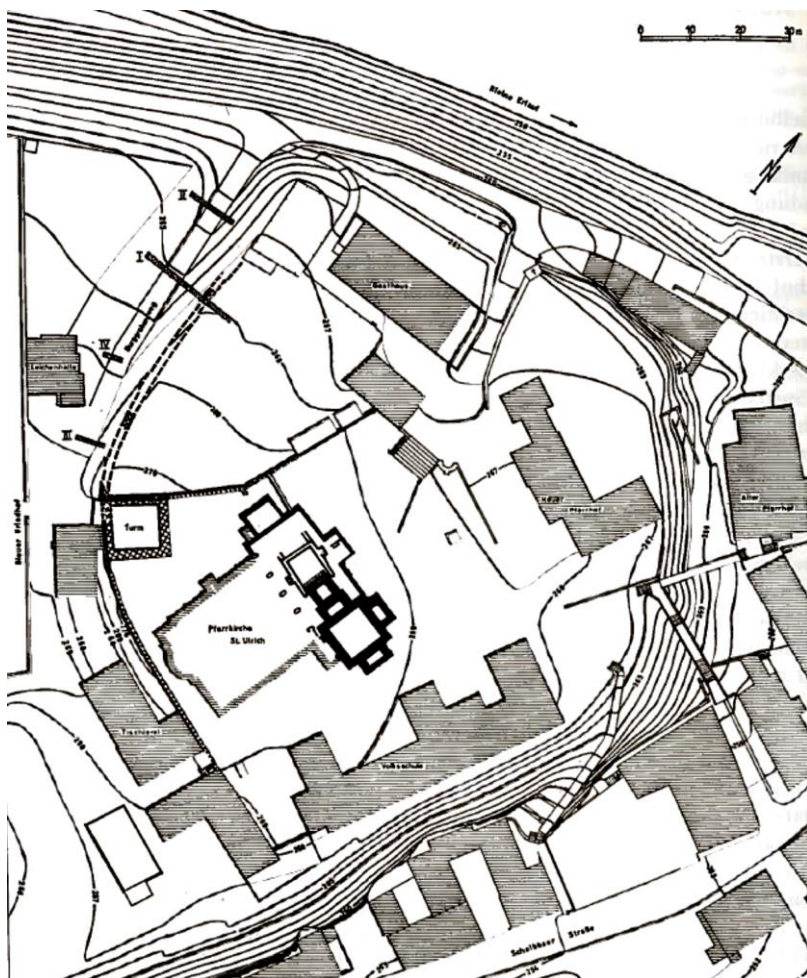
Okolnosti založení: v areálu opevněného hradiště z 2. pol. 9. stol. situovaného nad soutokem Malého a Velkého Erlaufu, na spojnici dálkových cest. Kostel dle tradice založil řezenský biskup a pozdější světec Wolfgang. Podle nadání Otty II., císař biskupa Wolfganga opravňuje k zřízení „castellu“ na ochranu proti maďarským nájezdům.

Funkce: hlavní hradní kostel.

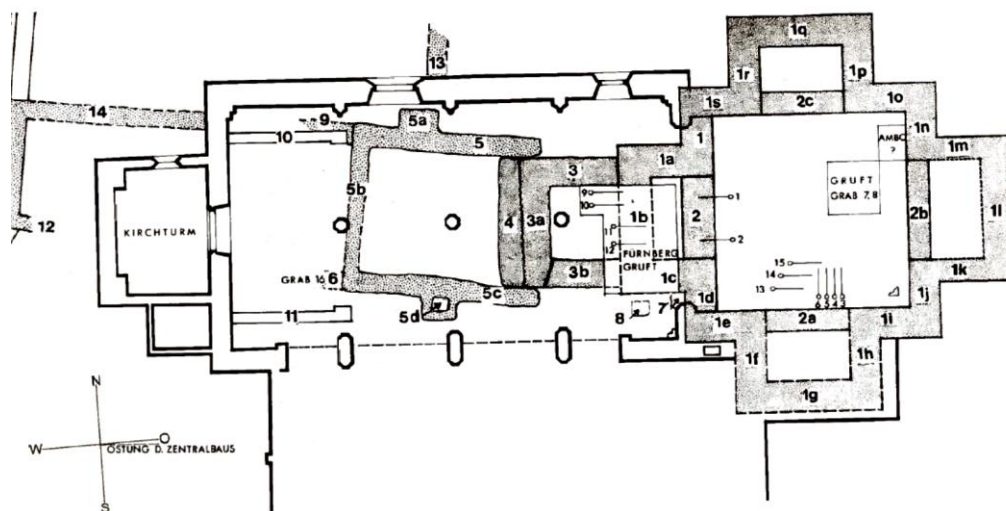
Následný vývoj: asi krátce po dokončení centrály přistavěna západní předsíň o vnitřních rozměrech 3,03 x 3,20 m. Proudlení na západní straně bylo nahrazeno kolem r. 1500 gotickou podélnou lodí, přičemž předrománská centrála tvořila východní část. 1952 požár. Novostavba 1953–1956 s prodloužením lodi na jih.

Výzkumy: 1956, 1958, 1965 G. Mazanetz, doplňkové průzkumy.

Literatura: *Noth, G. 1967:* Frühformen der Vierung im Östlichen Frankenreich. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophischen Fakultät der Georg-August-Universität zu Göttingen, s 54. *Landenbauer-Orel, H. 1972:* Ausgrabungen in der ottonischen Kirche in Wieselburg an der Erlauf, Niederösterreich. Archäologisches Korrespondenzblatt 2, 341–346. *Landenbauer-Orel, H. 1976:* Die Kirche im bewehrten Fluchtplatz zu Wieselburg. In: 1000 Jahre Babenerger in Österreich (Niederösterreichische Jubiläumsausstellung. Stift Lilienfeld, 15. Mai – 14. Nov. 1976). Horn: Ferdinand Berger & Söhne, 476f. *Lanc, E. 1983:* Die Mittelalterliche Wandmalereien in Wien und Niederösterreich. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 395–398. *Streich, G. 1984:* Burg und Kirche während des deutschen Mittelalters: Untersuchungen zur Sakraltopographie von Pfälzen, Burgen und Herrnsitzen. Sigmaringen: Thorbecke, 304. *Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991:* Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 459. *Sennhauser, H. (ed.) 2003:* Frühe Kirchen im östlichen Alpengebiet. Von der Spätantike bis in ottonische Zeit, Band 2. München: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 495.

Wieselburg. Plán hradiště s polohou kostela plnou černou jsou zvýrazněny zdiva předrománské fáze kostela. Převzato z *Ladenbauer-Orel* 1972, 342, fig. 1.

Wieselburg, St. Ulrich. Půdorys stavby rekonstruovaný na základě zjištění archeologického výzkumu: zdiva s čísly 1 a 2 představují původní prvky otonské stavby, zbylá zdiva pozdější přístavby, prázdňá silně zvýraznění zdiva gotickou přestavbu. Převzato z *Ladenbauer-Orel* 1972, 344, fig. 2.

DIECÉZE TOURNAI

81. BRUGGY

Patrocinium: St. Donatius/ sv. Donát; podle pozdějších zmínek původně P. Marie.

Biskupství: Tournai-Noyon

Půdorys: oktagon s šestnáctibokým ochozem, na V pravouhlý presbytář, na Z westwerk. V centru nalezeny pozůstatky kůlu, z něhož mohl být oktagon vyměřován. Prameny z roku 1127 zmiňují cihlovou klenbu v hlavní kopuli a v ochozu, která po požáru nahradila dřevěnou střechu.

Rozměry: vnitřní průměr oktogonu 8,39 m; strany dlouhé 3,63 m. Mocnost vnějších zdi 1,75–1,91 m. Interiér presbytáře 5,12–5,20 m x 3,37–3,61 m; postranní zdi jsou mocné 1,37–1,46 m. Westwerk: 10,65 m x 9,69 m, ve středu volný prostor 2,58 x 5,11 m.

Materiál: zdivo presbytáře a věží je lomové ze zeleného místního pískovce spojeného velmi pevnou maltou, v některých místech poskládané jako *opus spicatum*. Místy velmi pevný modrý vápenec a druhotně použité kameny a cihly z římských staveb. Oktagon je téměř celý z pevného Turínského vápence. Stavba má velmi hluboké základy (2,2–2,7 m) umístěné na dvou vrstvách bukových kmenů horizontálně poskládaných kolem celé šíře zdi, aby byly v místním nestabilním podloží pevné, jsou (analogicky v Cáchách).

Datování: přelom 9./ 10. stol. (archeologické datování podle keramiky), historicky od doby vlády hraběte Balduina I. Flanderského, zv. Železná Paže (862–879), a Arnulfa Velikého (918–964).

Okolnosti založení: součást falce, resp. blatného hradu. Hrad svěřen mezi lety 865–879 Balduinovi I., zeťi Karla Holého, k ochraně proti Normanům. R. 961 založil hrabě Arnulf Veliký z Flander kanovnický konvent k úctě P. Marie a sv. Donátáta. Stavba hradu, zřízení hradní kaple a získání relikvií sv. Donáta proběhly časově blízko, kolem pol. 9. stol. – podobný postup jako v Cáchách (Streich 1984, 351352). Celková podobnost s palácovou kaplí v Cáchách symbolicky zdůrazňuje postavení falce jako hlavního centra Flander i ambice Arnulfa Velikého.

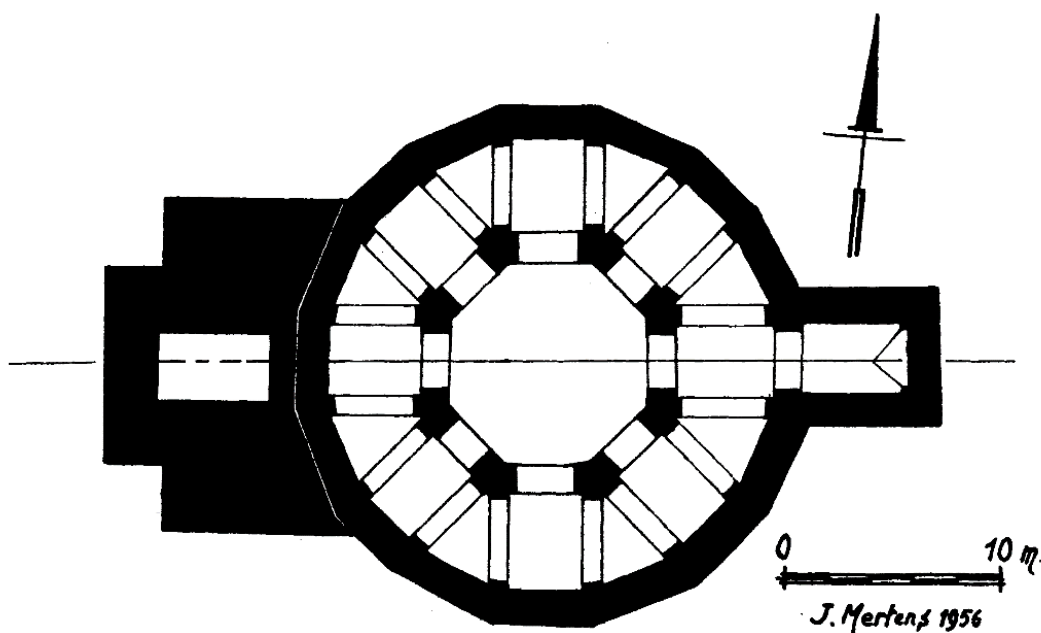
V době zřízení konventu existovala již hradní kaple P. Marie. V okolí hradu stály další sakrální stavby: kostel sv. Salvátora a kaple sv. Kryštofa, o málo mladší hraběcí kaple sv. Walburgy, 1080 postaven kostel sv. Petra severně od hradeb.

Funkce: hradní nebo kanovnická kaple.

Následný vývoj: ke konci 12 stol. byla centrála nahrazena novou basilikální stavbou; 1218 přestavěna do pozdně románské podoby; ve 14. stol. zahrnuta do gotické novostavby; 1800 zbořena.

Výzkumy: J. Mertens 1954–1955.

Literatura: *Mertens, J. 1960: The Church of Saint Donatian at Bruges. In: Ross, J. B. /ed./: The murder of Charles the Good, Count of Flanders. New York: Columbia University Press. Mertens, J 1963: Quelques édifices religieux à plan central découverts récemment en Belgique. Archaeologia belgica 73, 141–161. Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 46. Genicot, L. F. 1981: L'octogone de Notger et son avant-corps. In: Deckers /ed./: Le collégiale Saint-Jean de Liège. Mille ans d'art et d'histoire. Liège, 49. Streich, G. 1984: Burg und Kirche während des deutschen Mittelalters: Untersuchungen zur Sakraltopographie von Pfalzen, Burgen und Herrensitzen. Sigmaringen: Thorbecke, 351–352, fig. 137–138. Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 337.*

Brugy, St. Donatian. Rekonstruovaný půdorys stavby na základě zjištění archeologického výzkumu. Převzato z *Mertens 1960*, 319.

TREVÍRSKÁ ARCIDIECÉZE

82. KOBLENZ

Patrocinium: neznámé; kaple při chrámu St. Kastor.

Arcibiskupství: Trevír.

Půdorys: kruhový rotunda připojená chodbou k východnímu závěru halového kostela.

Materiál: nadzemní zdivo z lomového kamene (prachovec, břidlice, tuf) zděný na hrubou bílou maltu. Omítka hnědá s bíle omalovanými spárami.

Datování: 10. stol. rotunda byla přistavěna k již existujícímu halovému kostelu z 1. pol. 9. stol.

Okolnosti založení: Koblenz byl od 9. stol. místem setkávání vládců a dějištěm velkých synod. Do 11. stol. byl součástí královských majetků, proto byl chrám sv. Kastora pokládán za privátní kostel karolinské dynastie. Rotunda byla přistavěna v době přestavby jednolodního chrámu na baziliku.

Předchůdci: V. 1. stol. n. l. římský chrám. Na jeho místě vznikla křesťanská memorie patřící k pohřebišti, které vzniklo v 7. stol.

Následný vývoj: ve 12. stol. přestavba baziliky St. Kastor do současných rozměrů a podoby, během níž celá východní část včetně rotundy ustoupila novému chóru s dvojvěžím. Následné průběžné rekonstrukce baziliky, poslední restaurování 1979–1990.

Výzkumy: 1893–1895 povrchové průzkumy, 1908 J Busley; 1985–1989 výzkum spojený s restaurováním interiéru, G. Stanzel.

Literatura: *Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 211. <http://www.sankt-kastor-koblenz.de/baugeschichte/> (navštíveno 16. 10. 2019)*

83. METTLACH

Patrocinium: P. Marie (později také St. Liutwinus), označováno jako „Alter Turm“.

Arcibiskupství: Trevír.

Půdorys: oktogon, patrový osmiboká stavba s chórem a zřejmě s nikami v síle zdiva. Vrchní patro má galerii ve zbytku šířky spodní síly zdiva. Vstup do horního patra neznámý.

Rozměry: vnitřní průměr 10,8 m; síla zdiva v přízemí 2,7 m, v tamburu 0,7 m.

Materiál: zdivo z malých téměř pravidelných pravoúhlých pískovcových kvádrů; nepravidelné spáry místy zarovnané úlomky břidlice. Některé části v ochozu z bílého vápence. Vnější omítka malovaná.

Datování: poslední čtvrtina 10. stol.

Okolnosti založení: při klášteře založeném r. 698 trevírským biskupem Liutwinem, kostel P. Marie byl zřízen opatem Lioffinem jihovýchodně od opatského chrámu sv. Petra, pro uchovávání relikvií zakladatele kláštera. Údajně postaveno dle stavebního vzoru cášské kaple.

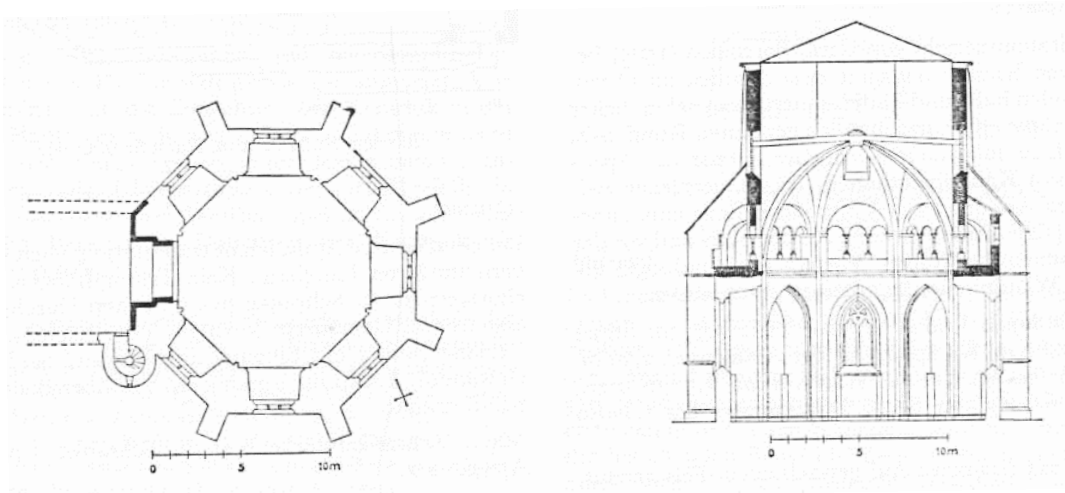
Funkce: memorie (?)

Předchůdci: podle Klewitze lze odlišit čtyři stavební fáze, z čehož oktogon představuje poslední, čtvrtou fázi. Předchozí tři fáze měly podobu podélných kostelů datovaných do závěru 7. stol. až poslední čtvrtiny 10. stol.

Následný vývoj: 1245 přístavba západního průčelí; kolem r. 1300 gotická přestavba; 1484 přenesení ostatků sv. Liutwina do jiného kostela; během francouzské revoluce kostel zrušen a zachovala se pouze tzv. Stará věž; 1851 zřízení schodišťové věže a následná obnova.

Výzkumy: pol. 19. stol. okrytí základů na východní straně a stavební výzkum A. v. Cohausenem; 1954-1965 M. Klewith.

Literatura: *Boeckelmann, W. 1956: Grundformen im Frühdakolingischen Kirchenbau. Wallraf-Richartz Jahrbuch 18, 37–38. Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Prestel, 128–129. Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 278.*

Mettlach, „Alter Turm“. Půdorys a bokorys. Podle Staatliches Konservatoramt Saarbrücken; převzato z *Oswald – Schaefer – Sennhauser 1966*, 210.

84. TREVÍR rotunda v biskupské zahradě

Patrocinium: neznámé; rotunda nalezená v biskupské zahradě

Arcibiskupství: Trevír.

Půdorys: kruhová stavba s vnitřní galerií na šesti trapéziodních sloupech; na východní straně pravoúhlý chór, po obou jeho stranách (JV, SV) směřují podkovovité apsidy pravděpodobně s dalšími oltáři nebo pohřby. V lodi rotundy dodatečný dvojhrob. Na západě přiléhá obdélný vstupní prostor sloužící jako napojení na tzv. Jižní chrám, jeden z předchůdců současného mariánského dómu.

Rozměry: vnitřní průměr 15 m.

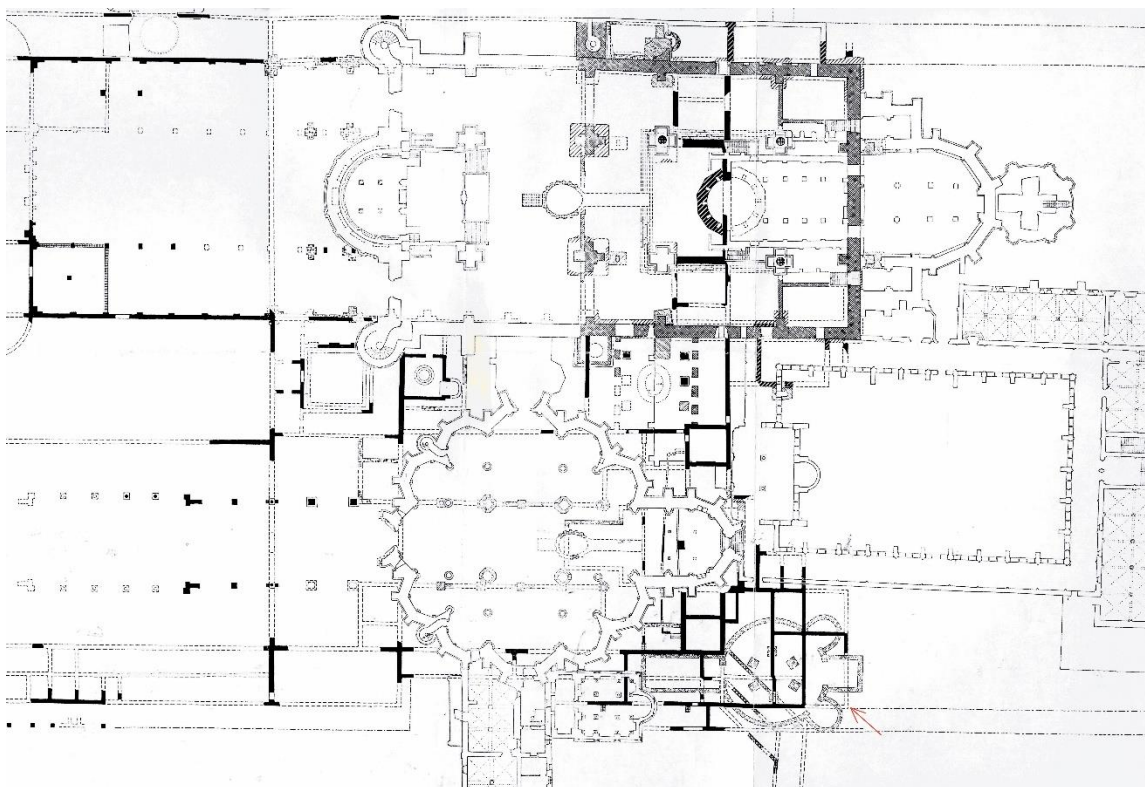
Datování: kolem r. 882 (podle *Oswald Schaefer Sennhauser 1966*, 344, 348); v 10. století již byl její prostor zabrán budovou klausury.

Funkce: vedlejší kaple.

Předchůdci: budovy episkopálního (?) komplexu

Výzkumy: 1953–1954 Th. K. Kempf.

Literatura: *Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 344, 348. Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 422.*

Trevír, katedrála sv. Petra a kostel P. Marie. Půdorys kombinující různé fáze stavby. Červená šipka označuje rotundu, jejíž pozůstatky byly odryty v biskupské zahradě. Převzato z *Jacobsen – Schaefer – Sennhauser 1991*, plán po str. 348.

85. TREVÍR – zbořená kaple sv. Materna

Patrocinium: sv. Maternus.

Arcibiskupství: Trevír.

Půdorys: křížový s prodlouženým presbytářem s apsidou – půdorys a řez popsán před zbořením Chr. Schmidtem; během výzkumu odkryty jen nepartné zbytky. Prostor presbytáře vestavěn do starší hrobky. Sarkofág sv. Materna se nacházel před oltářem situovaným v apsidě presbytáře.

Datování: konec 10. stol. (na základě nejistých zmínek v pramenech).

Okolnosti založení: nad hrobem sv. Materna, třetího z trevírských biskupů, v blízkosti benediktinského opatství sv. Eucharia (později Matouše).

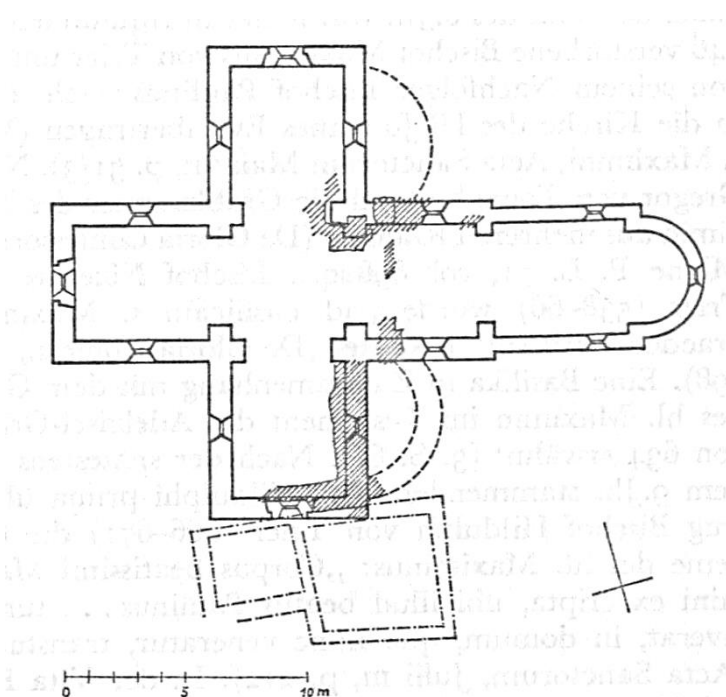
Funkce: pohřební kaple.

Předchůdci: starší hrobka.

Následný vývoj: 1783 kaple těžce poškozena při požáru opatského kostela a v následujících letech zbořena.

Výzkumy: 1915–1917 Provinzialmuseum Trier a F. Kutzbach.

Literatura: *Schmidt, Ch. 1836:* Baudenkmale der römischen Periode und des Mittelalters in Trier und seiner Umgebung. Trier, 82. *Kutzbach, F. 1938:* Die Kunstdenkmäler der Rheinprovinz. Band 3,2: Die kirchlichen Denkmäler der Stadt Trier. Düsseldorf, 261. *Cüppers, H. 1965:* Das Gräberfeld von St. Matthias. In: Reusch, W. /ed./: Frühchristliche Zeugnisse im Einzugsgebiet von Rhein und Mosel. Trier: Unitas-Buchhandlung, 165–174. *Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966:* Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 347.

Trevír, Maternuskapelle. Rekonstruovaný půdorys: tmavě vyznačeny odkryté reliktů zdiva. Podle Schmidta Cüpperse; převzato z *Oswald – Schaefer – Sennhauser 1966*, 347.

EXEMPTNÍ:

86. FULDA

Patrocinium: sv. Michael.

Diecéze: subordinace papeži

Půdorys: kruhový v nejstarší fázi kruhová krypta s nadzemním patrem. Z patra se dochoval pouze cca jeden metr obvodového zdiva na SZ a JV. Rekonstrukce podle popisu v pís. pramenech (*Vita venerabilis Eigilis, Monumenta Germaniae Historica Poete latini 2, 110*) se patro skládalo ze stavby na osmi sloupech s jednopatrovým ochozem a východní pravoúhlou apsidou. V ochozu tři oltáře, středový prostor představoval kopii Božího hrobu.

Krypta: jednoduchá valená klenba podpíraná iónskými sloupy (druhotně použitými) mezi čtyřmi žebry; kolem ochoz otevřený do středové části čtyřmi průchody. Ve východním průchodu mladší oltářní blok, za ním Eigilův hrob a hrob obyvatele Amnichada († 1043).

Datování: 820–822 podle Candidova *Vita Eigilis (Monumenta Germaniae Historica Scriptorum 15, I, s. 230/1; Cat. Abb. Fuld., Monumenta Germaniae Historica Scriptorum 13, s. 272/3)*. Archeologicky do tohoto období datována krypta; nadzemní část jen v nečetných reliktech.

Okolnosti založení: založeno v areálu kláštera opatem Eigilem 820/822 jako „cimiterium“, pohřební kaple pro něj a mnichy kapituly (*Vita Eigilis, Monumenta Germaniae Historica Scriptorum 15, I, s. 230/1; Cat. Abb. Fuld., Monumenta Germaniae Historica Scriptorum 13, s. 272/3*).

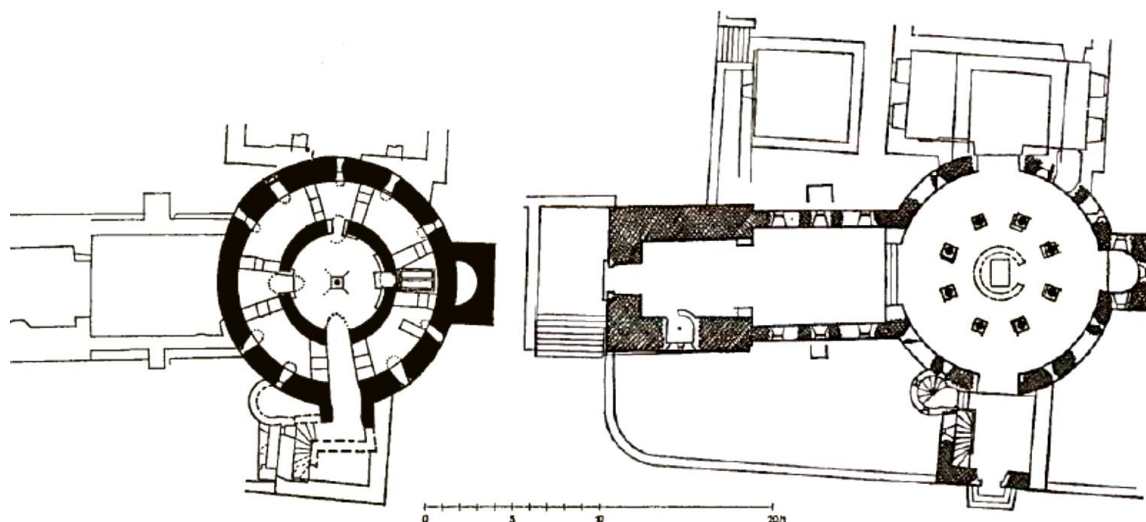
Funkce: původně pohřební kaple na hřbitově, později proboštský kostel.

Předchůdci: Fulda byla původně tvořena dvorcem o ploše asi 200x300m. Z ní jsou známy mj. předbonifáciovský halový kostel, palácová stavba, most, opevnění. Po Bonifáciově smrti se rozrostla klášterní komunita, Rotgar založil baziliku s halovou kryptou, 819 vysvěcení a přenesení ostatků sv. Bonifáce, předchůdce dnešního dómu.

Následný vývoj: V otonském či časně románském období novostavba rotundy s dvoupatrovým ochozem, k ní přistavena dlouhá loď a středová křídla; současně úpravy v kryptě – ochoz rozdělen do cel osmi radiálními zdmi. 1092 svěcení pěti oltářů a zřízení probošství u kostela. Průběžné úpravy až do 20. stol.

Výzkumy: 1934-1938 stavební průzkum J. Schalkenbach.

Literatura: *Schalkenbach, J. 1938:* Die Wiederherstellung der Michaelskirche zu Fulda. Deutsche Kunst und Denkmalpflege 1938, 34–48. *Schalkenbach, J. 1940–1941:* Ein karolingisches Proportionsschema. Deutsche Kunst und Denkmalpflege, 190–194. Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Prestel, 879. *Hahn, H. 1984:* Fulda, St. Michael. In: Roth, H. – Wamers, E. /eds./: Hessen im Frühmittelalter. Archäologie und Kunst. Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag, 307–308. *Ellger, O. 1989:* Die Michaelskirche zu Fulda als Zeugnis der Totensorg. Zur Konzeption einer Friedhofs- und Grabkirche im karolingischen Kloster Fulda. Fulda: Parzeller. *Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991:* Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 133.

Fulda, St. Michael. Půdorysy stavby: vlevo - černě vyznačena nadzemní část nejstarší fáze; vpravo - tmavě šedou vyznačena nadzemní část druhé fáze s podélnou lodí a křídly. Podle Schalkenbacha; převzato z *Oswald – Schaefer – Sennhauser 1966, 87.*

MORAVA A SLOVENSKO

MORAVSKO-PANONSKÁ PROVINCE

87. BŘECLAV-POHANSKO

Patrocinium: neznámé.

Provincie: Moravsko-Panonská (?).

Půdorys: kruhový s podkovovitou apsidou na SV; v interiéru 5 hrobů.

Rozměry: vnitřní průměr kruhové lodi 4,55 m; vnější průměr kruhové lodi 6 m; vnější průměr apsidy 3,3 m; vnitřní průměr apsidy 2,4 m; šířka vstupu z lodi do apsidy 1,4 m; délka hlavní osy JZ-SV měří 7,5 m (stejný směr má i osa hlavního kostela na akropoli). Šířka dochovaného nadzemního zdiva 0,4–0,5 m, v apsidě jen 0,35–0,45 m; šířka dochovaného základu zdi 0,6 m; šířka základového žlabu 0,5–0,95 m, hloubka základového žlabu 0,15–0,3 m od současného povrchu, ale až 0,6 m od raně středověké úrovně povrchu (definované horní hranou kamenného základu).

Materiál: dřevo-kamenná konstrukce: základy z volně ležících větších kamenů; nadzemní konstrukce z dřevěných tesaných sloupů obestavěných zdí z menších plochých kamenů pojených maltou; min. vně byla zeď omítnuta. V prostoru apsidy byl prostor mezi sloupy vyplněn proutěným výpletem, z vnější strany byla zeď apsidy obestavěna tenkou kamennou zdí a omítnuta.

Datování: 2. pol. 9. stol.

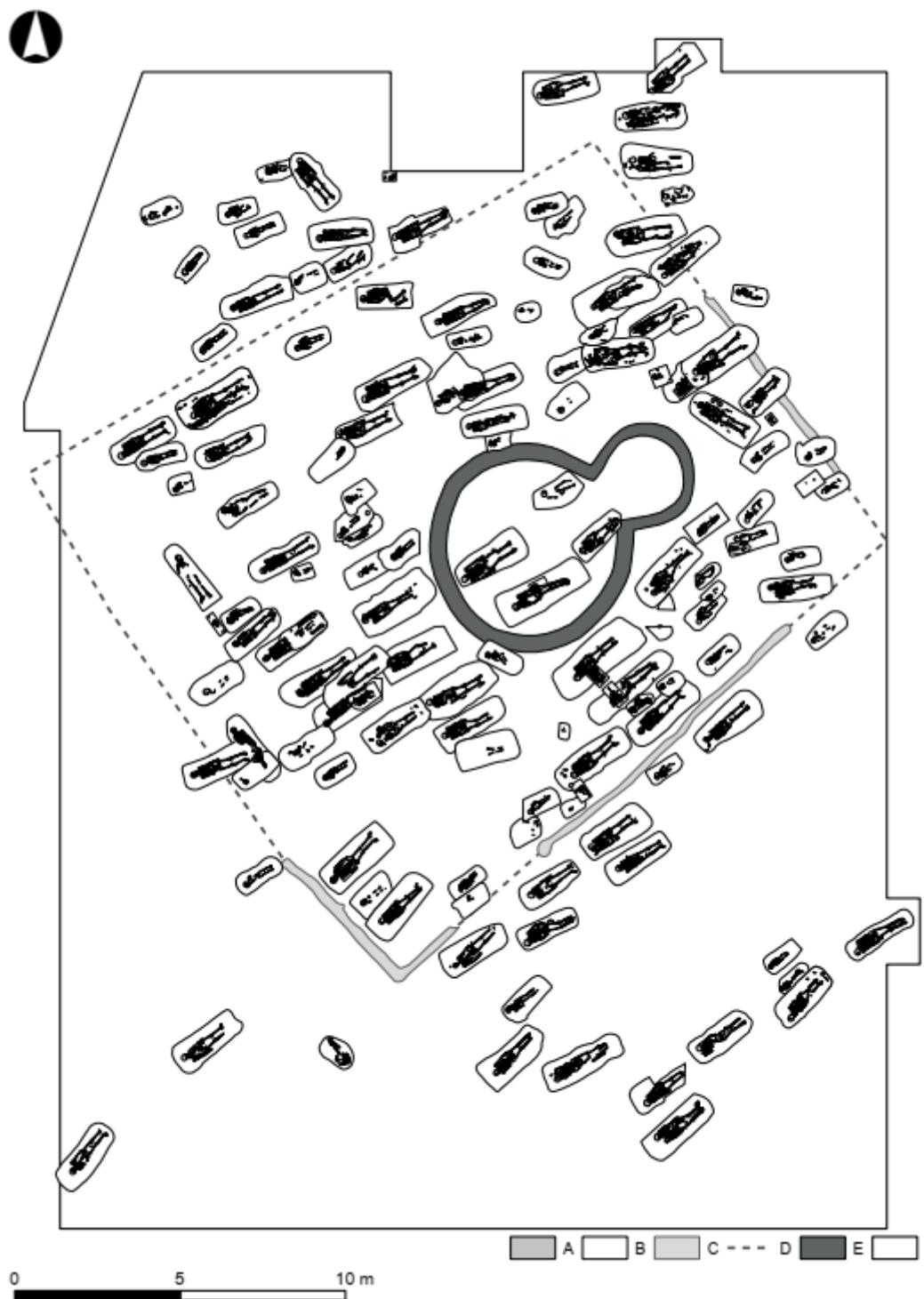
Okolnosti založení: kostel stál ve vnějším areálu hradiště; na jeho akropoli stál hlavní halový kostel; v bezprostředním okolí odkryto raně středověkých hrobů 152 hrobů, z toho 5 hrobů v interiéru.

Funkce: vlastnický kostel (?).

Následný vývoj: zaniká v prvních desetiletích 10. století.

Výzkumy: 2006–2011 J. Macháček, P. Dresler.

Literatura: *Poláček, L. 2014: Velkomoravská sakrální architektura – nové výzkumy, nové otázky. In: Kouřil, P. /ed./: Cyrilometodějská misie a Evropa. 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 66–73. Macháček, J. a kol. 2014: Velkomoravská rotunda z Pohanska u Břeclavi. Památky archeologické*

Břeclav – Pohansko, Severovýchodní předhradí. Celkový plán pohřebiště u druhého kostela. Legenda: A – lidské kosti, B – hrobová jáma, C – žlábek po ohrazení, D – předpokládaný průběh ohrazení, E – základy kostela, F – prozkoumaná plocha. Převzato z Macháček 2016, 22, obr. 7.

88. MIKULČICE VI KOSTEL

Patrocinium: neznámé.

Provincie: Moravsko-Panonská (?).

Půdorys: kruhový s apsidami na V a Z.

Rozměry: vnitřní průměr lodi 7,3 m; celková světlá délka 14,75 m; hloubka apsid 2,7 m až 3,5 m; síla zdiva hlavní lodi 0,95 m; síla zdiva apsidy 0,85 m; základy hluboké 1,4 m.

Materiál: lomové pískovcové kameny nepravidelně ložené na světlé vápenné maltě. Maltové podlahy na dusaném podkladu. Omítka vně i uvnitř o mocnosti 5 cm, pozůstatky figurální malby. V centru rotundy, apsid a podél vnitřní strany rotundy zjištěny pod maltovou podlahou kůlové jámy podle autora výzkumu stopy po lešení, dle analogie s centrálou v Brüggách by mohlo jít o pozůstatky měřících kolíků.

Datování: 2. pol. 9. století. (podle pohřebiště u kostela).

Okolnosti založení: jeden z 12 kostelů v mikulčické aglomeraci, leží na východním podhradí hradiště Valy. Byl postaven na jižním okraji vyvýšené písčité duny oddělené v 9. stol. od akropole řekou, kterou překlenoval dřevěný most. Okolo VI. mikulčického kostela bylo odkryto 200 hrobů, které neobsahovaly nádoby ani zbraně, což je na mikulčickém hradišti výjimečným jevem. Často obsahovaly šperky a ostruhy. Severovýchodně od kostela, na pokračování písčité duny, byly odkryty sídlištní objekty a další pohřebiště.

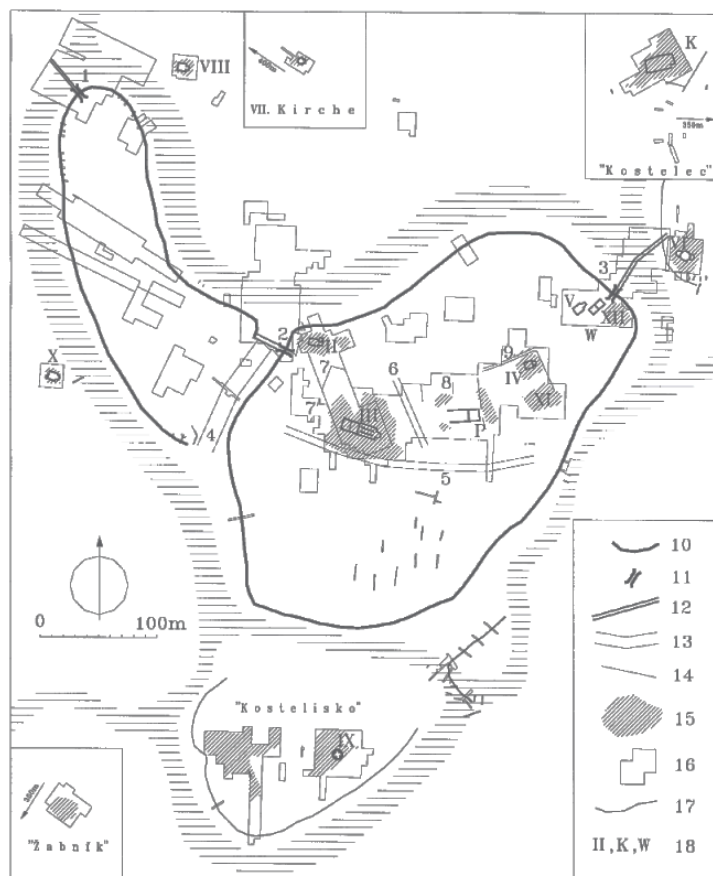
Funkce: předpokládá se, že kostel patřil k dosud nenalezenému dvorci.

Následný vývoj: v 10. a 11. stol. se kolem kostela krátkodobě sídlilo, do destrukce kostela byly asi v 11. nebo 12. století zahloubeny hroby.

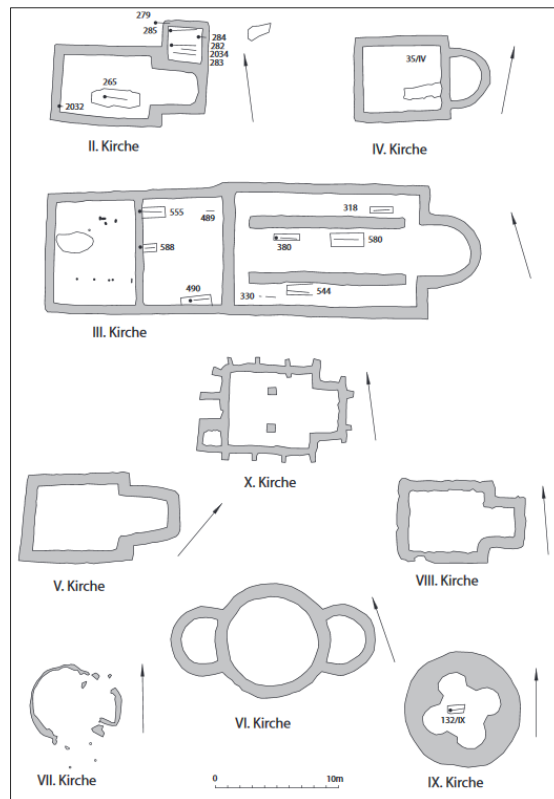
Výzkumy: 1954–1964 J. Poulík; 2010–2013 L. Poláček.

Literatura: *Poulík, J. 1962: Velkomoravské hradiště Mikulčice: průvodce po archeologických výzkumech. 2. vyd. Brno: Krajské nakladatelství. Poulík, J. 1963: Dvě velkomoravské rotundy v Mikulčicích. Praha: Československá akademie věd. Cibulka, J. 1966: Die Kirchenbauten des 9. Jahrhunderts in Großmähren. In: Grossmähren und die christliche Mission bei den Slaven: Ausstellung der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften, 8. März bis 8. Mai 1966, Künstlerhaus - Wien 1. Wien: Institut für Österreichkunde, 4856. Cibulka, J. 1967: Grossmährische Architektur des 9. Jahrhunderts. In: Stil und Überlieferung in der Kunst des Abendlandes. Akten des 21. Internationalen Kongresses für Kunstgeschichte in Bonn 1964, Berlin: Gebr. Mann, 73–84. Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 216–218. Cibulka, J. 1969: Die Kirchenbauten des 9. Jahrhunderts in Grossmähren. In: Akten des VII.*

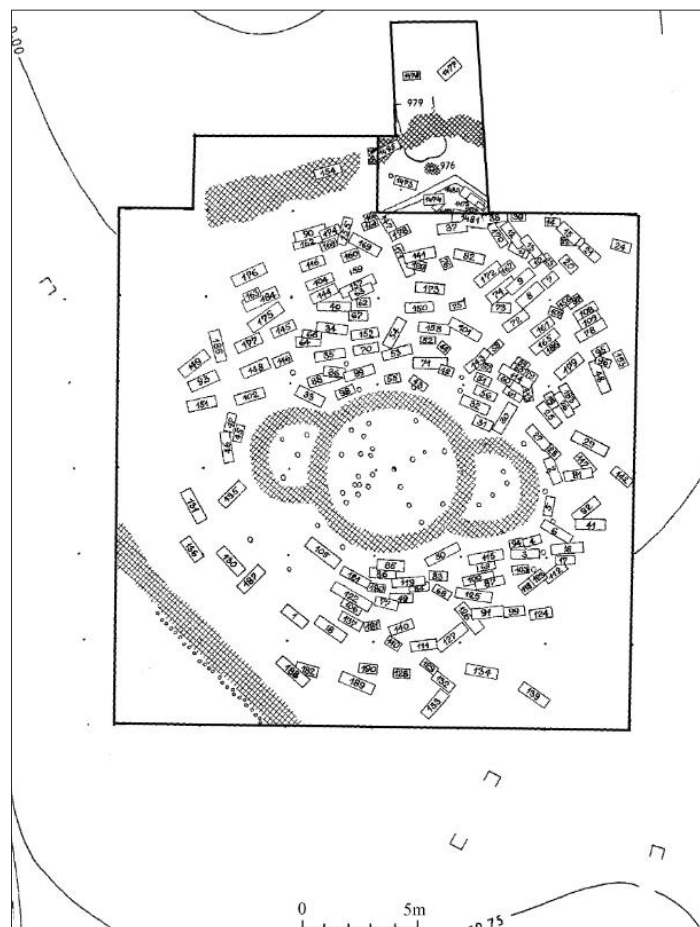
Internationalen Kongresses für Christliche Archäologie: Trier, 5.-11. Sept. 1965, Bd. I. Città del Vaticano: Pontificio Istituto di archeologia cristiana, 427446. *Merhautová-Livorová, A.* 1970: Einfache mitteleuropäische Rundkirchen, ihr Ursprung, Zweck und ihre Bedeutung, Praha: Academia, 9–11. *Poulik, J.* 1970: Die Ausgrabungen in Mikulčice als Beitrag zur Geschichte Mitteleuropas im 6.-10. Jahrhundert. In: Hannestad, K. et al. /eds./: Varangian problems: report on the first international symposium on the theme "The eastern connections of the nordic peoples in the Viking period and early middle ages, Moesgaard, University of Aarhus, 7th-11th October 1968." Copenhagen: Munksgaard, 188–200. *Cibulka, J.* 1971: Großmährische Rundbauten und ihre Probleme. In: Actes du VIIe Congres International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques, Prague, 21-27 aout 1966. Praha: Břeň, J. Filip, J. /eds./: Academia, 1174–1179. *Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R.* 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 2–82. *Poláček, L. – Marek, O.* 2005: Grundlagen der Topographie des Burgwalls von Mikulčice. Die Grabungsflächen 1954-1992. In: Poláček, L. /ed./: Studien zum Burgwall von Mikulčice. Band 7. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 93–58. *Poláček, L.* 2010: Die Kirchen von Mikulčice aus siedlungsarchäologischer Sicht. In: Poláček, L. Maříková-Kubková, J. /eds./: Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle. Brno: Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, 31–55. *Poláček, L.* 2014: Velkomoravská sakrální architektura – nové výzkumy, nové otázky. In: Kouřil, P. /ed./: Cyrilometodějská misie a Evropa. 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 66–73. *Poláček, L.* 2016: Hradiště Mikulčice-Valy a Velká Morava. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 44–47.

Mikulčice – Valy. Plán hradiště, legenda: 10 linie opevnění, 11 brána, 12 most, 13 příkopy ve vnitřním areálu hradiště, 14 ohrazení, 15 pohřebiště, 16 zkoumané plochy, 17 výrazné terénní hrany, 18 tradiční označení kostelů. Převzato z *Poláček 2010*, 40, Abb. 8.

Mikulčice – Valy. Půdorysy kostelů nalezených v areálu hradiště a na jeho předhradí. Převzato z *Poláček 2010*, 43, Abb. 11.

Mikulčice – Valy. Plán zkoumané plochy s nálezem VI. kostela a okolního pohřebiště, výzkum *J. Poulíka 1960*, Převzato z *Poláček – Marek 2005*, 103, Abb. 77.

89. MIKULČICE VII KOSTEL

Patrocinium: neznámé.

Provincie: Moravsko-Panonská (?).

Půdorys: kruhový s oltářním prostorem předskočeným o šířku zdiva. Na jižní straně čtyři kúlové jámy, zřejmě pozůstatky konstrukce vstupního prostoru.

Rozměry: vnitřní průměr 66,1 m; celková délka V-Z s oltářním prostorem 7,95 m; základy mocné 0,4 m.

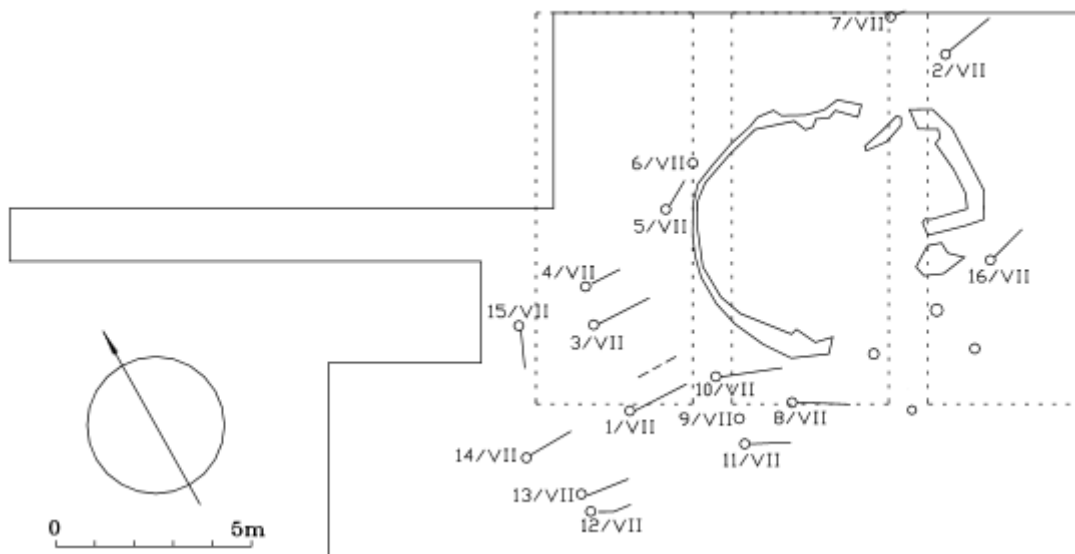
Materiál: dřevěná konstrukce na masivní kamenné podsádce, stěny z proutěných výpletů omazaných hlínou. Dochovaly se pozůstatky lité maltové podlahy.

Datování: 2. pol. 9. stol.

Okolnosti založení: jeden z 12 kostelů v mikulčické aglomeraci, postaven na mírně vyvýšené písčité duně v poloze Štěpnice I., asi 700 m SV od centra areálu, tzv. akropole. Kolem kostela odkryto 16 hrobů, z toho asi polovina obsahovala přídavky, vč. šperků a ostruh. V poloze Štěpnice I. byly odkryty také sídlištní objekty, hypoteticky je místní osídlení s kostelem interpretováno jako dvorec, ač nebyly nalezeny ohrazení ani kamenné stavby.

Výzkumy: 1954/1964 J. Poulík.

Literatura: Poláček, L. – Marek, O. 2005: Grundlagen der Topographie des Burgwalls von Mikulčice. Die Grabungsflächen 1954–1992. In: Poláček, L. /ed./: Studien zum Burgwall von Mikulčice. Band 7. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 9–358. Macháček, J. a kol. 2014: Velkomoravská rotunda z Pohanska u Břeclavi. Památky archeologické 105, 143–144. Poláček, L. 2014: Velkomoravská sakrální architektura – nové výzkumy, nové otázky. In: Kouřil, P. /ed./: Cyrilometodějská misie a Evropa. 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 66–73. Další literatura viz MIKULČICE - IV. KOSTEL.

Mikulčice – Valy. Plán reliktů VII. kostela a okolních hrobů, výzkum J. Poulika 1961. Převzato z *Poláček – Marek 2005*, 116, Abb. 91.

90. MIKULČICE IX KOSTEL

Patrocinium: neznámé.

Provincie: Moravsko-Panonská (?).

Půdorys: kruhová stavba se čtyřmi nikami v síle zdiva orientovanými do světových stran.

Rozměry: vnitřní průměr 9,5 m; síla zdiva 2,7 m.

Materiál: lomový kámen, nejstarší maltová podlaha má vsazeny drobné cihlové úlomky vytvářející geometrický ornament – zjednodušená mozaika.

Datování: 9. stol.

Okolnosti založení: jeden z 12 kostelů v mikulčické aglomeraci. Byl obklopen pohřebištěm (odkryto asi 150 hrobů, z toho asi 80 z doby Velké Moravy, v nich často bojovická výbava se sekerami a ostruhami, časté také keramické nádoby; šperky spíše chudší), asi 15 m východně od kostela pozůstatky dřevěného objektu se studnou. V západní části písčité duny s IX. kostelem se nachází poloha „Kostelisko“ s pohřebištěm s bohatě vybavenými hroby. Vztah pohřebiště na „Kostelisku“ a u IX. kostela neznámý.

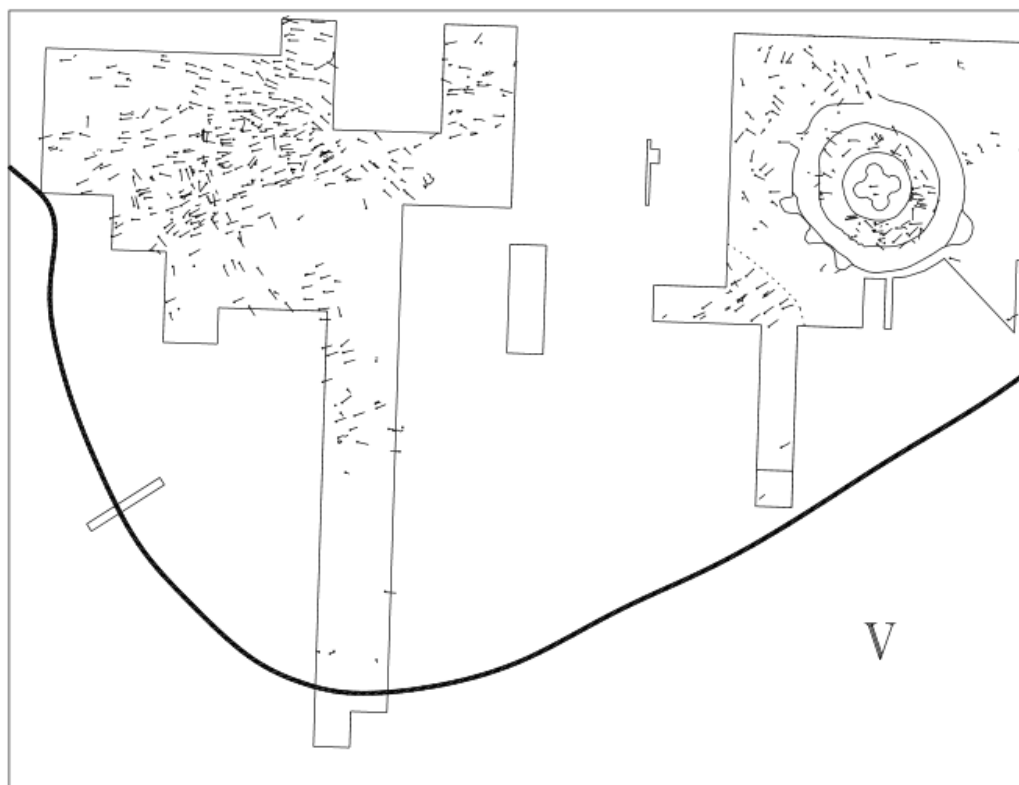
Funkce: vzhledem k malým rozměrům se uvažuje o funkci memorie nebo baptisteria.

Předchůdci: superpozice stavby se staršími hroby.

Následný vývoj: kostel si uchoval svou funkci zřejmě i po zániku Velké Moravy, o čemž údajně svědčí vrstvení několika podlah v lodi. Také osídlení v jeho okolí pokračovalo dále. Ve 14.–1. pol. 15. stol. zbytky kostela přestavěny ve tvrz s kruhovým příkopem. Tvrz zanikla v době husitských válek.

Výzkumy: 1954-1964 J. Poulík; 2010-2013 L. Poláček.

Literatura: Poláček, L. 2014: Velkomoravská sakrální architektura – nové výzkumy, nové otázky. In: Kouřil, P. /ed./: Cyrilometodějská misie a Evropa. 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 66–73. Poláček, L. 2016: Hradiště Mikulčice-Valy a Velká Morava. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 4851. Další literatura viz MIKULČICE - IV. KOSTEL.

Mikulčice – Valy. Plán zkoumané plochy s nálezem IX kostela a okolního pohřebiště, výzkum J. Poulíka 1961-1962. Převzato z Poláček – Marek 2005, 31, Abb. 13.

91. STARÉ MĚSTO – „Na Dědině“

Patrocinium: sv. Michaela archanděla.

Provincie: Moravsko-Panonská (?).

Půdorys: kruhový, na východě základy výběžků apsidy nebo choru.

Rozměry: vnější průměr asi 9,6 m, vnitřní průměr nadzemního zdiva 7,45–7,55 m, vnitřní průměr základového zdiva 7,3–7,4 m; základy hluboké 86–98 cm; mocné 1,1–1,15 m; nadzemní zdivo mocné 0,951 m.

Materiál: základy z měkkých šedohnědých pískovcových kamenů a ojedinělých římských cihel pojených maltou kladených na způsob *opus spicatum*; nadzemní zdivo z plochých kamenů, cihel antického původu a snad i soudobých, vyrobených v 9. stol. Zdi uvnitř omítnuty; podlaha litá, maltová; střecha z tašek antického vzhledu.

Datování: podle Cibulkova vyhodnocení stratigrafické situace předrománská stavba (*Cibulka 1969*); Galuška jej datuje do 2. pol. 9. stol., ale toto nepřijímáno obecně (*Macháček a kol. 2014: 142*).

Okolnosti založení: Kostel a okolní mocenský areál (palácová stavba, okolní osídlení, z jihu, od řeky, chráněno protipovodňovým valem) se nacházely na nejvyšším místě přirozené vyvýšeniny. V okolí kostela odkryto 81 hrobů, za nejstarší je pokládán hrob obsahující denár Otty I. Sličného (10611087), zároveň se ale předpokládá pohřbívání v období Velké Moravy (!!!). Areál s kostelem sv. Michaela byl součástí staroměstské sídelní aglomerace, které byla významným církevním centrem.

Funkce: interpretován jako vlastnický.

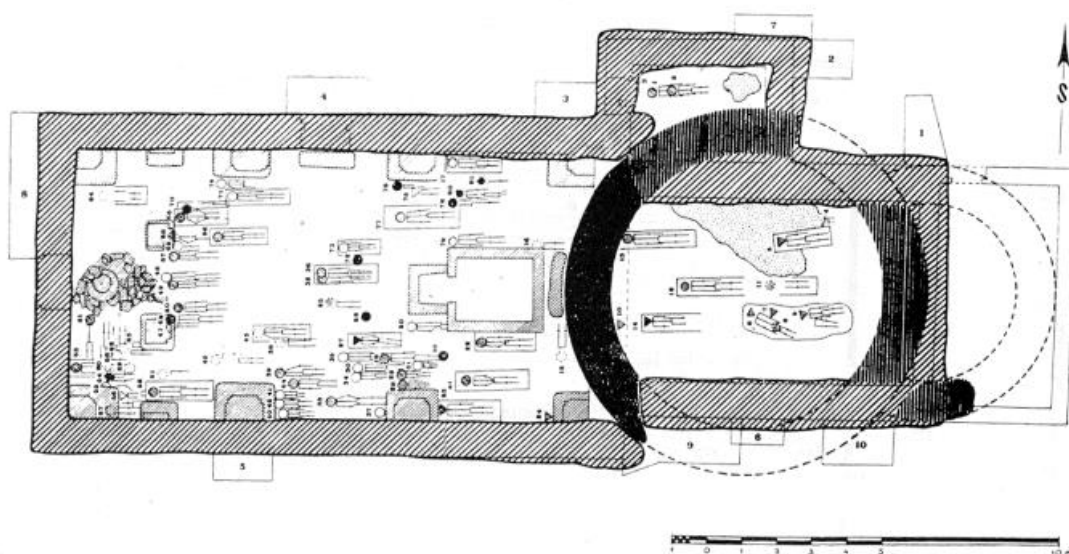
Předchůdci: raně středověké osídlení před pol. 9. stol.

Následný vývoj: zánik centra „Na Dědině“ asi ve 12. stol., na místě rotundy nejpozději 1228 vystavěn sálový kostel sv. Michaela Archanděla, který byl několikrát opravován, jeho současná podoba pochází z r. 1734.

Výzkumy: 1958, 1962 V. Hrubý; 1997 L. Galuška.

Literatura: *Hrubý, V. 1965: Staré Město, velkomoravský Velehrad. Praha: Československá akademie věd, 184–190. Hrubý, V. 1967: Kostel sv. Michala ve Starém Městě. Časopis Moravského musea v Brně 52, 47–73. Cibulka, J. 1969: Die Kirchenbauten des 9. Jahrhunderts in*

Grossmähren. In: Akten des VII. Internationalen Kongresses für Christliche Archäologie: Trier, 5. –11. Sept. 1965, Bd. I. Città del Vaticano: Pontificio Istituto di archeologia cristiana, 427–446. *Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 22–23. Galuška, L. 2014: Křesťanství v období byzantské misie a Metodějova arcibiskupství na bázi archeologických pramenů z oblasti Veligradu – Starého Města u Uherského Hradiště. In: Kouřil, P. /ed./: Cyrilometodějská misie a Evropa. 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 74–85. Macháček, J. a kol. 2014: Velkomoravská rotunda z Pohanska u Břeclavi. Památky archeologické 105, 87–153. Galuška, L. 2018: Churches and Palaces of the Great Moravian Veligrad – Architecture of the Staré Město-Uherské Hradiště Agglomeration. In: Janiak., T. Stryniak, D. /eds./: Architektura sakralna w początkach państwa polskiego (X-XIII wiek). Gniezno: Muzeum Początków Państwa Polskiego, 27–69.*

Staré Město u Uherského Hradiště, “Na Dědině”. Plán výzkumu černě vyznačeno dochované zdivo rotundy, tmavou svíslou šrafurou odrytý negativ zdiva rotundy, přerušovanou čarou rekonstruované zdivo rotundy, šikmým čerchováním zdivo mladšího sálového kostela. Převzato z *Hrubý 1967: obr. 1.*

92. DUCOVÉ

Patrocinium: neznámé.

Církevní provincie: Moravsko-Panonská (?).

Půdorys: kruhový s apsidou na východě.

Rozměry: vnitřní průměr lodi 7,31 m; vnější průměr lodi 8,84 m; vnitřní průměr apsidy 3,65 m; vnější průměr apsidy 5,27 m; celková délka kostela téměř 12,24 m; hloubka základů 0,9m; nadzemní zdivo dochováno místy do výšky 3 m.

Materiál: lomové zdivo z říčních kamenů, břidlice a místního vápence; základy výhradně z vápence. Nadzemní zdivo bylo oboustranně omítnuto (nálezy malovaných omítek v destrukci).

Datování: nejpravděpodobněji 9. stol. (ale různí badatelé datují do rozmezí 9.–11. stol.).

Okolnosti založení: v areálu velkomoravského dvorce (0,5 ha) z 1. pol. 9. stol., který se nachází v pohoří považského Inovce na skalnatém ostrohu „Kostelec“ nad říčním brodem, na dálkové cestě. Kostel se nachází v jeho JZ části dvorce při vstupní bráně. V okolí kostela bylo odkryto 28 hrobů z 9.–1. pol. 10. stol. V areálu dvorce dále identifikovány srubové stavby.

Funkce: soukromá kaple na dvorci, později hřbitovní.

Předchůdci:

Následný vývoj: na konci 10. stol. dvorec zaniká; dále využíván pouze hřbitov; v 15. století poloha využívána k vojenským účelům.

Výzkumy: 1968, 1969/1975 A. Ruttkay.

Literatura: *Vančo, M. 2000:* Stredoveké rotundy na Slovensku, 9.–13. storočie. Bratislava: Chronos, 111–112. *Ruttkay, A. 2014:* Ducové Kostolec. In: Kouřil, P. /ed./: Velká Morava a počátky křesťanství. Brno: Archeologický ústav Akademie věd ČR, 235–237. *Čiháková, J. – Müller, M. 2015:* Malostranský kostel sv. Václava v geometrickém světě středoevropských rotund. *Staletá Praha* 31, 2–109. *Pomfiová, B. a kol. 2015:* Stredoveký kostol Historické a funkčné premeny architektúry. Bratislava: FO ART, 101-103.

Ducové – Kostelec. Letecký snímek současné podoby areálu. Převzato z *Ruttkay 2014*, 235.

OSTŘIHOMSKÁ ARCIDIECÉZE (?)

93. NITRANSKÁ BLATNICA

Patrocinium: sv. Juraj/ sv. Jiří.

Arcibikupství: Ostřihom (?).

Půdorys: kruhový s apsidou na východě; vchod na západní straně.

Rozměry: průměr rotundy ca 7,3 m; mocnost zdiva 0,69–0,73 m; průměr apsidy 3,23 m.

Materiál: ploché lomové kameny v nepravidelných řádcích, oboustranně omítnuto.

Datování: 11.–13. stol. (A. Ruttkay); 10. stol. (Vančo).

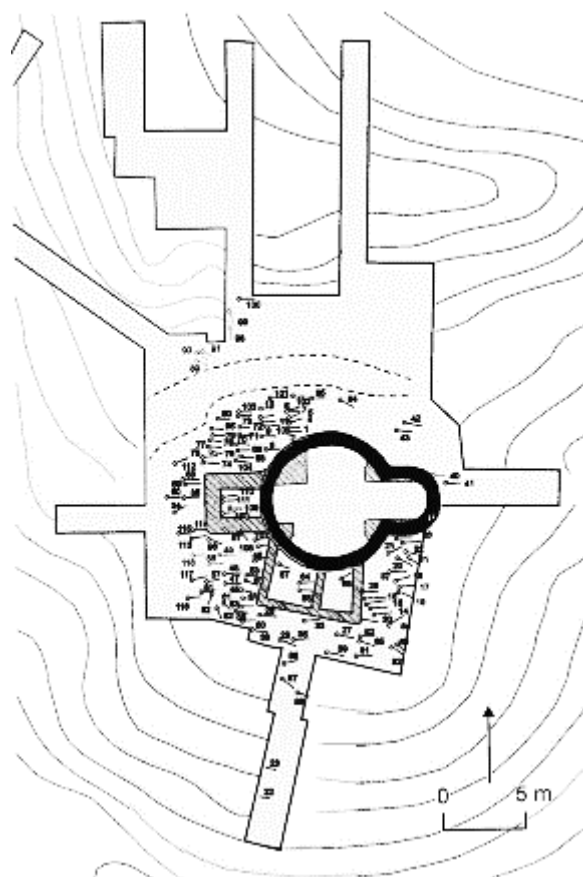
Okolnosti založení: na východních svazích hory Marhát v toponymní poloze „Jurko“. Severně od kostela pozůstatky zahloubené stavby, jihozápadně od kostela hřbitov, v němž nejstarší fáze hrobů byla porušena mladší vrstvou hrobů z 11.–13. stol. Pod vyvýšeninou s kostelem se nachází rozsáhlá louka s pomístním názvem „Púšť“, kde byly výzkumem doloženy dvě fáze palisádového ohrazení a sídlištní objekty – interpretováno jako dvorec. 9.–10. stol.; následně rozptýlená zástavba z 11.–13. stol. V okolí doklady těžby železné rudy.

Funkce: soukromá kaple.

Následný vývoj: 11.–12. stol. menší stavební úpravy; 12.–13. stol. kolem kostela vykopán příkop odvádějící dešťovou vodu. 13. stol. – zánik osídlení a pohřbívání, kostel upadá. Po r. 1526 oprava rotundy, v 17. stol. přistavěna tzv. Pust'ovny a v 18. stol. přistavěna věž.

Výzkumy: 70. léta A. Ruttkay.

Literatura: Ševčíková, Z. 1999: Odkaz Byzancie v povelkomoravskom umení Slovenska. In: Avenarius, A. Ševčíková, Z. /eds./: Slovensko a evropský juhovýchod. Medzikultúrne vzťahy a kontexty. Zborník k životnému jubileu Tatiany Štefanovišovej. Bratislava: Univerzita Komenského, 126–151. Vančo, M. 2000: Stredoveké rotundy na Slovensku, 9.–13. storočie. Bratislava: Chronos 134–135. Ruttkay, A. 2014: Nitrianska Blatnica. In: Kouřil, P. /ed./: Velká Morava a počátky křesťanství. Brno: Archeologický ústav Akademie věd ČR, 238–241. Pomfjová, B. a kol. 2015: Stredoveký kostol Historické a funkčné premeny architektúry. Bratislava: FO ART, 138–141.

Nitranská Blatnica, sv. Juraj. Půdorys kostela a hroby v jeho okolí zjištěné archeologickým výzkumem. Převzato z *Ruttkay 2014*, 240, obr. 4.

94. TRENČÍN

Patrocinium: neznámé.

Arcibikupství: Ostříhom (?).

Půdorys: kruhový se čtyřmi interiérovými nikami oddělenými pásy zdiva.

Rozměry: vnitřní průměr stavby 7,5 m; vnější průměr stavby 8,9 m; průměr jednotlivých nik se liší: 3,15 m (J), 3,5m (V), 4,15 m (Z); mocnost zdiva 0,65–0,75 cm.

Materiál: základy tvořené drobnými lomovými kameny a říčními oblázky spojovanými hlínou; nadzemní zdivo z nepravidelných neopracovaných pískovcových kamenů spojovaných maltou; sloupy ve vítězném oblouku z opracovaných pískovcových kamenů. Zdivo bylo omítnuté.

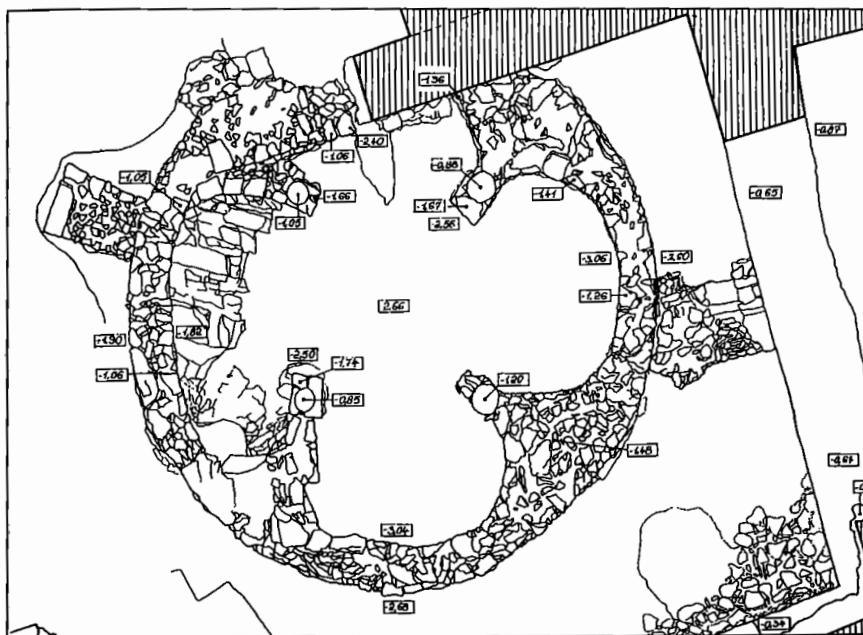
Datování: 9. –11. stol.

Okolnosti založení: v areálu raně středověkého hradiště (9. stol.?). Kolem kostela hroby datované do 11. stol., širší okolí zničeno středověkým hradem. Lokalita se nachází na rozhraní Trenčínské a Ilavské kotliny, na levé straně Váhu.

Následný vývoj: ve středověku vznik Trenčínského hradu s čtvercovou (obytnou?) věží, jejíž kamenná fáze je hypoteticky kladena ještě do raného středověku; rotunda používána do 15. stol.; v 16. stol. destrukce při stavbě Barboriniho paláce.

Výzkumy: 1972 T. Nešporová.

Literatura: *Vavruš, J. 1999:* Hradisko a hrad v Trenčíne, jeho význam a postavenie v dejinnom vývoji. In: Avenarius, A. Ševčíková, Z. /eds./: Slovensko a evropský juhovýchod. Medzikulturné vzťahy a kontexty. Zborník k životnému jubileu Tatiany Štefanovišovej. Bratislava: Univerzita Komenského 385–395. *Vančo, M. 1999:* Architektonický rozbor rotundy na trenčianskom hrade. *Studia Archaeologica Slovaca Mediaevalia*, II., 14–1161. *Vančo, M. 2000:* Stredoveké rotundy na Slovensku, 9. –13. storočie. Bratislava: Chronos, 148–150. *Pomfyová, B. a kol. 2015:* Stredoveký kostol Historické a funkčné premeny architektúry. Bratislava: FO ART, 152-155.

Trenčín, rotunda s interiérovými nikami. Plán reliktvů zdiva rotundy odkrytých archeologickým výzkumem. Převzato z *Vavruš 1999*, 387, Obr. 2.

ČECHY

MOHUČSKÁ ARCIDIECÉZE

95. BUDEČ

Patrocinium: sv. Petr, od vrcholného středověku sv. Petr a Pavel.

Arcidieceze: Mohuč. Diecéze: Řezno.

Půdorys: nepravidelný kruhový s východní apsidou tvarové nepravidelnosti lodi se váží na vítězný oblouk, který má netypický parabolický tvar. Zaklenutí tvoří nepravidelná kopule.

Rozměry: v ose S-J je vnitřní průměr ca 8,5 m; v ose V-Z ca 7,9 m. Mocnost obvodového zdiva max. 1 m, v horních partiích se zužuje na 0,8 m, v klenbě se pak zužuje na 0,3-0,4 m. Základy obvodového zdiva hluboké 0,3 m. Dnešní výška lodi 12 m, původně zřejmě nižší úroveň podlahy, a tedy výška až 12,3 m. Apsida má vnitřní rozměry 3,95 x 4 m, sílu zdiva 0,9 m.

Materiál: lomová opuka kladená bez výraznějšího řádkování pojená pevnou maltou, která tvořila až 1/3 hmoty. Zdivo bylo omítnuto (nálezy původních omítek na pozůstatcích původního vítězného oblouku). V původním presbytáři odkryta předrománská maltová podlaha.

Datování: konec 9./ poč. 10. stol. historické datování (podle zmínek svatováclavských legend nechal kostel postavit knížete Spytihněv I. /895-915/: *Crescente fide*, *FRB I. 182*; *KRISTLÁN*, 28–29. Potvrzeno archeologicky a stavebně-historicky).

Okolnosti založení: postavena jako součást dvorce v centrální části opevněného hradiště, v okolí rotundy hřbitov. Asi kolem pol. 10. stol. vystavěn v areálu hradiště druhý kostel, který byl na konci 18. stol. zbořen.

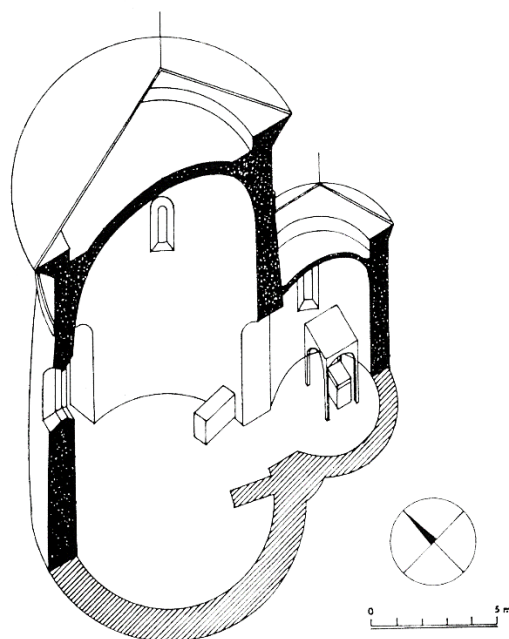
Funkce: knížecí kaple na hradišti (?).

Následný vývoj: v 11. stol. přistavěna severní apsida, v níž byly uloženy dva hroby, v okolí rotundy pohřbívání ustalo. Ve 2. pol. 12. stol. byla severní apsida nahrazena hranolovou románskou věží a ve vzdálenosti asi 18m od obvodového zdiva rotundy byl vyhlouben soustředný prstencovitý příkop. V 60. letech 17. stol. realizována barokní přestavba: nahrazení původního presbytáře pravoúhlým, přístavba sakristie, obnoven hřbitov u rotundy a ohrazen novou zdí. Průběžně

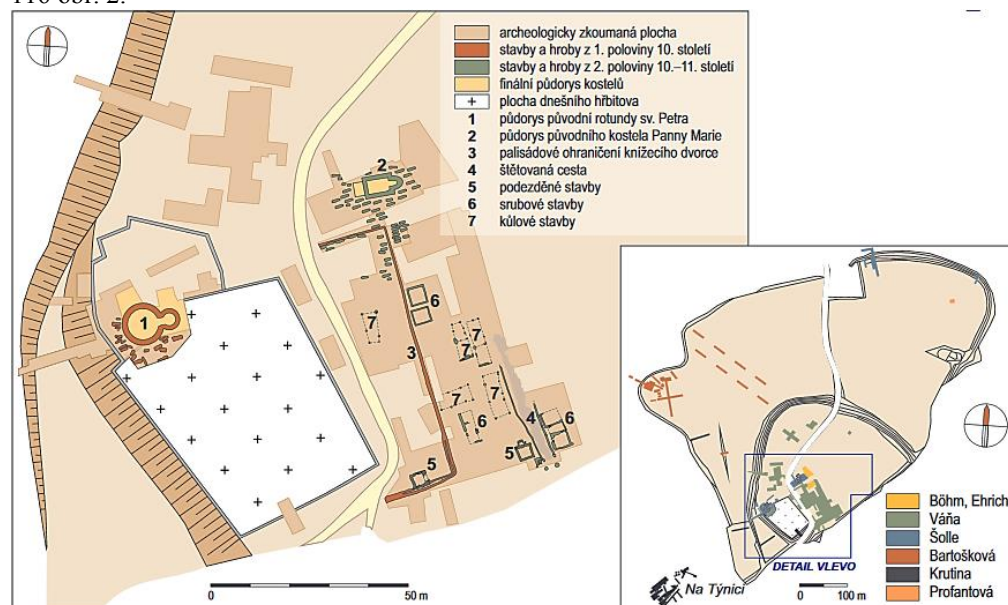
prováděny další drobnější či výraznější úpravy, poslední na přelomu 80. a 90. let 20. stol.

Výzkumy: 1898–1899 J. Herain; 1975–1980 M. Šolle; 1978–1979 stavebně historický průzkum D. Líbal, P. Muk; 1990 stavebně historický průzkum P. Macek.

Literatura: Macek, P. 1992: Rotunda sv. Petra a Pavla na Budči. Zprávy památkové péče 52/1, 6–13. Líbal, D. 1981: Raně středověký vývoj kostela sv. Petra a Pavla na Budči. Umění 29/5, 395–398. Šolle, M. 1990: Rotunda sv. Petra a Pavla na Budči. Památky archeologické 81, 140–207. Bartošková, A. 2014: Budeč. Významné mocenské centrum prvních Přemyslovců. Praha: Lidové noviny. Tomanová, P. 2021: Budeč kněžny Ludmily. In: Izdný, J. /ed./: Ludmila: Kněžna a světice. Praha: Lidové noviny, 213–225.

Budeč, sv. Petra. Rekonstruovaná podoba nejstarší stavební fáze rotundy. Převzato z Šolle 1994, 116 obr. 2.

Budeč. Plán vnitřního hradíště s vyznačením výrazných objektů odkrytých výzkumem. Menší pláněk v pravém spodním rohu zobrazuje archeologicky prozkoumané plochy hradíště a autory jednotlivých výzkumných etap. Podle A. Bartoškové, převzato z Tomanová 2021, 216.

96. PRAHA-HRAD

Patrocinium: sv. Vít.

Arcidiecéze: Mohuč. Diecéze: Řezno.

Půdorys: kruhový s východní apsidou; ještě v 10. stol. přistavěna jižní apsida pro uložení ostatků zakladatele, knížete Václava; zřejmě při východní straně otvoru do jižní apsidy byl situován oltář Dvanácti apoštolů. Později byla jižní apsida zvětšena, k lodi přistavěna severní apsida, do níž byl umístěn další hrob; v následující fázi byla jižní apsida oddělena od lodi přepážkou. Podoba západní přístavby je neznámá – není vyloučeno, že západní apsida neexistovala a je výsledkem mylných rekonstrukcí. V interiéru lodi vloženy dva hroby mladší než hrob sv. Václava, ale z doby před stavbou románské baziliky (*Frolík – Maříková-Kubková 2000*).

Rozměry: průměr lodi odhadován na asi 13 m.

Materiál: opukové lomové zdivo se silnými maltovými spárami, doloženo vnitřní omítnutí; v mladší fázi kvádrkové zdivo s lisénami; z nejmladší fáze stavby rotundy zjištěna maltová podlaha s vloženými oblázky.

Datování: výstavba nejstarší fáze před r. 930 historické a archeologické datování (Svatováclavské legendy, zejm. *První staroslověnské, Crescente Fide, Gumpoldovy, Kristiánovy* a dále Kosmovy Kroniky české *Cosmas: Chron. Boemorum, Mon. Germ. Hist. Script. Reg. Germ. Nov. Ser. 2, s. 37*).

Okolnosti založení: založen knížetem Václavem v areálu Pražského hradu, kde již stály starší církevní stavby: kostel P. Marie a sv. Jiří.

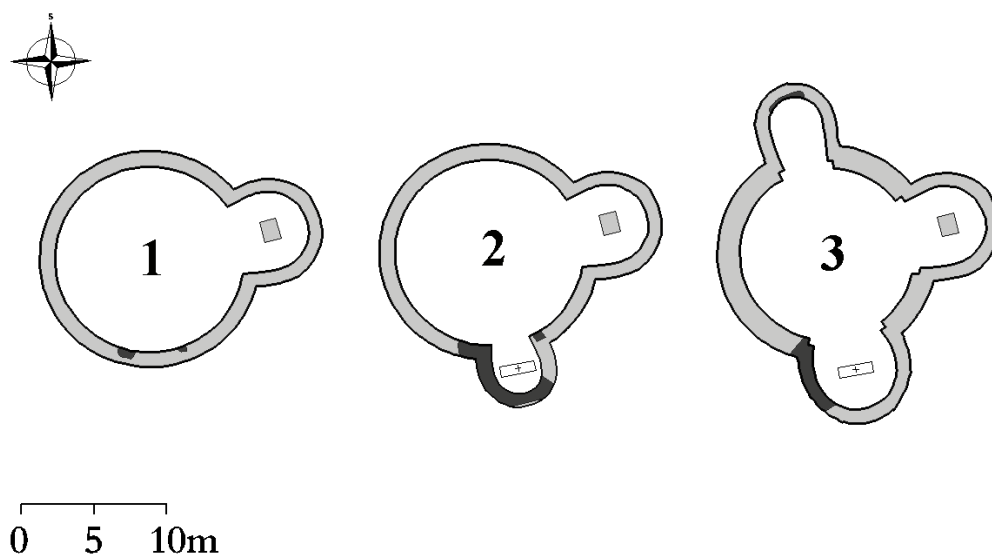
Funkce: primární funkce nejasná; po smrti zakladatele, knížete Václava, přistavěna jižní apsida pro uložení jeho ostatků. Díky rostoucímu významu svatováclavského kultu se ve své mladší fázi stala se hlavním kostelem Pražského hradu i biskupství.

Následný vývoj: 1060-1098. přestavba rotundy na románskou baziliku; 1362-1364 stavba Svatováclavské kaple na místě staršího kostela.

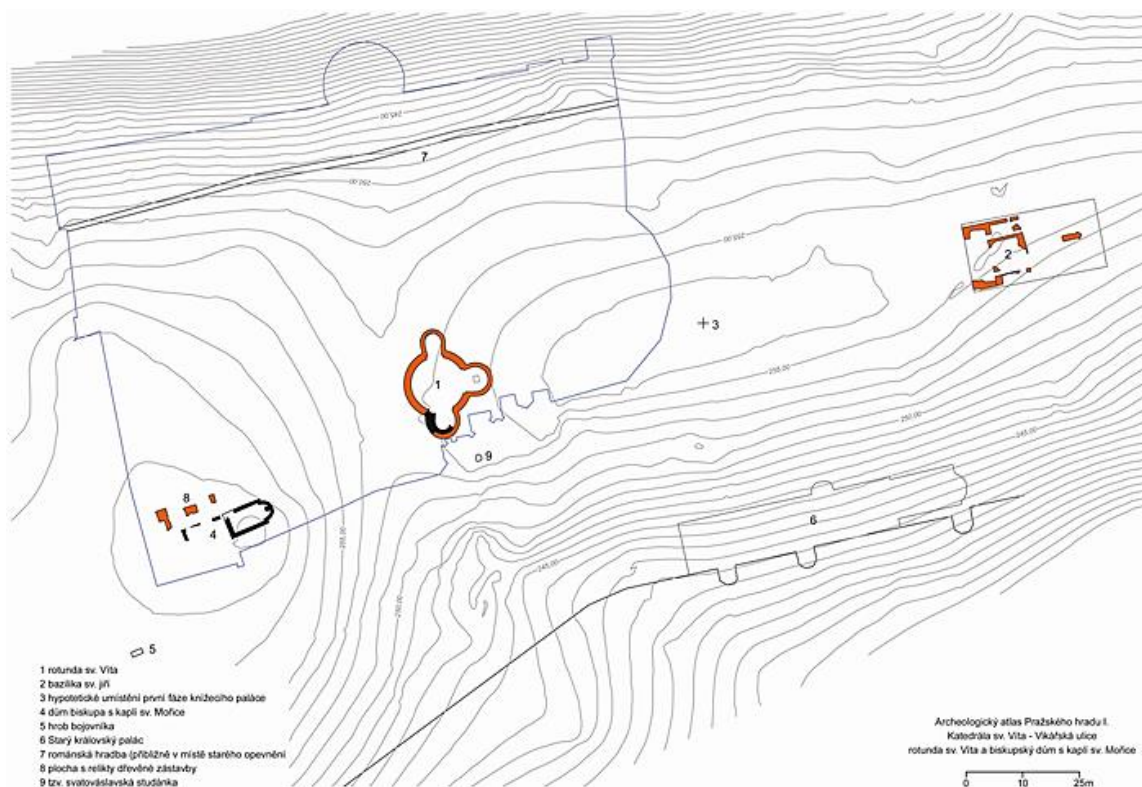
Výzkumy: 1911, 1913 a 1928 K. Hilbert; 1974 E. Vlček; od 80. let pravidelné sledování a čištění prostoru.

Literatura: *Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 262-263. Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 282. Frolík, J. – Maříková-Kubková, J. 2000: Rotunda sv. Víta. In: Frolík, J. – Maříková-Kubková, J. /eds./: Nejstarší sakrální architektura Pražského hradu. Praha: Peres, 145-207.*

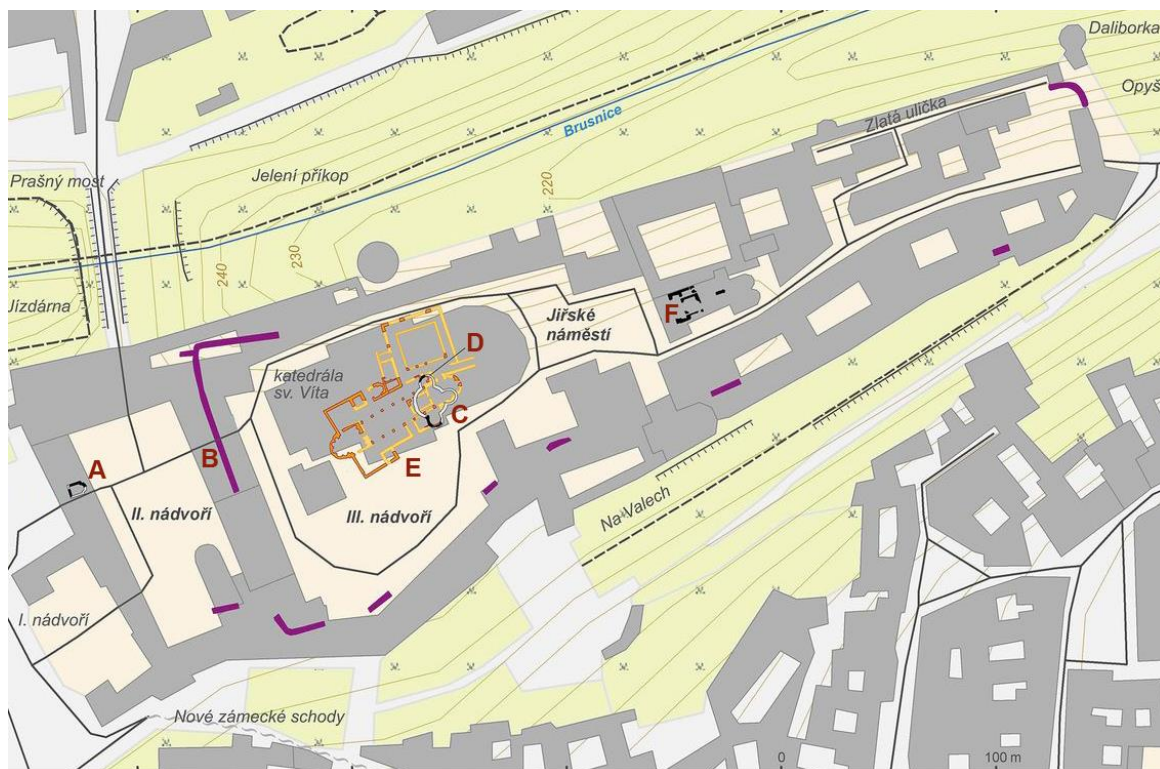
Maříková-Kubková, J. – Herichová, I. 2009: Archeologický atlas Pražského hradu. Díl I. Katedrála sv. Víta - Vikářská ulice. Praha: Archeologický ústav AV ČR v Praze, 67-68, 71-78. Maříková-Kubková, J. 2019: Rotunda sv. Víta. In: Maříková-Kubková, J. /ed./: Katedrála viditelná a neviditelná. Praha: Hilbertinum, 20-31.

Pražský hrad, sv. Vít. Rekonstruované půdorysy tří stavebních fází rotundy, tmavě šedou vyznačeno dochované zdivo. Převzato z Maříková-Kubková – Herichová 2009, 67, Obr. 120.

Pražský hrad. Pozůstatky předrománské církevní architektury na vrstevnicovém plánu Pražského hradu. Převzato z Maříková-Kubková – Herichová 2009, mapa 4.

Pražský hrad. Plán lokality s vyznačením odkrytých relikvů nejstarších církevních staveb, relikty předrománských staveb vyznačeny černě: A – kostel Panny Marie; C – rotunda sv. Víta; D – severní apside rotundy sv. Víta (připojena až v 11. století); F – bazilika sv. Jiří (B – fragmenty románského opevnění objevené při archeologických výzkumech; E – románská bazilika sv. Víta. Převzato z http://www.archeologickyatlas.cz/cs/lokace/praha_hradcany_prazsky_hrad (navštíveno 30. 3. 2020).

97. PRAHA-MALÁ STRANA

Patrocinium: neznámé.

Arcidiecéze: Mohuč. Diecéze: Řezno, od 973 Praha.

Půdorys: kruhový.

Rozměry: průměr 4 m.

Materiál: opukovými kameny poskládanými do kruhu, z vnitřní strany opracované, z vnější strany pokryty vrstvou jílu. S vrstvou kamenů souvisí vrstva podlahy s hladkým červeně malovaným povrchem.

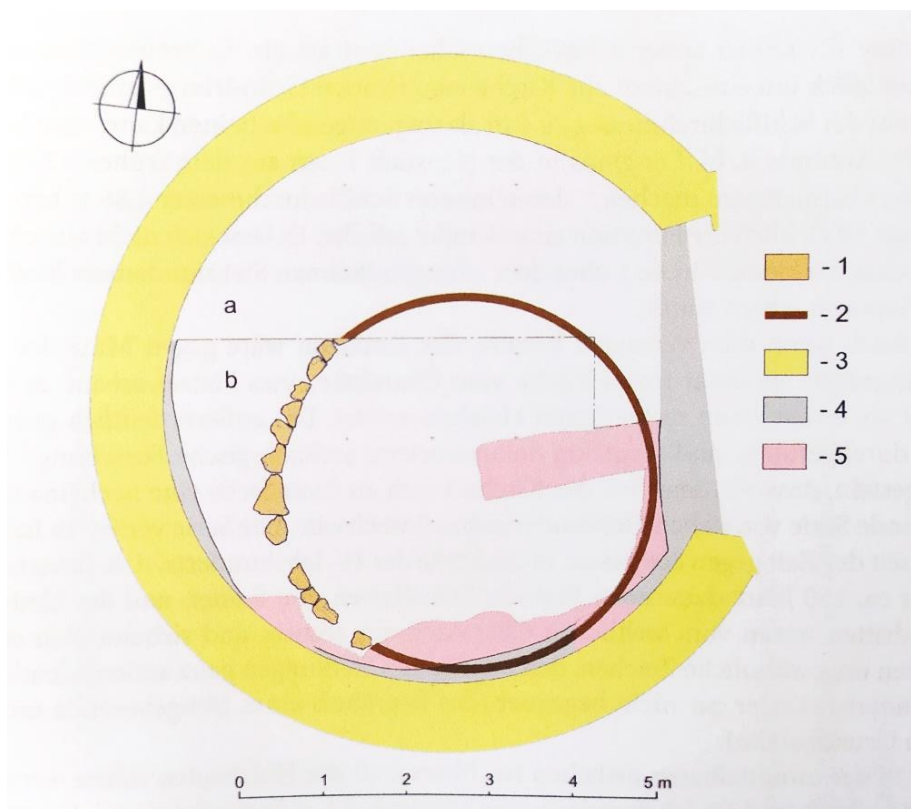
Datování: pol 10. stol. historické a archeologické datování (zprávy svatováclavské legendy ze 13. stol. „Ut annuncietur“).

Předchůdci: dřevěné objekty, na nichž byla zřízena vyrovnávací vrstva pro stavbu.

Následný vývoj: dle autorky výzkumu ještě v 10./11. stol. nahrazen jinou církevní stavbou neznámé formy identifikovanou pouze na základě stavební vrstvy obsahující maltu. Na konci 11. stol. nahrazena rotundou sv. Václava (s podlahou z dlaždic tzv. vyšehradského typu). 1684-1688 pozůstatky rotundy zabudovány do barokního kostela z let, který byl zahrnut do stavby Profesního domu Tovaryšstva Ježíšova, v současné době upraveného pro potřeby Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy.

Výzkumy: 2003–2005 a 2015–2016 J. Čiháková.

Literatura: Čiháková, J. – Müller, M. 2015: Malostranský kostel sv. Václava v geometrickém světě středoevropských rotund. *Staletá Praha* 31, 2–109. Čiháková, J. 2018: Die Rotunde des hl. Wenzels in Prag-Kleinseite – ihre Gestalt, Projekt sowie Vorgänger. In: Janiak, T. Stryniak, D. /eds./: *Architektura sakralna w początkach państwa polskiego (X-XIII wiek)*. Gniezno: Muzeum Początków Państwa Polskiego, 151–174. Čiháková, J. a kol. 2020: *Malostranská rotunda svatého Václava v Praze*. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Praze. <http://www.nase-rotunda.cz/unikatni-objev> (navštíveno 24.3.2021).

Praha, Malá Strana. Pozůstatky rotundy sv. Václava (3) a starší kruhové stavby (1 dochované opukové kameny, 2 rekonstruovaný průběh zdiva), základy rotundy (4) a další zásahy do podloží (5). Podle Čiháková 2018, 171, obr. 16).

98. PRAHA-VYŠEHRAD

Patrocinium: neznámé.

Arcidiecéze: Mohuč. Diecéze: Řezno, od 973 Praha.

Půdorys: čtvercový s apsidami na S, V a J na straně, na Z pravouhlý vstupní přístavek kříž vepsaný do čtverce.

Rozměry: vnitřní šířka čtvercové lodi 12,5m; celková vnější šířka (včetně apsid) 25m; mocnost zdiva lodi 1,2m, mocnost zdiva apsid 1,4 m.

Materiál: lomová opuka pojená jílem.

Datování: nejisté, snad 2. pol. 10. až 1. pol. 11. stol.

Okolnosti založení: vně areálu hradiště.

Funkce: zřejmě šlo o nedokončenou stavbu.

Následný vývoj: zdivo stavby překrývala vápenná krusta; 10701080 na ploše centrální stavby postavena románská trojlodní bazilika sv. Vavřince; v baroku nahrazena rezidenční stavbou.

Výzkumy: 1884; 1903 B. Matějka; 1924–1926 K. Guth – E. Šittler; 1968–1970 B. Nechvátal; 2011, 2014 a 2018 L. Varadzin – B. Nechvátal.

Literatura: *Varadzin, L. Nechvátal, B. 2012:* Objev sakrální stavby překvapivého půdorysu pod bazilikou sv. Vavřince na Vyšehradě v r. 2011. Předběžná zpráva. *Průzkumy památek* 19/2, 2012, 170–176. *Varadzin, L. Nechvátal, B. 2014:* Monumentální předrománská sakrální stavba na Vyšehradě. *Akademický bulletin* 2014/11, 1012. <http://praha-archeologicka.cz/p/195?tgo=100> (navštíveno 5. 2. 2020).

Praha Vyšehrad, předrománská centrální stavba neznámého zasvěcení. Plán odkrytých pozůstatků baziliky sv. Vavřince a (modře vyznačený) půdorys předrománské centrály: tmavě dochované zdivo, světle rekonstrukce zbývajících částí půdorysu). Podle L. Varadzina, převzato z <http://praha-archeologicka.cz/p/195?tgo=100>

Apendix I: Území Maďarska a Polska

MAĎARSKO

OSTŘIHOMSKÁ ARCIDIECÉZE

99. PÉCS – Cella trichora

Patrocinium: neznámé.

Arcibiskupství: Ostřihom. Biskupství: od 9. stol. Salzburg, od 1009 Pécs

Předchůdci: římská hrobka.

Půdorys: trikoncha trojlistý půdorys s krátkou pravouhlou vstupní síní na jihu. Orientace S-J, vstup od jihu. Do východní konchy byl přesunut oltář.

Rozměry:

Materiál: římské cihly, v interiéru pozdně římská (?) výmalba

Datování: pozdně římská stavba poslední třetina 4. stol. nebo první třetina 5. stol; v době stěhování národů nevyužita; znovu vystavěna v karolinském období, v poslední třetině 9. stol.

Okolnosti založení: ve 4. stol. postavena jako hrobka v areálu římského pohřebiště. V karolinském, resp. arpádovském období zřejmě součást areálu pécsského biskupství. V 11. století připojena ke katedrále, nachází se v jejím bezprostředním západním sousedství.

Funkce: v pozdní antice hrobka, v raném středověku chrám v areálu biskupského centra.

Následný vývoj: v 11.–12. zkrácení východní apsidy celly trichory a připojení k nově vystavěné katedrále; v té době druhá výmalba. 15. stol. zboření, na místě celly trichory postavena kamenná gotická stavba, zřejmě biskupský palác. 1924

postavena ochranná železobetonová konstrukce nad odkrytými relikty, 2014 zbořena a nahrazena novou.

Výzkumy: 1922 L. Nagy, 1955 F. Fülep, 2013-2014 Z. Tóth.

Literatura: Fülep F. 1959: Neuere Ausgrabungen in der Cella trichora von Pécs (Fünfkirchen). Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae II, 399–417. Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 130-131. Tóth, Z. 2015: Jelentés a pécsi székesegyház nyugati oldala előtt, a Cella Trichora I. - től északra végzett megelőző (hitelesítő) régészeti feltárásról (2013.10.30. – 2013.12.11.) és a Cella Trichora I. védőépületének bontása során végzett régészeti felügyeletről (2014.01.08. - 2014.03.19.). Archeologie – Altum Castrum Online, <https://archeologia.hu/content/archeologia/330/toth-trichora.pdf> (navštíveno 14. 1. 2020).

Pécs, *Cella trichora*. Púdorys hrobky a chrámu (tmavě modře). Plán dale vyznačuje průběh, resp. polohu: terazzové podlahy (světle šedá), římských zahloubených objektů (světle modrá), karolinských zdí (světle růžová), středověké zdi (červená), hrobů karolinského či arpádovského období (oranžová), zdi neznámého stáří (tmavě šedá), kanalizace (šedomodrá), modern zdi (zelená). Převzato z Tóth 2015, 28.

100. FELDEBRÖ

Patrocinium: neznámé.

Arcibiskupství: Ostřihom. Biskupství: Eger.

Půdorys: čtvercový s apsidami na S, J a V straně; Z strana porušena stavbou mladšího kostela; uvnitř členěn 12 sloupy na pět lodí. Kostel měl kryptu.

Rozměry: délka stran čtverce 20 m.

Datování: 2. pol. 11. stol. (umělecko-historické datování stavebních článků).

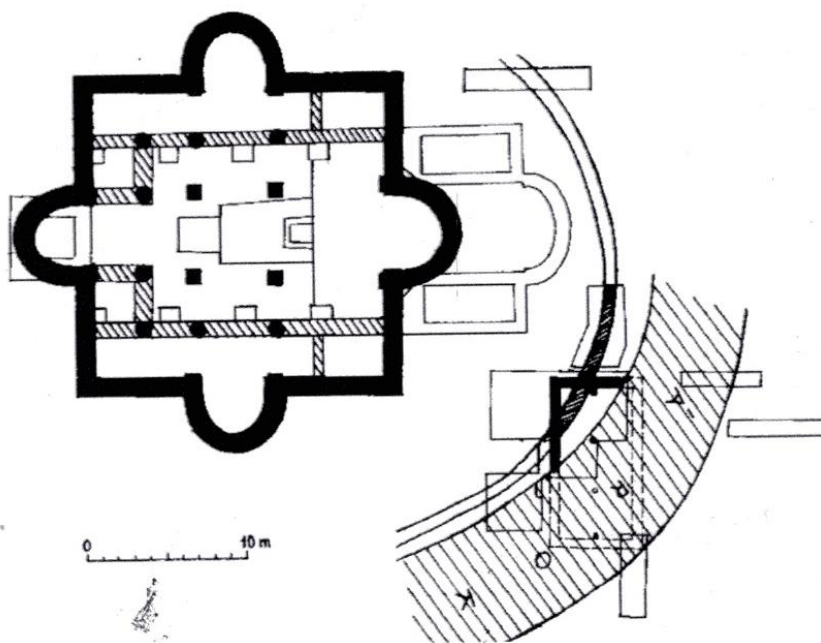
Okolnosti založení: klášter (?).

Funkce: v první fázi autor spojuje s klášterem, v románské fázi farní funkce.

Následný vývoj: přestavby v románském období; zničen snad během invaze Tatarů; renovace v gotice – zmenšení rozměrů kostela pouze na střední část – sloupy vyplněny zdmi; v pol. 18. stol. nahrazen barokním kostelem využívajícím části středověké stavby.

Výzkumy: 1897 P. Gerecze; 1925 K. Lux – O. Szőnyi; 1936 K. Lux.

Literatura: *Kampis, A. 1955:* Feldebrö. Budapest: Képzőművészeti Alap. *Dercsényi, D. 1974:* Vorromanische Kirchentypen in Ungarn. Acta historiae artium Academiae Scientiarum Hungaricae 20, 6, fig. 12. *Mencl, V. 1959:* Dve z nejstarších zachovaných staveb v Maďarsku. Pamiatky a múzea VIII, 31–35. *Szakács, B. S. 2018:* Architecture in Hungary in the Eleventh Century. In: Janiak, T. Stryniak, D. /eds./: Architektura sakralna w początkach państwa polskiego (X-XIII wiek). Gniezno: Muzeum Początków Państwa Polskiego, 210–214.

Feldebrö, kostel benediktinského opatství. Převzato z *Szakács 2018*, 211, obr. 8.

101. VESZPRÉM

Patrocinium: Szent György/ sv. Jiří.

Arcibiskupství: Ostřihom. Biskupství: Veszprém.

Půdorys: kruhový s apsidou na východě.

Rozměry: průměr 7,1 m; mocnost základového zdiva 1 m.

Datování: archeologicky 9.–10. stol. (před novostavbou severněji ležícího dómu datovaného do doby královny Gisely, 995-1042). První písemné zmínky z 12. stol. (Životopis sv. Jimrama, *I. Scentpétery, Scriptores II, 1938, s 454; ed. Gyürky*).

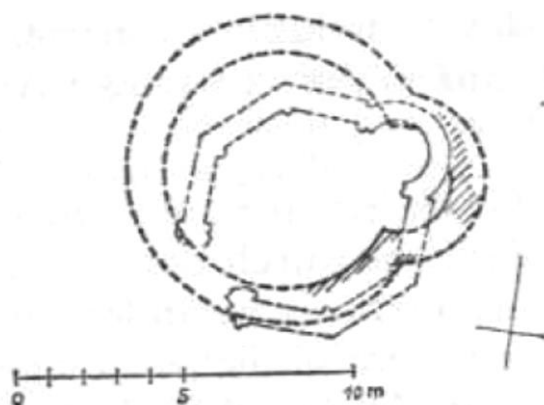
Okolnosti založení: jedno z hlavních maďarských center; velkokníže Géza Maďarský (971-997) údajně založil kostel sv. Michaela, král Štěpán I. založil 1002 biskupství.

Funkce: hradní kaple (?), později relikviářová kaple (?).

Následný vývoj: ve středověku (13. stol.?) předrománská kaple nahrazena gotickou osmibokou stavbou orientovanou oproti původní více k severu; zničena v 18. stol.

Výzkumy: 1957 J. Hungler, K. H. Gyürky.

Literatura: *Gyürky, K. H. 1963: Die St.-Georg-Kapelle in der Burg von Veszprém. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 15, 314–386. Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 337.*

Veszprém, Szent György. Rekonstruovaný půdorys předrománské stavby nalezené pod základy gotické osmiboké kaple šrafovou vyznačeny dochované relikty zdiva, přerušovanou čarou předpokládaný průběh zdiva. Podle K. H. Gyürky; převzato z *Oswald – Schaeffer – Sennhauser 1966, 361*.

102. SZEKSZÁRD

Patrocinium: neznámé.

Arcibiskupství: Ostřihom. Biskupství: Pécs.

Půdorys: kříž vepsaný do čtverce; ze základny vystupují po obou stranách ramen kříže ještě půlkruhové apsidy.

Datování: 1061.

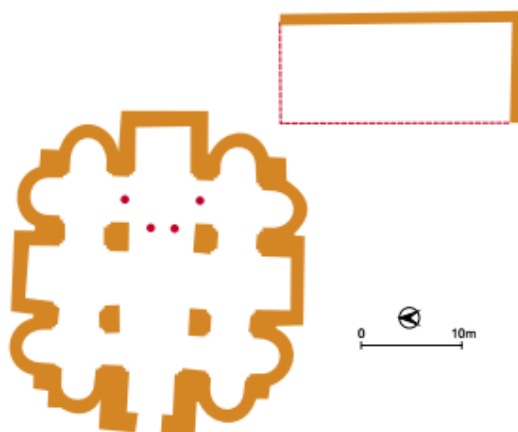
Okolnosti založení: chrám benediktinského opatství založeného 1061 králem Bélou I., sloužilo následně jako místo jeho pohřbu (†1063).

Funkce: funerální, zároveň opatský kostel.

Následný vývoj: přestavby ve 12. a 13. stol.; po období turecké nadvlády a jejich vypuzení byla stavba v ruinách, obnovena v závěru 17. stol., od té doby časté úpravy a přestavby. Nyní se reliktů nacházejí v suterénu župního hradu.

Výzkumy: 1813, 70. léta 20. stol. K. Kozák; nejnověji G. Buzás.

Literatura: *Buzás, G. 2013: A szekszárdi apátság és vármegyeháza pincéje a középkorban és a korájkorban. Archaeologia – Altum Castrum Online 2013, <http://archaeologia.hu/content/archaeologia/190/buzas-szekszardi-pince.pdf> (navštíveno 14.1.2020). Szakács, B. S. 2018: Architecture in Hungary in the Eleventh Century, In: Janiak, T. Stryniak, D. /eds./: Architektura sakralna w początkach państwa polskiego (X-XIII wiek). Gniezno: Muzeum Początków Państwa Polskiego, 207–211.*

Szekszárd. Rekonstrukce půdorysu opatství, stav v 11. stol. Podle *Buzás 2013*, 5, fig. 3.

103. SEKESFEHERVAR

Patrocinium: neznámé; hypoteticky sv. Petr předpokládá-li se přenos patrocinia na sousední mladší katedrálu.

Arcibiskupství: Ostřihom. Biskupství Veszprém.

Půdorys: čtvercový s apsidami uprostřed každé hrany; jižní apside nejistá – prostor poničen stavbou mladší krypty sousední mladší katedrály (18. stol.) a výkopem pro drenáž (19. stol.); v interiéru dochován základ jednoho pilíře, předpokládají se další tři tvořící dohromady rohy vnitřního soustředného čtverce. Orientace stavby: JV-SZ.

Rozměry: délka strany čtverce 10 m; mocnost (základového) zdiva 1,151,20 m; základy hluboké cca 0,951,15 m, základy pilíře 0,450,65 m (odhad).

Materiál: základy z lomového kamene z blízkého pohoří Velencei-hegység přitesaných do kvádrů o průměrné velikosti 20 x 20 x 30 cm; hrany zdí jsou lemovány vápencovými kvádry o velikosti 20 x 30 x 15 cm a římskými cihlami; z římských cihel je také základ pilíře. Zdivo spojováno vápennou maltou. Nadzemní zdivo nedochováno.

Datování: 10.–12. stol.

Okolnosti založení: areál opevněného hradiště, nejvýše položená část areálu.

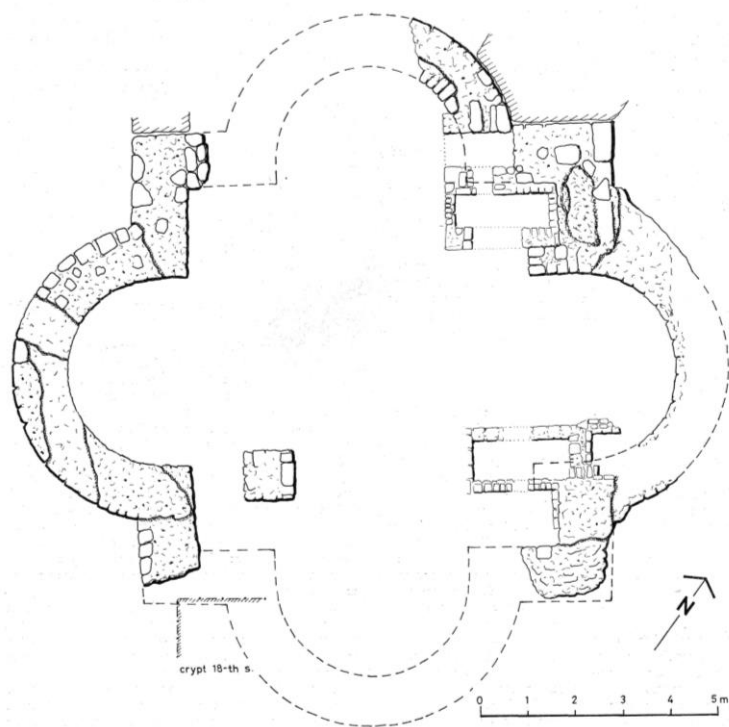
Funkce: hradní kaple, V. Gervers přebírá názor T. Bogyay, že šlo o baptisterium při bazilice (*Molnár 1968*, 537–538).

Následný vývoj: v interiéru (S-V a J-V nároží) vloženy dva cihlami vyzděné hroby – Kralovánzsky se domnívá, že až po zániku kostela, neboť leží v místě nosných pilířů; v hrobech nenalezeny ostatky ani hrobové přídatky, pouze cihly jsou údajně datovány do 13.–15. stol. 1235 vysvěcení katedrály v bezprostředním sousedství, jejíž krypta porušuje jižní část centrály. 18.–20. stol. liniové stavby porušily relikty stavby.

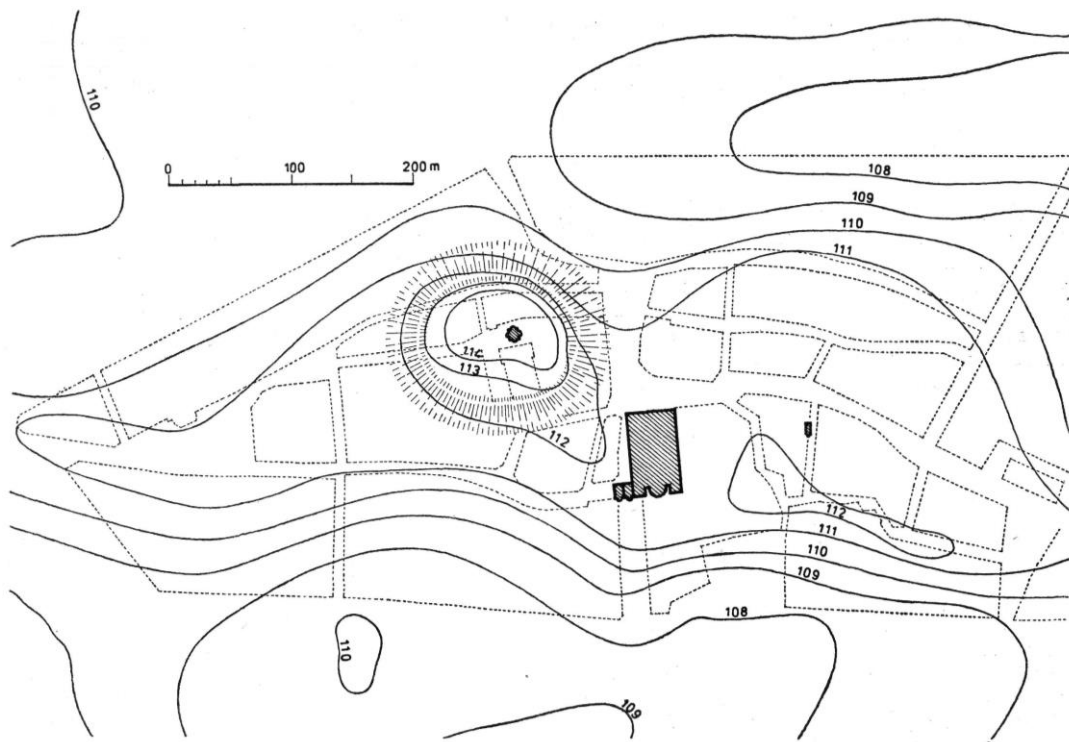
Výzkumy: 1971 G. Geörfly.

Literatura: *Molnár, V. 1980:* Les rotondes de l'époque romane dans la Hongrie médiévale. In: Cahiers de civilisation médiévale, 11e année (n°44), Octobre-décembre 1968. Université de Poitiers, 521543. *Kralovánzsky, A. 1980:* The earliest church of Alba Civitas. Alba Regia 20, 75–88. https://library.hungaricana.hu/en/view/MEGY_FEJE_C020_albaregia20/?pg=76&layout=s

Kralovánzsky, A. 1984: Baukunsthistorische Angaben zur Frage des Aufrauchens des Vierapsidalen Kirchentyps in Ungarn. Folia Archaeologica 35, 111–138. https://library.hungaricana.hu/en/view/FoliaArchaeologica_35/?pg=112&layout=s

Fehervár. půdorys tri/tetrakonchy neznámého zasvěcení: Čárkovně vyznačen předpokládaný průběh zdiva. Převzato z *Kralovánszky 1980, 77, fig. 2.*

Székesfehérvár. Souřadnicový plán historického jádra s vyznačenými valy a církevními stavbami Arpádovského období. Převzato z *Kralovánszky 1980, 85, fig. 7.*

POLSKO

HNĚZDENSKÁ DIECÉZE

104. HEDŽ

Patrocinium: neznámé.

Biskupství: Hnězdno.

Půdorys: kruhový kostel připojen k obdélné (palácové?) stavbě.

Rozměry: vnitřní průměr 10 m; mocnost základového zdiva 3 m.

Materiál:

Datování: 10.–2. čtvrtina 11. stol.

Okolnosti založení: v jižní části raně středověkého hradiště; v severní části hradiště odkryt druhý kostel identifikovaný s kostelem sv. Jana Křtitele uváděným pís. prameny – jde o jednodílnou stavbu s kryptou a západním westwerkem s dvojvěžím. Tento druhý kostel je na základě formy hypoteticky spojován s benediktiny a karolinským prostředím a datován formálně a stratigraficky do 11. stol.

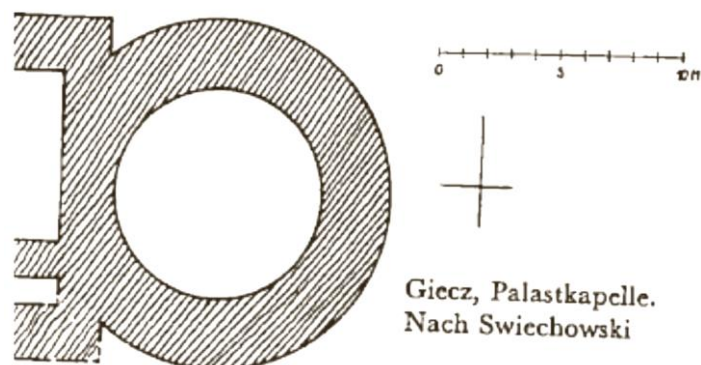
Funkce: palácová kaple

Následný vývoj: stavba nedokončena (hypotéza o opuštění stavby v důsledku vpádu Břetislava 1038).

Výzkumy: 50. a 60. léta B. Kostrzewski; 1992/1994, T. Krysztofiak 1997/2004.

Literatura: Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Prestel, 101. Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 146. *Rodzińska-Chorąży, T. 2016:* Kościół św. Jana Chrzciciela w Gieczu – między przesłaniem a tajemnicą. In: Kara, M. – Krysztofiak, T. – Wyrwa, A. M. /eds./: Gród piastowski w Gieczu: geneza, funkcja, kontekst. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 179–207. *Rodzińska-Chorąży, T. 2018:* The Church of St John the Baptist in Giecz as the Evidence of the Relations of the Piast Court with the Rheinland in the 11th Century. In: Beuckers, K. G. /ed./: Das Sakramentar aus Tyniec: eine Prachthandschrift des 11. Jahrhunderts und die Beziehungen zwischen Köln und Polen in der Zeit Kasimirs des Erneuerers. Wien: Böhlau Verlag, 359–374. *Rodzińska-Chorąży, T. 2018:* Some Remarks on the Design of two Residential Complexes in

Poland from the End of the 10 th Century. St. Augustine, Boethius and the Concept of Palatium. Hortus Artium Medievalium 24, 271–281.

Hedž, „palácová kaple“. Rekonstruovaný půdorys kruhové stavby na základě archeologických zjištění. Podle Z. Swiechowskiego. Převzato z *Oswald – Schaefer – Sennhauser 1966*, 101.

Hedž. Plán hradiště s vyznačenou polohou palatia („paláce“ s rotundou) a kostela sv. Jana Křtitele (na severu). Podle: *Rodzyńska-Chorąży 2016*, 181, Ryc. 2.

105. LEKNO

Patrocinium: Sv. Piotr/ sv. Petr (?)

Biskupství: Hnězdno (?).

Půdorys: kruhový loď s apsidou na východě.

Rozměry: vnitřní průměr 6,8 m; celková délka stavby i s apsidou 12 m.

Materiál: *opus emplectum*.

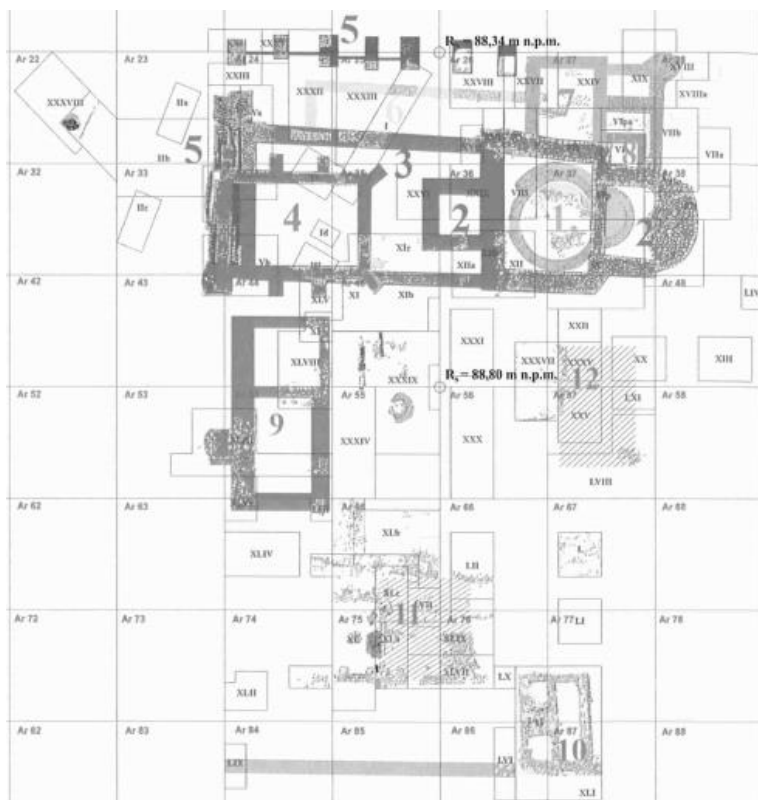
Datování: 1. pol. 11. stol. (radiokarbonové datování malt, stavební typ a technologie).

Okolnosti založení: opevněné centrum hradiště.

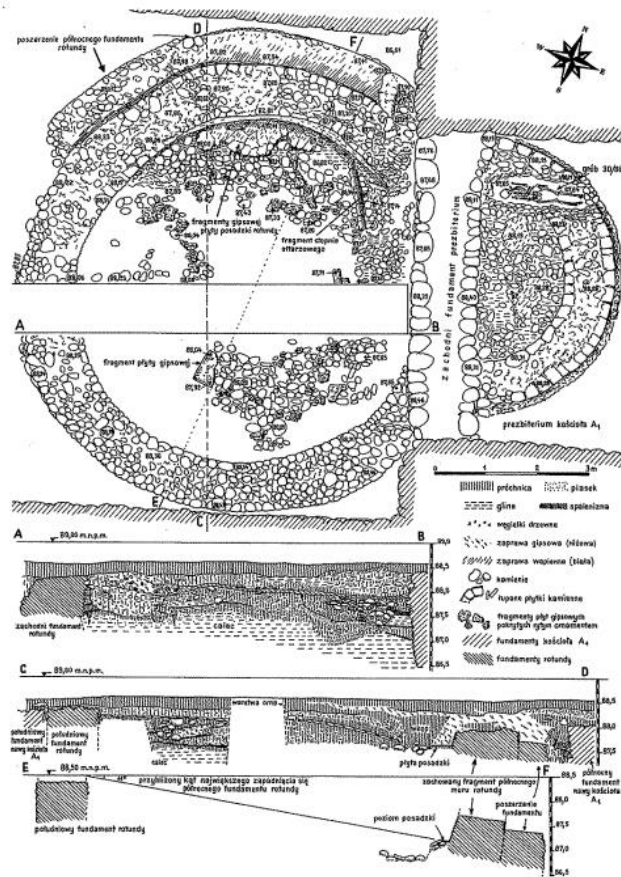
Následný vývoj: ve 12. stol. nahrazena cisterciáckým klášteřem; asi od 16. stol. ruiny klášteřa se staly zdrojem surovin pro výstavbu církevních staveb v Lekně a okolních obcích.

Výzkumy: 1982/2012 A. M. Wyrwa.

Literatura: Wyrwa, A. M. 2013: Rotunda pw. Sv. Piotra w Łeknie na tle architektury wczesnopiastowskiej. *Forum Architecturae Poloniae Medievalis* 3, 341–371. Wyrwa, A. M. 2018: Grodowo-sakralny ośrodek w Łeknie. Podsumowanie badań (1982–2015). *Komunikat. Materiały w kongresu mediewistów polskich, Badania interdyscyplinarne IV*, 163–182.

Lekno, tzv. Sv. Piotr. Plán výzkumu hradiště s relikty zdív rotundy (označena č. 1) a středověkého cisterciáckého klášteřa. Převzato z Wyrwa 2018, 174, Ryc. 5.

Lekno, tzv. Sv. Piotr. Podrobný plan reliktnů odkryté rotundy a řezy lodí, podle J. Orłowski-A.M. Wyrwa. Převzato z *Wyrwa 2013*, 352, il. 11.

106. OSTROV LEDNICKI

Patrocinium: P. Marie.

Biskupství: Hnězdno.

Půdorys: křížový, jehož ramena jsou propojena vnitřním ochozem; východní rameno rozšířeno o polokruhovou apsidu; původní vstup na západě. V interiéru zjištěny dvě jámové prohlubně v severní a jižní části centrály interpretované jako křestní bazény, příp. relikviářové hroby. Jižně od západního ramene pozůstatky točitého schodiště a pozůstatky rovného schodiště vedoucího k sousedící obdélné „palácové“ stavbě. Obdélná stavba vnitřně členěna na čtyři části.

Rozměry: vnitřní délka centrály v ose V-Z 8,2 m a v ose S-J 9,7 m; vnitřní šířka apsidy 2,2 m a hloubka 1,5 m. Zdivo dochováno do výšky max 2,5 m. Obdélná část má vnitřní rozměry 31 x 14 m. Základové zdivo dosahuje mocnosti 1,3 m v případě centrály a 1,1 m u obdélné stavby. Hloubka základů kolísá od 0,4 m v záp. části obdélné části až po 1,5 m v případě apsidy centrály.

Materiál: Smíšený lomový kámen nepravidelně skládaný (*opus incertum*) spojený silnými vrstvami načervenalé malty. Kameny žulové, rulové, pískovcové a marginálně další příměsi; vesměs z lokálních zdrojů ve vzdálenosti do 30 km.

Datování: 2. pol. 10. stol. (na základě historických interpretací).

Okolnosti založení: v areálu hradiště opevněného centra z konce 9./ poč. 10. stol. Centrála s „palácem“ se nachází v jižní části, ca 70 m severně dokumentován druhý kostel – jednoduchý halový s pravoúhlou apsidou datovaný do 3. čtvrtiny 10. a zničen v závěru 11. stol. Podle údajů mladších pís. pramenů z 12. stol. byla palácová kaple založena českou princeznou Doubravkou, manželkou Měška I. (*Chronica principum Poloniae cum eorum gestis*. In: *Scriptores rerum silesiacarum*, ed. G. Stentel, Wrocław 1835, sv. I, s. 51: „beatae virginis ... in castro Ostrow“).

Funkce: knížecí palácová kaple (a baptisterium?).

Předchůdci: pohanské pohřebiště (již v rámci opevněného areálu).

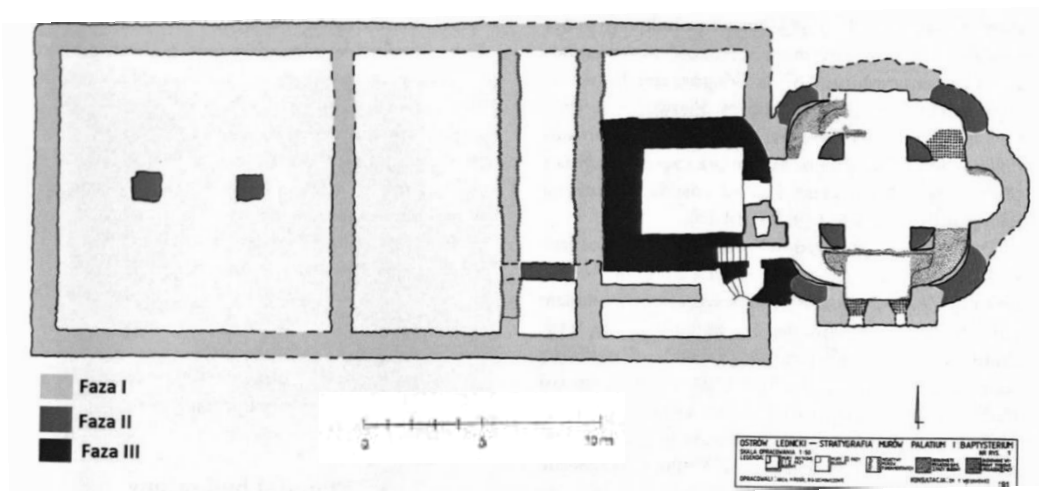
Následný vývoj: přestavba kolem roku 1000 a ve 2. pol. 11. stol.; v románském období na západní straně přibyla stavba s valenou klenbou. V pol. 15. stol. již uváděno jako zřícenina. Zpevnění koruny zdív před II. světovou válkou a v 60. – 80. letech.

Výzkumy: 1845; 1948 W. Kieszkowski; 1955 A. Holas, K. Zurowski. 70. a 80. léta.

Literatura: Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 253. *Rodzińska-Chorąży, T. 2016:* Stan badań nad architekturą Ostrowa Lednickiego (1993-2015). In: Kurnatowska, Z. Wyrwa, A. M. /eds./: Ostrów Lednicki, rezydencjonalno-stołeczny ośrodek pierwszych Piastów. Warszawa: Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, 143–171. *Rodzińska-Chorąży, T. 2018:* Some Remarks on the Design of two Residential Complexes in Poland from the End of the 10th Century. St. Augustine, Boethius and the Concept of Palatium. *Hortus Artium Medieevalium* 24, 271–281.

Ostrów Lednicki. Letecký snímek Ostrova Lednického s patrnými valy a relikty zdiva kaple s palácem (zakryté střechou) a základy druhého kostela (blíže hradbě, v severní části opevněné plochy). Foto: Ł.Cynalewski; převzato z <https://medievalheritage.eu/en/main-page/heritage/poland/ostrow-lednicki-hillfort/> (4. 12. 2019).

Ostrów Lednicki. Relikty odkrytých zdív palácové stavby a kaple rozdělené do tří raně středověkých stavebních fází. Převzato z *Rodzińska-Chorąży 2016*, 145, ryc. VII. 4; upraveno.

KRAKOVSKÁ DIECÉZE

107. KRAKOV P. Marie

Patrocinium: Najświętszej Marii Panny/ Nejsvětější P. Marie; později św. Feliks i Adaukt/ sv. Felix a Auduktus.

Biskupství: Krakov.

Půdorys: tetrakoncha čtyři podkovovité apsidy kolem kruhového centrálního prostoru. Stavba byla zřejmě dvoupodlažní. Na západní straně přístavky – pozůstatky obytné stavby nebo věže (?). Na severní straně mezi apsidami prohloubení podlahy 0,35 x 0,4 m interpretováno jako křtitelnice/křtící piscina, příp. místo oltáře.

Rozměry: průměr centrální části 4,82 m; mocnost zdiva 0,9 m.

Materiál: lomové zdivo z vápenatého pískovce pojené čistě vápennou maltou.

Datování: 2. pol. 10. stol.–1. pol. 11. stol.

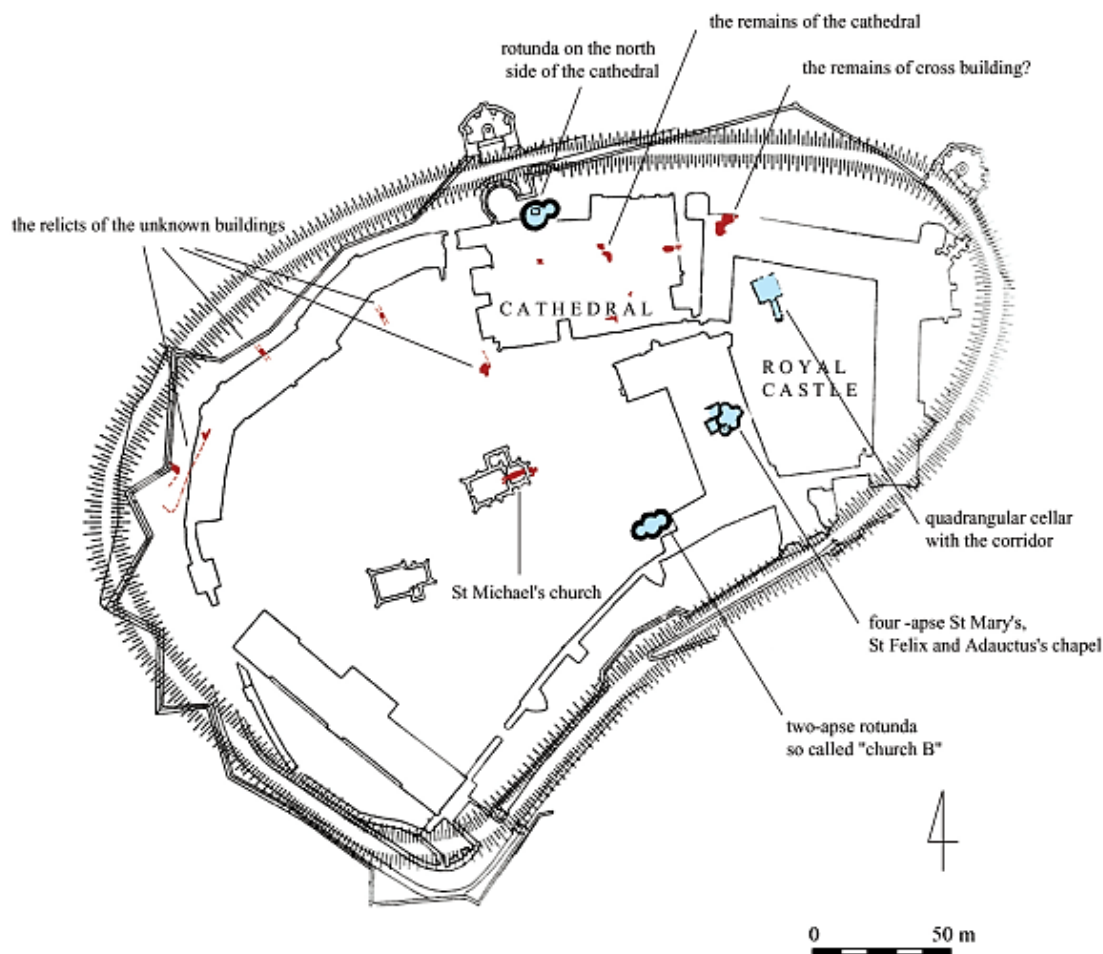
Okolnosti založení: na opevněném hradním vrchu Wawel, v prostoru církevního a světského centra.

Funkce: hradní kaple, relikviářová.

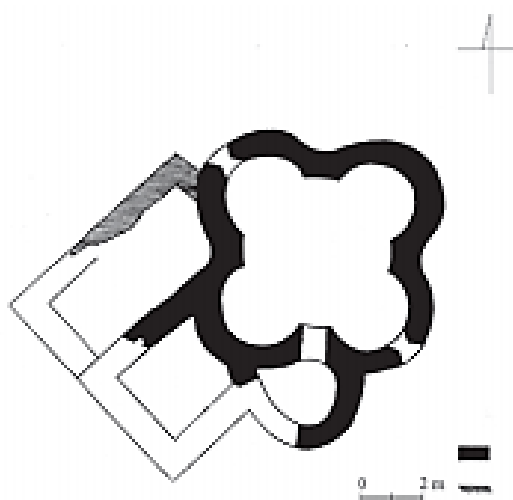
Následný vývoj: 1241 profanace kaple, 14. stol. obnova rituální funkce, 1806 pozůstatky zpusťlé kaple včleněny do nemocnice, 1917 odkrytí a konzervace relikvií.

Výzkumy: 1911 Z. Hendel; 50. a 60. léta A. Žaki; 70. léta J. Niżnik, Stanisław Koziel, Klementyna Żurowska, Stefan Walczeg.

Literatura: *Szysko-Bohusz, A. 1932:* Wawel średniowiczny. Rocznik Krakowski 23, 1746. *Szysko-Bohusz, A. 1946:* Studia nad katedrą wawelską. Práce Komisji Historii Sztuki 8/3, 107-150. *Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966:* Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 164. *Koziel, S.: 1998:* Technologia murów budowli przedromańskich na Wawelu. Acta archaeologica waweliana 2, 55-64. *Koziel, S. 1999:* Badania archeologiczne na Wawelu w latach 1948-1983. Acta archaeologica waweliana 3, 542, esp. 20-21. *Bukowska, A. 2009:* Some Questions Surrounding Monumental Architecture of the Early Medieval Poland Around the Year 1000. In: Söderberg, A. et al. /eds./: Situne Dei 2009 (Utgiven av Sigtuna Museum, 21–33. *Bukowska, A. 2012:* The origins of christianity in Poland. Actual research on Church Archaeology. In: Ristow, S. Heinrich-Tamaska, O. Krohn, N. /eds./: Christianisierung Europas: Entstehung, Entwicklung und Konsolidierung im archäologischen Befund : internationale Tagung im Dezember 2010 in Bergisch-Gladbach = Christianisation of Europe: archaeological evidence for its creation, development and consolidation. Regensburg: Schnell und Steiner, 449–488.

Krakow – Wawel. Topografický plán hradního návrší: barevně jsou vyznačeny pozůstatky staveb z doby kolem roku 1000: modře stavby známého či snadno rekonstruovatelného půdorysu; červeně stavby neznámé podoby. Jednoduchými čarami bez výplně vyznačena současná zástavba. Převzato z *Bukowska 2012*, 362, fig. 10.

Krakow – Wawel, NPMaria. Půdorys stavby: černě vyznačeno dochované zdivo; bez výplně rekonstruovaný průběh zdiva. Podle Z. Pianowského, převzato z *Bukowska 2012*, 463, fig. 11.

108. KRAKOW – tzv. „kostel B“

Patrocinium: neznámé, tzv. „kostel B“.

Biskupství: Krakov.

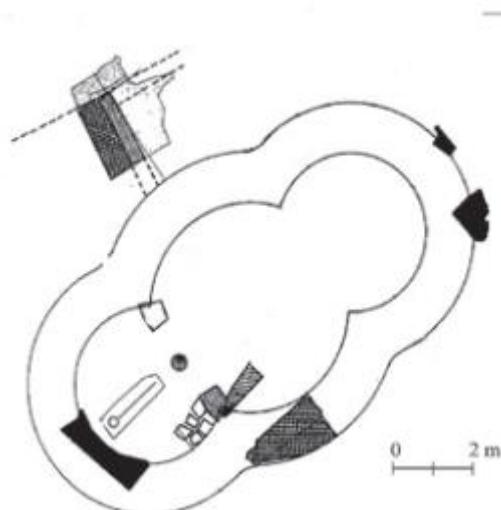
Půdorys: kruhový, dvě apsidy na východě a západě; v západní údajně patrová empora.

Materiál: lité zdivo, *opus emplectum*, z vápenatého pískovce.

Datování: kolem r. 1000.

Výzkumy: 1966 A 1991–1992 S. Kozieł, M. Fraś; 2007.

Literatura: *Kozieł, S. 1998: Technologia murów budowli przedromańskich na Wawelu. Acta archaeologica waweliana 2, 5564. Kozieł, S. 1999: Badania archeologiczne na Wawelu w latach 1948-1983. Acta archaeologica waweliana 3, 5–42.*

Krakow – Wawel, tzv. „kostel B“. Půdorys stavby: černě vyznačeno dochované zdivo; bez výplně rekonstruovaný průběh zdiva. Podle Z. Pianowského, převzato z *Bukowska 2012*, 463, fig. 11. (pro kontext kostela viz. předchozí heslo: Krakow – Wawel – P. Marie).

109. KRAKOW – rotunda odkrytá severně od katedrály, poblíž bastion Vladislava IV.

Patrocinium: neznámé, označováno jako rotunda poblíž bastion Władysława IV./ Vladislava IV., příp. Rotunda severně od katedrály.

Půdorys: kruhový s apsidou na východě; uvnitř lodi zjištěna prohlubeň vykládaná opracovaným vápencem interpretována jako hrob nebo křestní bazén.

Rozměry: průměr 9,3 m; mocnost zdiva lodi 1,1–1,3 m, mocnost zdiva apsidy 0,7 m.

Materiál: nadzemní zdivo lité, *opus emplectum*, z místních vápenců.

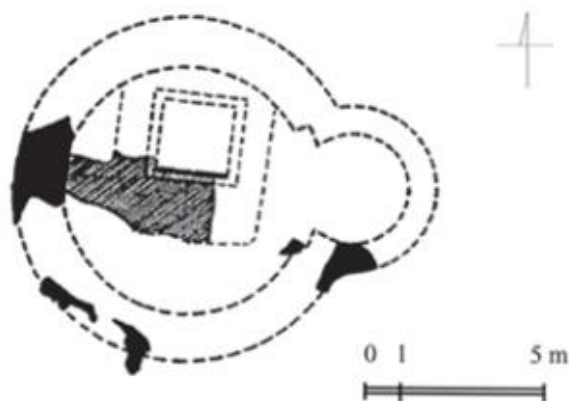
Datování: 1. čtvrtina 11. stol.

Okolnosti založení: v areálu opevněného hradu církevního i světského mocenského centra, v jeho v severovýchodní části, severně od katedrály.

Následný vývoj: ve 12. stol. nahrazena románským halovým kostelem a později gotickou obrannou hradbou.

Výzkumy: 1981–1982 J. Firlet, Z. Pianowski.

Literatura: *Firlet, J. – Pianowski, Z. 1998: Wyniki badań archeologicznych w rejonie katedry i palacu królewskiego na Wawelu (1981-1994). Acta archaeologica waweliana 2, 105–118. Bukowska, A. 2009: Some Questions Surrounding Monumental Architecture of the Early Medieval Poland Around the Year 1000. In: Söderberg, A. et al. /eds./: Situne Dei 2009 (Utgiven av Sigtuna Museum, 21–33. Koziel, S. 1998: Technologia murów budowli przedromańskich na Wawelu. Acta archaeologica waweliana 2, 55–64.*

Krakow – Wawel, rotunda odkryta severně od katedrály, poblíž bastionu Vladislava IV. Půdorys stavby podle Z. Pianowského, převzato z *Bukowska 2012*, 463, fig. 11. (pro kontext kostela viz. předchozí heslo: Krakow – Wawel – P. Marie).

110. PRZEMYŚL

Patrocinium: neznámé.

Půdorys: kruhový, na SV apsida; v interiéru údajně empora, na Z připojena obdélná stavba – „palatium“.

Rozměry: průměr lodě 7,6 m; průměr apsidy 4,5 m; mocnost zdiva 1,5-1,8 m. Rozměry připojené pravoúhlé stavby: 15,2x3; základy hluboké 30 cm; zdivo dochováno max do výšky 1 m nadzemní části.

Materiál: *opus emplectum*, ploché pískovcové kameny v řádcích pojené vápenato-písčitou maltou; podzemní i nadzemní zdivo údajně podobnou technikou; v základech místy i *opus spicatum*.

Datování: 1. pol. 11. stol. (archeologický a historický kontext, analogie).

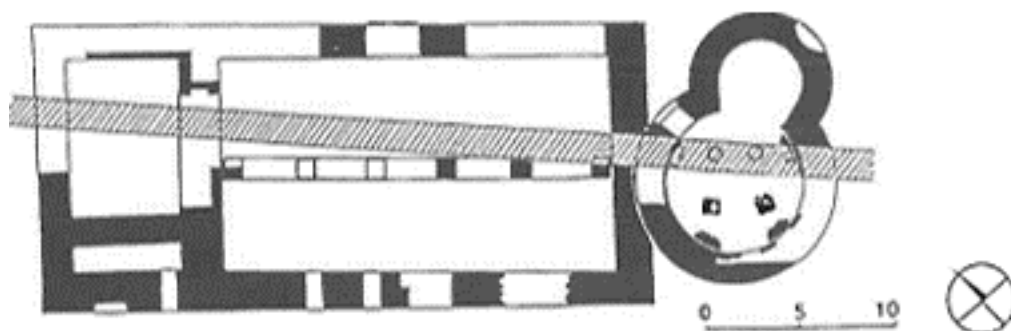
Okolnosti založení: areál opevněného centra.

Funkce: interpretováno jako palácová kaple.

Následný vývoj: rozebráno na stavební kámen pro stavbu gotického hradu ve 14. stol.; nejpozději od 13. stol. (?) v areálu opevněného centra stojí jiný kostel, rovněž centrálního půdorysu.

Výzkumy: 1960–1962 A. Žaki; 1982–1985 M. Proksa, E. Sosnowska; 2000–2005 Z. Pianowski.

Literatura: Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 486. Pianowski, Z. – Proksa, M. 2008: Najstarsze budowle Przemyśla: badania archeologiczno-architektoniczne do roku 2006. Rzeszów: Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Przemyśl, „palatium“. Rekonstruovaný půdorys rotundy a přilehlé obdélné stavby. Převzato z Pianowski – Proksa 2008, 22, rys. 13.

Apendix II. Kopie cášské palácové kaple ze sálského období

KOLÍNSKÁ ARCIDIECÉZE

111. NIMWEGEN

Patrocinium: St. Nikolaus/ sv. Mikuláš.

Arcibiskupství: Kolín n. R.

Půdorys: oktogon osmiboká centrální stavba s šestnáctibokým dvoupatrovým ochozem a malým pravoúhlým přístavkem v západní části. Hlavní oltář se nacházel v oktogonu, pod východním arkádovým obloukem.

Rozměry: viz půdorys.

Materiál: nepravidelné tufové kameny, vápencové armatury na rozích, druhotně použité materiály, mj. římské cihly. Původně omítnuto nebo minimálně přetřeno.

Datování: období vlády Konrada II. (před 1039) nebo Jindřicha III. (30. leta 11. stol).

Okolnosti založení: v severní části falce Valkhof. Falc měla rozlohu 1 ha, nacházela se v hraniční oblasti Franků, Friesů a Sasů. Polohou navazovala na římský kastel z 5 stol. při legionářském táboru Noviomagum Podle údajů písemných pramenů šlo o jednu z nejvýznamějších karolinských falcí po Cáchách a Ingelsheimu, hojně navštěvována císaři. Avšak stavební pozůstatky z karolinsko-ottonského období nejsou zaznamenány, nejstarší až z 11./ 12. stol.

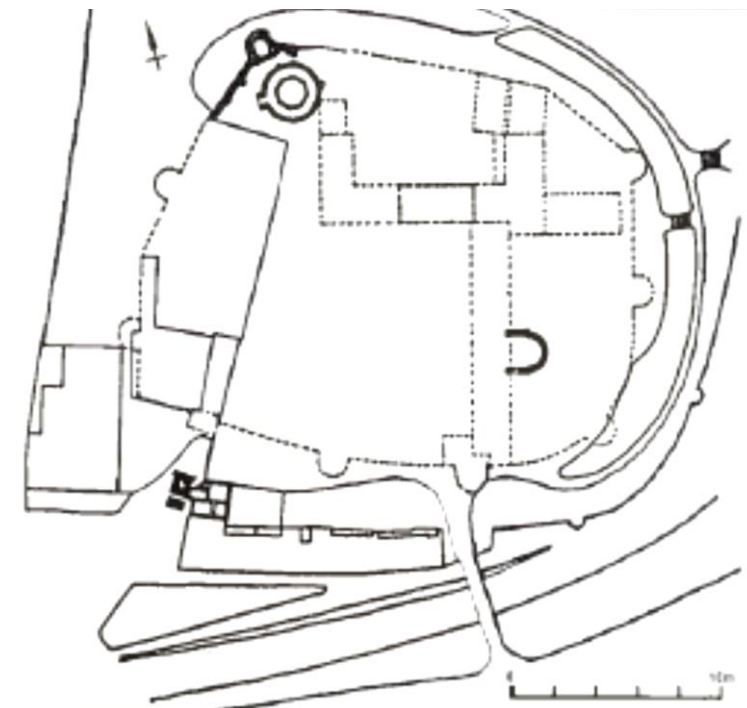
Funkce: falcká kaple.

Předchůdci: římský kastel z 5 stol.

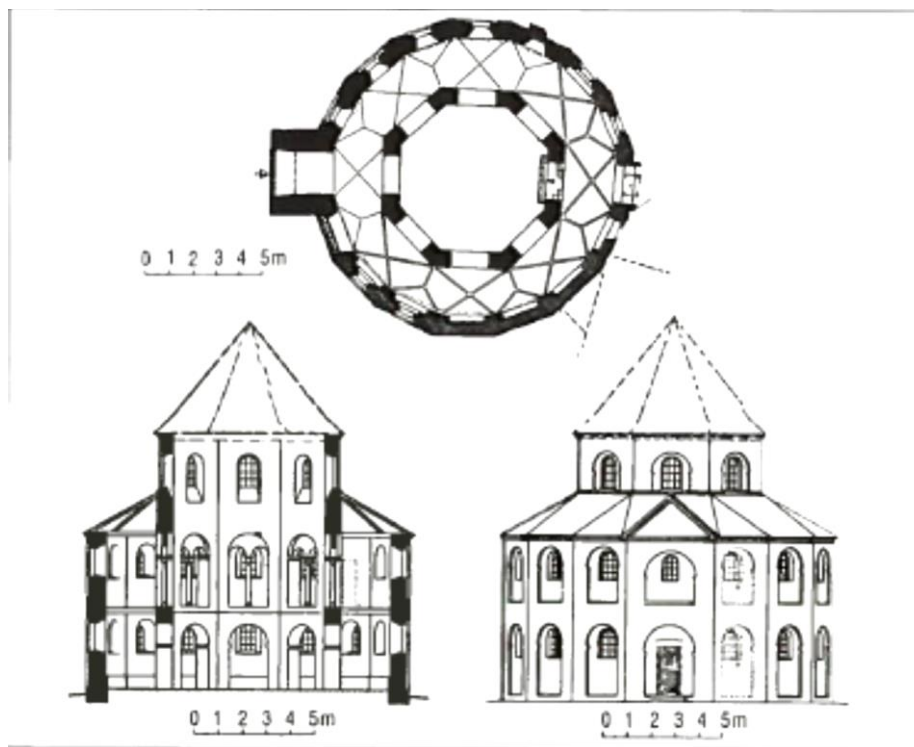
Následný vývoj: kaple byla poničená 1047, poté zřejmě stála jako ruina až do 14. stol. Ve 12. stol. nahrazena kaplí sv. Martina u současně budovaného paláce. Kaple sv. Mikuláše pak částečně obnovena z cihel v pozdním 14. stol. a pak znovu v 16. stol.

Výzkumy: 1895/1898 K. Plath, 1910/1911 J. J. Weve 1957 H. von Agt, 1965 A. Verbeek.

Literatura: *Binding, G. 1996* : Deutsche Königspfalzen: von Karl dem Grossen bis Friedrich II. (765-1240). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 115116, 245–252.

Nimwegen, Valkhof. Plán falce s polohou kaplí: St. Nikolaus v severní části falce a kaplí Sv. Martin ve střední části falce, připojen k budovám paláce. Převzato z *Binding 1996*, 248, fig. 71.

Nimwegen, Valkhof, St. Nikolaus. Rekonstruovaný půdorys, řez a pohled od západu. Převzato z *Binding 1996*, 248, fig. 72.

MOHUČSKÁ ARCIDIECÉZE

112. BAMBERK

Patrocinium: St. Andreas/ sv. Ondřej.

Arcibiskupství: Mohuč. Biskupství: Bamberg.

Půdorys: oktogon patrová osmiboká stavba s patrovým východním závěrem se dvěma oltáři nad sebou. Nejisté vnitřní členění (dochovaly se jen tři segmenty oktogonu na severní straně).

Rozměry: vnitřní průměr 9 m.

Materiál:

Datování: 11. stol. vysvěcení oltáře biskupem Hartwigem (1047–1053), ale je rovněž pravděpodobné, že vznikla již na počátku 11. stol. a že šlo o znovu svěcení.

Okolnosti založení: Bamberk byl biskupským centrem, oktogon se nacházel mezi biskupskou palácovou kaplí sv. Tomáše a dómem.

Funkce: pravděpodobně císařská palácová kaple, kopie cášské palácové kaple.

Literatura: *Streich, G. 1984: Burg und Kirche während des deutschen Mittelalters: Untersuchungen zur Sakraltopographie von Pfalzen, Burgen und Herrensitzen. Sigmaringen: Thorbecke, 192–193.*

113. GOSLAR

Patrocinium: St. Georg/ sv. Jiří.

Arcibiskupství: Mohuč. Biskupství: Hildesheim.

Půdorys: oktogon osmiboká stavba s vnitřní galerií, trojapsidálním východním závěrem a pravoúhlým vstupním prostorem na západě.

Rozměry: viz půdorys.

Datování: 1025.

Okolnosti založení: falc, místo konání císařských synod; 1025 u příležitosti královské objížďky založil Konrád II. (1024–1039) svobodný konvent zasvěcený sv. Jiří a nechal na něm postavit centrální stavbu podle vzoru cášské palácové

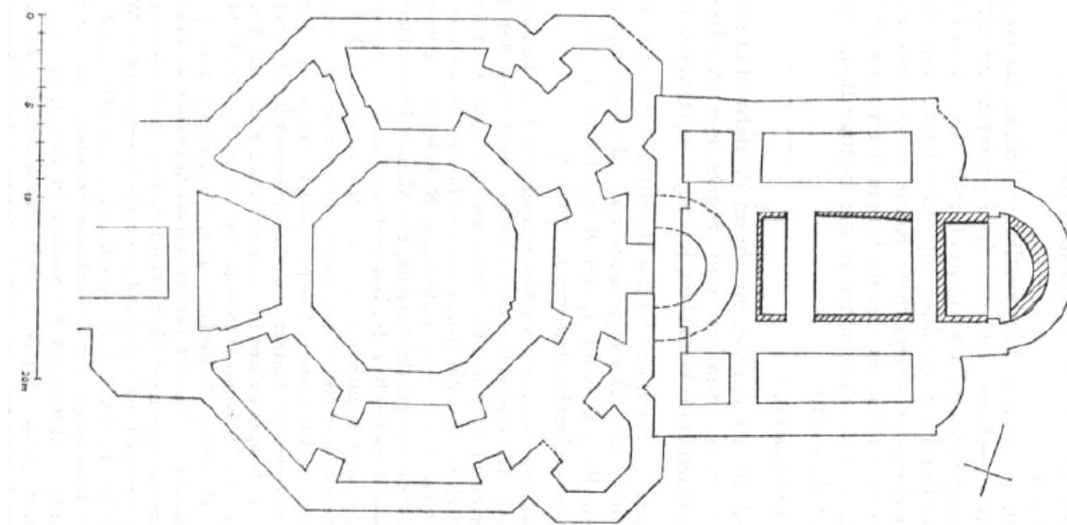
kaple. Jeho nástupce, Jindřich III., stavbu pravděpodobně dokončil a kolem r. 1040 založil konvent zasvěcený sv. Šimonu a Judovi.

Předchůdci: dle autora výzkumů na poč. 10. stol. halový obdélný kostel s apsidou, který byl vystavěn z odlišného materiálu a odlišnou technikou – mělo jít o nejstarší hradní kapli.

Následný vývoj: mezi 1065–1073 rozšíření presbytáře; 1108 převzetí konventu konventem v Hildesheimu; 1120–1128 výstavba křížového vchodu a v této době převzetí augustiniány. Za probošta Gerherda I (1128–1150) novostavba kostela; 1145 požár kostela a konventu. V pozdním středověku vícekrát poškozen; 1527 kostel zcela odstraněn.

Výzkumy: 1875–1885 odhalení základů; 1963/1964 G. Boschers.

Literatura: Oswald, F. – Schaefer, L. – Sennhauser H. R. /eds./ 1966: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. München: Presel, 408/409. Untermann, M. 1989: Form, Funktion, Verbreitung. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 133–134.

Goslar, St. Georg. Rekonstruovaný půdorys oktogonu s vyznačením mladších přístaveb presbytáře. Podle G. Borscherse; převzato z Oswald – Scheafer – Sennhauser 1966, 408.

114. OTTMARSHEIM

Patrocinium: Saint-Pierre-et-Saint-Paul/ sv. Petr a Pavel.

Arcibiskupství: Mohuč. Biskupství: Strasburg?

Půdorys: oktagon, dvoupatrový s ochozy, na V pravoúhlý presbytář, na Z pravoúhlé průčelí osmiboká dvoupatrová stavba zaklenutá kopulí. Empory ve vrchním patře s reprezentativními otvory dělenými vždy dvěma sloupy

Rozměry: průměr oktagonu 10,9 m.

Datování: 1049 vysvěcena papežem Leem IX, ale možná postaven už ve 30. letech 11. stol.

Okolnosti založení: 1045 založen benediktinský ženský klášter Habsburgem Rudolfem z Altenburgu, bratrem štrasburského biskupa Wernhera. Brzy předán ženskému šlechtickému klášteru.

Funkce: klášterní kostel.

Následný vývoj: gotické přístavby: na SV kaple a na JV sakristie. 1272 a 1445/1446 vypálen. Zchudlý klášter se pokusil pozvednout Ludvík XIV. Trval do revoluce.

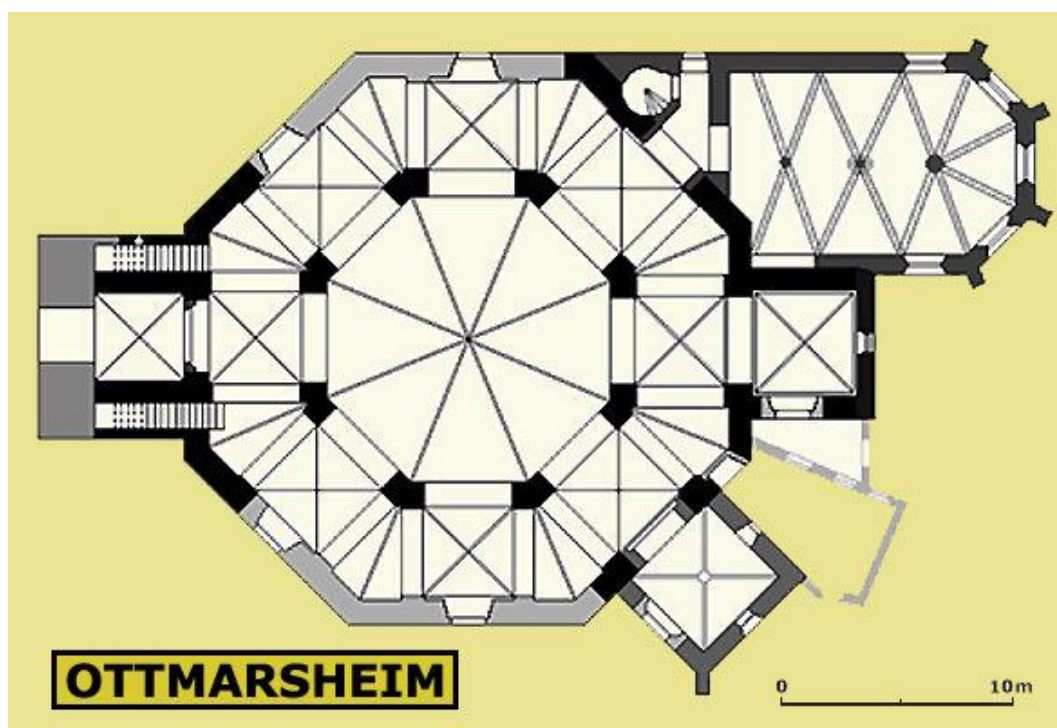
Literatura: *Hotz, W. 1965: Handbuch der Kunstdenkmäler im Elsass und in Lothringen, München: Deutscher Kunstverlag, 165–167, fig. 191. Heitz, C. 1980: L' Architecture religieuse carolingienne. Les formes et leurs fonctions. In: Cahiers de civilisation médiévale, 11e année (n°44), Octobre-décembre 1968. Université de Poitiers, 80. Untermann, M. 1989: Form, Funktion, Verbreitung. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft 134-136.*

<https://vialucispress.wordpress.com/2013/11/22/the-rotunda-of-ottmarsheim-dennis-aubrey/>

(navštíveno 26. 1. 2020)

Ottmarsheim, Saint-Pierre-et-Saint-Paul. Současná podoba kostela. Převzato z <https://vialucispress.wordpress.com/2013/11/22/the-rotunda-of-ottmarsheim-dennis-aubrey/>.

Ottmarsheim, Saint-Pierre-et-Saint-Paul. Současný půdorys kostela, šedou škálou odlišena dochovaná zdiva z různých stavebních fází, převzato z <https://vialucispress.wordpress.com/2013/11/22/the-rotunda-of-ottmarsheim-dennis-aubrey/>.

UTRECHTSKÁ DIECÉZE

115. GRONINGEN

Patrocinium: St. Walburg/ sv. Valpurga.

Biskupství: Utrecht.

Půdorys: dekagon desetiboká centrála ochozem, vstup a presbytář ve formě pravouhlých přístavků.

Rozměry: viz půdorys.

Datování: polovina 11. stol. (stavba připisována biskupu Bernoldovi z Utrechtu /1026-1054/).

Okolnosti založení: Groningem bylo významným tržním místem. Kaple sv. Valpurgy byla postavena zřejmě v sousedství biskupského dvora (pis. prameny poprvé doložený až k r. 1325) Bernoldem z Utrechtu, energickým zástupcem říšské církve).

Funkce: pravděpodobně biskupská palácová kaple.

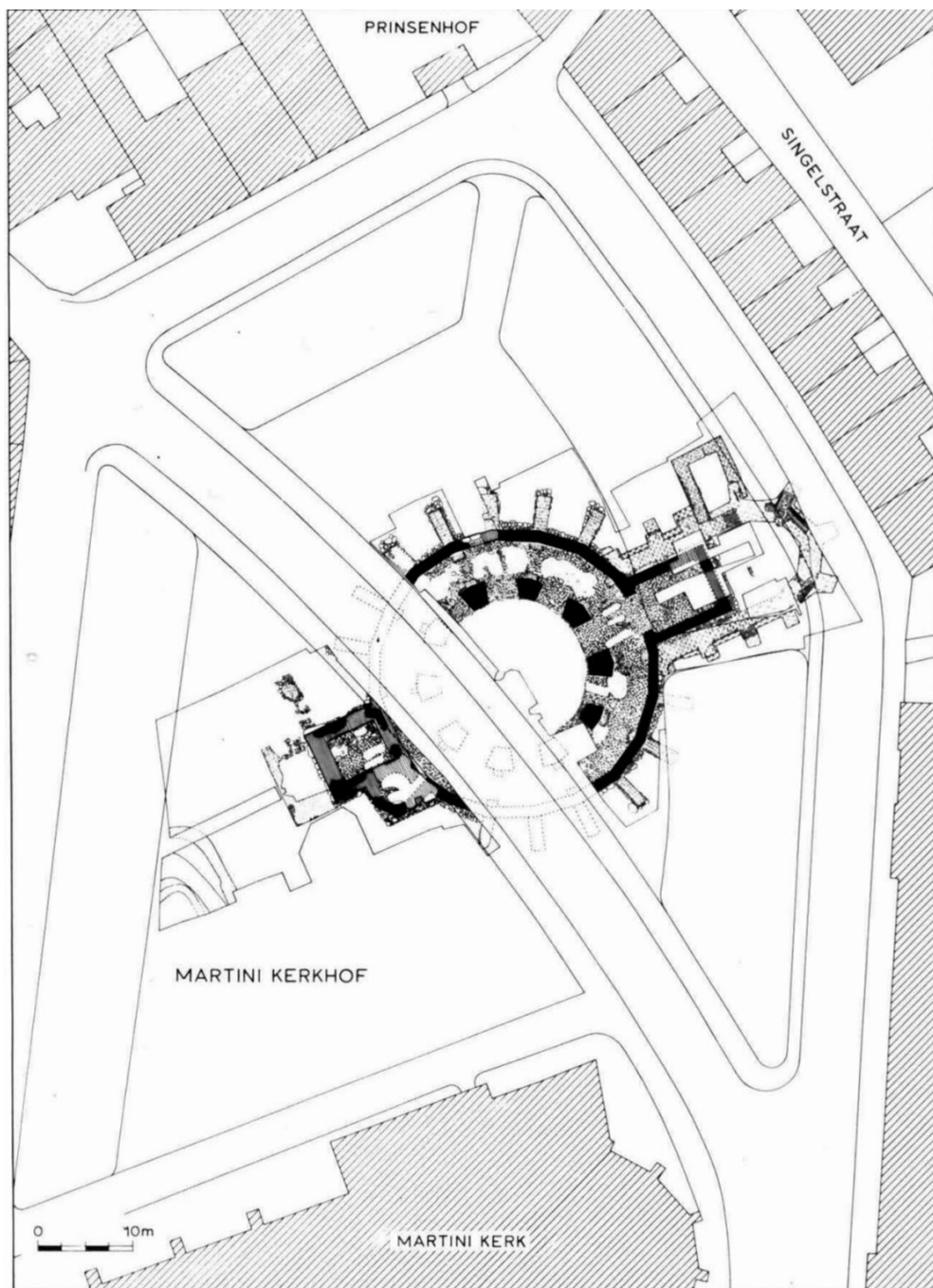
Předchůdci: stojí na okraji pohřebiště ze 7.–8. století, S-V od osy dekadonu odkryty pozůstatky shodně orientovaného dřevěného kostela o rozměrech 10,6 x 11,7 m datovaného pomocí C14 (dřevo z kůlových jam) a podle zlomků Pingsdorfské keramiky do období cca 950–1050.

Následný vývoj: ve 12. stol. sloužil chrám jako pevnost. Dle zápisu v kronice ze 13. stol. jej biskup uchovat sakrální funkci, zatímco laici fortifikační (*Quedam narracio de Groninghe, de Thrente, de Covordia et de diversis aliis sub divesisi episcopis Trajectensibus*, ed. C. Pijnacker Hordijk, Utrecht 1888, s. 3, 6; *Gesta ep. Traiect. SS 23*, s. 402f. *Meconis Chronicon SS 23*, s. 536). Farní práva zůstala zachována staršímu sousednímu kostelu sv. Martina. Po poškození válkou 1594 částečná demolice, v letech 1611 a 1627 zcela zničen.

Výzkumy: 1950/1951, 1957, 1968 – Albert Egges van Giffen.

Literatura: *Van Giffen, A. E. – Praamstra, H. 1973: De Groninger St. Walburg en haar ondergrond. Amsterdam: Noord-Hollandsche U. M. Stoepker, H. 1990: Church archaeology in the Netherlands. Problems, prospects, proposals. In: Besteman, J. C. – Bos, J. M. – Heidinga, H. A. /eds./: Medieval Archaeology in the Netherlands. Studies presented to H. H. van Regteren Altena. Assen en Maastricht 199–218. Streich, G. 1984: Burg und Kirche während des deutschen Mittelalters: Untersuchungen zur Sakraltopographie von Pfalzen, Burgen und Herrensitzen.*

Sigmaringen: Thorbecke, 294–295. *Jacobsen, W. – Schaefer, L. – Sennhauser, H. R. 1991: Vorromanische Kirchenbauten. Katalog der Denkmäler bis zum Ausgang der Ottonen. Nachtragsband. München: Prestel, 156–157.*

Groningen, St-Walburg. Odkryté půdorysy čtyř stavebních fází kostela. Nejstarší fáze z pol. 11. stol. je vyznačena černě. Jihozápadně od plochy výzkumu poloha hřbitova u kostela sv. Martina. Převzato z *van Giffen – Praamstra 1973, fig. 3.*

pořadí	lokalita	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k	
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce		rozměru
1	Aquilea	Hilarius	Aquilea	vně pravouhlý, uvnitř oktogon	13-14m*	4.-5. stol.	církevní metropole	koncentrace	1	samostatná memorie v intravilánu	*světlý průměr oktogonu
2	Nuxis	Eliáš	Carales	křížový	-	7.-9. stol. (?)	vesnické osídlení na o. Sardínie, na o. benediktýnští mniši		1	vesnický kostel	
3	Padova	Prosdocimus	Grado (?)/ Padova	křížový s narthexem a apsidou	7m x 10m*	6. stol. (?)	centrum biskupství	koncentrace		memoriální kaple u klášterní baziliky S. Giustina	*vnitřní délka S-J osy x Z-V osy vč. apsidy.
4	Verona	neznámé, od 12. stol. Toska e Teuterie	Grado (?)/ Verona	křížový	cca 8m; 9m*	5. stol.	centrum biskupství	koncentrace		pohřební kaple u chrámu S. Apostoli	*rekonstruovaná délka vnitřní S-J osy a V-Z osy
5	Vicenza	P. Marie, Matky Boží	Grado (?)/ Vicenza	křížový s narthexem a apsidou	cca 7m, 9,5m*	1. pol. 6. stol.	centrum biskupství	koncentrace		kaple u baziliky sv. Felixe a Fortunata	přibližná délka vnitřní S-J osy; přibližná délka vnitřní Z-V osy včetně apsidy
6	Castelseprio	Pavel	Milán	hexagon s apsidou	cca 10m*	9. stol.	areál římského tábora, poblíž klášter	2 (bazilika) + 1 vně kastelu + klášter		vedlejší kaple	*velmi přibližný vnitřní průměr lodi
7	Milán	Řehoř	Milán	oktogon, patrový	10m*	5. stol.	církevní metropole	koncentrace		pův. mausoleum, přestavěno na kapli u chrámu San Vittore	*rekonstruovaný vnitřní průměr
8	Milán	Vavřinec Větší	Milán	čtvercová základna s apsidami na všech stranách, vnitřní ochoz, připojené stavby	cca 25m*	4.-5. stol.	církevní metropole	koncentrace		hlavní chrám, císařské mauzoleum	*přibližná délka hrany vnitřní čtvercové základny bez ochozu; délka hrany čtvercové základny s ochozem cca 39m

TABULKA LOKALIT V KATALOGU

pořadí	lokality	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
9	Milán	Satyrus	Milán	quincunx s apsidami po stranách a nikami kolem rohů	cca 6,5m*	9. stol.	církevní metropole	koncentrace	privátní kostel, kult relikvií (?)	*přibližná délka strany quincunxu
10	Pavia	Santa Maria Alle Pertiche	Milán/ Pavia	kruhový s nikami	cca 14m*	7. stol.	vně hradeb Pavie, centra biskupství a Lombardie; kolem kostela hřbitov langobardských elit.	koncentrace	pohřební - hrob královny Rodelindy a v okolí hroby langobardských elit	*celkový průměr stavby (dle rekonstrukcí)
11	Bologna	Božího hrobu	Ravenna/Bologna	nepravidelný oktogon, téměř uprostřed hrob, kolem dvanáct sloupů	ca 10m*	5. stol.	předměstí biskupského centra, tradice kult. místa	koncentrace	obraz Anastasis, součást hlavního chrámového komplexu Sette Chiese,	*vnitřní průměr dvanáctibokého jádra (mezi sloupy)
12	Palazzo Pignano	?	Ravenna (?), diecéze Piacenza	kruhový s apsidou	ca 17,2m*	5. stol.	římská villa, od 6. stol. langobardské centrum	1	privátní kostel, kult relikvií	*vnitřní průměr lodi
13	Ravenna	mausoleum Gally Placidie	Ravenna	křížový	10m; 12m*	1. pol. 5. stol.	církevní metropole	koncentrace	mauzoleum při chrámu S. Croce	*přibližná délka vnitřní V-Z osy; přibližná délka vnitřní S-J osy
14	Ravenna	P. Marie	Ravenna	kruhová loď, vně polygonální	ca 10m*	5. - 6. stol.	církevní metropole	koncentrace	pohřební kaple při bazilice Santa Maria Maggiore	*přibližný světlý průměr lodi
15	Ravenna	Vitalis	Ravenna	oktogon s ochozem a polygonálním závěrem	cca 15,5m*	6. stol.	církevní metropole	koncentrace	hlavní chrám, pohřby ravennských světců	*přibližný vnitřní průměr
16	Ravenna	Ondřej Arcibiskup	Ravenna	křížový s narthexem a apsidou	cca 6m*	5.-6. stol. (?)	církevní metropole	koncentrace	palácová kaple biskupů	*vzdálenost ovnitřních os S-J, Z-V

TABULKA LOKALIT V KATALOGU

pořadí	lokality	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
17	Rimini	Ondřej	Ravena/ Rimini	křížový s narthexem	6,15m*	5.-6. stol.	centrum biskupství	koncentrace	vedlejší kaple u baziliky	*světlý průměr kruhu vyneseného v centrální části mezi rameny kříže
18	Alife	P. Marie, Matky Milostrdenství	Řím/ Alife	válcový s apsidami	6,25m*	od 1. stol. mausoleum	centrum biskupství; tranf. antická stavba	koncentrace	pův. antické mausoleum transformováno na kostel	*průměr válcové lodi
19	Alife	Jan	Řím/ Alife	válcový, v interiéru pravouhlé výklenky	9m*	1. stol. mausoleum, v 8. stol. transformováno na kostel	centrum biskupství; tranf. antická stavba	koncentrace	pův. antické mausoleum transformováno na kostel	*průměr válcové lodi
20	Benevento	Sofie	Řím/ Benevento	kruhový s cípovitými nikami, troapsidový závěr, soustředné ochozy	6,05m; 23,8m*	2. pol. 8. stol.	centrum biskupství	koncentrace	hlavní langobardský chrám, uchování relikvií, připojen klášter	*světlý průměr centrální oktagonální lodě; celkový-vnější průměr stavby
21	Canosa di Puglia	Kosma a Damián, od 9. stol. Leucius	Řím/ Canosa	pův. dva soustředné čtverce s apsidami z každé strany. V 8.-9. stol. přestavěno na quincunx	47m; 28m*	6. stol., přestavba v 8.-9. stol.	centrum biskupství a Kalábie	koncentrace	hlavní chrám	*délka strany vnějšího čtverce; délka strany vnitřního čtverce
22	Cassino	P. Marie z pěti věží	Řím/ Montecassino	dva soustředné čtverce, patrový, trojapsidální V závěr	19m*	8. stol. (?)	antické sídlení tradice (využití antické kolonády), nad pramenem, při klášteře, založení z Montecassina		vedlejší kostel při 2 klášterní bazilice (?)	*vnější rozměr strany čtverce

pořadí	lokalita	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
23	Perugia	Michael Archanděl	Řím/ Perugia	kruhový s ochozem	14m; 26,2m*	6.-7. stol.	vně hradeb biskupského centra, tradice kult. místa	koncentrace	významný chrám	*průměr centrální lodi; průměr stavby s ochozem
24	Raviscanina	Štěpán	Řím	kruhový	6,7m*	pís. prameny již v pol. 8. stol.	hypoteticky existence kláštera nebo villy rustiky; na dálkové cestě	1 -		*vnitřní průměr
25	Řím	Štěpán	Řím	kruhová loď se dvěma kruhovými ochozy, do vnějšího vsazena ramena kříže	22,1m; 42,26m; 64,46m*	od 5. stol.	církevní metropole; na římském pahorku Caelius, u významné komunikace spojující Laterán a Palatin	koncentrace	jeden z hlavních chrámů; shromáždovací, reprezentativní, memoriální stavba	světlé průměry centrální lodě; vnitřního ochozu; vnějšího ochozu*
26	Řím	P. Marie a mučedníků (Pantheon)	Řím	kruhový	43m*	1. pol. 1. stol. př. Kr., na kostel přestavěn na poč. 7. stol.	centrum církevní metropole	koncentrace	jeden z hlavních chrámů; reprezentativní stavba	světlý průměr lodi*
27	Zadar	Trojice/ Donát	Zadar	oktogon s ochozem, na V tři apsidy; brzy zvýšen na dvoupatrovou stavbu a na Z přistavěn narthex	21m*	2. pol. 8. stol.	centrum biskupství	koncentrace	vedlejší kostel při katedrále	*vnější průměr kruhové základny
28	Zadar	P. Marie	Zadar	pentakoncha	ca 6m*	9.-11. stol.	vně hradeb biskupského centra	koncentrace	samostatná kaple vně hradeb	*světlý průměr kruhové lodi; vnější průměr 9,3m
29	Zadar	Chrysochon	Zadar	pentakoncha	cca 10m*	9.-11. stol.	vně hradeb biskupského centra	koncentrace	samostatná kaple vně hradeb	* vnější průměr odvozený z modelu města z 16. stol.

TABULKA LOKALIT V KATALOGU

pořadí	lokality	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
30	Zadar	Vít	Zadar	křížový s trojapsidovým závěrem	cca 9m*	9. stol. (podle analogie - kostela sv. Kříže v Ninu)	na jedné z hlavních ulic biskupského centra	koncentrace	samostatná kaple	*odhadovaná délka a šířka stavba, dochováno jen na kresbě
31	Pridraga u Novigradu, <i>Mijovilovac</i>	Michael	Zadar (?)	hexakoncha	10m*	9. stol.	klášter (?)		oratorium kláštera (?)	*vnější průměr kruhu, do něhož je vložena hexakoncha
32	Kašić u Novigradu, <i>Mastirine</i>	-	Zadar (?)	hexakoncha	11m*	9. stol.	dvorec, ve vrcholném středověku klášter	1	soukromá kaple, od 14./15. stol. oratorium kláštera	*vnější průměr kruhu, do něhož je vložena hexakoncha
33	Škabrnja	Jiří	Zadar (?)	polykoncha	6,8m*	9.-11. stol.	-	1	-	*vnější průměr odkryté části polykonchy
34	Salona-Gradina	P. Marie (?)	Salona , od 7. stol. Split	pravouhý s apsidou, kopule na osmi sloupech	ca 13x13m*	6.-7. stol.	vně hradeb (zaniklého) biskupského centra	1	kontinuita z pozdní antiky, hlavní chrám nového osídlení	*přibližné maximální rozměry lodi
35	Biskupija	Trojice (?)	Split	oktagon (dle pís. pramenů)	-	9. stol. (dle fragmentů kámenných prvků výzdoby)			samostatná kaple (?)	
36	Bribir	P. Marie (?)	Split	oktokoncha	ca 7,2m*	6. stol.	původně pozdně antická křesťanská stavba na místě předkřesťanského chrámu; užívána dále v raném středověku	1	v raném středověku samostatná kaple na hradišti	*rekonstruovaný vnitřní průměr kruhové lodi; vnější průměr 10,5m

TABULKA LOKALIT V KATALOGU

pořadí	lokalita	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
37	Brnaze	Michael	Split	haxakoncha	ca 5m*	8.-10. stol.	hydronym sv. Michaela		1 samostatná kaple, nahradila starší memorii	*přibližný světlý průměr lodi
38	Citorij	Viktor	Split (?)	čtvercový, na V. apsida	3,35x3,35 m*	závěr 9.-10. stol.	na ostrově Dugi Otok, zřejmě dal název zálivu sv. Viktora		1 samostatná kaple	*vnitřní rozměry čtvercové lodi
39	Kotor	Trifon	Split/ Kotor	quincunx, na V trojapsidový závěr	10,5x8,41 m*	poč. 9. stol.	centrum biskupství (od 10. stol.)	koncentrace	memorie, později katedrála	*pravoúhlý hlavní prostor
40	Mali Iž	P. Marie	Split	kruhový, na V apsida	4,7m*	9.-10. stol. (bez pevných opor)	ostrov Otok Iž		1 samostatná kaple	*rekonstruovaný světlý průměr lodi
41	Nin	sv. Kříž	Split/ Nin	křížový s trojapsidálním závěrem	ca 8 x 8m*	9. stol.	centrum biskupství	koncentrace	kaple v městském prostředí	*délky os - od konce jednoho ramene ke konci protilehlého ramene
42	Ošlje u Stonu	neznámé	Split/ Dubrovnik	oktokoncha	6,7m*	8.-11. stol.	postaven na skalním útesu, v zemědělsky nepříhodné krajině, na spojnici Splitu a Dubrovniku		1 samostatná kaple	*průměr centrální lodi bez konch
43	Prčanj	Tomáš	Split	quincunx s apsidami na S, J a V straně					1 samostatná kaple	
44	Rovanjska	sv. Juraj	Split/ Rab (?)	obdélná loď, zaklenuta kopulí na oválné základně, na V apsida	6,1m*	9.-11. stol.			1 samostatná kaple	*podélná osa
45	Seget Gornji	Daniel	Split	severní část polokruhová, jižní plochá, orientace S-J dle pův. antické exedry	6m*	9.-11. stol.	transformace antické exedry		1 memoriální kaple	*délka osy S-J

TABULKA LOKALIT V KATALOGU

pořadí	lokalita	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
46	Stobreč	P. Marie Karmelské	Split	apsida starokřesťanské baziliky			transformace apsidy starokřesťanské baziliky		kaple v městském prostředí	
47	Split	Trojice	Split	hexakoncha	7,4m*	8.-9. stol. (na zákl. analogií)	centrum arcibiskupství, antequem uvedeno v seznamu majetků ženských benediktýnských klášterů (1060-1080)	koncentrace	kaple v městském prostředí	*průměr kruhové základny
48	Split	Mikuláš	Split	vně čtvercový, uvnitř křížový	< 9x9m*	antické kořeny, v raném středověku (9.-11.stol.) kostel	součást arcibiskupského paláce	koncentrace	kaple v městském prostředí	*rozměry náměstí, na kterém kostel stál
49	Split	Matěj	Split	oktogon s nikami v síle zdiva	11m*	7.-11. stol.	centrum arcibiskupství	koncentrace	mauzoleum biskupů	*rekonstruovaný průměr stavby
50	Split	P. Marie	Split	oktogon s nikami v síle zdiva	13,35m*	antická stavba z poč. 4. stol., transformace na církevní stavbu asi v 7. stol.	centrum arcibiskupství	koncentrace	katedrála	*světlý průměr lodi
51	Trogir	P. Marie	Split	hexakoncha	6m*	8.-9. stol. (?)	antické sídelní tradice, v 11. stol. sídlo biskupství		kaple v městském prostředí	*světlý průměr lodi

pořadí	lokalita	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
52	Savar	Pelegrin	Split (?)	čtvercový, na V apsida	3,35 x 3,35m*	9. stol.	přístav na poloostrově Pelegrino, na ostrově Dugi Otok	1	samostatná kaple	*rozměry čtvercové lodi
53	Cáchy	P. Marie	Kolín n. R./ Lutych	oktagon třípatrový s ochozy, presbytář západní vstupní prostor	14,4m*	závěr 8. stol.	císařská falc	1	palácová kaple, přechovávání relikvií, hlavní chrám	* světlý průměr oktogonu
54	Deutz	St. Heribert	Kolín n. R.	oválný s interiérovými nikami, na V chor, na Z třívěžové průčelí	ca 19m*	poč. 11. stol	dvůr, opatství, antická tradice		hlavní opatský chrám, místo pohřbu zakladatele	*přibližný vnitřní průměr oválné lodi
55	Elten	"kostel II"	Kolín n. R.	kruhový přistavěný u obdélného kostela	3,72m*	ante quem 962	významná otonská falc, v 60. letech 10. stol. konvent	1	relikviářová či pohřební kaple u kostela; v okolí pohřby hraběcí rodiny později kanovnické	*světlý průměr
56	Kolín n. R.	Gereon	Kolín n. R.	oválný s vnitřními nikami, na východě presbytář, na západě narthex	23,53m; 18,62m*	2. pol. 4. stol.	poblíž sídlo kapituly; církevní centrum - arcibiskupství	koncentrace	pův. memorie, jeden z nejvýznamnějších chrámů	* osy oválné lodi
57	Kolín n. R.	oktagon u chrámu sv. Pantaleolna	Kolín n. R.	oktagon spojený atriem s klášterním kostelem	7x7,4m*	9. stol.	centrum arcibiskupství; benediktinský klášter	koncentrace	memoriální kaple u klášterního chrámu	* vnitřní osy oktogonu
58	Lutych	Jan Evangelista	Kolín n. R./ Lutych	oktagon s ochozem, na V presbytář, na Z westwerk	ca 16m*	závěr 10. stol. (podle pís. pramenů)	centrum biskupství	koncentrace	mausoleum zakladatele, bisk. Notgera, při konventu, odkaz na Cáchy	*přibližný světlý průměr oktogonu
59	Muizen	Lambert	Kolín n. R./ Lutych	oktagon s ochozem, na V apsida, na Z průčelí s věž	7,3m*	přelom 10./ 11. stol.	biskupské letní sídlo, konvent		biskupská palácová kaple	*vnitřní průměr oktogonu

TABULKA LOKALIT V KATALOGU

pořadí	lokalita	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
60	Magdeburg	P. Marie	Magdeburg	<i>ecclesia rotunda</i>		ante quem poč. 11. stol.	centrum arcibiskupství	koncentrace	kaple v městském prostředí, předchůdce baziliky	známo pouze z pís. pramenů - Dětmar z Merseburku, Chronicon VI, 77, SSrG n. s. 9, s. 366.
61	Avolsheim	Ulrych	Mohuč/ Strasburg	tetrakoncha - křížový, ramena tvořena apsidami	ca 9m*	kolem r. 1000		min 2 (St. Ulrich, St. Peter)	relikviářová kaple při chrámu sv. Petra	*rekonstruovaná délka od konce jednoho ramene k druhému
62	Curych	Jakub	Mohuč/ Kostnice	kruhová stavba	ca 7,6m*	2. pol. 9. - 10. stol.	součást kláštera pro dceru Ludvíka Němce	min 2 (Fraumünster, kaple na Lindenhofu)	kaple při Fraumünsteru	*rekonstruovaný světlý půdorys vnitřního prostoru na základě základového zdiva
63	Curych - Lindenhof	neznámé	Mohuč/ Kostnice	křížový s apsidou	8m*	2. pol. 10. stol. - 1. pol. 11. stol	falc	min 2 (Fraumünster, kaple na Lindenhofu)	falcá kaple	*rekonstruovaná celková délka hlavní osy
64	Hersfeld	neznámé	Mohuč	vně čtverec/uvnitř kruh	4,75m*	8.-9. stol.	benediktýnské opatství	min 2 (opatský - Šimon a Juda, farní neznámého zasvěcení)	kaple přistavěná k opatskému chrámu	*světlý průměr
65	Hildesheim	P. Marie	Mohuč/ Hildesheim	kruhový	3,7m*	815 ? (nelze potvrdit)	centrum biskupství	min 3 (mariánský dóm, klerikální sv. Cecílie, benediktýnský sv. Michaela)	kaple připojená východně od presbytáře dómu	*rekonstruovaný světlý průměr

TABULKA LOKALIT V KATALOGU

pořadí	lokalita	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
66	Höfe u Dreihausen	neznámé	Mohuč	kruhový, na SV apsida	6m*	8.-9. stol.	dvorec	1	samostatná (privátní?) kaple	*světlý průměr lodi
67	Kostnice	Mauricius	Mohuč/ Kostnice	kruhový, na V apsida	10,8m*	po 950/955 (pís. prameny - Martyrologium Hermanni)	biskupství	koncentrace	kaple při katedrále, obraz Anastasis	*světly průměr
68	Kreuzberg	sv. Kříž	Mohuč	křížový	7,3m*	1. pol. 9. stol.	nedaleko Hersfeldu	1	hrobová či relikviářová kaple (?) při vesnickém osídlení	*rozměr od jednoho konce apsidy k druhému
69	Reichenau- Mittelzell	neznámé	Mohuč/ Kostnice	kruhový, připojený východně od presbytáře baziliky	ca 8m*	1. pol. 9. stol	benediktinský klášter	1 - součást komplexu opatské basiliky	kaple v prodloužení chóru opatské basiliky	*světly průměr
70	San Vittore	Lucius	Mohuč/ Chur	kruhový s nikami v síle zdiva	3,1m*	7.-8. stol.	alpské údolí	1	relikviářová kaple, baptisterium (?)	*světly průměr
71	St. Gallen	Magnus	Mohuč/ Kostnice	čtvercový s pravouhlými přístavky na světových stranách	9,35m*	závěr 9. stol. (podle pís. pramenů)	vně komplexu významného benediktýnského kláštera	min 2 (hlavní klášterní kostel sv. Havla)	pohřební, memoriální (ne zcela naplněn)	*délka strany čtvercového prostoru, V a Z ramena dlouhá 5,2m - z toho mocnost zdiva 0,75m
72	Sélestat	P. Marie	Mohuč/ Strasburg	kruhový		8. stol. (?)	palácový komplex - falc ?	?	?	
73	Werla	neznámé	Mohuč/ Hildesheim	kruhový, připojený k palácové stavbě	10m*	10.-11. stol.	významná otonská falc;	2 (kruhová při paláci, podélný kostel)	kaple (?) připojená k paláci	* celkový průměr; světly ca 7,5m
74	Wimpfen im Tal	Petr	Mohuč/ Worms	oktagon s ochozem, na V trojapsidální závěr, na Z dvojběžové průčelí	7,5m*	1. pol. 11. stol	existující klášterní kapitula na místě římského kastelu		hlavní klášterní kostel	*vnitřní průměr oktogonu

TABULKA LOKALIT V KATALOGU

pořadí	lokality	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
75	Würzburg	P. Marie	Mohuč/ Würzburg	kruhový s nikami v síle zdiva, krypta	12,55m*	odlišné názory: 1. pol. 8. stol. - 1. pol. 12. stol.	opevněná exponovaná poloha Marienberg, od pol. 8. stol. centrum biskupství na jejím úpatí benediktinský klášter	koncentrace	pův. hlavní (?) hradní kostel, 752- 788 uloženy ostatky sv. Kiliána-hlavní chrám a memorie, od r. 788 farní	*světlý průměr
76	Altötting	P. Marie	Salzburg	kruhový s nikami v síle zdiva	7,4m*	8.-11. stol.	klášter, falc	?	?	*světlý průměr
77	Linec	Martin	Salzburg/ Pasov	čtvercový s oblými nárožními; na S, J, V apsidy	26m*	10. stol.	předpolí castra, později středověkého hradu, majetek pasovského biskupa	1	vlastnický kostel pasovského biskupa, hlavní hradní; dle archeologických nedokončená stavba, nahrazena kostelem s obdélnou lodí	*průměr os centrály; stavba možná nedokončena
78	Řezno	Ramwoldova krypta	Salzburg/ Řezno	pravoúhlý s přístavky na světových stranách, spojena chodbou s východním závěrem baziliky	9,6x10,5m *	2. pol. 10. stol.	centrum biskupství	koncentrace	krypta u baziliky St. Emmeram	*vnitřní rozměry centrály
79	Tegernsee	St. Salvator u. Andreas	Salzburg/ Freising	kruhový	ca 10m*	8.-9. stol.	benediktinský klášter	2 (hlavní klášterní kostel sv. Quirina)	kaple při klášterním kosteletě	*světlý průměr

pořadí	lokalita	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
80	Wieselburg	Ulrych	Salzburg/ Pasov	čtvercový s pravouhlými přístavky na světových stranách	8,7m*	závěr 10. stol.	castellum - opevněná poloha na spojnici dálkových cest založeno biskupem Wolfgangem	1	hlavní hradní kostel	*délka vnitřní hrany čtverce, délka vyčnívajících ramen ca 3m
81	Brugy	Donát	Tournai-Noyon	oktogon s ochozem, na V pravouhlý presbytář, na Z trojdílný westwerk	8,39m*	9./10. stol.	falc, v pol. 10. stol. klášter	hradní či kanovnická kaple	hlavní falcký kostel, kopie cášské kaple	*světlý průměr oktogonu
82	Koblenz	neznámé, při chrámu sv. Kastora	Trevír	kruhový		10. stol.	místo synod a vladařských setkání, memorie na hřbitově ze 7. stol.	koncentrace	kaple připojená východně od presbytáře karolinské dynastické baziliky St. Kastor	
83	Mettlach	"Alte Turm", P. Marie	Trevír	oktogon, dvoupatrový	10,8m*	závěr 10. stol.	klášter	3 (sv. Petr - opatský, sv. Denis)	jeden z kostelů v areálu opatského kláštera, místo zakladatelova pohřbu (memorie), odkaz na cášskou kapli	*světlý průměr
84	Trevír	rotunda v biskupské zahradě	Trevír	kruhový s ochozem, na V pravouhlý chór a dvě apsidy	15m*	2. pol. 9. stol.	centrum arcibiskupství	koncentrace	kaple při tzv. jižním kostele - předchůdce dómu	*světlý průměr
85	Trevír	Maternus	Trevír	křížový, prodloužené V rameno - presbytář	ca 17m* - idealizovaná rekonstrukce	závěr 10. stol. (podle nejistých pís. pramenů)	centrum arcibiskupství	koncentrace	pohřební kaple, při opatství sv. Eucharía/ Matouše	*ca rekonstruovaná délka od konce jižního ke konci severního ramene

TABULKA LOKALIT V KATALOGU

pořadí	lokalita	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
86	Fulda	Michael	exemt.	kruhová s kruhovým patrem	ca 11m*	820-822 (?)	benediktýnský klášter	min 2 (hlavní klášterní bazilika)	pohřební kaple pro mnichy kapituly, později proboštský kostel	světlý průměr krypty
87	Budeč	Petr	Mohuč/ Řezno	nepravidelný kruhový na V apsida,	ca 8m*	konec 9./poč. 10. stol.	dvorec v opěvněném centru	2 (kostel P. Marie)	hlavní hradní kaple	*světlý průměr lodi, díky nepravidelnosti je průměr v ose Z-V 7,9m, zatímco S-J 8,5m
88	Praha - Hrad	Vít	Mohuč/ Řezno	kruhový, na V apsida	ca 13m*	1. pol. 10. stol.	hlavní centrum církevní i světské	min 3 (P. Marie, sv. Jiří)	relikviářová (?) soukromá kaple, později pohřeb knížete Václava; katedrála	*odhadovaný průměr lodi
89	Praha - Malá Strana	neznámé	Mohuč/ Řezno, od 973 Praha	kruhový	4m*	pol. 10. stol.	sídelní aglomerace pod Pražským hradem	1	legendou spojováno se zázrakem spojeným s translací ostatků sv. Václava - memorie (?)	*průměr kruhové struktury
90	Praha-Vyšehrad	neznámé	Mohuč/ Řezno, od 973 Praha	čtvercový, na S, V a J apsidy, na Z pravouhlý vstup	12,5 x 12,5m*	2. pol. 10.-1. pol. 11. stol.	vně hradeb opevněného centra	v 11. stol. min 4 (sv. Vavřinec, sv. Martin, sv. Jan Evangelista, sv. Petr a Pavel)	samostatná kaple vně hradiště	*vnitřní rozměry čtvercové základny; stavba zřejmě nedokončena, nahrazena bazilikou sv. Vavřince
91	Břeclav-Pohansko	neznámé - II. kostel/ kostel na SZ předhradí	Moravsko-Panonská provincie (?)	kruhový, na SV apsida	4,5-5m*	2. pol. 9. stol.	vedlejší areál opevněného centra	2 (kostel na vnitřním hradišti)	kaple na vedlejším areálu hradiště, interpretováno jako vlastnický kostel	*světlý průměr lodi

TABULKA LOKALIT V KATALOGU

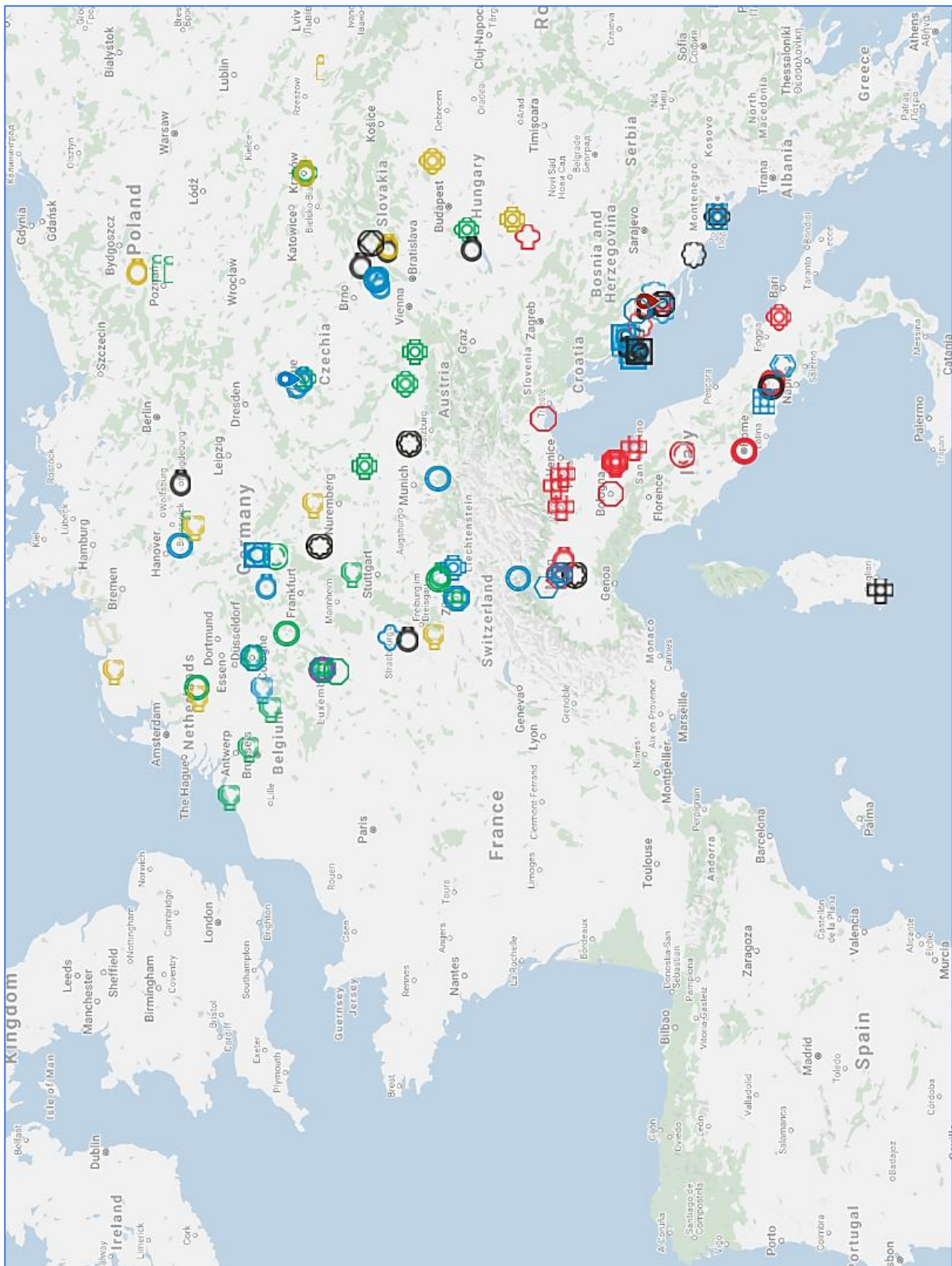
pořadí	lokalita	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
92	Mikulčice	VI. Kostel	Moravsko-Panonská provincie (?)	kruhový, na V a Z apsida	7,3m*	2. pol. 9. stol.	v sídelní/církevní aglomeraci vně opevněného hradiště; okolní osídlení interpretováno jako dvorec	12	jedna z mnoha kaplí v zázemí centra	*světlý průměr lodi
93	Mikulčice	VII. Kostel	Moravsko-Panonská provincie (?)	kruhový, na V oltářní prostor "předskočen" o šířku zdiva	6m*	2. pol. 9. stol.	v sídelní/církevní aglomeraci vně opevněného hradiště; okolní osídlení interpretováno jako dvorec	12	jedna z mnoha kaplí v zázemí centra	*světlý průměr lodi
94	Mikulčice	IX. Kostel	Moravsko-Panonská provincie (?)	kruhový, niky v síle zdiva	9,5m*	9. stol.	v sídelní/církevní aglomeraci vně opevněného hradiště	12	jedna z mnoha kaplí v zázemí centra	*světlý průměr lodi
95	Staré Město u Uherského Hradiště, poloha "Na Dědině"	Michael	Moravsko-Panonská provincie (?)	kruhový, na V apsida	7,5m*	2. pol. 9. stol./11. stol.	součást sídelní/církevní aglomerace	min 4 (v polohách: Sady, Na Valách, Špitálky)	samostatná kaple v aglomeraci, interpretováno jako vlastnický kostel	*světlý průměr lodi
96	Ducové	neznámé	Moravsko-Panonská provincie (?)	kruhový, na V apsida	7,31m*	9.-11. stol.	dvorec	1	samostatná dvorská/ privátní kaple	*světlý průměr kruhové lodi
97	Nitranská Blatnica	Jiří	Ostřihom?	kruhový, na V apsida	7,3m*	10.-13. stol.	nedaleko Ducového, na vyvýšené poloze "Jurko", pod ní doklady soudobého osídlení	1	samostatná kaple v exponované poloze	*světlý průměr kruhové lodi
98	Trenčín	neznámé	Ostřihom?	kruhový se čtyřmi interiérovými nikami	7,5m*	9.-11. stol.	areál opevněného centra	1	samostatná kaple na hradišti	*světlý průměr lodi

TABULKA LOKALIT V KATALOGU

pořadí	lokalita	patrocinium/ určení	arci/biskupství	půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v areálu	funkce	poznámky k rozměru
APENDIX I - ÚZEMÍ MAĎARSKA A POLSKA										
99	Pécs	cella trichora	Salzburg (od 9. stol.), Pécs (od 1009/ Ostřihom)	trojlistý, orientace S-J	ca 14x11m*	pův. 4.-5. stol., přestavěna v 9. stol.	antická tradice: pův. hrobka na pozdně římském pohřebišti, později součást areálu biskupství	koncentrace	v pozdní antice funerální, v raném středověku kaple v blízkosti katedrály	*přibližné rozměry os v interiéru: V-Z x S-J
100	Feldebrö	neznámé	Ostřihom/ Eger	čtvercový, na S, V, J apsidy (Z část nedochována); vnitřní prostor členěn sloupy; krypta	20m*	11. stol.	benediktinské opatství	1	opatský chrám, později farní kostel	*délka strany čtvercové lodi
101	Veszprém	Jiří	Ostřihom/ Veszprém	kruhový, na V apsida	7,1m*	9.-10. stol. (bez pevných opor)	areál hradu, od 1002 sídlo biskupství	2 (katedrála)	interpretováno jako hradní, později relikviářová kaple	*světlý průměr lodi
102	Szekszárd	neznámé	Ostřihom/Pécs	čtvercový s pravoúhlými přístavky na světových stranách, po stranách přístavků apsidy	cca 24m*	1061	benediktinský klášter	1	klášterní kostel a místo pohřbu zakladatele, Bély I.	*rekonstruovaná vzdálenost od jednoho konce ramene k protilehlému
103	Székesféhérvár	neznámé	Ostřihom/ Veszprém	čtvercový s apsidami na světových stranách	10m*	hypoteticky poslední třetina 10. stol. (na podkladu historických událostí)	areál opevněného centra, ve 13. stol. biskupství	2 (bazilika)	vedlejší kaple, při bazilice	*vnější délka strany čtvercové lodi; světlá délka čtvercové lodi ca 8m, mocnost zdiva (v základu 1,2m)
104	Hedž	neznámé	Hnězdno	kruhový, připojený k "paláci"	10m*	10. - 2. čtvrtina 11. stol.	areál opevněného centra	2 (sv. Jiří)	nedokončená stavba, součást <i>palatia</i> - palácová kaple	*světlý průměr lodi

pořadí	lokalita	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce	
105	Lekno	Petr (?)	Hnězdno(?)	kruhový, na V apside	6,8m*	1. pol. 11. stol.	areál opevněného centra, nahrazeno klášteřem	1		*světlý průměr lodi
106	Ostrov Lednicki	P. Maria	Hnězdno	kříž vepsaný ve čtverci, V rameno zakončeno apsidou, Z rameno napojeno na "palác"	8,2m; 9,7m*	2. pol. 10. stol.	areál opevněného centra	2 (halový kostel neznámého zasvěcení)	součást <i>palatia</i> - palácová kaple	*délka vnitřní V-Z osy; délka vnitřní S-J osy
107	Krakov-Wawel	P. Maria	Krakov	tetrakoncha - čtyři apsidy kolem kruhové lodi	4,82m*	2. pol. 10. - 1. pol. 11. stol.	hradiště, hlavní centrum Velkopolska, centrum biskupství,	min 3 (dvě další centrály)	kaple v areálu biskupství, palácová (?) či relikviářová kaple	*světlý průměr kruhové lodi
108	Krakov-Wawel	"kostel B"	Krakov	kruhový, na V a Z apside	ca 5m*	kolem r. 1000	hradiště, hlavní centrum Velkopolska, centrum biskupství,	min 3 (dvě další centrály)	kaple v areálu biskupství, palácová (?) či relikviářová kaple	*přibližný rekonstruovaný světlý průměr kruhové lodi
109	Krakov-Wawel	rotunda u bastionu Vladislava IV	Krakov	kruhový, na V apside	9,3m*	1. čtvrtina 11. stol.	hradiště, hlavní centrum Velkopolska, centrum biskupství,	min 3 (dvě další centrály)	kaple v areálu biskupství, palácová (?) či relikviářová kaple	*rekonstruovaný vnější průměr kruhové lodi; vnitřní ca 7m, mocnost zdiva ca 1,2m
110	Przemysl	rotunda u "palatia"	Krakov (?)	kruhový, na SSV apside, připojeno k "paláci"	7,6m*	1. čtvrtina 11. stol.	areál opevněného centra	1 (?)	součást <i>palatia</i> - palácová kaple	*světlý průměr kruhové lodi

pořadí	lokalita	patrocinium/		půdorys	rozměry	datování	kontext	počet kostelů v		poznámky k	
		určení	arci/biskupství					areálu	funkce		rozměru
APENDIX II - KOPIE ČÁŠSKÉ PALÁCOVÉ KAPLE ZE SÁLSKÉHO OBDOBÍ											
111	Nimwegen	Mikuláš	Kolín n . R.	oktogon, patrový, s ochozem, na Z menší průčelí	cca 6,5m*	1. pol. 11. stol	falc		2	falcká kaple	přibližný vnitřní průměr oktogonu
112	Ottmarsheim	Petr (a Pavel)	Mohuč/ Štrasburg (?)	oktogon, dvoupatrový, ochoz, pravouhlý V závěr, na Z pravouhlé průčelí	10,9m*	1. pol. 11. stol.	zřejmě následně založen ženský klášter			falcká/ dvorská kaple (???)	*vnitřní průměr oktogonu
113	Bamberk	Ondřej	Mohuč/ Bamberk	oktogon, patrový, na V patrový chór	9m*	1. pol. 11. stol.	centrum biskupství	koncentrace		císařská palácová kaple, poblíž dómu	*vnitřní průměr oktogonu
114	Goslar	Jiří	Mohuč/ Hildesheim	oktogon, ochoz, troapsidální V závěr, na Z pravouhlé průčelí	cca 12m*	1025	významná falc	koncentrace		hlavní klášterní kostel	*přibližný vnitřní průměr oktogonu
115	Groningen	Valpurga	Utrecht	dekagon, ochoz, pravouhlé Z průčelí i V chór	cca 15,5m*	pol. 11. stol.	tržní centrum, v sousedství biskupského dvora			biskupská palácová kaple	*přibližný vnitřní průměr dekagonu

Náhled mapy kostelů s centrálním půdorysem uvedených v katalogu. Jednotlivé kostely jsou vyznačeny schematizovaným typem půdorysu. Barevně jsou odlišeny chronologické horizonty: červená – stavby pozdně antického původu, modrá – karolinské období, zelená – otonské období, žlutá – sálské období, černá – nejasná data. Plná verze mapy dostupná pod odkazem:

https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1ZjvvnZGS52NIUg_tn1Vz0iUq0S_EyDyX&usp=sharing

PŘÍLOHY KE 2. KAPITOLE

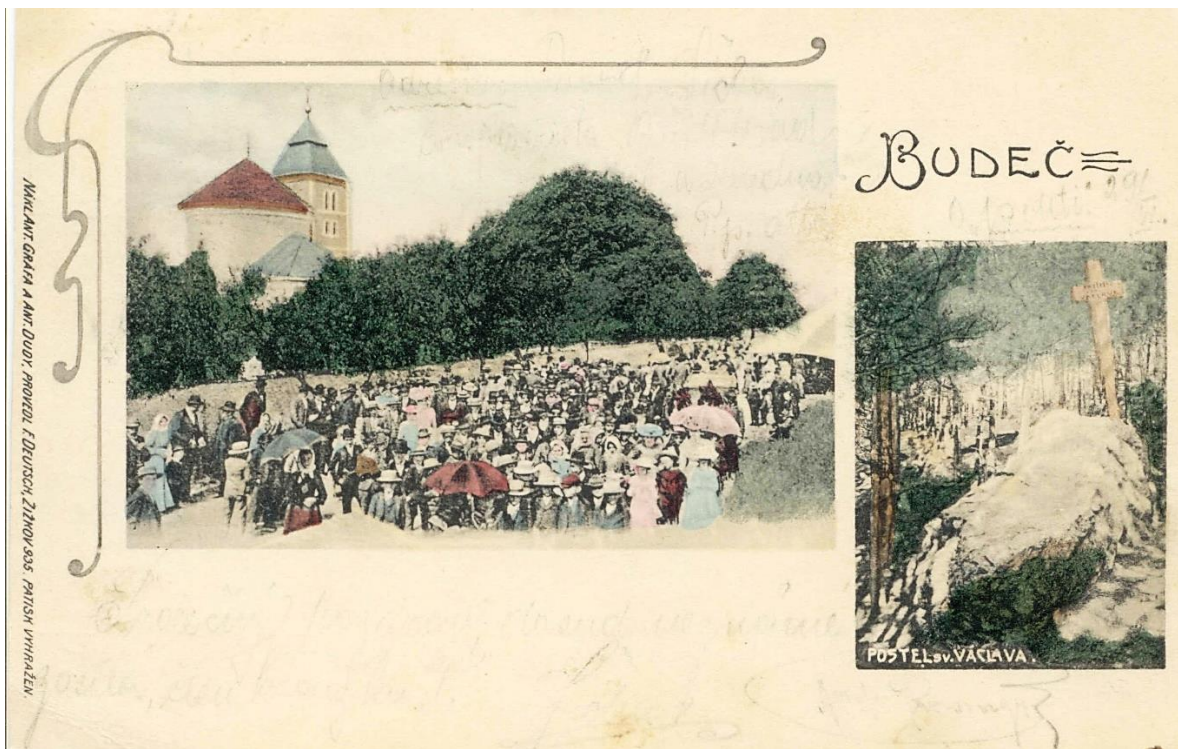
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

OBR. 1. Budeč (k. ú. Kováry), letecký snímek hradiště, pohled od severovýchodu. Foto: M. Gojda, archiv leteckých snímků Archeologického ústavu AV ČR v Praze.

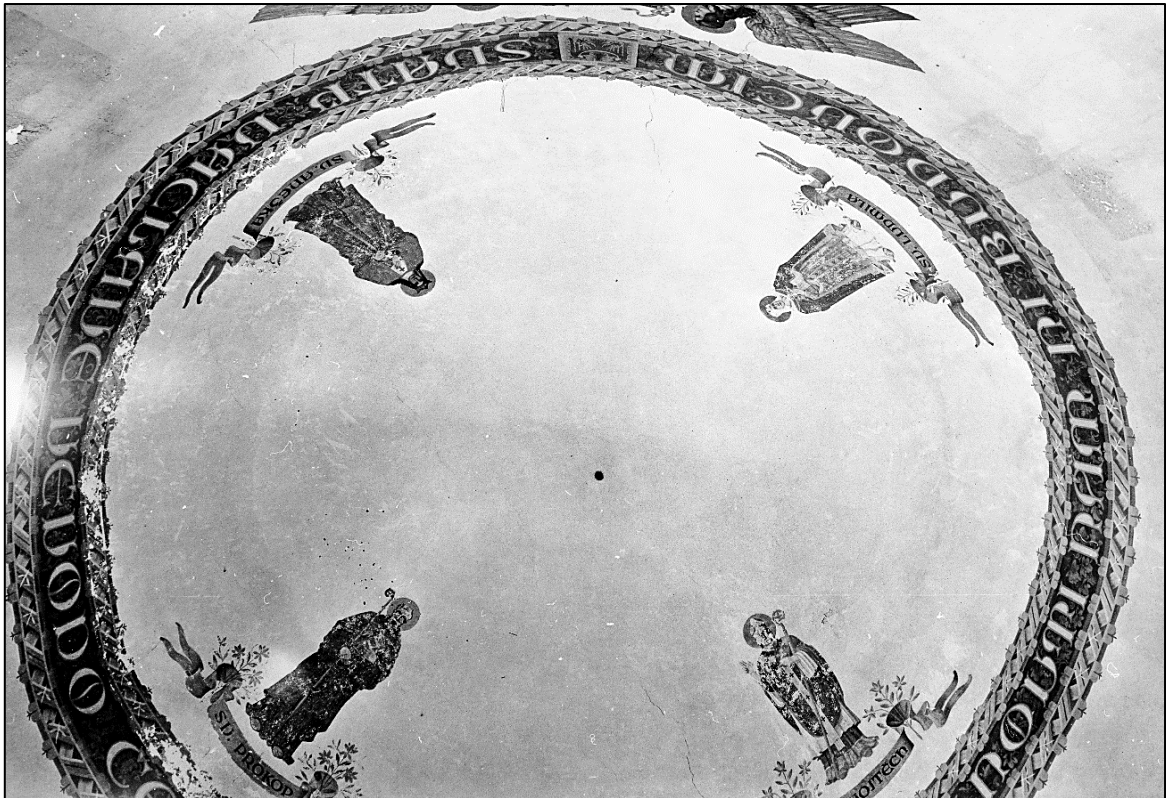
OBR. 2. Budeč (k. ú. Kováry), letecký snímek vnitřního hradiště, pohled od severu. Foto: M. Gojda, archiv leteckých snímků Archeologického ústavu AV ČR v Praze.

OBR. 3. Pohlednice vydaná u příležitosti oslav milénia budečské rotundy r. 1905. V pravé části tzv. „lože sv. Václava“ plochý balvan v lese nad obcí Zákolany (archiv Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně).

OBR. 4. Tábor lidu na Budči pořádaný sociálně demokratickou stranou 31. 8. 1913 (archiv Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně).

OBR. 5. Klenba rotundy s postavami českých národních světců. Výmalba vznikla r. 1927 a byla překryta během poslední renovace rotundy na přelomu 80./ 90. let 20. století (Národní památkový ústav, ÚOP středních Čech, SHP 134, foto č. 36).

OBR. 6. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla na Budčí po rekonstrukci r. 1927 (archiv Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně).

OBR. 7. Složka s dochovanými písemnostmi Společnosti přátel staroslavné Budče v Zákolanech uložená ve Státním okresním archivu Kladno (foto: P. Tomanová).

OBR. 8. Inscenovaný příjezd Václava a Ludmily na Budeč během Svatováclavských slavností r. 2016 (soukromá sbírka Z. Kuchyňky).

OBR. 9. Geodetická dokumentace rotundy sv. Petra a Pavla na Budči společností GEO-CZ, 17. 7. 2020 (foto P. Tomanová).

OBR. 10. Geodetická dokumentace rotundy sv. Petra a Pavla na Budči společností GEO-CZ, 3D scanování interiéru, 17. 7. 2020 (foto P. Tomanová).

OBR. 11. Povrchová prospekce a sběry v poloze Koleč Za Hájem, 10.10.2020 (foto: K. Tomková).

OBR. 12. Povrchová prospekce a sběry v poloze Koleč - Za Hájem, 10.10.2020 (foto: K. Tomková).

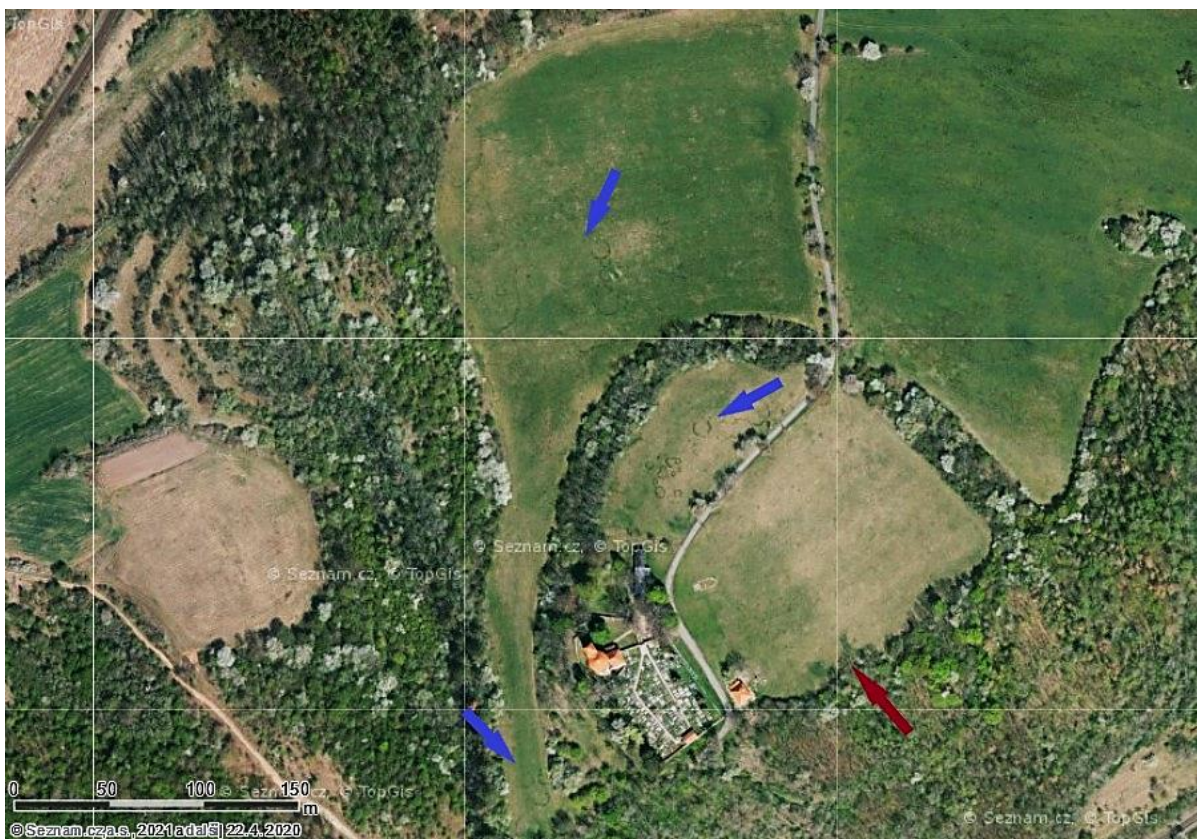
OBR. 13. Plocha povrchového sběru z 10.10.2020 a poloha mírné koncentrace (podklad: letecká mapa z 22.4.2020 dostupná serveru mapy.cz; zpracování: P. Tomanová).

OBR. 14. Soubor fragmentů pravěké a raně středověké keramiky získaný povrchovým sběrem v poloze Koleč – za Hájem 10.10.2020 (foto: K. Kamarádová).

OBR. 15. Porostové příznaky pozorované 10.10.2020 v jihozápadní části předhradí (foto: P. Tomanová).

OBR. 16. Porostové příznaky patrné na letecké mapě z 22.4.2020 dostupné na serveru mapy.cz. Modré šipky vyznačují nepravidelné anomálie (spíše přírodního původu ?), červená šipka pravidelnou anomálii (spíše antropogenního původu ?; zpracovnáni :P. Tomanová).

FOTODOKUMENTACE

FOTO 1. Pohled na vnější zdivo apsidy kostela P. Marie; snímek zachycuje odlišnou konstrukci a šířku nadzemního a základového zdiva; výzkum J. Böhma, r. 1931 (*SOMMER 1977*, 54, tab. XXX-1).

FOTO 2. Nadzemní kvádríkové zdivo kostela P. Marie, pohled na vnitřní stranu jižní zdi kostelní lodi; výzkum J. Böhma, r. 1931 (*SOMMER 1977*, 57, tab. XXXIII-1).

FOTODOKUMENTACE Z VÝZKUMŮ KOSTELA PANNY MARIE

FOTO 3. Pohled do apsidy kostela P. Marie od severu, částečně odrytá jáma kostnice; výzkum J. Böhma, 1931 (SOMMER 1977, 53, tab. XXIX-1).

FOTO 4. Pohled do apsidy kostela P. Marie od severozápadu, v popředí částečně odkrytá jáma kostnice; výzkum J. Böhma, r. 1931 (SOMMER 1977, 54, tab. XXX-2).

FOTO 5. Rozrušené zdivo severní části apsidy kostela P. Marie, v popředí částečně odrytá jáma kostnice; výzkum J. Böhma, r. 1931 (SOMMER 1977, 52, tab. XXVIII-2).

FOTO 6. Sonda do kostnice v severozápadním rohu lodi kostela P. Marie; výzkum J. Böhma, r. 1931 (SOMMER 1977; 56, tab. XXXII-2).

FOTO 7. Pohled na jihovýchodní část apsidy a přilehlou část hřbitova; šipka ukazuje na hrob 13/91 ležící velmi blízko základů kostela (BÖHM 1932, 5, obr. 7, upraveno).

FOTO 8. Jižní zeď kostela P. Marie a část apsidy, pohled od západu; na snímku je patrná odlišná konstrukce a šířka nadzemního a základového zdiva; výzkum J. Böma, r. 1931 (SOMMER 1977, 52, tab XXVIII-1).

FOTO 9. Základové zdivo západní stěny lodi kostela P. Marie; šipka označuje řadu kamenů, kterou M. Šolle popisoval jako *opus spicatum*; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057724, upraveno).

FOTO 10. Pohled do západní části lodi kostela P. Marie; červená šipka ukazuje tzv. *opus spicatum*; modrá šipka ukazuje na relikv zdiva interpretovaný Šollem jako základ sloupku tribuny; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057715, upraveno).

FOTO 11. Pohled od severozápadu na jihozápadní roh lodi kostela P. Marie; modrá šipka ukazuje na relikv zdiva interpretovaný Šollem jako základ sloupku tribuny; výzkum M. Šolleho, r. 1977 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054534, upraveno).

FOTO 12. Pohled na jihozápadní nároží kostela P. Marie a okolní hřbitov; červená šipka ukameny na kameny interpretované Šollem jako pozůstatky čtvercového přístavku jižně od kostela; výzkum M. Šolleho, r. 1976 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. F T000054362, upraveno).

FOTODOKUMENTACE Z VÝZKUMŮ KOSTELA PANNY MARIE

FOTO 13. Destrukce sídlištního objektu č. 22 v sektoru 24 západně od kostela P. Marie; výzkum M. Šolleho, r. 1977 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054555).

FOTO 14. Část pohřebiště západně od kostela P. Marie, v pozadí kamenné destrukce, v popředí zřejmě kameny z podloží (?); výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057697).

FOTO 15. Interiér kostela P. Marie s hroby č. 145, 146 a s částečně odkrytou kostnicí, pohled od severozápadu; výzkum M. Šolleho, r. 1977 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054530).

FOTO 16. Interiér kostela P. Marie, pohled od severu na pozůstatky zdiva v místě vítězného oblouku a na částečně odkrytou kostnici; výzkum M. Šolleho, r. 1977 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054535).

FOTO 17. Hrob č. 143 pod základy kostela P. Marie, pohled od východu; výzkum M. Šolleho, r. 1977 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054537).

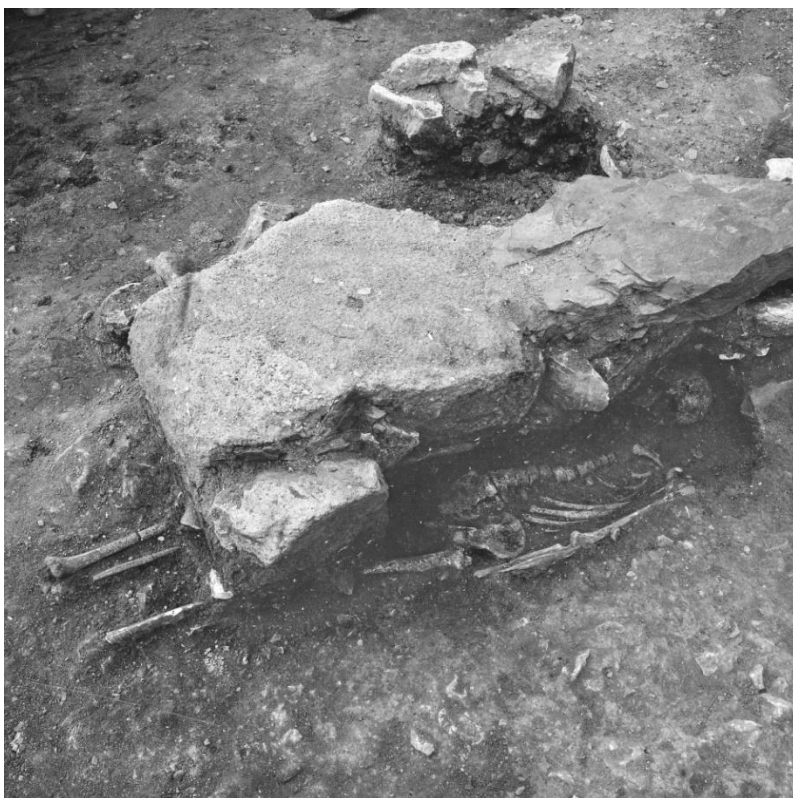

FOTO 18. Hrob č. 143 pod základy kostela P. Marie, pohled od severu; výzkum M. Šolleho, r. 1977 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054538).

FOTO 19. Pohled na odkryté pozůstatky základů kostela P. Marie, pohled od jihovýchodu; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057742).

FOTO 20. Pohled na odkryté pozůstatky základů kostela P. Marie, pohled od severovýchodu; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057743).

FOTO 21. Rotunda sv. Petra a Pavla na Budči, odhalené románské zdivo věže a lomové zdivo rotundy, pohled od severozápadu; šipka ukazuje na odlišný úsek zdiva rotundy z velkých kvádrů; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057727, upraveno).

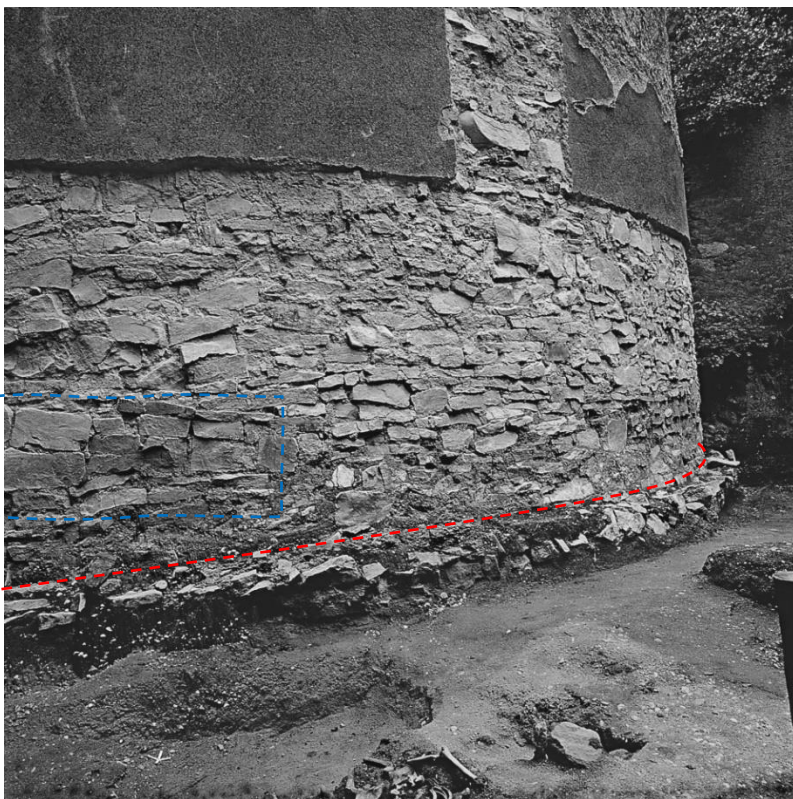

FOTO 22. Rotunda sv. Petra a Pavla na Budči, odhalené lomové zdivo lodi, pohled od severozápadu; modrý obdélník vyznačuje odlišný úsek zdiva z větších kvádrů, červená linie vyznačuje přechod mezi rozšířeným základovým a nadzemním (?) zdivem; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057689, upraveno).

FOTO 23. Rotundy sv. Petra a Pavla, odhalené románské zdivo věže a lomové zdivo lodi, v popředí pozůstatek severní apsidy, pohled od severozápadu; výzkum M. Šolleho, r. 1977 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054526).

FOTO 24. Výzkum západně od rotundy sv. Petra a Pavla, částečně odkryté lomové zdivo rotundy s rozšířeným základem, v popředí pozůstatky mladší fáze hradby a pod nimi ležící hroby nejstarší fáze hřbitova; výzkum M. Šolleho, r. 1976 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054319).

FOTO 25. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, pohled z lodi na základ vítězného oblouku, v popředí pozůstatky výběžku zdiva (?); výzkum M. Šolleho, 1979 (ŠOLLE 1982M, 30, č. neg. 57934).

FOTO 26. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, severovýchodní část lodi u vítězného oblouku, v sondě odkryté pozůstatky výběžků zdiva (?); výzkum M. Šolleho, r. 1979 (ŠOLLE 1982N, 2, č. neg. 57939).

FOTO 27. Interiér rotundy, severovýchodní část lodi u vítězného oblouku, pohled do sondy na pozůstatky výběžku zdiva (?) a hrobovou jámu č. 346; výzkum M. Šolleho, r. 1979 (ŠOLLE 1982N, 4, č. neg. 57946).

FOTO 28. Interiér rotundy, severovýchodní část lodi, pohled od západu na základy vítězného oblouku a pozůstatky výběžku zdiva (?); výzkum M. Šolleho, r. 1979 (ŠOLLE 1982M, 29, č. neg. 57927).

FOTO 29. Pohled od jihu do severovýchodní části lodi, v popředí pozůstatky dlažby (Šollem popisovaná jako II. románská úroveň podlahy), v pozadí destrukce interpretovaná Šollem jako základy polopilíře; výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058862).

FOTO 30. Pohled od západu do severovýchodní části lodi na základy vítězného oblouku, v popředí pozůstatky starší dlažby (Šollem popisovaná jako II. románská úroveň podlahy); výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058863).

FOTO 31. Pohled do jihovýchodní části lodi rotundy, situace dlažby pod kazatelnou (Šollem popisovaná jako II. románská úroveň podlahy), výzkum M. Šolleho, r. 1979 (ŠOLLE 1982N, 6, č. neg.57940).

FOTO 32. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla na Budči, detail dlažby v jihovýchodní části lodi pod kazatelnou (Šollem popisovaná jako II. románská úroveň podlahy); výzkum M. Šolleho, r. 1979 (ŠOLLE 1982M, 2, č. neg. 57926).

FOTO 33. Sonda v severovýchodní části lodi, pohled od jihu na kamennou destrukci interpretovanou M. Šollem jako základ polopilíře; výzkum M. Šolleho, r. 1979 (*ŠOLLE 1982N*, 1, č. neg. 57936).

FOTO 34. Sonda v severovýchodní části lodi, pohled od východu na kamennou destrukci interpretovanou M. Šollem jako základ polopilíře; výzkum M. Šolleho, r. 1979 (*ŠOLLE 1982M*, 28, č. neg. 57925).

FOTO 35. Sonda v severovýchodní části lodi, pohled od východu na kamennou destrukci interpretovanou M. Šollem jako základ polopilíře; výzkum M. Šolleho, r. 1979 (ŠOLLE 1982, 30. č. neg. 57928).

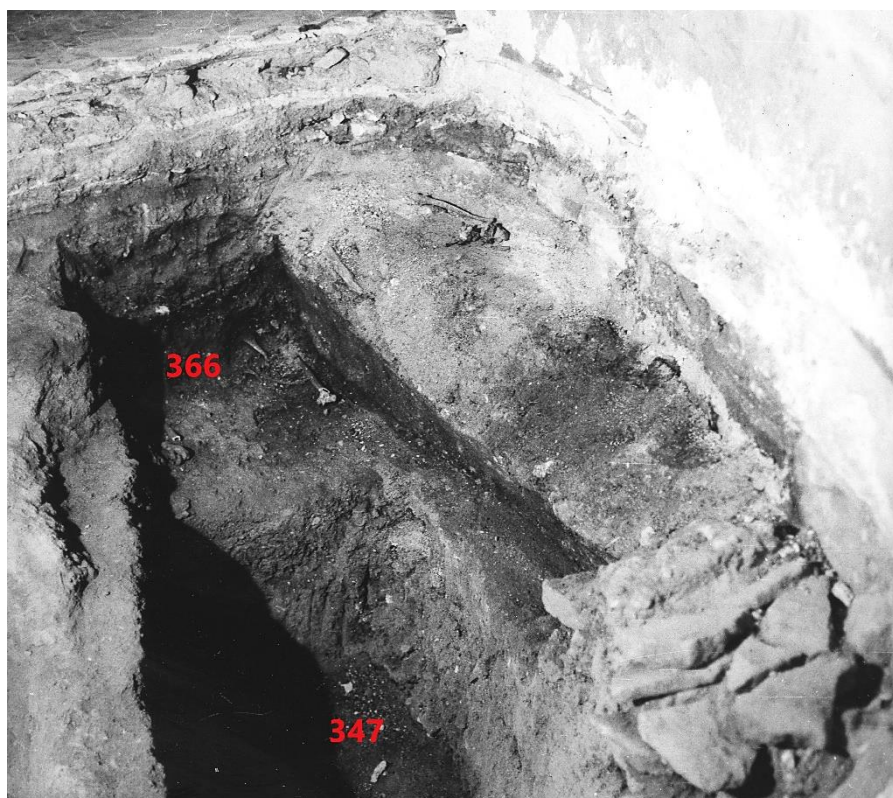

FOTO 36. Sonda v severovýchodní části lodi, pohled od východu na kamennou destrukci interpretovanou M. Šollem jako základ polopilíře a hrobové jámy 347 a 366; výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058865, upraveno).

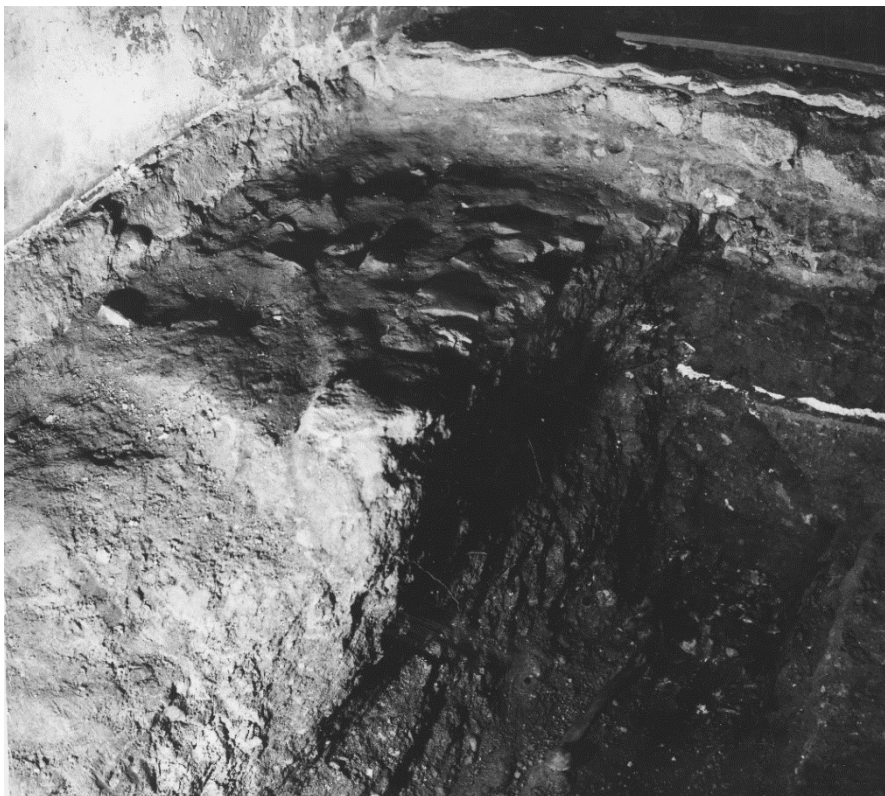

FOTO 37. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, střední část kostela u jižní zdi, relikty dlažby (Šollem popisovaná jako II. románská úroveň podlahy), vpravo hrob 369; výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058861).

FOTO 38. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, střední část, pohled od východu na stratigrafickou situaci zachycenou na kontrolním bloku a na hrobové jámy 369 (vlevo) a 370? (vpravo) výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058855).

FOTO 39. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, střední část kostela u jižní zdi; jáma pod úrovní reliktů dlažby (Šollem interpretovaná jako jáma po zdivu pilíře); výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058866).

FOTO 40. Sonda v severovýchodním rohu presbytáře rotundy sv. Petra a Pavla, pohled od východu na základy původní východní apsidy, v popředí patrné zbytky hrobu 318 pod základy současného presbytáře; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057690).

FOTO 41. Sonda v jihovýchodním rohu presbytáře rotundy sv. Petra a Pavla, pohled od východu na základy původní východní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057720B)

FOTO 42. Sonda v presbytáři rotundy sv. Petra a Pavla, severní část presbytáře, pohled od východu na kamennou suť (vr. 6a), vpravo se rýsují pozůstatky zdiva původní východní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057781).

FOTO 43. Sonda v presbytáři rotundy sv. Petra a Pavla, jižní část presbytáře, pohled od východu na kamennou suť (vr. 6a), vlevo se rýsují pozůstatky zdiva původní východní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057793A).

FOTODOKUMENTACE Z VÝZKUMU ROTUNDY SV. PETRA A PAVLA

FOTO 44. Sonda v presbytáři rotundy sv. Petra a Pavla, pohled od jihozápadu na kamennou sut' (vr. 6a), na okrajích se rýsují pozůstatky zdiva původní východní apsidy; v pozadí patrný soudobý oltář a výzdoba stěn; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057792A)

FOTO 45. Sonda v presbytáři rotundy sv. Petra a Pavla, detail kamenné suti z doby přestavby presbytáře (vr. 6a); výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057787).

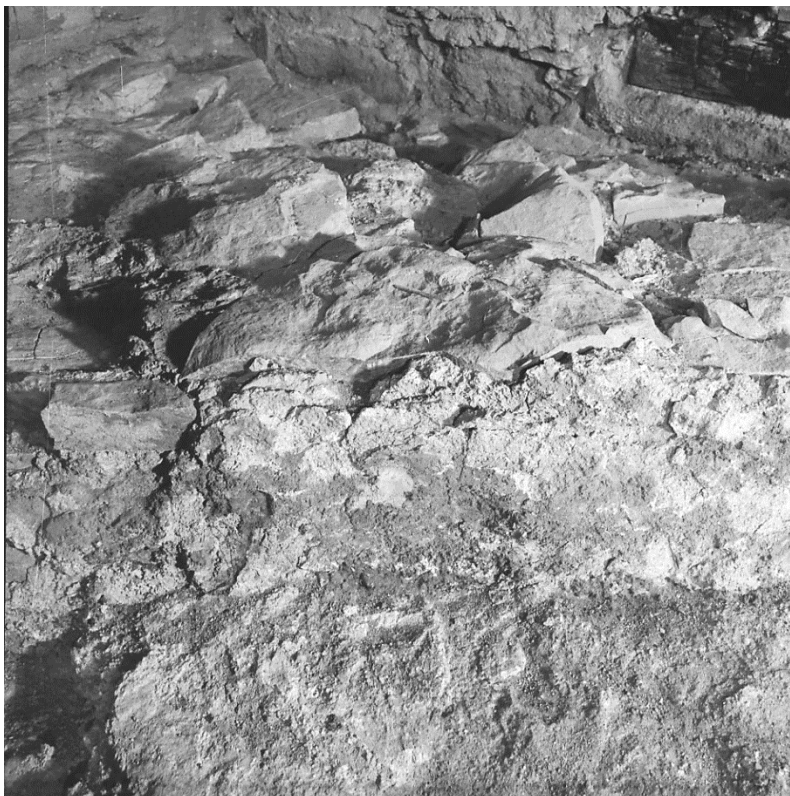

FOTO 46. Sonda v presbytáři rotundy, detail pozůstatků zdiva původní východní apsidy jeho vnitřní líc pokrývá vrstva omítky totožná s litou maltou tvořící původní podlahu; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057709).

FOTO 47. Sonda v presbytáři rotundy, jižní část presbytáře, pohled od západu na zbytky původní maltové podlahy a pozůstatky zdiva původní východní apsidy, výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057678).

FOTO 48. Sonda v presbytáři rotundy, pohled od západu na pozůstatky původní maltové podlahy a kůlové jámy; vpravo v pozadí sonda na podloží; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057673).

FOTO 49. Sonda v presbytáři rotundy, pohled od západu na pozůstatky původní maltové podlahy a kůlové jámy, uprostřed sonda na podloží; šipka ukazuje na dvojici (mladších?) mělkých kůlových jam; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057704).

FOTO 50. Sonda v presbytáři rotundy, pohled od západu na severní část původní východní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057694B)

FOTO 51. Sonda v presbytáři rotundy, pohled od západu na profil kontrolního bloku pod vítězným obloukem: na povrchu geologického podloží výrazná tmavá vrstva (vr. 7), nad ní konstrukce původní maltové podlahy (vr.5), nad úrovní měřické jehly suťové vrstvy a konstrukce soudobé podlahy; výzkum M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze FT000057710)

FOTO 52. Výzkum v západním sousedství rotundy sv. Petra a Pavla na Budči, hroby mladší fáze hřbitova zahloubené do destrukce hradby; šipka ukazuje na pozůstatky severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1975-1977 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054345).

FOTO 53. Výzkum v západním sousedství rotundy sv. Petra a Pavla na Budči, pohled na situaci západně od románské věže, hroby mladší fáze hřbitova přes relikty severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1975-1977 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054337).

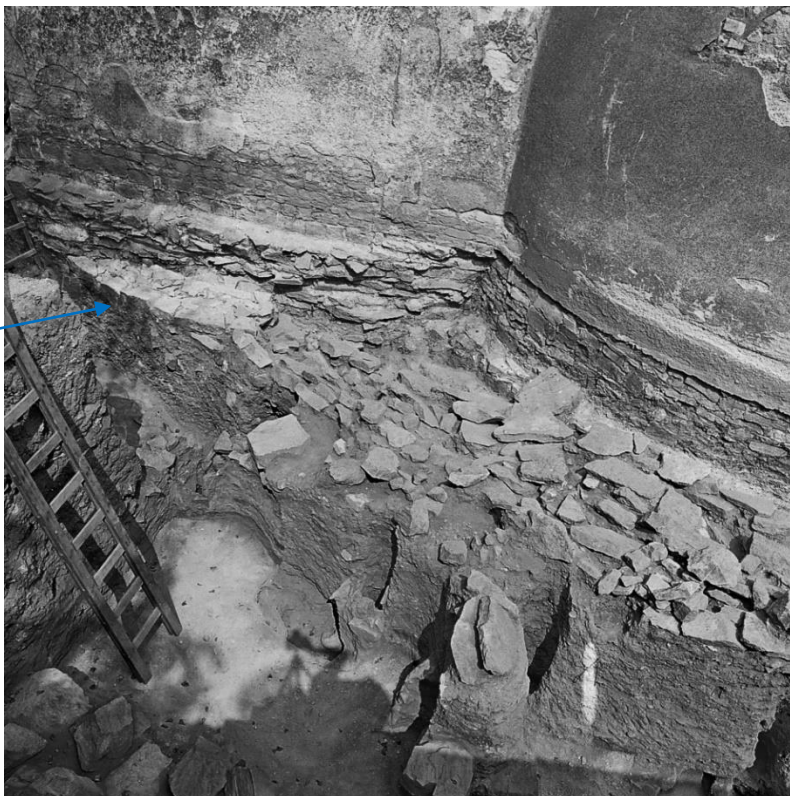

FOTO 54. Výzkum v západním sousedství rotundy sv. Petra a Pavla, destrukce mladší fáze hradby, šipka ukazuje na pozůstatek zdi severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1975-1977 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054343, upraveno)

FOTO 55. Výzkum v západním sousedství rotundy sv. Petra a Pavla, situace u románské věže, detail pozůstatků zdiva severní apsidy, v pravé části snímku kameny z destrukce hradby; výzkum M. Šolleho, r. 1975-1977 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054346).

FOTO 56. . Výzkum v západním sousedství rotundy sv. Petra a Pavla, situace u románské věže, detail pozůstatků zdiva severní apsidy, výzkum M. Šolleho, r. 1975-1977 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054344).

FOTO 57. Výzkum v západním sousedství rotundy sv. Petra a Pavla, situace u románské věže, detail pozůstatků zdiva severní apsidy, výzkum M. Šolleho, r. 1975-1977 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000054347).

FOTO 58. Sonda v interiéru románské věže, pohled od severu na jižní řez sondou na řezu patrné základy věže; výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058878).

FOTO 59. Situace západně od rotundy sv. Petra a Pavla, rekonstrukce zadní plenty hradby obíhající rotundu a dozděný segment severní apsidy při západní stěně románské věže; výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058834).

FOTO 60. Situace západně od rotundy sv. Petra a Pavla, obnažené zdivo lodi rotundy a věže, v popředí rekonstruovaná zadní plenta hradby, u věže dozděně zdivo severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058838).

FOTO 61. Situace severozápadně od rotundy sv. Petra a Pavla, úprava terénu po výzkumu, kůly vyznačená poloha brány, v pozadí patrné rekonstrukce zadní plenty hradby a severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058835).

FOTO 62. Situace západně od románské věže rotundy sv. Petra a Pavla na Budči, pohled na maketu zdiva severní apsidy; stav k 17.7.2020 (foto: P. Tomanová).

FOTO 63. Situace severně od románské věže rotundy sv. Petra a Pavla na Budči, pohled na maketu zdiva v místě západní brány do hradiště; stav k 17.7.2020 (foto: P. Tomanová).

FOTO 64. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, hrob 344, celkový pohled; výzkum M. Šolleho, r. 1979 (*ŠOLLE 1982N*, 5, č. neg. 57945).

FOTO 65. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, hrob 344, detail situace kolem lebky, patrné pozůstatky rakve, kalicha, růžence, textilií a dalšího inventáře; výzkum M. Šolleho, r. 1979 (*ŠOLLE 1982N*, 9, č. neg. 57960).

FOTO 66. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, Miloš Šolle při vyzvedávání kalicha z hrobu 344; výzkum M. Šolleho, r. 1979 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057961).

FOTO 67. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, výzkum hrobu 344, vyzvednutý hrobový inventář a lebka; výzkum M. Šolleho, r. 1979 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000057964)

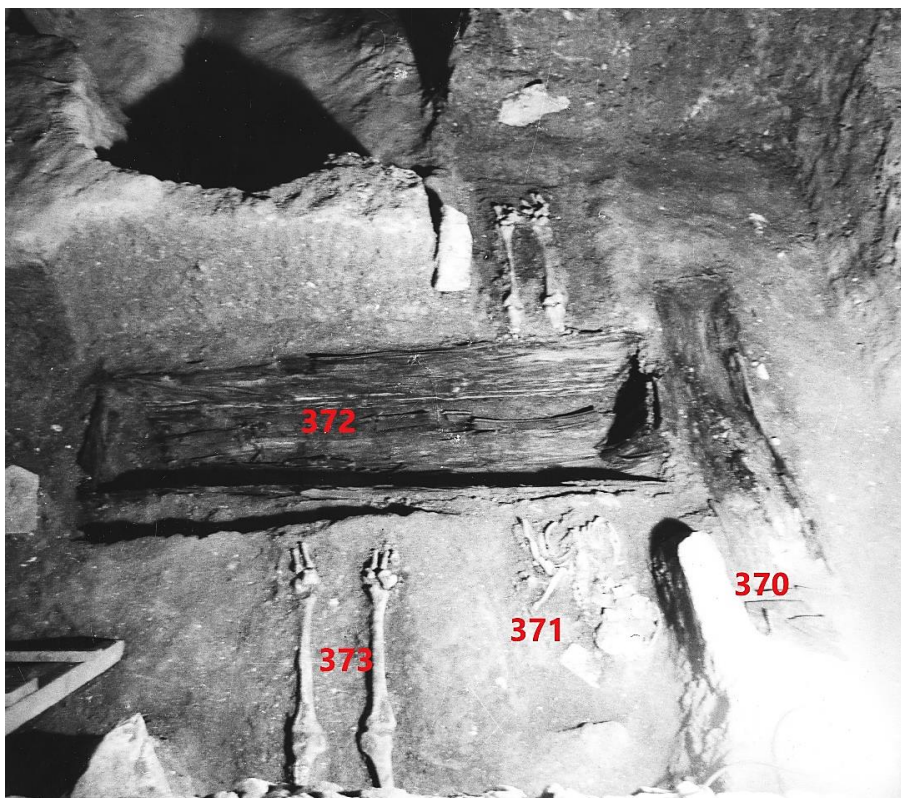

FOTO 68. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, střední část lodi, situace s hroby 370, 371 (s kamenným obložněním), 372 (s atypickou orientací) a 373; výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058845, upraveno).

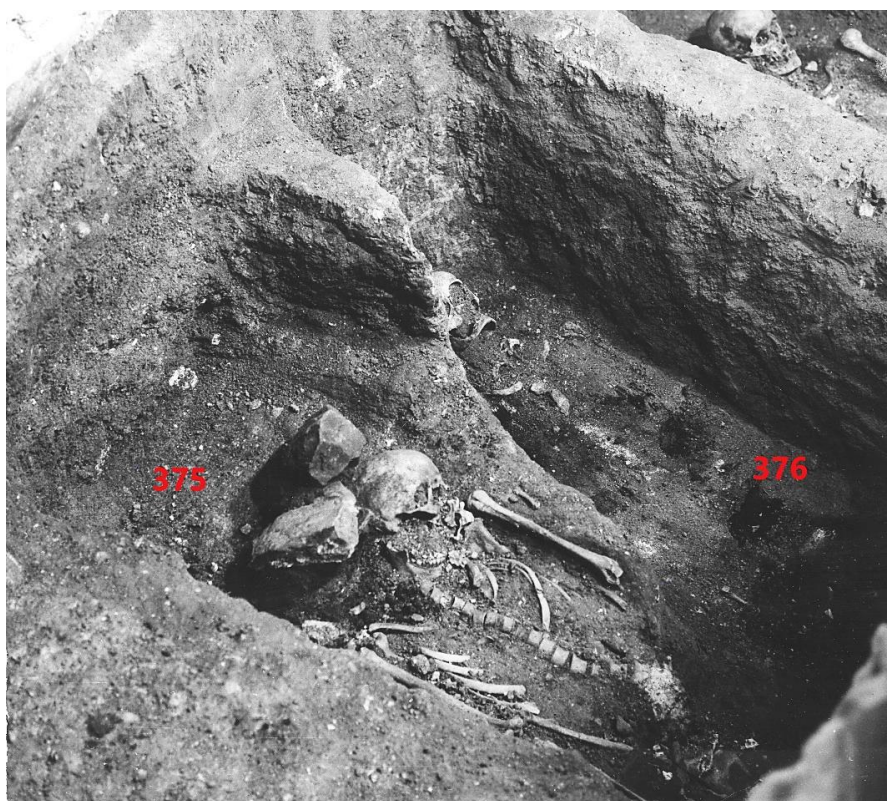

FOTO 69. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, západní část lodi, situace hrobů 375 (s kamenným obložněním) a 376; výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058850, upraveno)

FOTO 70. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, západní část rotundy, situace hrobů 375 (s kamenným obložním), 376 a 377; výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058856, upraveno).

FOTO 71. Interiér rotundy sv. Petra a Pavla, severozápadní část rotundy, situace hrobů 374 (do hrobu zapuštěný relikt kvádríkového zdiva) a 378 (s kamenným obložním); výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FT000058852, upraveno).

FOTO 72. Zlomek kostěné obkladové destičky zdobené motivem pávů; nalezeno v sídlištní vrstvě z 2. pol. 10. poč. 10. století v poloze Na Kašně během výzkumu A. Bartoškové r. 1989 (Národní muzeum v Praze, inv. č. H1-245699, foto: Jan Souček).

FOTO 73. Deformovaný zlomek zlaceného gombíku nalezeného v zásypu hrobu 344 v interiéru rotundy během výzkumu M. Šolleho r. 1979 (snímek z digitálního archivu fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FP000075186; předmět uložen v Národním muzeu v Praze pod inv. č. H1-245302).

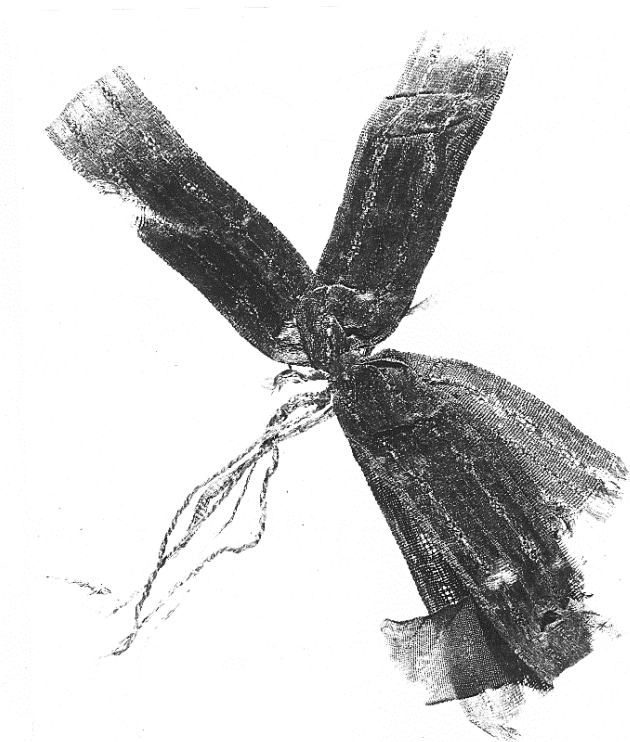

FOTO 74. Hedvábná stuha nalezená u kostry v hrobě 346 v interiéru rotundy při výzkumu M. Šolleho v letech 1978-1980 (snímek z digitálního archivu fotografií Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. FP000075186; předmět uložen Národním muzeu v Praze).

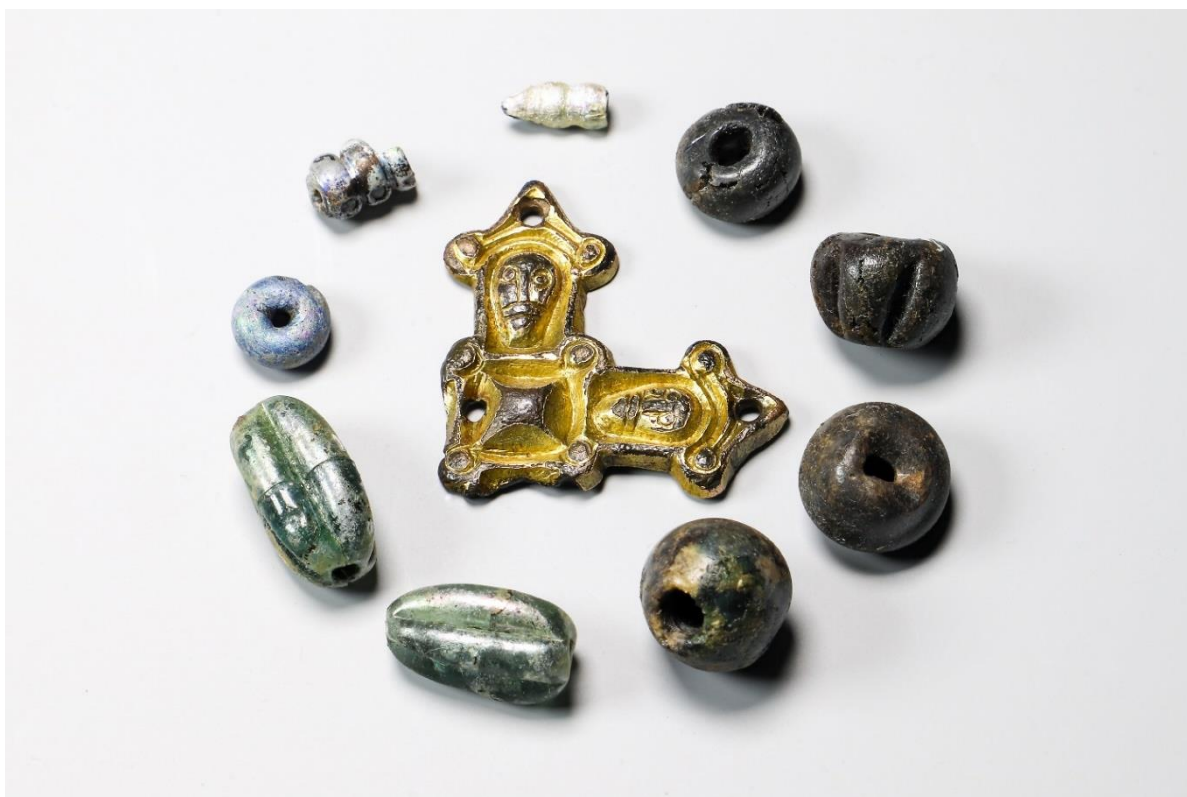

FOTO 75. Součásti náhrdelníku nalezeného v hrobě 71 západně od rotundy: skleněné perly a zlomek křížového kování využitý sekundárně jako přívěsek; nalezeno při výzkumu M. Šolleho r. 1976 (Národní muzeum v Praze, inv. č. H1-245252 a H1-245262, foto: Jan Souček).

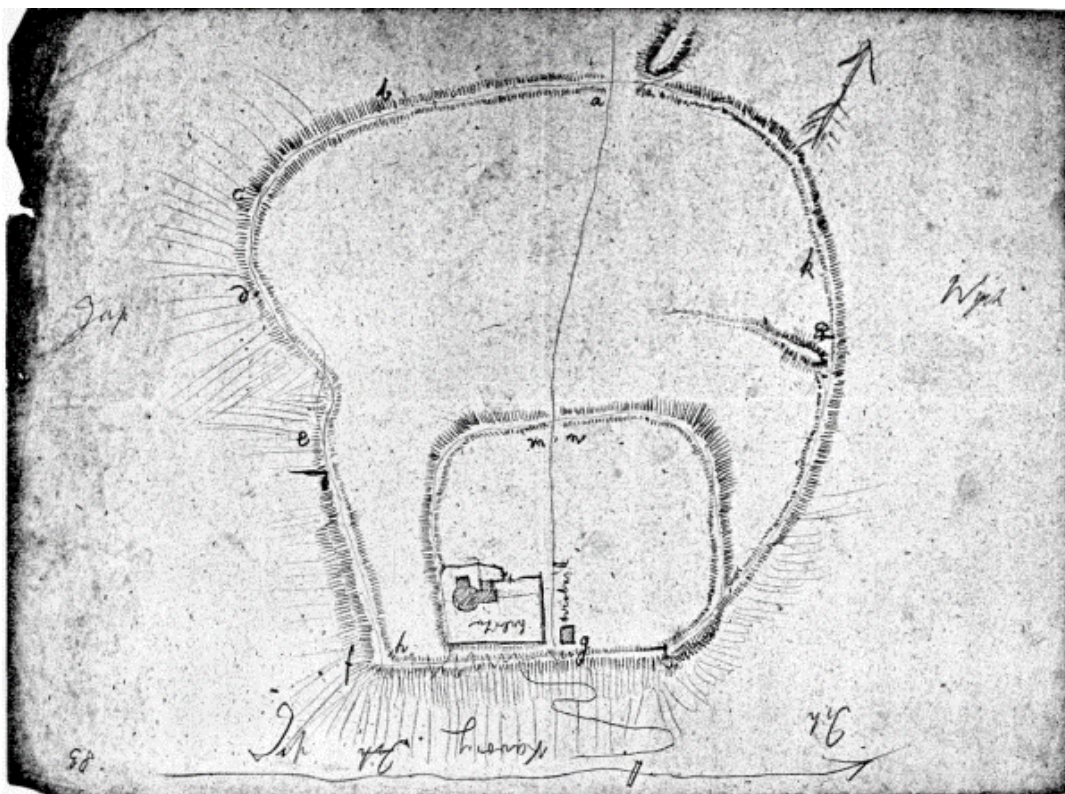

FOTO 76. Detail křížového kování upraveného jako závěsek, nalezeno v hrobě 71 západně od rotundy během výzkumu M. Šolleho r. 1976 (Národní muzeum v Praze, inv. č. H1-245262, foto: Jan Souček).

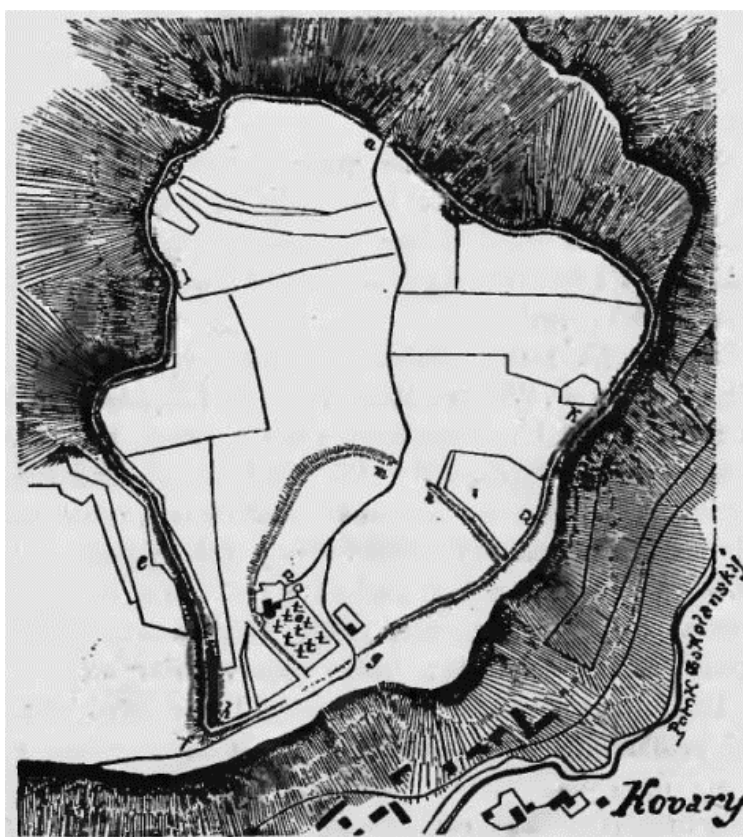

FOTO 77. Křížové kování s lidskými maskami nalezené v hrobě 324 na chorvatské lokalitě Ždrijac u Ninu (Milošević 2013, 6; Belošević 2007, 267, obr. 6).

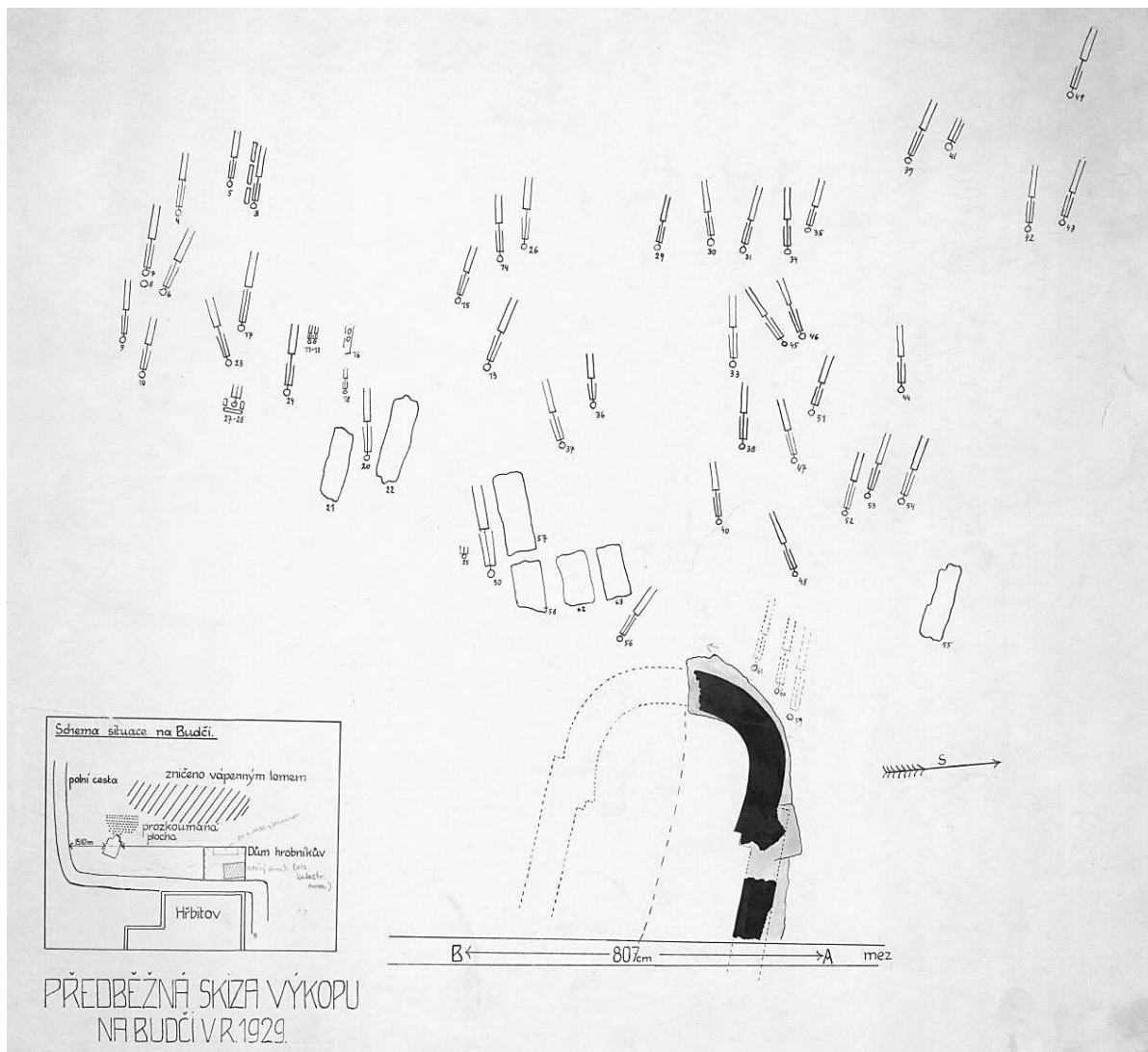
PLÁNY

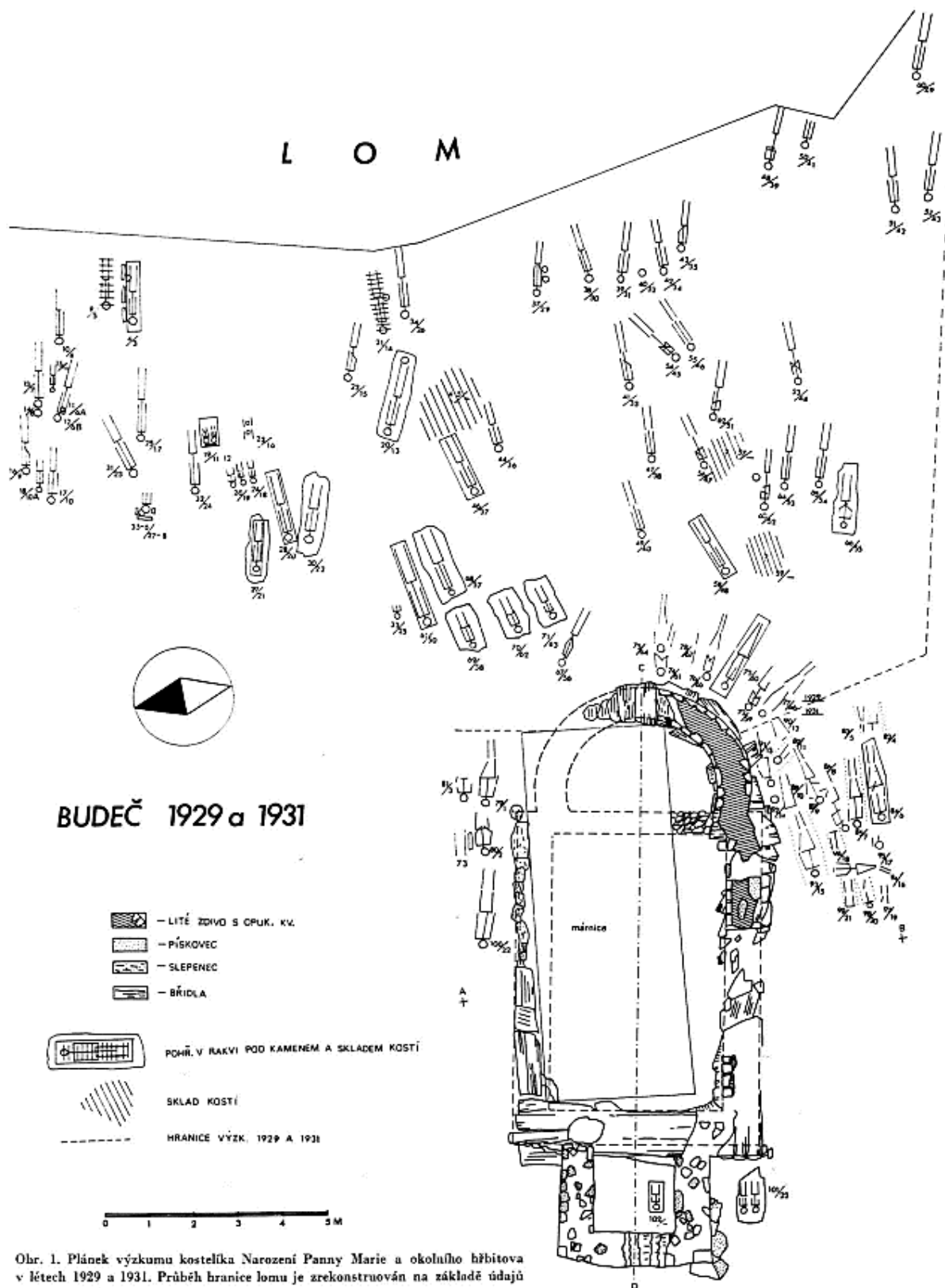
PLÁN 1. Skica budečského hradiště vytvořená V. Krolmusem (originál uložen v Národním muzeu v Praze, kopie v nálezové zprávě ŠOLLE 1982AE, 12)

PLÁN 2. Plán budečského hradiště vytvořený F. X. Benešem a otištěný v monografii J. E. Vocela, *Pravěk země české* (Vocel 1868, 408, obr. 109).

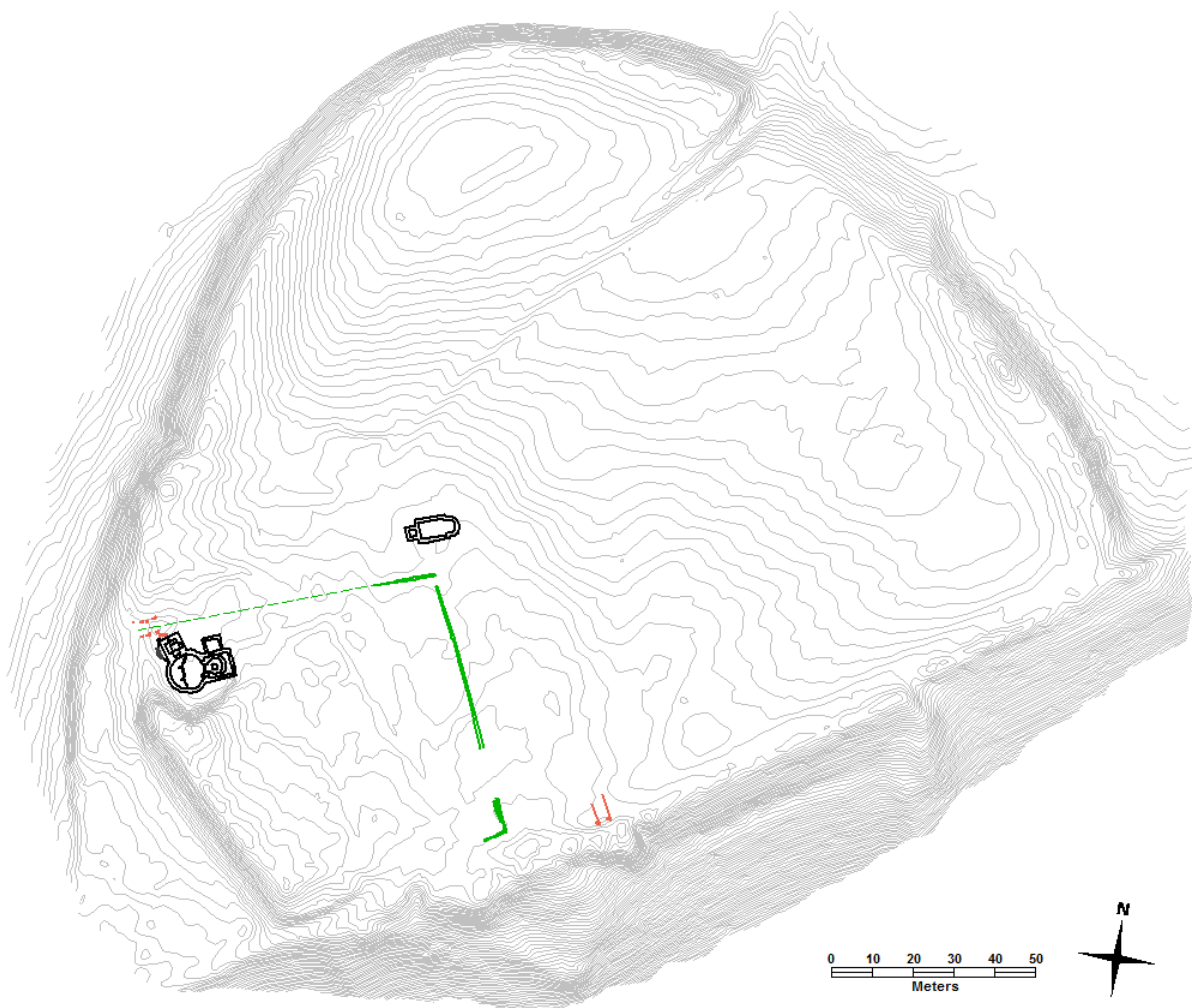

PLÁN 3. Skiza pozůstatků kostela P. Marie na Budči a části okolního hřbitova z výzkumu J. Böhma r. 1929 (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, plán ev. č. PY000076009).

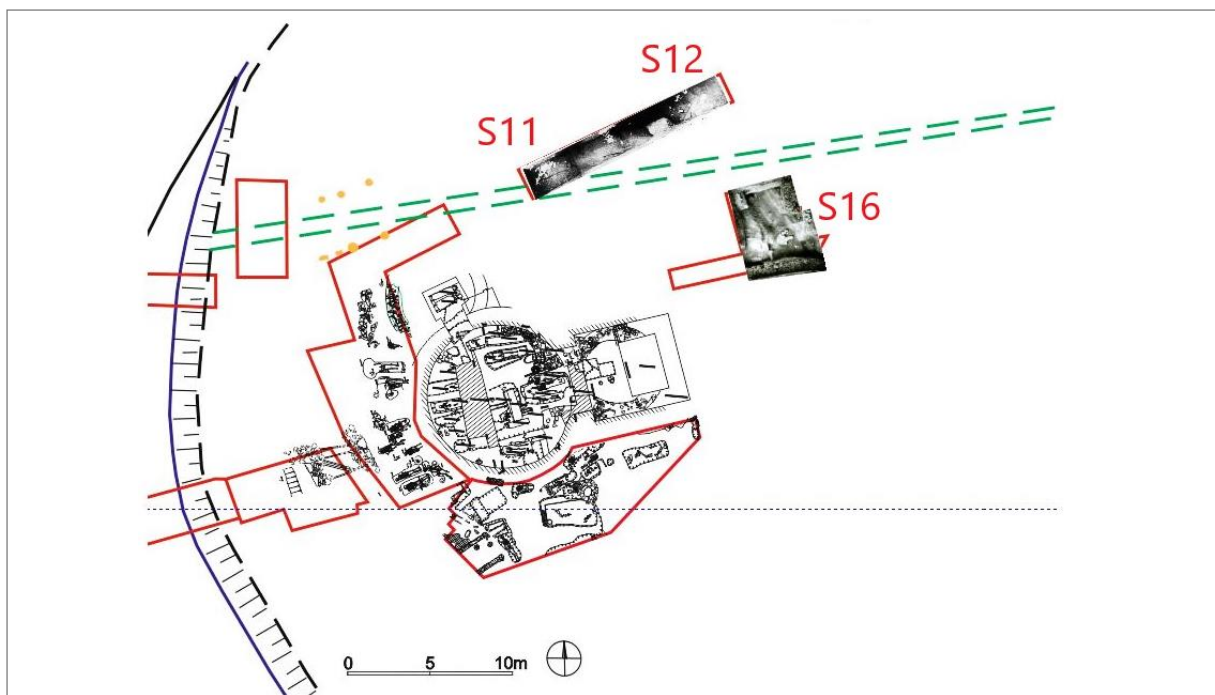

Obr. 1. Plánek výzkumu kostelíka Narození Panny Marie a okolního hřbitova v letech 1929 a 1931. Průběh hranice lomu je zrekonstruován na základě údajů NZ J. Böhma.

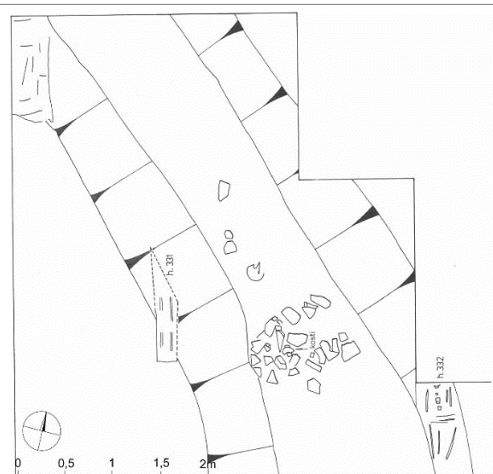
PLÁN 4. Plán výzkumu J. Böhma z let 1929 a 1931 publikovaný P. Sommerem; náhled (Sommer 1978, obr. 1).

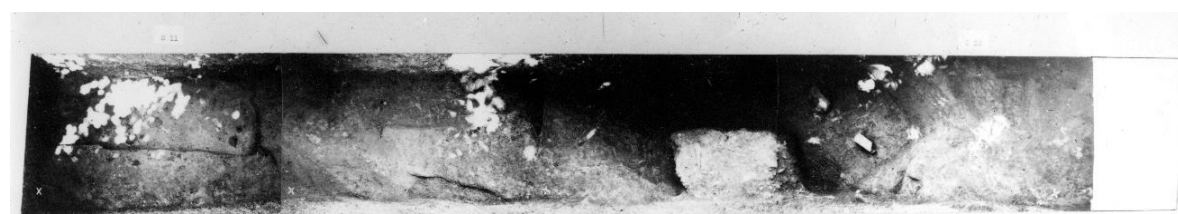
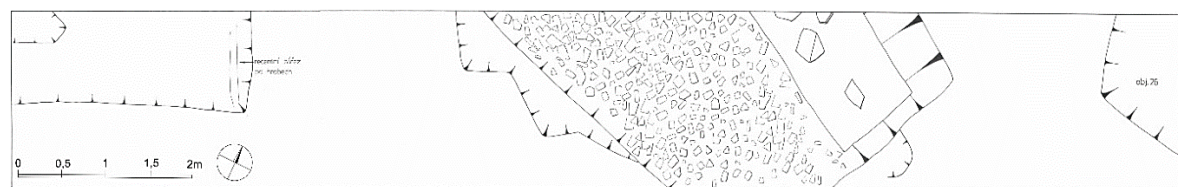
PLÁN 5. Vrstevnicový plán současného terénu budečského hradiště s vyznačenou polohou kostelů (černě), palisadového žlabu (zeleně: plnou čarou – doložený; přerušovanou čarou – předpokládaný průběh), bran a cest (oranžově; vzdálenost vrstevnic = 20cm; zpracování: GEO-CZ, P. Tomanová).

PLÁN 6a. Detail situací odkrytých v prostoru rotundy sv. Petra a Pavla během výzkumu M. Šolleho a Z. Váni (podle archivní dokumentace uložené v archivu ARUP zpracovala P. Tomanová).

PLÁN 6b. Půdorys a fotoplán sondy S 16 z výzkumu M. Šolleho, r. 1978 (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430128, PY000430451).

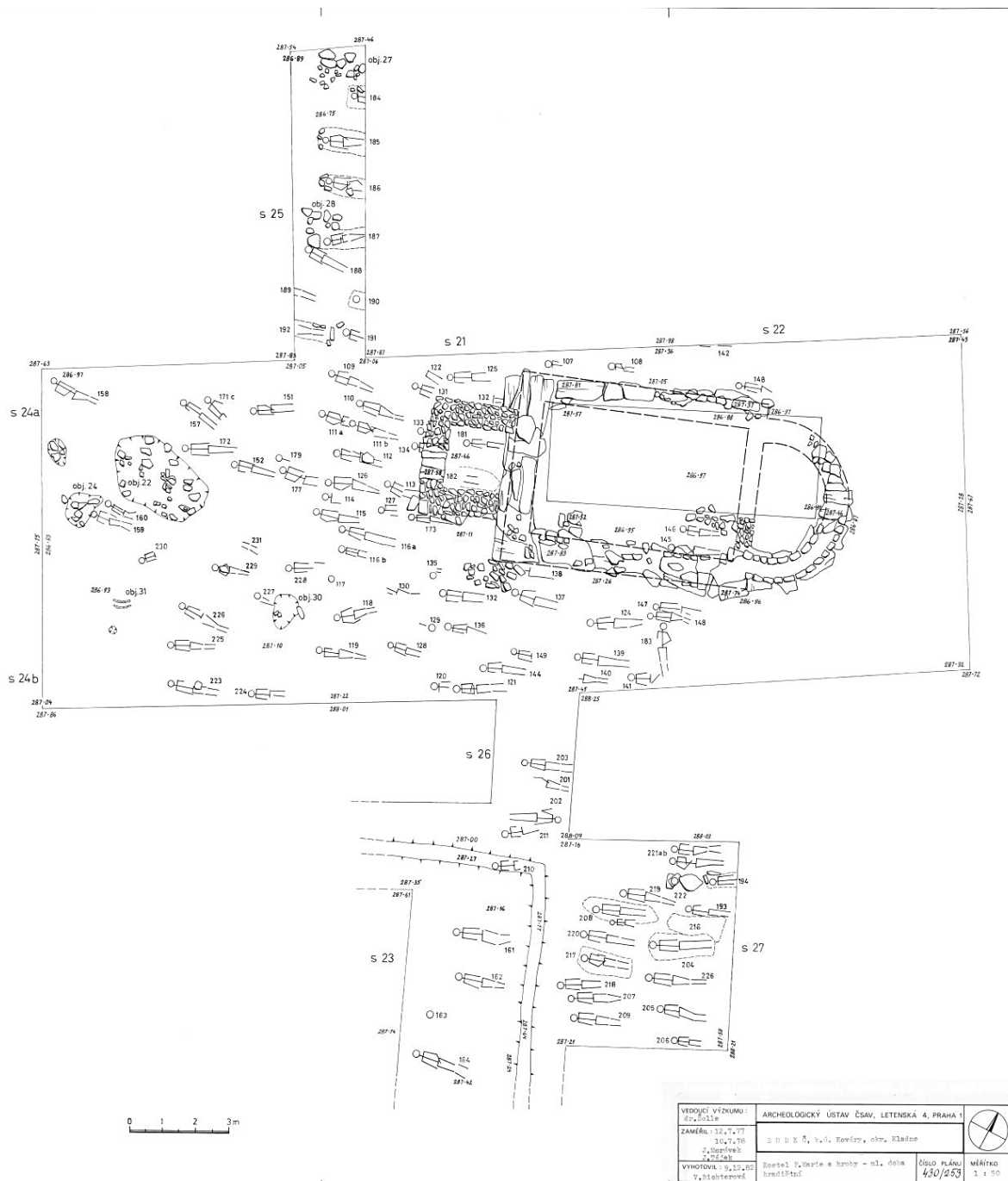
PLÁN 6c. Půdorys a fotoplán sond S 11 a S 12 z výzkumu M. Šolleho, r. 1977 (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430144 /výřez/ a PY000430062).

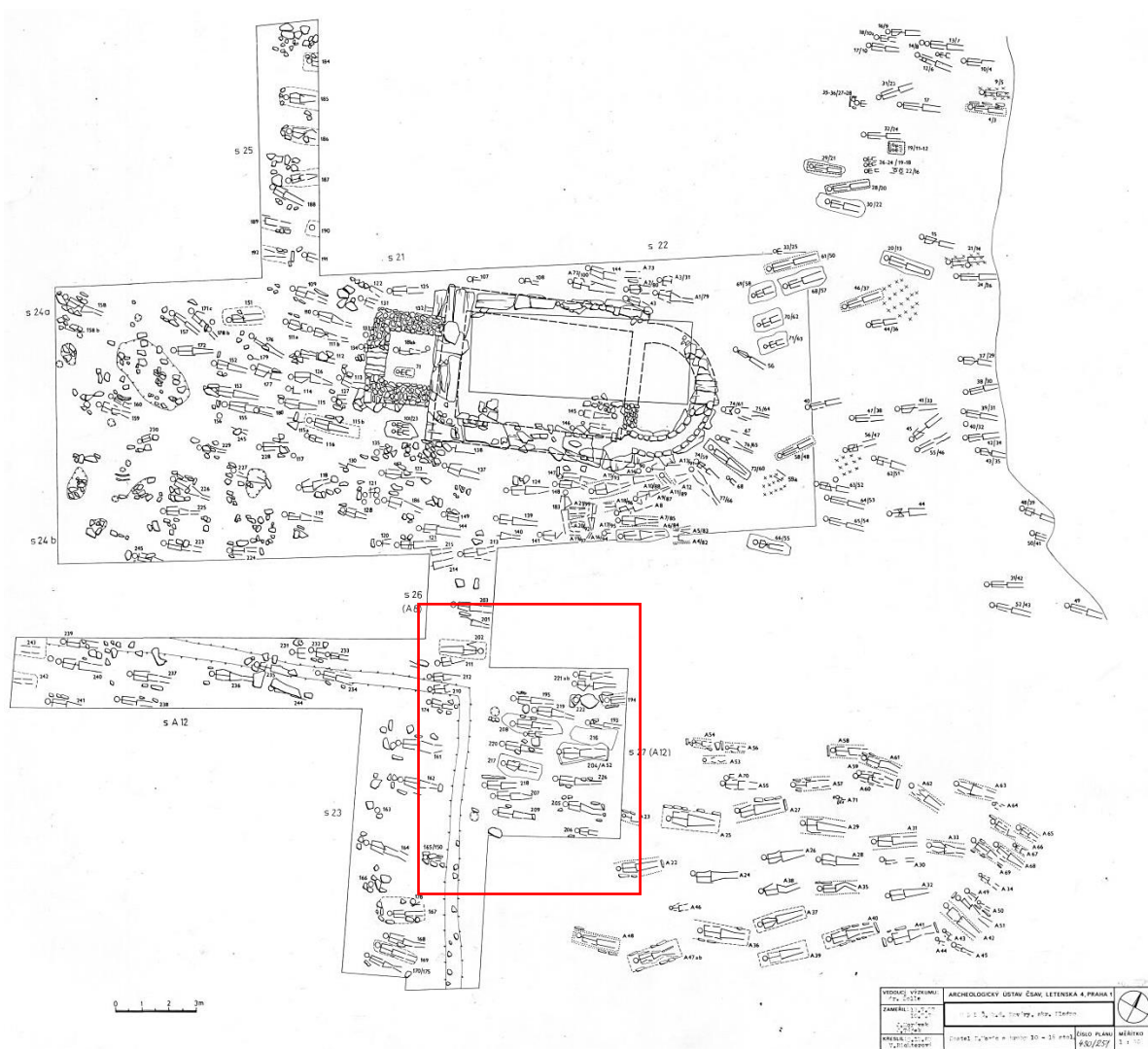
PLÁN 7. Dokumentace základového zdiva jižní stěny kostela P. Marie na Budči; výzkum M. Šolého, r. 1978; žlutě je vyznačena řada kamenů popsaná M. Šollem jako *opus spicatum* (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430192, vektorizace: M. Housková; úpravy: P. Tomanová)

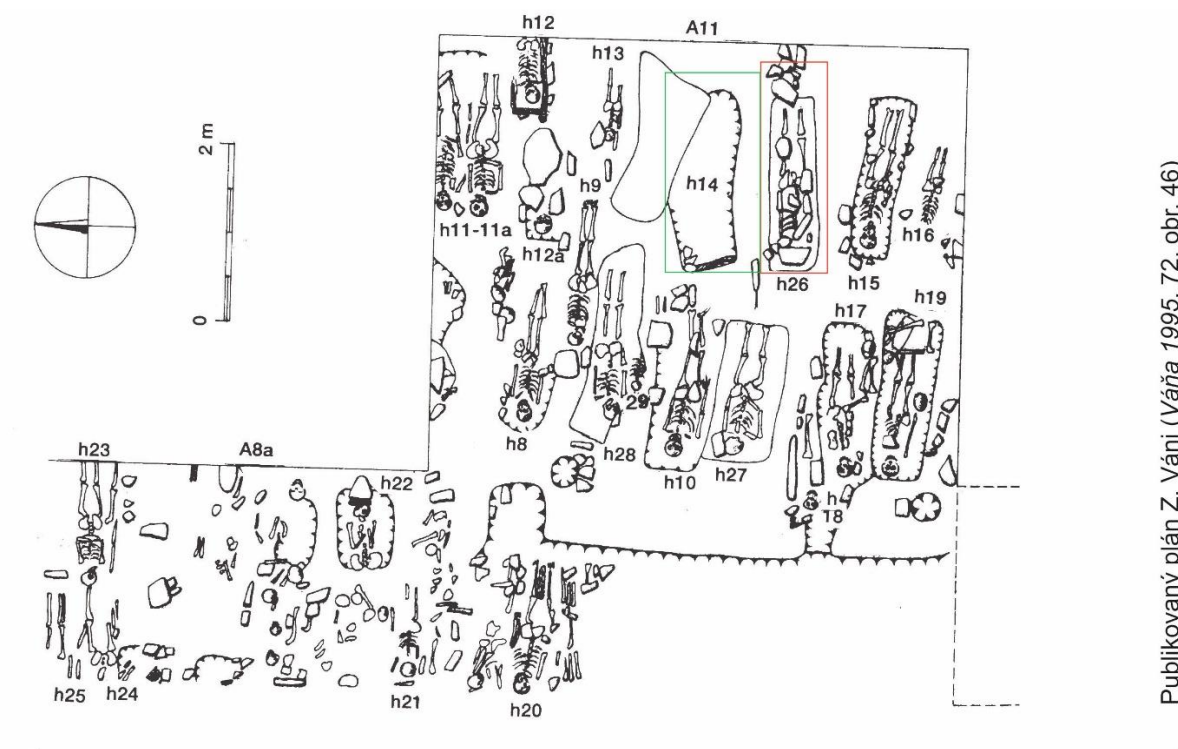
PLÁN 8. Fotoplán odrytých reliktů kostela P. Marie na Budči; výzkum M. Šolleho, r. 1977 (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AVČR v Praze, ev. č. PY000430436).

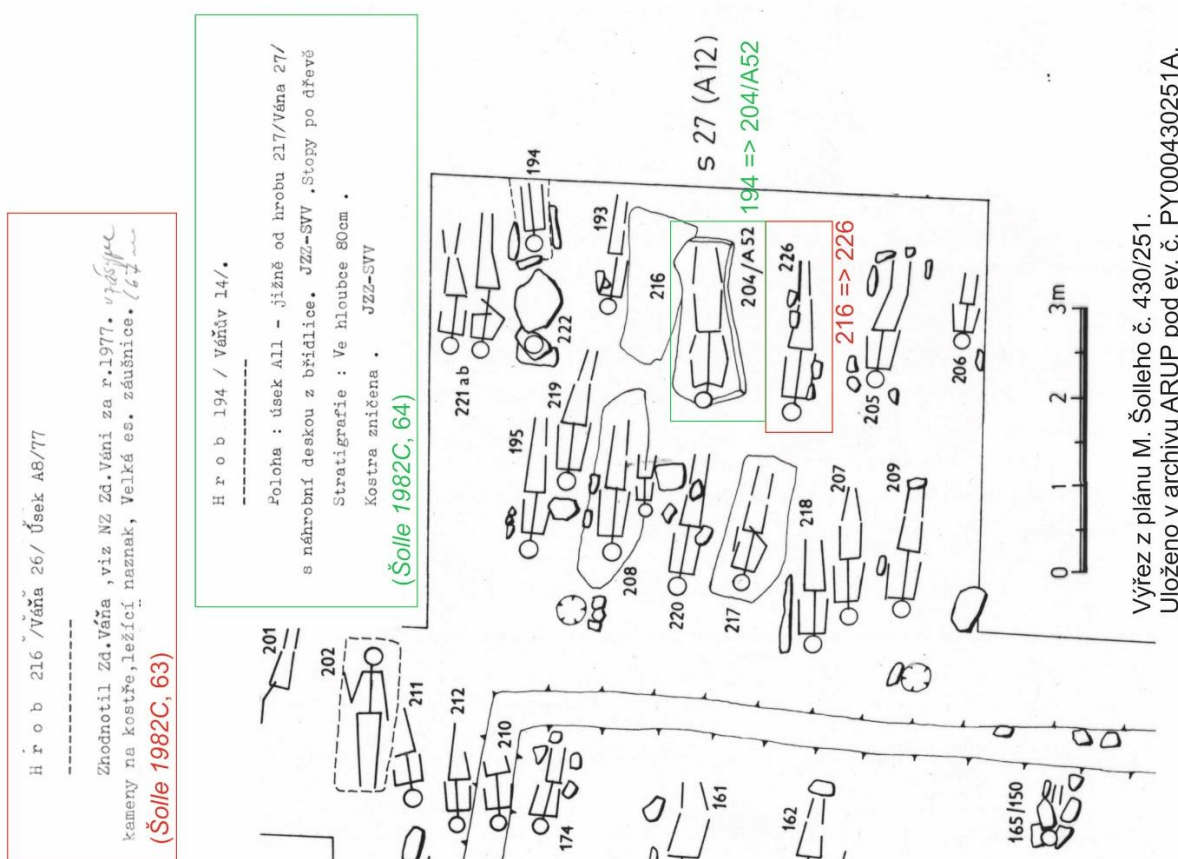
PLÁN 9 Půdorys reliktvů kostela P. Marie na Budči a okolního hřbitova s výškovými kótami, podle výzkumů M. Šolleho a Z. Váni, r. 1977-1978. Plán však znázorňuje také kvádríkové nadzemní zdivo, které Šolleho výzkum již nezachytil (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430253, náhled).

PLÁN 10. Půdorys reliků kostela P. Marie na Budči a okolního hřbitova, podle výzkumů J. Böhma, M. Šolheho a Z. Váni, r. 1977/1978. Červený obdélník vyznačuje prostor zachycený na detailu na následujícím PLÁNu 11 (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430251, náhled).

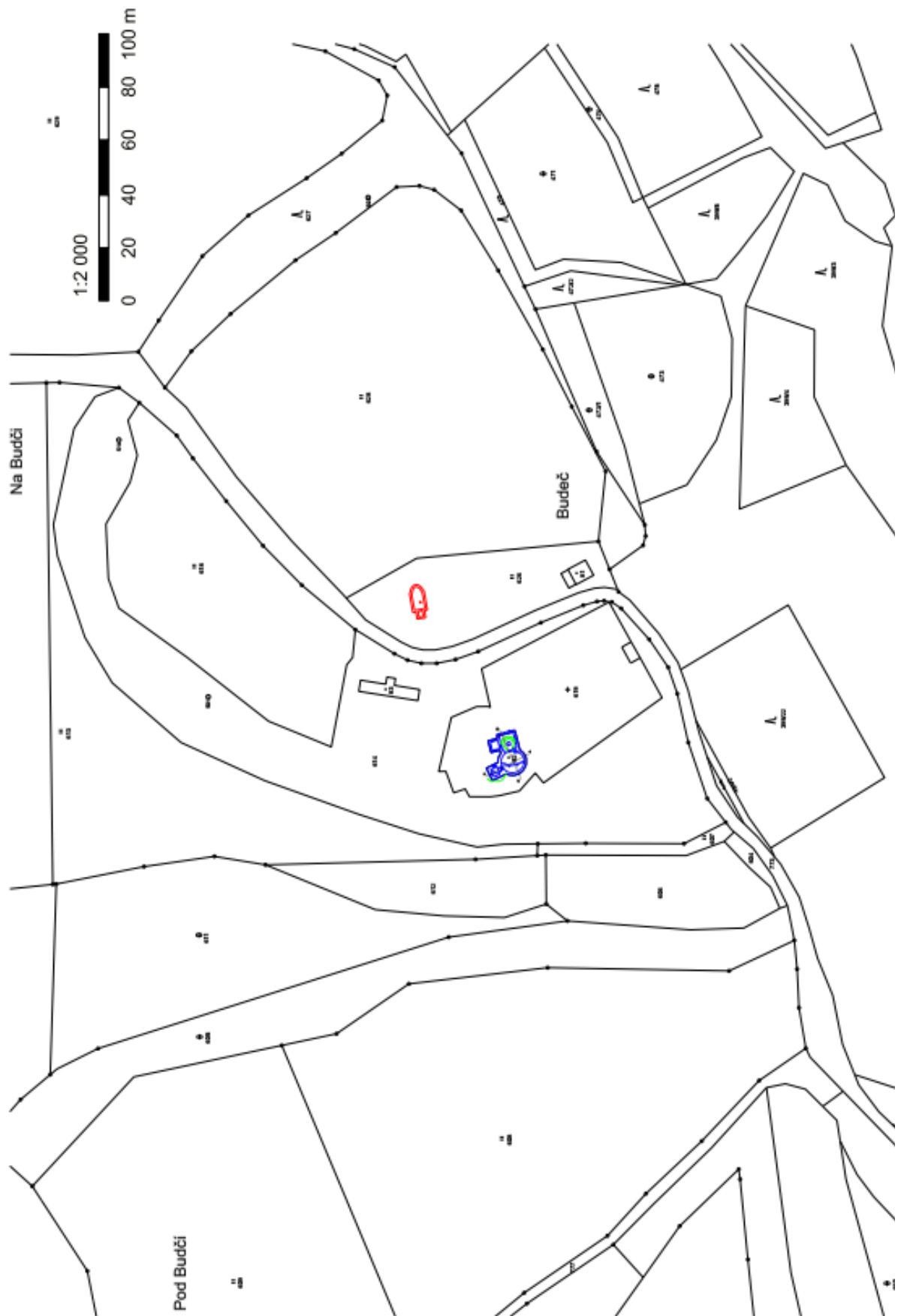

Publikovaný plán Z. Váni (Váňa 1995, 72, obr. 46)

Výřez z plánu M. Šolleho č. 430/251.
 Uloženo v archivu ARUP pod ev. č. PY000430251A.

PLÁN 11. Plán části hřbitova u kostela P. Marie na Budči, hroby odkryté výzkumem Z. Váni v sondě A12. Srovnání dokumentace téhož místa na plánech Z. Váni (horní plán) a M. Šolleho (spodní plán) a ukázky chyb vzniklých během přecíslovávání hrobů (zpracování: P. Tomanová).

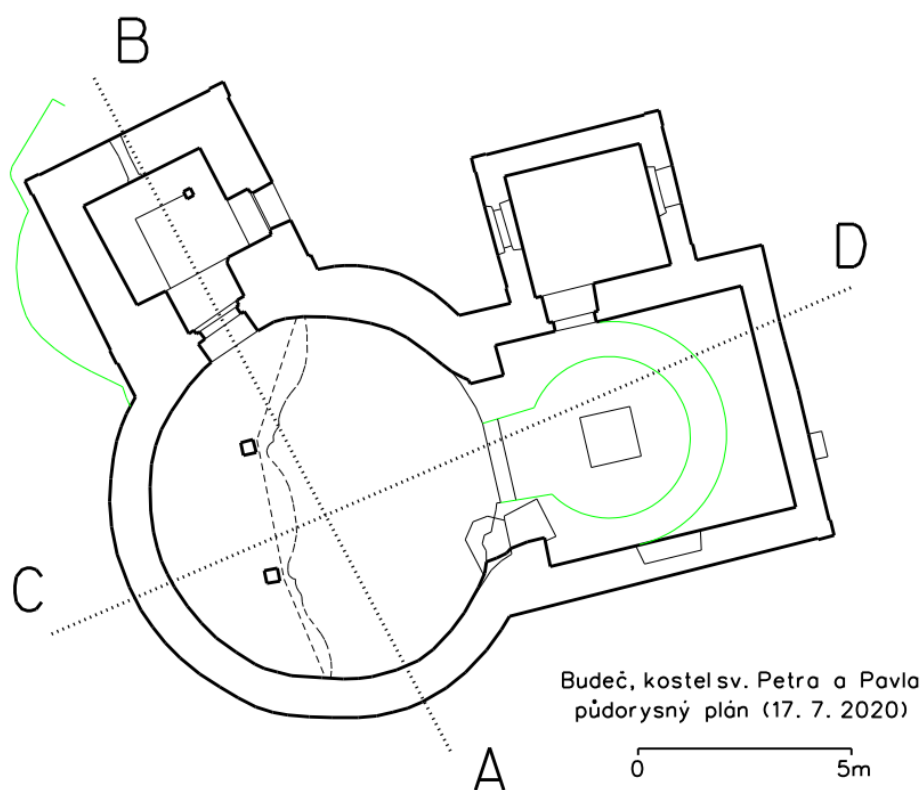
PLÁN 12. Katastrální mapa budečského hradiště s polohou kostelů, zaměřeno 17.7.2020: modře – současný půdorys rotundy sv. Petra a Pavla, zeleně maketa půdorysu původního presbytáře a severní apsidy u rotundy, červeně maketa základů kostela P. Marie (zaměření a zpracování: GEO-CZ).

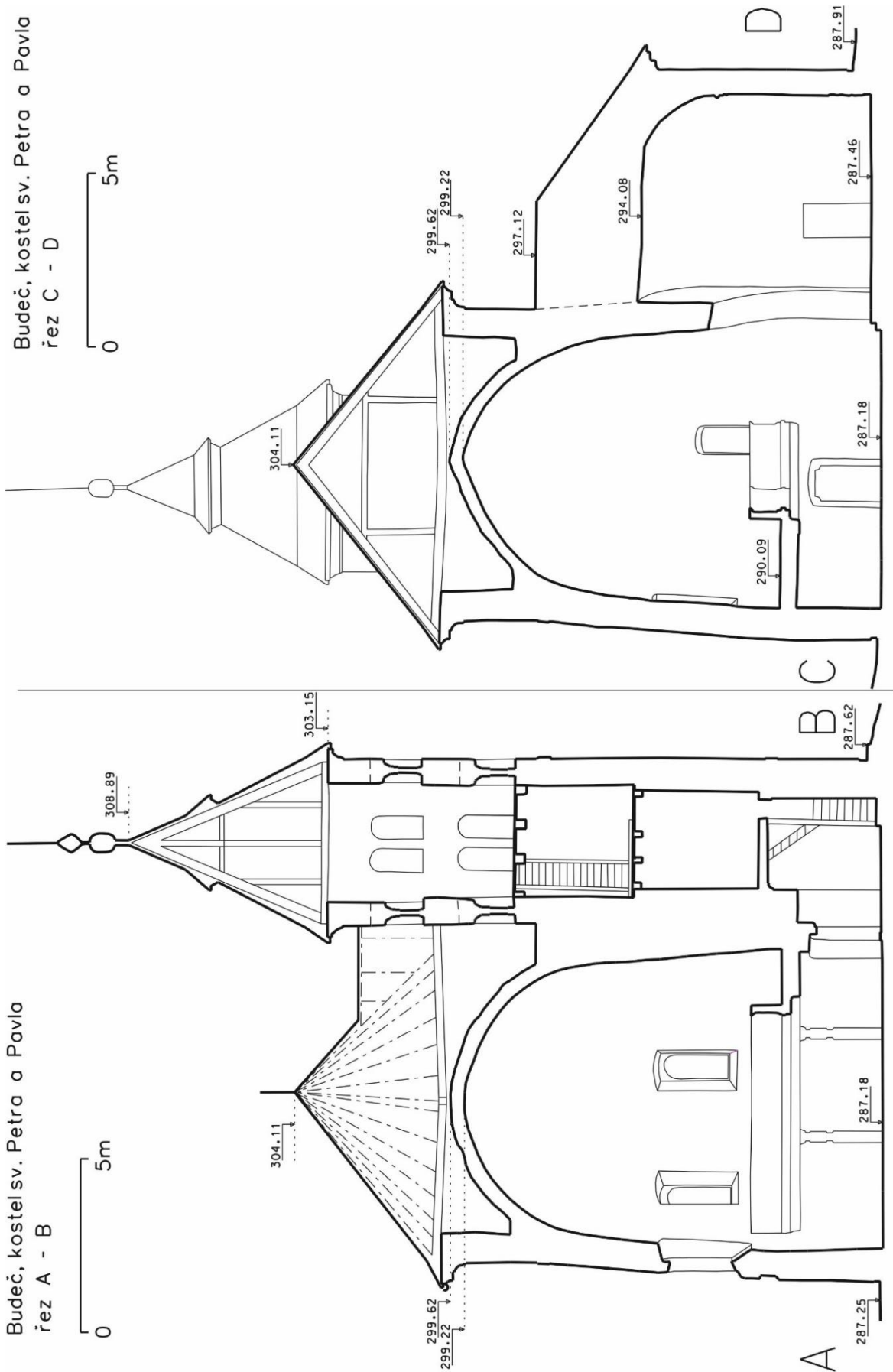
PLÁN 13. Georeferencovaný fotoplán pozůstatků kostela P. Marie překrytý geodeticky zaměřeným půdorysem makety základů kostela (červené linie; zaměření a zpracování :GEO-CZ, P. Tomanová).

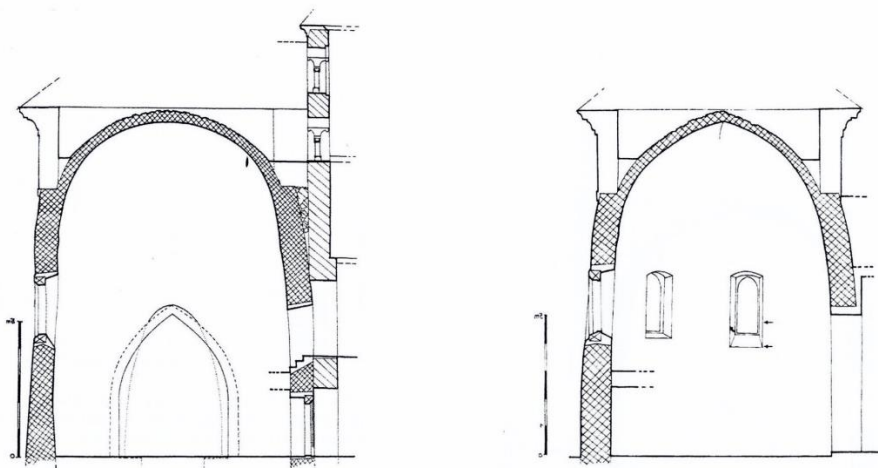
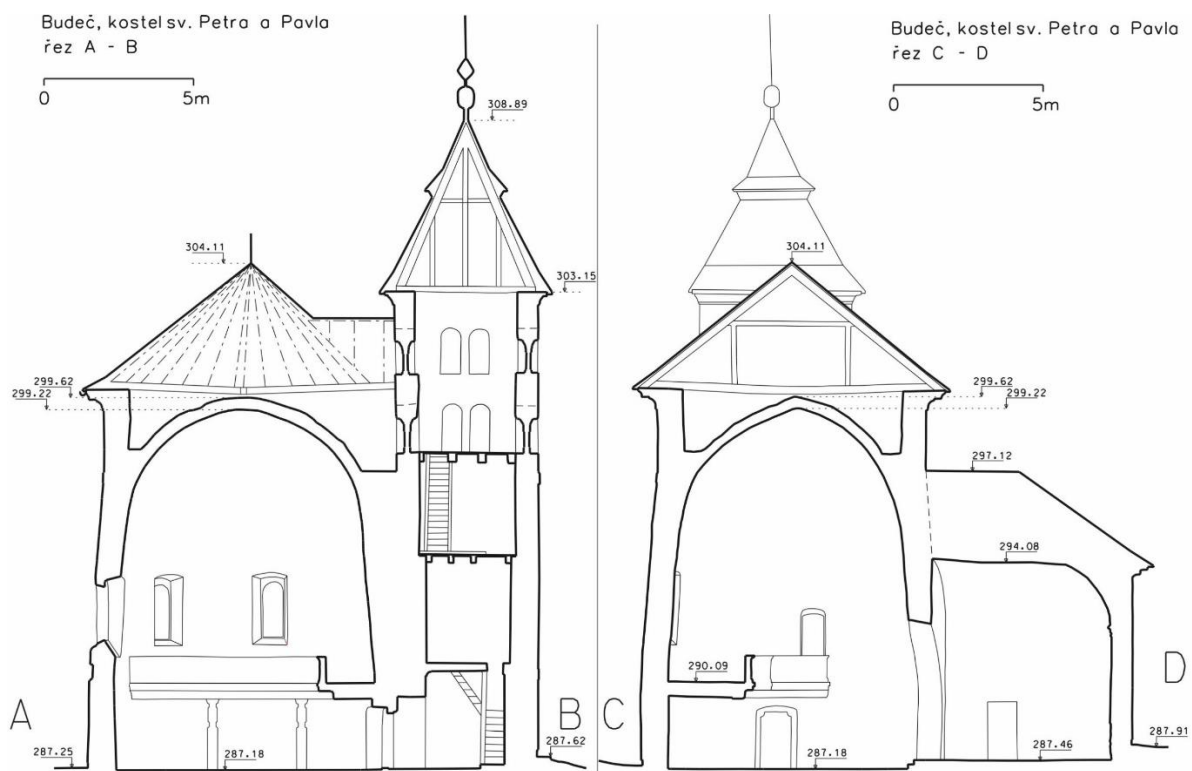
PLÁN 14. Náhled digitálního 3D modelu současné podoby rotundy sv. Petra a Pavla na Budči (zpracování: GEO-CZ).

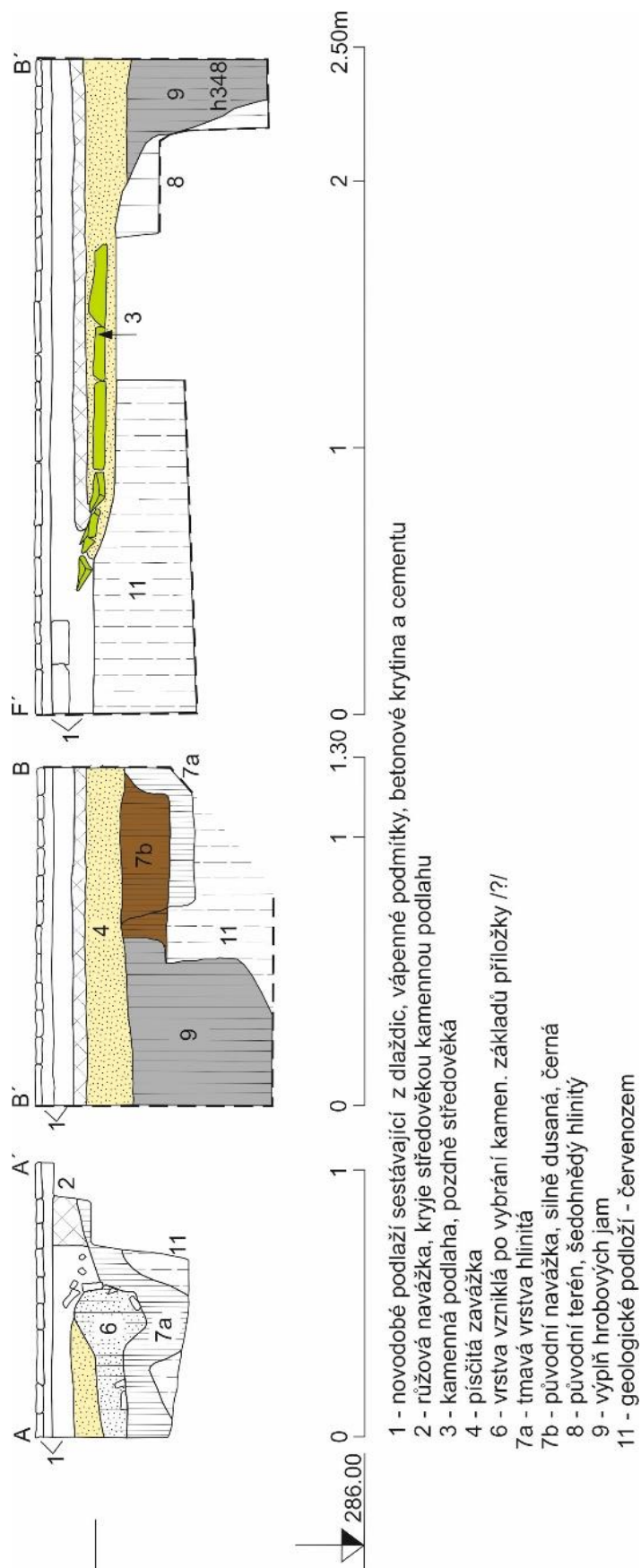
PLÁN 15. Půdorys rotundy sv. Petra a Pavla na Budči vytvořený z digitálního 3D modelu; černě jsou vyznačeny linie současných zdí, šedě nadzemní prvky a otvory, zeleně makety původního presbytáře a pozůstatky severní apsidy, tečkovanou čarou pozice řezů A-B, C-D (viz PLÁN 16; zpracování: GEO-CZ).

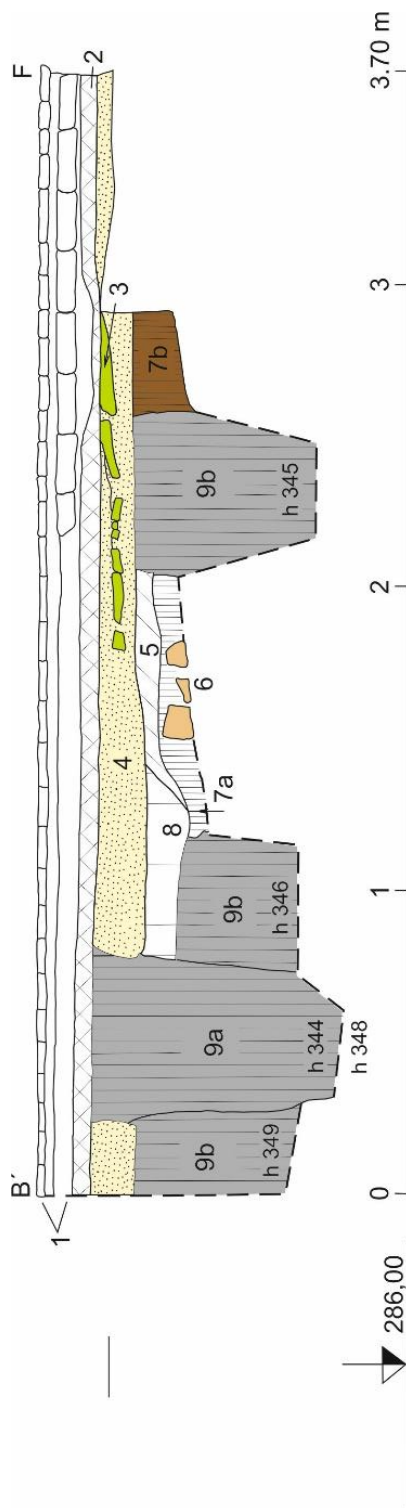
PLÁN 16. Řezy rotundou sv. Petra a Pavla na Budči vytvořené z digitálního 3D modelu. Řez A-B kolmo veden v ose románské věže, řez C-D napříč presbytářem (zpracování: GEO-CZ).

PLÁN 17. Porovnání dokumentace rotundy sv. Petra a Pavla na Budči: nahore řezy vytvořené z digitálního 3D modelu (GEO-CZ, r. 2020); dole řezy vytvořené pracovníky SÚRPMO v rámci stavebně-historickém průzkumu rotundy r. 1990 (podle Macek 1992, 89 zrcadlově obráceno). Oba příklady dokumentace s podobnou přesností zaznamenávají zakřivení stěn i kopule rotundy.

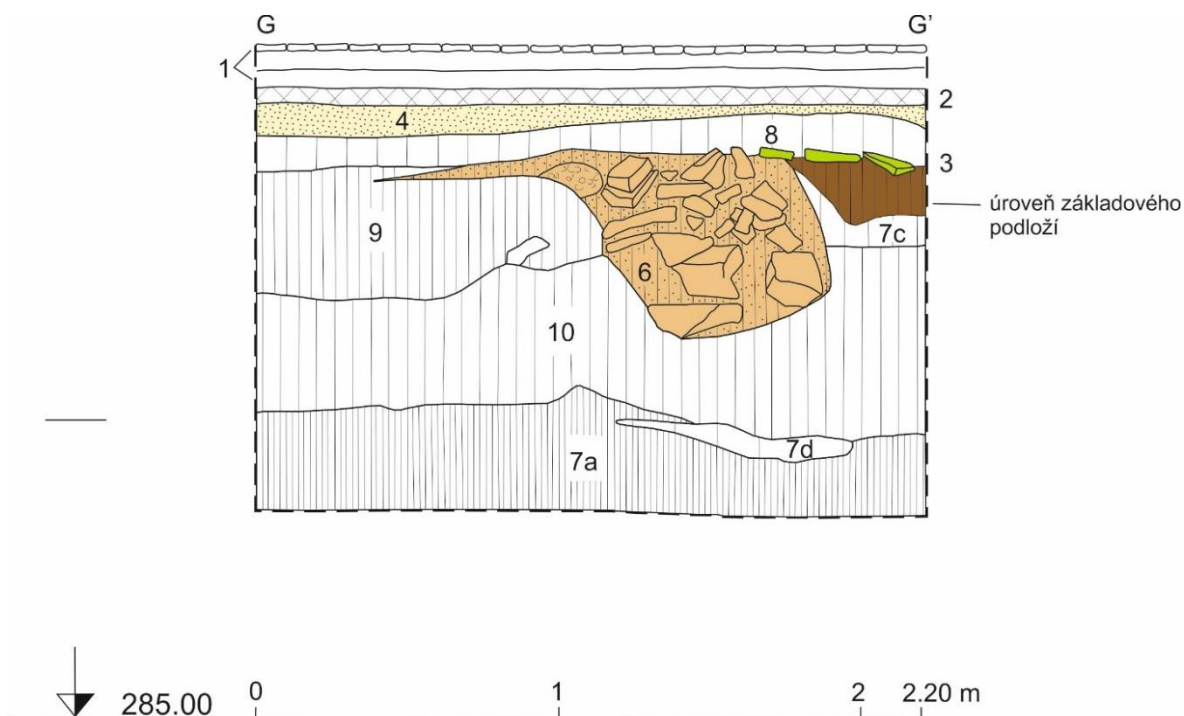

PLÁN 18. Situace v interiéru rotundy, jihovýchodní část lodi, řezy A-A', B'-B, F'-B' (polohy řezů viz volný Plán 7; původní dokumentace uložena v digitálním archivu plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze pod ev. č. PY000430204; vektorizace: M. Housková, úpravy: P. Tomanová).

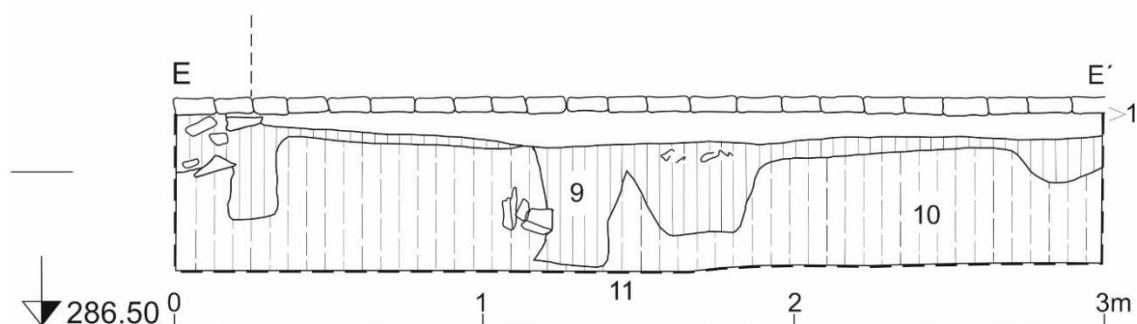
- 1 - novodobé podlaží sestávající z dlaždic, vápenné podmičky, betonové krytiny a cementu
- 2 - růžová navázka, kryje středověkou kamennou podlahu
- 3 - kamenná podlaha pozdně středověká
- 4 - písčité zavázka
- 5 - jílovitá vazká vrstva
- 6 - zdivo ze základů kamenného piliře
- 7a - tmavá vrstva hlinitá v úrovni základů piliře
- 7b - původní navázka silně dusaná, černá, základy stavby kostela
- 8 - původní terén, šedohnědý hlinitý
- 9 - výplň hrobových jam, a/hlinitá hnědošedá bez kamene, b/ mladší s kamenem

PLÁN 19. Situace v interiéru rotundy, východní část lodi, řez B'-F (poloha řezu viz volný Plán 7; původní dokumentace uložena v digitálním archivu plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze pod ev. č. PY000430205; vektorizace: M. Housková, úpravy: P. Tomanová).

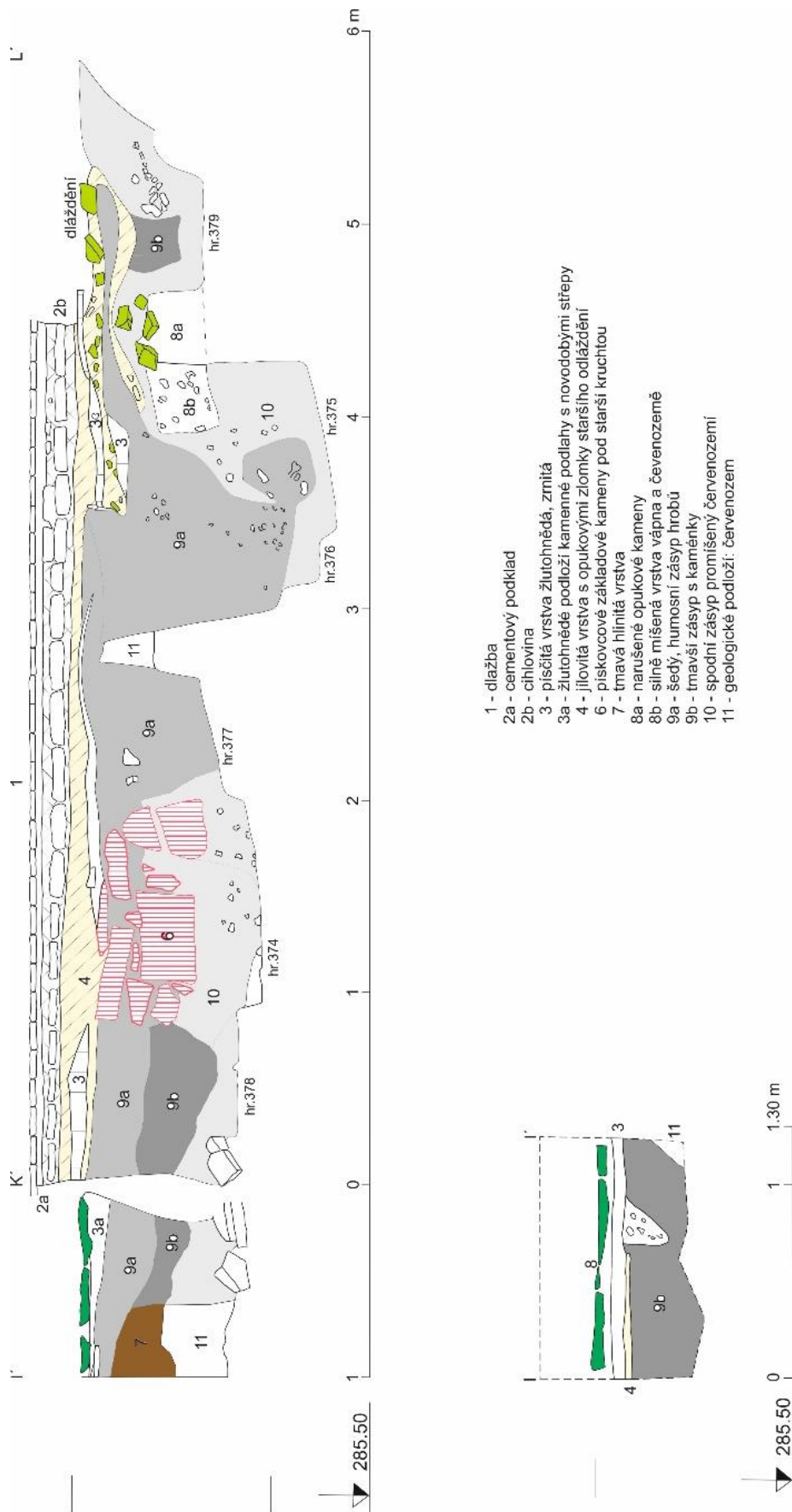
- 1 - novodobé podlaží/ dlaždice, betonová krytina, cement.../
- 2 - růžová navážka
- 3 - opukové dláždění s maltou
- 4 - písčité zavážka
- 6 - základy pilíře
- 7a - tmavohnědá vrstva
- 7c - světlehnědá vrstva hlinitá
- 7d - žlutohnědá vrstva
- 10 - zásyp hrobových jam, promíšený humusem a červeným zhlíněným pískovcem
- 9 - zásyp hrobových jam

PLÁN 20. Situace v interiéru rotundy, severní část lodi, řez G-G' (poloha řezu viz volný Plán 7; původní dokumentace uložena v digitálním archivu plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze pod ev. č. PY000430206; vektorizace: M. Housková, úpravy: P. Tomanová).

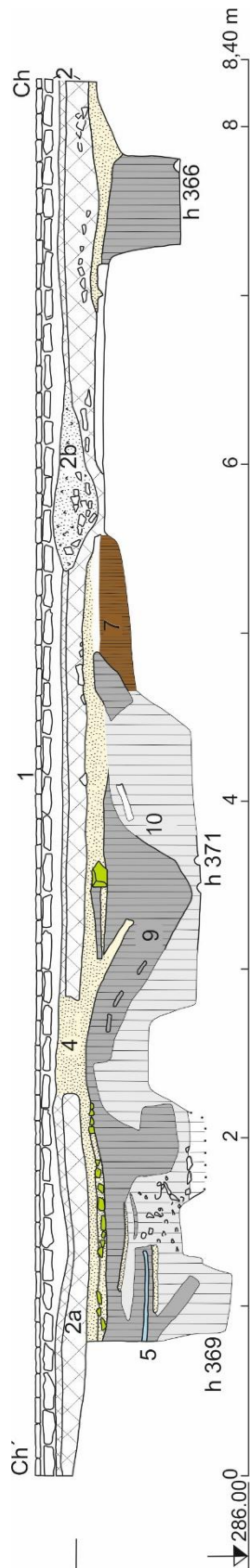

- 1 - recentní podlaha
- 9 - výplň kapes po členění (?) rotundy
- 10 - červozem zčásti narušená umělými zásahy stavby
- 11 - podloží červozemě

PLÁN 21. Situace v interiéru rotundy, jižní část lodi, řez E-E' (poloha řezu viz volný Plán 7; původní dokumentace uložena v digitálním archivu plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze pod ev. č. PY000430203; vektorizace: M. Housková, úpravy: P. Tomanová).

PLÁN 22. Situace v interiéru rotundy, západní část lodi, řezy I'-K', K'-L', I'-I' (poloha řezů viz volný Plán 7; původní dokumentace uložena v digitálním archivu plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze pod ev. č. PY000430209; vektorizace: M. Housková, úpravy: P. Tomanová).

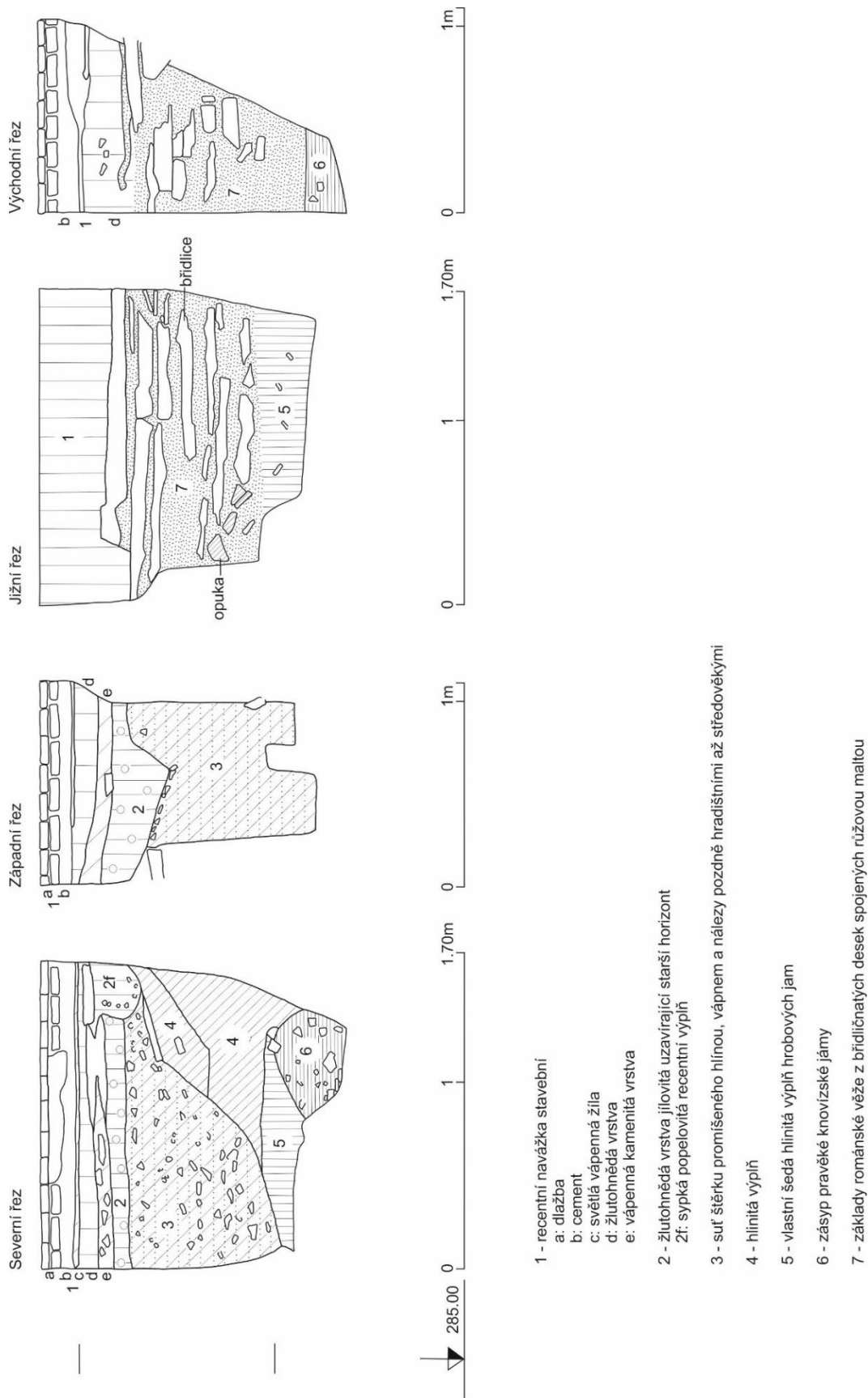

- 1 - novodobá dlaždicová podlaha
- 2 - recentní navážky:
 - a/ červenavě cihlově zbarvená
 - b/ silně promíšená opukou a kameny
 - c/ písčité žíla novodobá růžová
- 4 - jílovitá písčité vrstva s opukou
- 5 - vápenná žíla
- 7 - dusaná vrstva původem knovízská
- 9 - výplň hrobových jam
- 10 - červený, jílovitý zásep hrobů s vápennými kousky

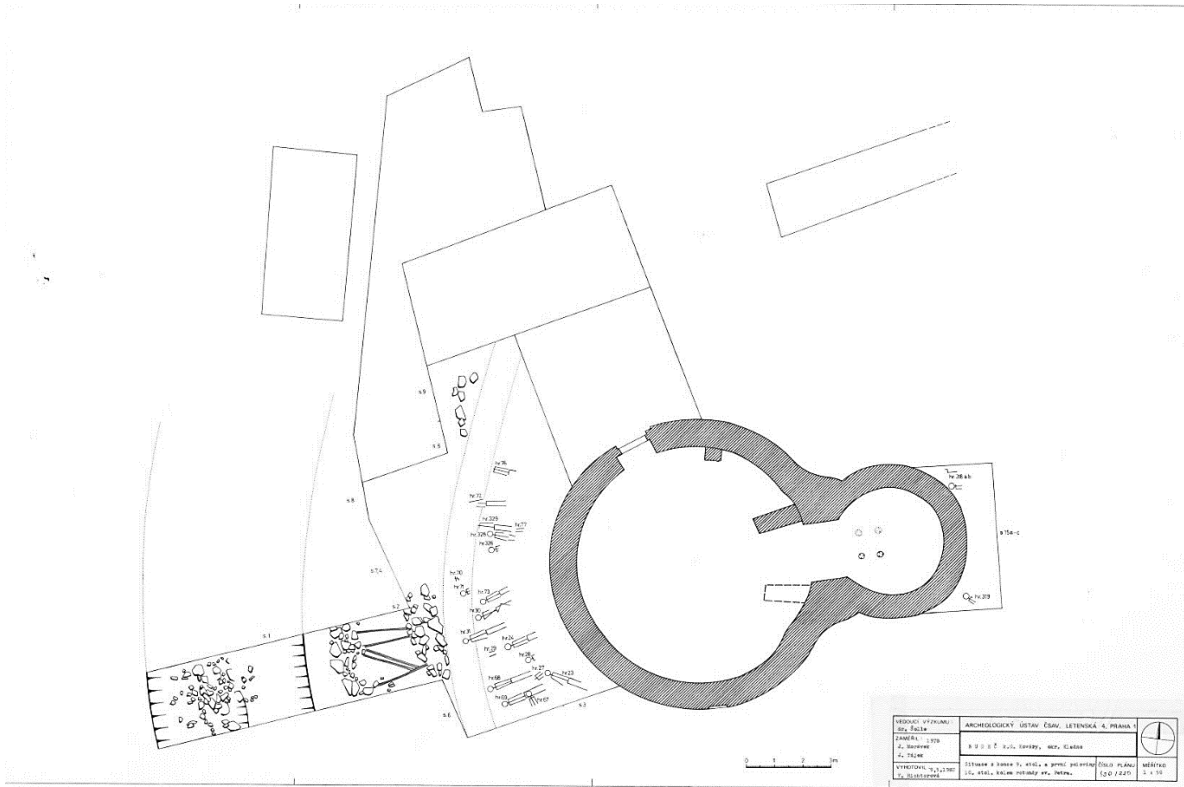
PLÁN 23. Situace v interiéru rotundy, řez Ch'-Ch napříč střední částí lodi (poloha řez viz volný Plán 7; původní dokumentace uložena v digitálním archivu plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze pod ev. č. PY000430210; vektorizace: M. Housková, úpravy: P. Tomanová).

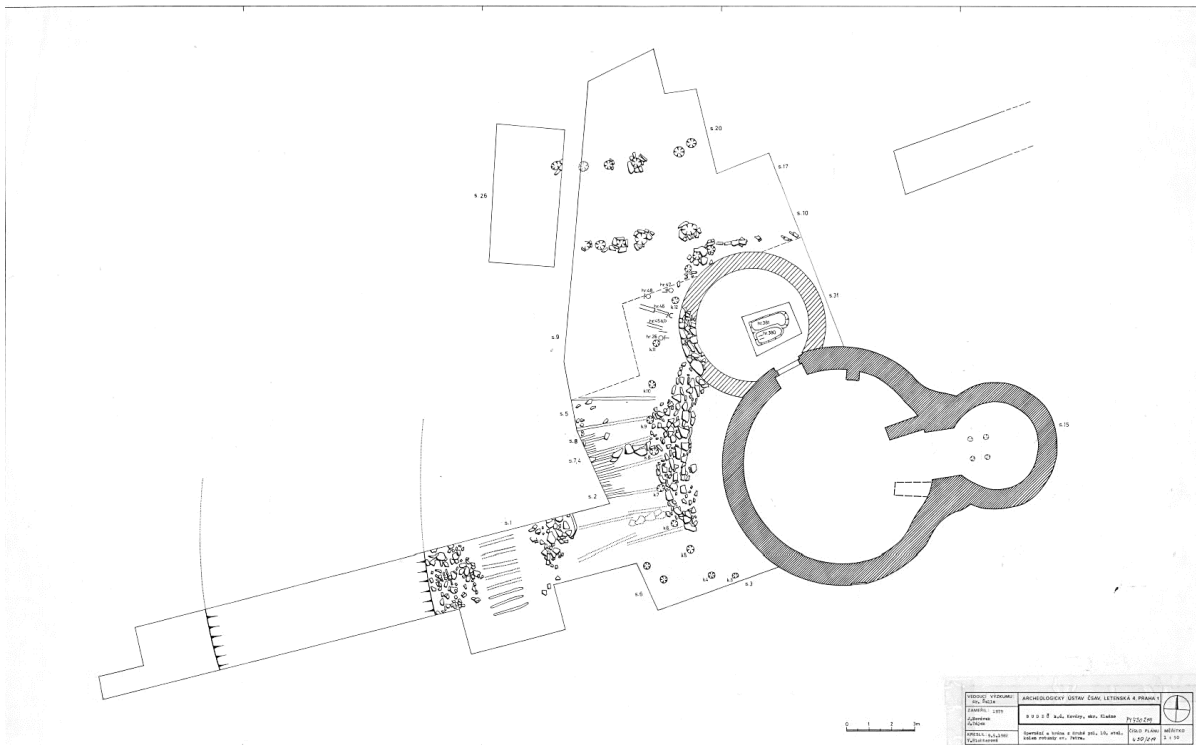
PLÁN 24. Situace v presbytáři rotundy, „stěna a“ pod vítězným obloukem, „stěna b“ ve střední části presbytáře (viz volný Plán 7; původní dokumentace uložena v digitálním archivu plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze pod ev. č. PY000430208; vektorizace: M. Housková, úpravy: P. Tomanová).

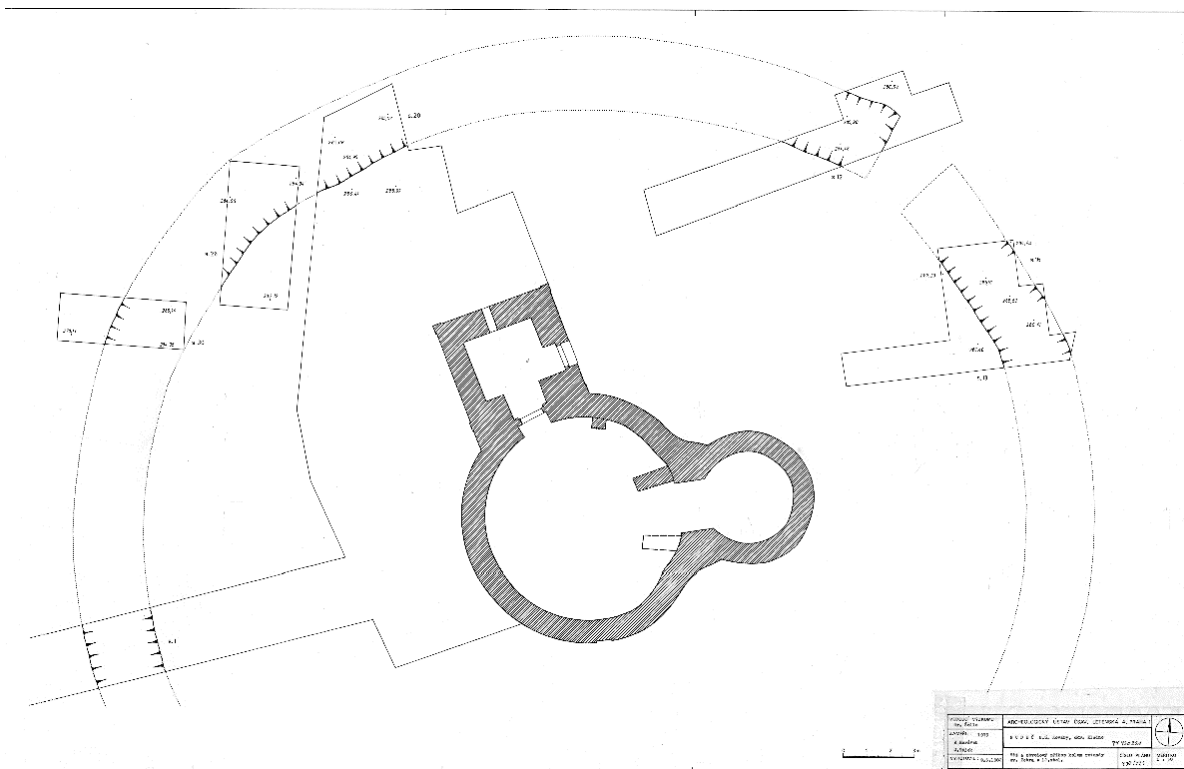
PLÁN 25. Situace v presbytáři rotundy, „stěna a“ pod vítězným obloukem, „stěna b“ ve střední části presbytáře (viz volný Plán 7; původní dokumentace uložena v digitálním archivu plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze pod ev. č. PY000430127; vektorizace: M. Housková, úpravy: P. Tomanová).

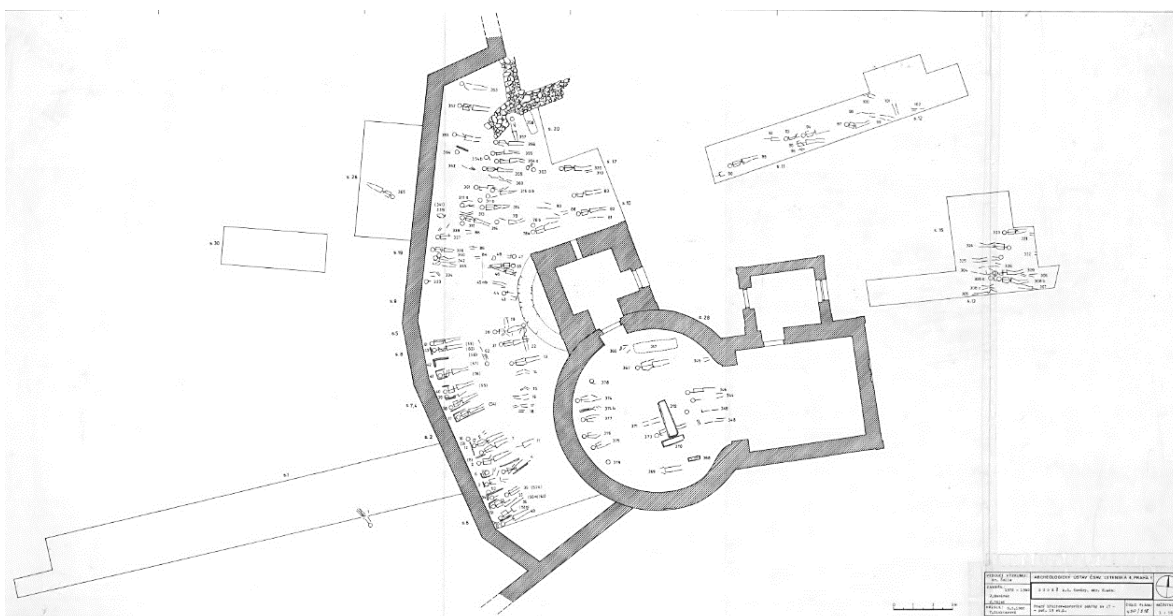
PLÁN 26. Půdorys rotundy sv. Petra, okolního hřbitova a linie opevnění, stav konce 9. a 1. poloviny 10. století podle M. Šolleho (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430220, náhled).

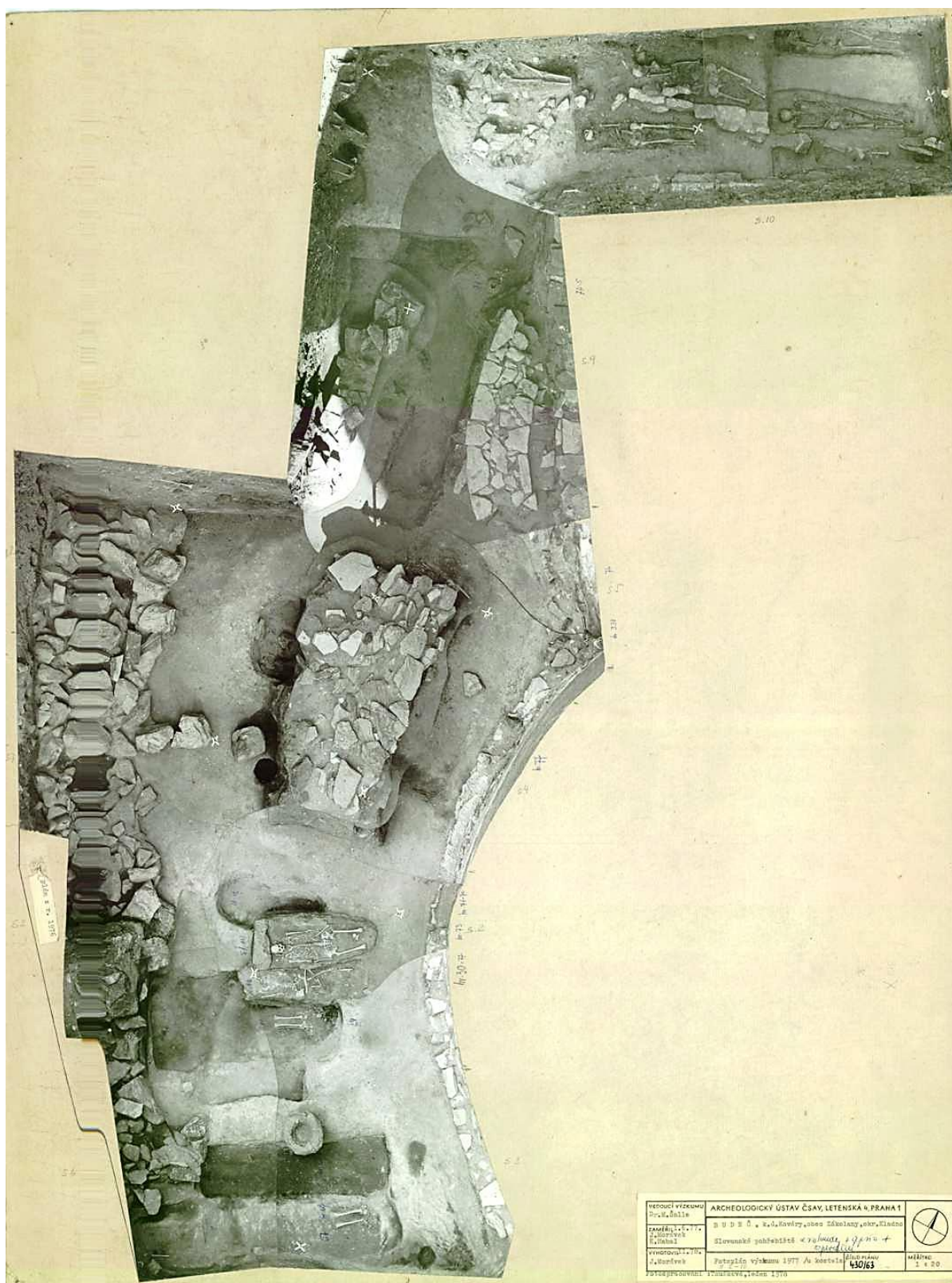
PLÁN 27. Půdorys rotundy sv. Petra, okolního hřbitova a linie opevnění, stav 2. poloviny 10. století podle M. Šolleho (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430219, náhled).

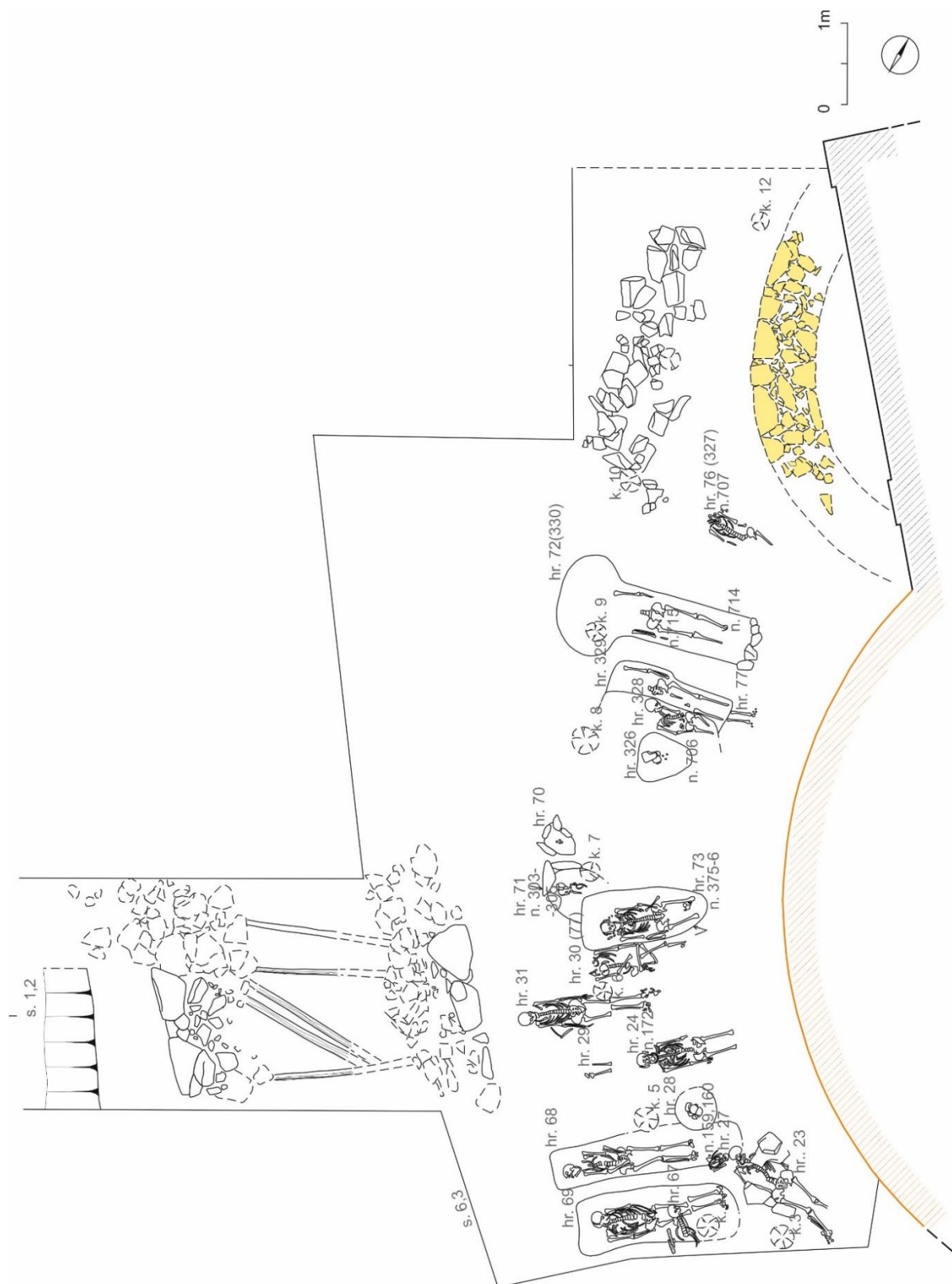
PLÁN 28. Půdorys kostela sv. Petra a prstencového příkopu, stav ve 12. století podle M. Šolleho (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430221, náhled).

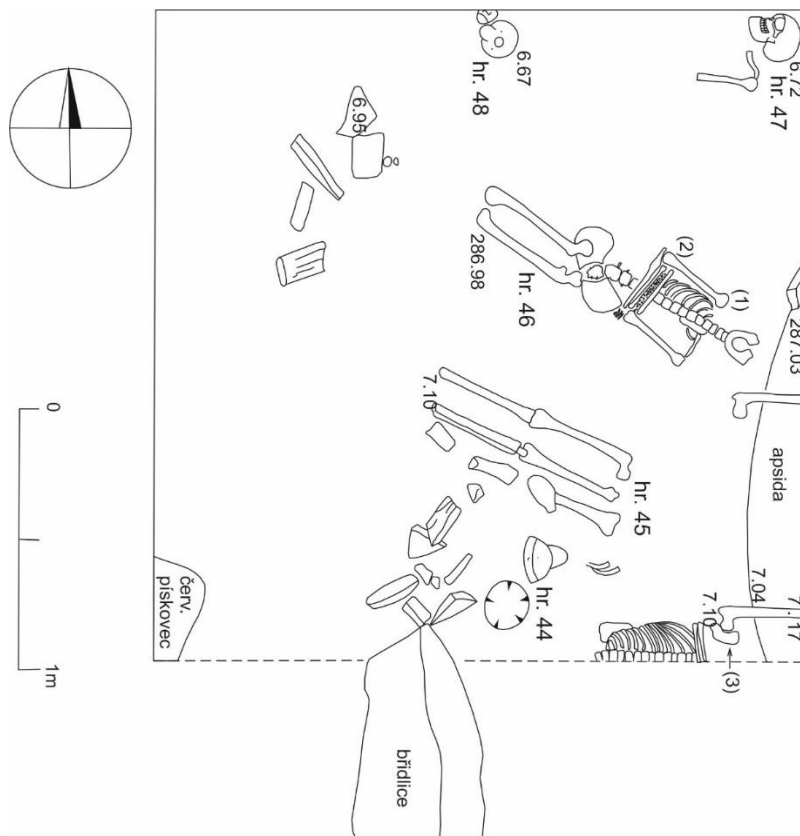
PLÁN 29. Půdorys kostela sv. Petra a Pavla a hrobů a obvodové zdi Starého hřbitova, stav v 17.-18. století podle M. Šolleho (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430118, náhled).

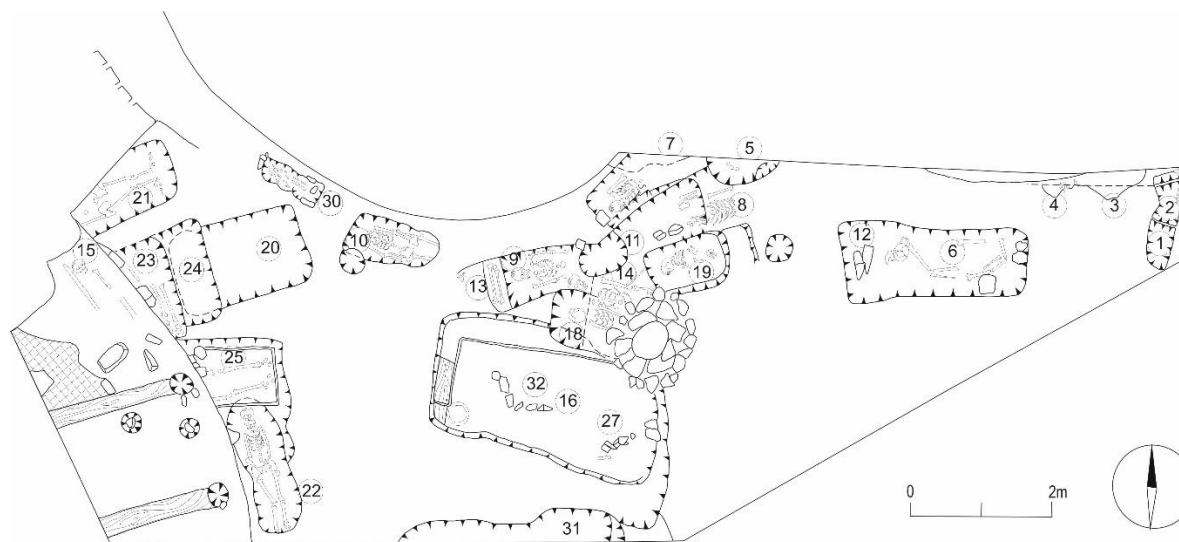
PLÁN 30. Fotoplán situace odkryté v západním a severním sousedství rotundy: část nejstaršího hřbitova, pozůstatky opevnění a fragment severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1977 (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430063).

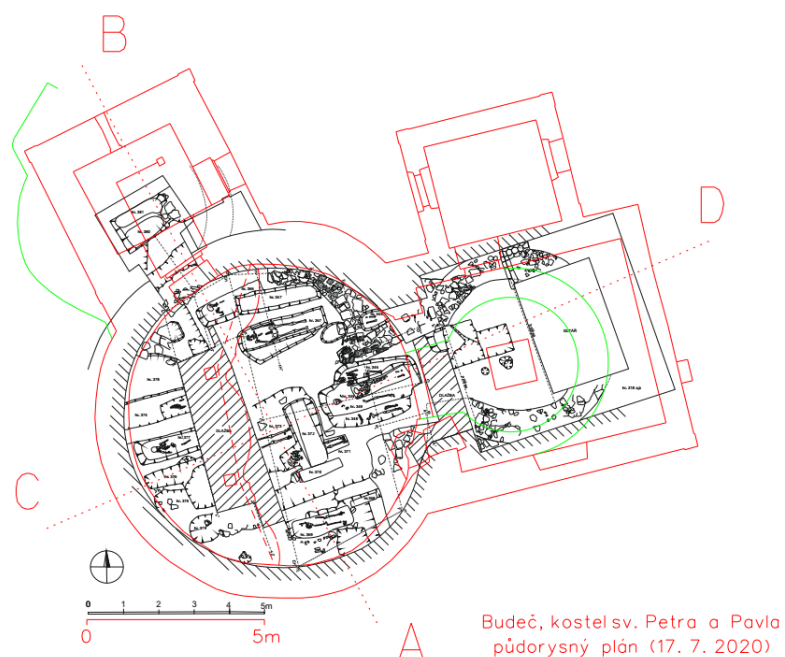
PLÁN 31. Kresebná dokumentace situace odkryté v západním sousedství rotundy: část nejstaršího hřbitova, pozůstatky opevnění a fragment severní apsidy; výzkum M. Šolleho, r. 1977 (původní plán uložen v digitálním archivu plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430222; vektorizace: M. Housková, úpravy: P. Tomanová).

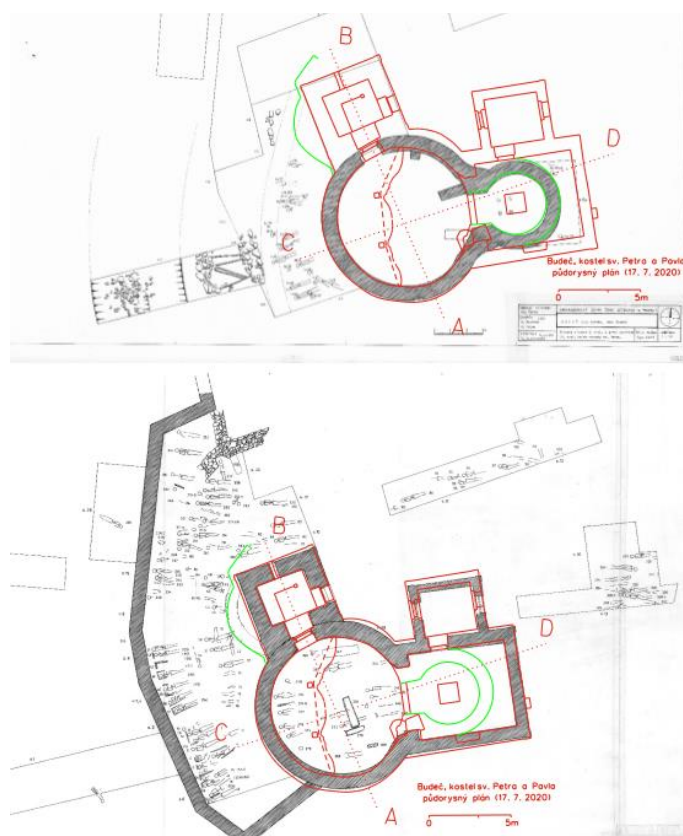
PLÁN 32. Část hřbitova kolem severní apsidy, hroby s obrácenou orientací jsou datovány M. Šollem do 11.-12. století; hroby překrývající apsidu jsou novověkého stáří (původní plán uložen v digitálním archivu plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430165; vektorizace: M. Housková).

PLÁN 33. Kresebná dokumentace situace odkryté v jižně od rotundy: část nejstaršího hřbitova, pozůstatky opevnění a objekt studny (?); výzkum Z. Váni, r. 1986 (původní plán uložen v digitálním archivu plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430346; vektorizace: M. Housková).

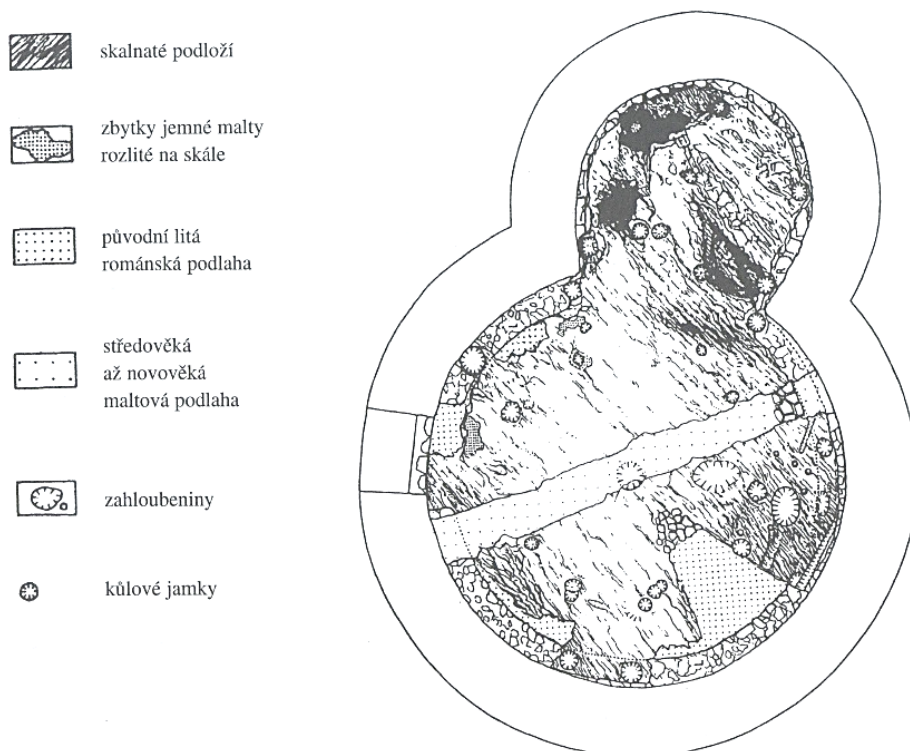
PLÁN 34. Překrytí původní dokumentace rotundy z výzkumu M. Šolleho (r. 1980) a nového geodetického zaměření z r. 2020: červené linie – nové zaměření rotundy, zelené – zaměření makety původního presbytáře (podle plánu z archivu ARUP, ev. č. PY000430211 vektorizovala M. Housková, nové zaměření provedla společnost GEO-CZ).

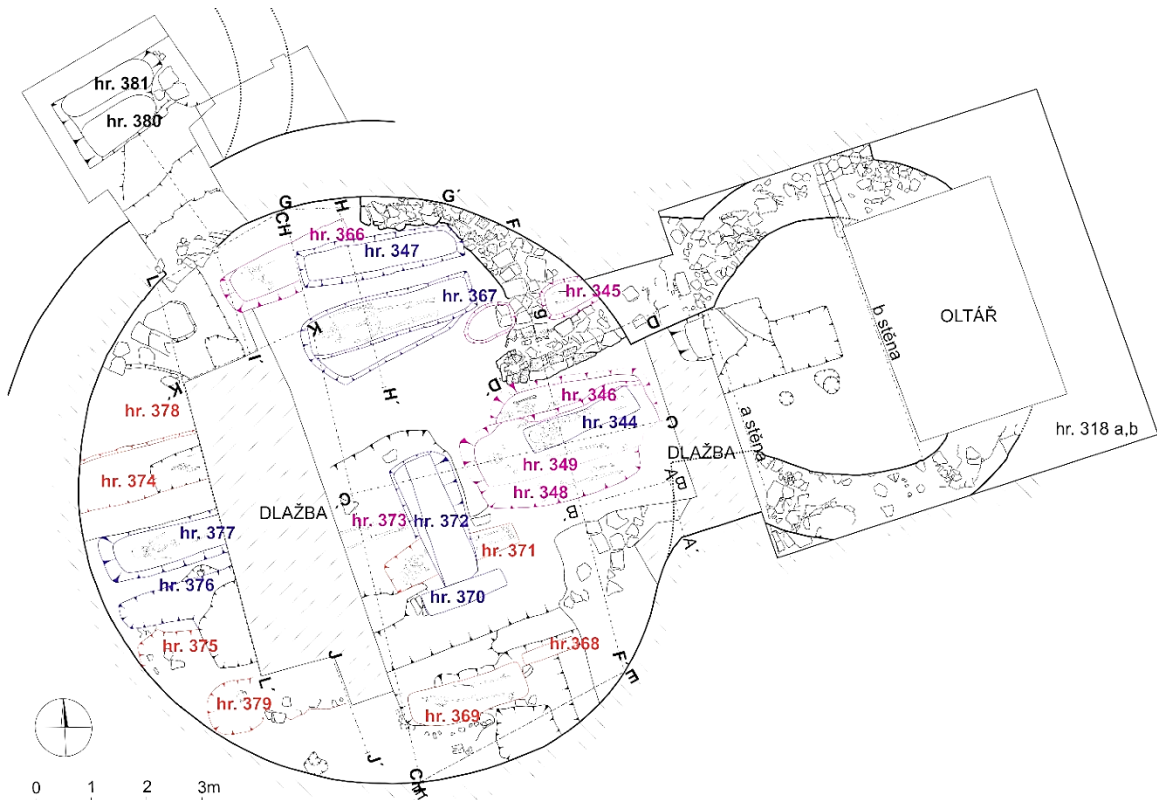
PLÁN 35 Překrytí plánů s rekonstrukcemi nejstarší podoby rotundy (nahore) a stavu 17.18. století (dole) s novým geodetickým zaměřením (červené linie – nové zaměření rotundy, zelené – zaměření makety původního presbytáře; nové zaměření provedla společnost GEO-CZ r. 2020; podkladové plány: digitální archiv plánů Archeologického s ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430218, PY000430220)

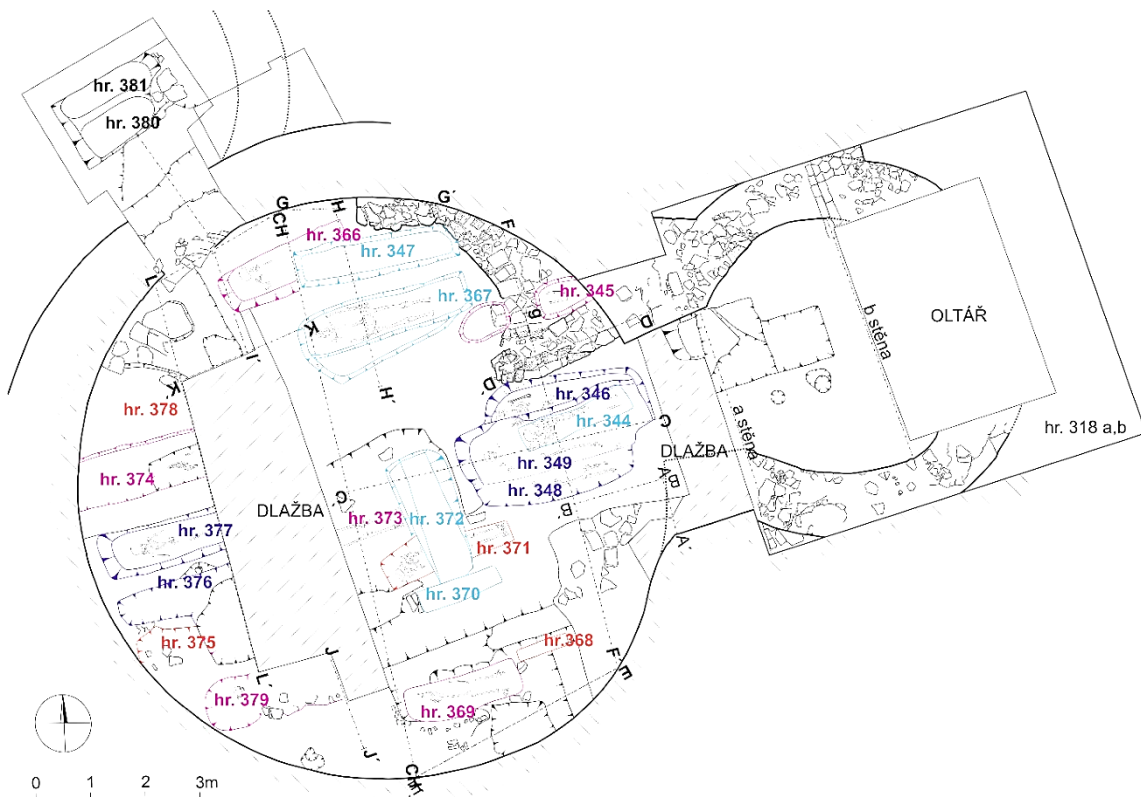
PLÁN 36. Fotoplán pozůstatků původního presbytáře v rotundě sv. Petra a Pavla na Budči, výzkum M. Šolleho, r. 1980 (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430084).

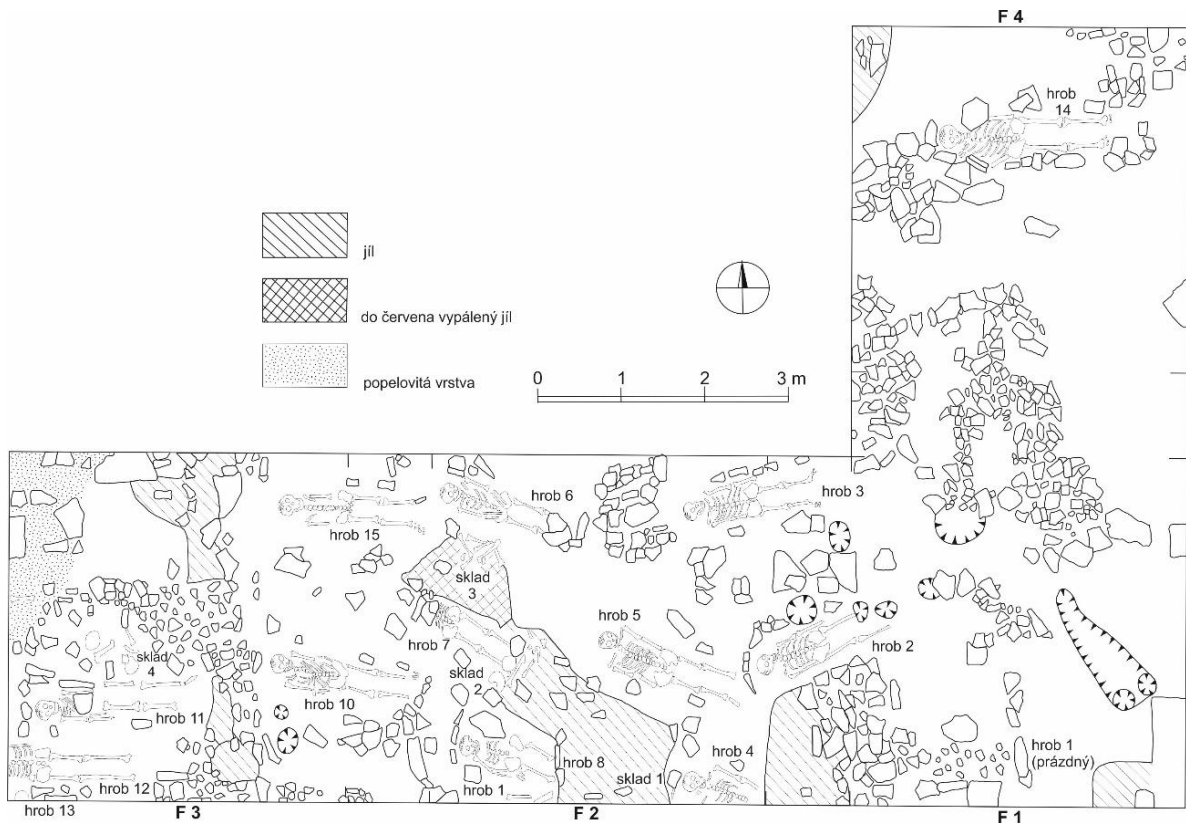
PLÁN 37. Rotunda sv. Kateřiny ve Znojmě, situace v itneriéru odkrytá archeologickým výzkumem. Převzato z Konečný 2005, obr. 24.

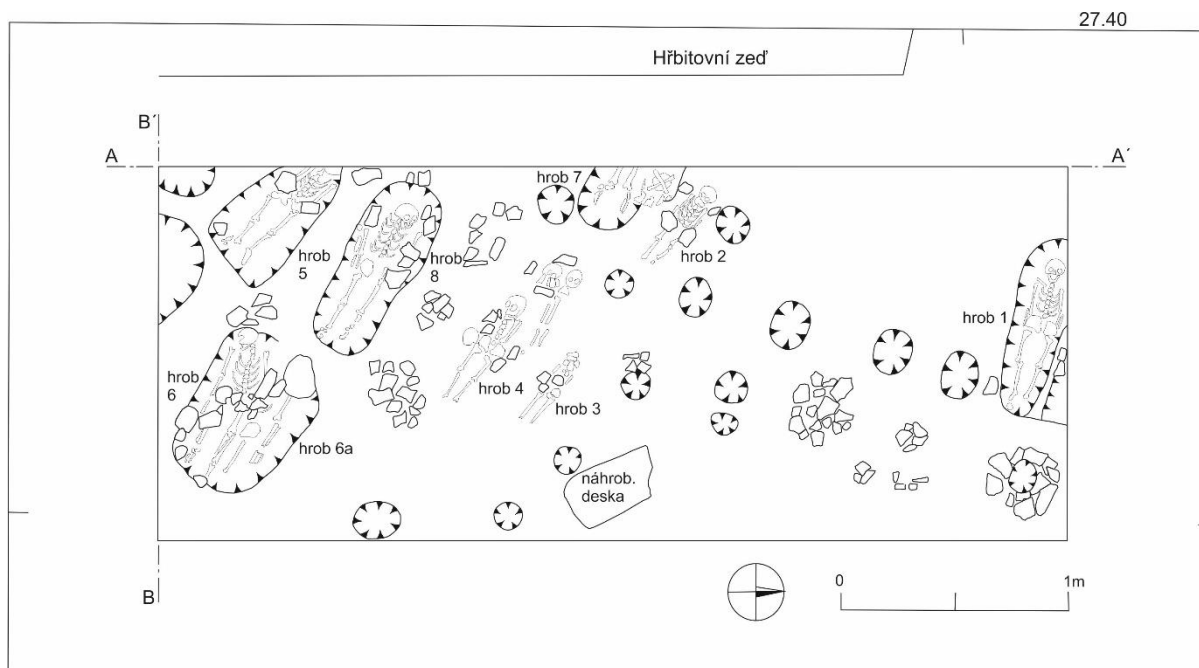
PLÁN 38. Rotunda sv. Petra a Pavla na Budči, hroby v lodi rotundy jsou barevně odlišeny na základě datování podle M. Šolleho: červené 10.12. století, růžové – vrcholný středověk, tmavě modré – 17.18. století (plán z archivu ARUP, ev. č. PY000430211; vektorizace M. Housková, úprava P. Tomanová).

PLÁN 39. Rotunda sv. Petra a Pavla na Budči, hroby v lodi rotundy jsou barevně odlišeny na základě datování podle P. Tomanové: červené 10.12. století, růžové – vrcholný středověk, tmavě modré – novověk, světle modré nejmladší vrstva hrobů, závěr 17.18. století (plán z archivu ARUP, ev. č. PY000430211; vektorizace M. Housková, úprava P. Tomanová).

PLÁN 40. Budeč, sonda F severovýchodně od rotundy, I. fáze odkryvu s raně středověkými hroby; výzkum Z. Váni, r. 1981 (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY0004324 výřez; vektorizace: M. Housková)

PLÁN 41. Budeč, sonda A21 západně od rotundy, situace s raně středověkými hroby; výzkum Z. Váni, r. 1984 (digitální archiv plánů Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY0004347 výřez; vektorizace: M. Housková).

TABULKY

TAB. 1. Hroby v interiéru rotundy sv. Petra a Pavla na Budči (podle Šolle 1990, 189-191)

číslo hr. jámy	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hr. jámy	dokumentace v digitálním archivu ARUP)	dokumentace v předložené práci	datování podle M. Šolleho/ podle P. Tomanové
344	V-Z	uprostřed lodi, před presbytářem; porušuje vrstvy související s „románským“ dlážděním; překrývá hroby 346, 349	dospělý muž	sametové mešní roucho s barokním reliéfem; za hlavou kniha v kožené vazbě s kovovou sponkou (v. 175 mm, š. 80 mm, otisk písmen na sponce datuje do 16.-18. stol.); při pravé klíční kosti křížek z růžence (37 x 13 mm; 17.-18. stol.), medailon v hedvábném pouzdru s motivy křížové cesty (35 x 25 cm) 16.-17. stol.); růženec z cedrového dřeva	zásyp při kostře promíšený vápnem (kostra rozložena rovněž na vápenatý prach); deformovaný stříbrný zlacený gombík s pletencovým dekorem	jáma 280x84 cm, u dna š. 40 cm; rakev 175 x 35 cm, víko prolomeno	FT000057929 FT000057930 FT000057931 FT000057932 FT000057933 FT000057938 FT000057944 FT000057945 FT000057953 FT000057954 FT000057955 FT000057956 FT000057957 FT000057958 FT000057959 FT000057960 FT000057961 FT000057962 FT000057963 FT000057964 FT000057965 FT000057966 PY000430211 PY000430202 PY000430205	FOTO 64, 65, 66, 67 PLÁN 19 volný Plán 6, 7	17. stol./ nejdříve závěr 17. stol.

TAB. 1. HROBY V INTERIÉRU ROTUNDY SV. PETRA A PAVLA NA BUDČI

číslo hr. jámy	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hr. jámy	dokumentace v digitálním archivu ARUP)	dokumentace v předložené práci	datování podle M. Šolleho/ podle P. Tomanové
345	V-Z	pod „novověkým“ i „středověký“ dlážděním			pozdně středověká keramika	š. 40-50 cm, hl. 70 cm od kamenného dláždění, kamenitý zásyp	FT000057935 PY000430211 PY000430205	PLÁN 19 volný Plán 6, 7	vrcholný středověk/ neurčeno
346	V-Z	porušen hrobem kněze 344, pod vrstvou, do níž byla zapuštěna kazatelna	dospělá žena	hedvábná stuha u vlasů, nejdříve 2. pol. 17. stol.	středověká keramika	200x60cm	FT000057937 FT000057938 FT000057942 FT000057946 PY000430211 PY000430205	FOTO 27 PLÁN 19 volný Plán 6, 7	vrcholný středověk/ novověk, 17.-18. stol.
347	SZZ-JVV	narušuje hrob 366, „polopilíř“ při severní stěně a kamenné středověké dláždění.	prázdna hrobová jáma		RS až hradištní keramiky, nůž, nůžky, textil, novověké sklo, kostěná jehlice	d. 200 cm, hl. 140 cm	FT000058865 PY000430211 PY000430201	FOTO 36 volný Plán 6, 7	17.-18. stol./ nejmladší vrstva hrobů
348	V-Z	porušen hrobem kněze 344	dospělý	oděvní sponka, kus kůže	atypický fragment keramiky	200 x 50cm, hl. 85 cm, rakev s bronzovým kováním	PY000430211 PY000430205	PLÁN 19 volný Plán 6, 7	vrcholný středověk/ novověk
349	V-Z	porušen hrobem kněze 344			atypický fragment keramiky, kus kůže	d. 200 cm	PY000430211 PY000430205	PLÁN 19 volný Plán 6, 7	vrcholný středověk/ novověk

TAB. 1. HROBY V INTERIÉRU ROTUNDY SV. PETRA A PAVLA NA BUDČI

číslo hr. jámy	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hr. jámy	dokumentace v digitálním archivu ARUP)	dokumentace v předložené práci	datování podle M. Šolleho/ podle P. Tomanové
366	SZZ-JVV	narušen hr. 347, narušuje základy „polopilíře“				208 x 60, hl. 60 cm, rakev	FT000058865 PY000430211 PY000430210	FOTO 36 PLÁN 23 volný Plán 6, 7	17.-18. stol./ neurčeno
367	SSZ-JVV	bez superpozice	Muž 179 cm			245 x 65-70 cm, hl. 130 cm	FT000058854 PY000430211 PY000430201	volný Plán 6, 7	17.-18. stol./ nejmladší vrstva hrobů
368	V-Z	jižní strana lodi, porušen hrobem 369, překrytý všemi vrstvami	dítě	nožik s železnou pochvou		115 x 36 cm, hl. 36 cm; dřevěná rakev 67 x 30 cm, hl. 13 cm	PY000430211 PY000430210	PLÁN 23 volný Plán 6, 7	raný středověk/ raný středověk
369	V-Z	porušuje hr. 368	muž dospělý		nezdobená raně středověká keramika	175 x 65 cm, hl. 85 cm, obložení opukovými kameny	FT000058855 FT000058861 PY000430211 PY000430210	FOTO 37, 38 PLÁN 23 volný Plán 6, 7	raný středověk/ neurčeno
370	SZZ-JVV	jako hrob 372	děvče nebo mladá žena	Textil s množstvím nitěných knoflíčků, 18. stol.		Rakev 122x33cm	FT000058845 FT000058848 FT000058849 PY000430211	FOTO 68 volný Plán 6, 7	17.-18. stol./ nejmladší vrstva hrobů

TAB. 1. HROBY V INTERIÉRU ROTUNDY SV. PETRA A PAVLA NA BUDČI

číslo hr. jámy	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hr. jámy	dokumentace v digitálním archivu ARUP)	dokumentace v předložené práci	datování podle M. Šolleho/ podle P. Tomanové
371		porušen hr. 372, překrytý všemi vrstvami			nezdobená raně středověká keramika	215x85cm, kámen pod lebkou	FT000058845 FT000058848 FT000058849 PY000430211 PY000430210	FOTO 68 PLÁN 23 volný Plán 6, 7	raný středověk/ raný středověk
372	J-S	porušuje hrob 371				200 x 55 cm, hl. 130 cm, dubová rakev 190 x 45 cm	FT000058844 FT000058845 FT000058848 FT000058849 PY000430211 PY000430202	FOTO 68 volný Plán 6, 7	17.-18. stol./ nejmladší vrstva hrobů
373	SZZ-JVV		dospělý muž				FT000058845 FT000058848 FT000058849 PY000430211	FOTO 68 volný Plán 6, 7	17.-18. stol./ neurčeno
374	V-Z	porušen základem pilíře kruchty/tribuny a hrobem 378, překrytý všemi vrstvami	muž			160x50cm, hl. 120 cm	FT000058851 FT000058852 PY000430211 PY000430209	FOTO 71 PLÁN 22 volný Plán 6, 7	raný středověk/ neurčeno
375	V-Z	narušen hr. 376 (novověk) a překryt vrstvou 4 s kamenným dlážděním	žena		raně středověká keramika s hřebenovou vlnicí	150x66cm, hl 130 cm, Kameny za hlavou	FT000058850 FT000058856 PY000430211 PY000430209	FOTO 69, 70 PLÁN 22 volný Plán 6, 7	raný středověk/ raný středověk

TAB. 1. HROBY V INTERIÉRU ROTUNDY SV. PETRA A PAVLA NA BUDČI

číslo hr. jámy	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hr. jámy	dokumentace v digitálním archivu ARUP)	dokumentace v předložené práci	datování podle M. Šolleho/ podle P. Tomanové
376		porušuje hr. 375 a vrstvu středověkého dláždění	dospělý	Stopy textilu	Glazovaná keramika, hřeby	>150x58cm, hl. 146 cm, rakev	FT000058850 FT000058851 FT000058856 PY000430211 PY000430209	FOTO 69, 70 PLÁN 22 volný Plán 6, 7	17.-18. stol./ novověk
377	SSZ-JVV	bez superpozice		kožený límec rubáše, záponka	glazovaná a neglazovaná keramika	>150x60cm, hl. 130 cm, rakev	FT000058850 FT000058851 FT000058856 PY000430211 PY000430209	FOTO 69, 70 PLÁN 22 volný Plán 6, 7	17.-18. stol./ novověk
378		porušuje hrob 374			mladohradištní keramika	š. 80 cm, hl. 70 cm, kamenné obložení	FT000058852 FT000058853 PY000430211 PY000430209	FOTO 71 PLÁN 22 volný Plán 6, 7	raný středověk/ raný středověk
379	V-Z	pod opukovým dlážděním	dítě		mladohradištní keramika	š. 80 cm, hl. 60 cm, kamenné obložení	PY000430211 PY000430209	PLÁN 22 volný Plán 6, 7	raný středověk/ neurčeno

TAB. 1. HROBY V INTERIÉRU ROTUNDY SV. PETRA A PAVLA NA BUDČI

TAB. 2. Raně středověké hroby na hřbitově u rotundy sv. Petra a Pavla na Budči

TAB. 2a. Raně středověké hroby na Starém hřbitově západně od rotundy (Šolle 1990, 168-169; zde PLÁN 30, 31).						
číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví ¹	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
23	SZZ-JVV	pod sutí zadní plenty mladší fáze hradby	žena/ <i>adultus II</i> , 188,3 cm		knovízská keramika	190 x 90 cm kameny po stranách
24	JZZ-SVV, radiálně k rotundě	pod sutí zadní plenty mladší fáze hradby	žena/ <i>juvenis</i> (16-20 let), 164,6 cm	stříbrný řetízkový nákrčník, neúplný, d. 240 mm, š. 3 mm		obložení kameny v hlavách a po stranách
27	JZZ-SVV, radiálně k rotundě	pod sutí zadní plenty mladší fáze hradby	dítě/ <i>infans Ib</i> (5 let ± 16 měsíců)	sklokeramický korálek s různobarevnými vlákny, rourkovitý korálek		obložení kameny v hlavách a po stranách
28	JZ-SV	pod sutí zadní plenty mladší fáze hradby, v sousedství hr. 27	dítě/ <i>infans II</i>			
29	JZ-SV	pod sutí zadní plenty mladší fáze hradby, zapuštěn do „knovízské“ sídlištní vrstvy	dítě/ <i>infans Ib</i> (2,5-3 roky)		fragment knovízské keramiky	105 x 28 cm, obložení kameny, stopy po prkně,
30	JZ-SV	pod zadní plentou mladší fáze hradby, zapuštěn do „knovízské“ sídlištní vrstvy	dospělý/ žena, <i>senilis</i> , 169,2 cm		fragment knovízské keramiky, femur psa	140 x 30 cm, stopy po prkně
31	JZ-SV	pod destrukcí mladší fáze hradby, překryt hrobem 30	žena/ <i>adultus</i> 177,3 cm	nůž bez střenky s dřevěnou pochvou (d. 170 mm)		222 x 70 cm

¹ údaje psané v kurzívě jsou převzaty z antropologického posudku H. Vondrové (VONDROVÁ 2015, 125-197).

číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
64	JZ-SV	pod zdívkou severní apsidy	dítě			
67	JZ-SV	pod zadní plentou mladší fáze hradby, porušuje hrob 69			raně středověká keramika	obložení kameny, stopy po prkně
68	JZ-SV	tvoří jeden celek s hrobem č. 69, jsou odděleny příčkou; překryt mladší fází hradby	muž, 176 cm/ <i>maturu I</i> , 168,4 cm		raně středověká a knovízská keramika	240 x 55 cm, po stranách stopy výdřevy
69	JZ-SV	překryt mladší fází hradby, současný s hrobem 68; překryl starší hrob (69b)	muž/ <i>adultus I</i> , žena, 173,8 cm		raně středověká a knovízská keramika	225 x 55 cm, v hlavách kamenné obložení, stopy po prkně
70	Z-V	překryt mladší fází hradby; zahlouben do destrukce starší fáze hradby a „knovízské“ sídlištní vrstvy; v sousedství hr. 71	dítě		raně středověká a knovízská keramika	65 x 32 cm; kameny v hlavách

TAB. 2. RANĚ STŘEDOVĚKÉ HROBY NA HŘBITOVĚ U ROTUNDY

číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
71	Z-V	překryt mladší fází hradby; v sousedství hr. 71; převrstven hr. 73	dívka, cca 5 let	při skráních po páru stříbrných hrozníčkovitých náušnic (d. 21 mm, š. 10 mm); na hrudi zbytky náhrdelníku: me lounovitý korálek (d. 9 mm), 2 stříbrošedé olivovité korálky (d. 16 a 18 mm), segmentovitý šedo zelený korálek (d. 9 mm), kulovitý korálek (ø 10 mm), bikónický (8 x 12 mm), bochníčkovitý (ø 10 mm), jednoduchý (ø 12 mm), bochníčkovitý modrošedý (ø 8 mm), segmentový (d. 8 mm), kulovitý závěsek s ouškem, drť dalších koráleků, bronzový závěsek vytvořeny z křížového kování s lidskými maskami s odlomenými dvěma rameny (na rubu otisk textilu; 31 x 31 mm)	raně středověká keramika, skořápky ořechů a kaštanů	120 x 45 cm, v hlavách a po straně obložen kameny; stopy po prkně

TAB. 2. RANĚ STŘEDOVĚKÉ HROBY NA HŘBITOVĚ U ROTUNDY

číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
72	Z-V	pod zadní plentou mladší fáze hradby, u věže	dospělý muž/ <i>adultus I</i>	při levé noze ostruha s dlouhým bodcem a širokými rameny (d. 140 mm, š. 82 mm, bodec 52 mm), nůž (d. 79 mm, š. 14 mm).		233 x 60-100 cm, husté obložení kameny, v nohách na způsob stěly
73	JZ-SV	překrývá hrob 71; pod zadní plentou mladší fáze hradby, prostorově za starší fází hradby	žena, 160 cm/ <i>adultus I</i> , 158,3 cm	15 stříbrných záušnic (ø 13 mm, síla drátu 2,5 mm), 3 jantarové korálky		180 x 54 cm, v nohou sporadické obložení kameny
74	Z-V	pod sutí zadní plenty mladší fáze hradby a severní apsidou				
75	SZZ-JVV, podél lodi kostela	pod zdívkou severní apsidy a pod zadní plentou mladší fáze hradby	dospělý muž/ <i>adultus II</i> + <i>adultus II</i> , muž (<i>evdován jako 75b, možná jde o hr. 74</i>)		knovízská keramika	š. 80 cm
76	Z-V, radiálně k rotundě	pod destrukcí mladší fáze hradby	dospělá žena/ <i>adultus II</i> , 163,1 cm	4 esovité záušnice (ø 13 mm, síla drátu 2,5 mm)		v hlavách obložení břidlicí
77	Z-V, radiálně k rotundě	pod hrobem 328				š. 100 cm

TAB. 2. RANĚ STŘEDOVĚKÉ HROBY NA HŘBITOVĚ U ROTUNDY

číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
303	Z-V	severně od věže, pod zdívkou brány mladší fáze hradby	žena		raně středověká keramika	
326	Z-V, radiálně k rotundě	pod sutí zadní plenty mladší fáze hradby, vedle hr. 329	žena nebo dítě	3 br. rolničky (ø 15mm), železný nožík		sporadické obložení kameny
328	Z-V, radiálně k rotundě	pod hr. 329, nad hr. 77, zahlouben do „knovízské kulturní vrstvy“	dítě (infans 3)/ <i>infans Ib</i> (3-4 roky), 103 cm			za lebkou opukový kámen, jáma 250x70cm
329	Z-V, radiálně k rotundě	nad hr. 328, vedle 326, pod destrukcí hradby	dospělý/ <i>juvenis</i> (14 let), 128,5 cm			za hlavou kámen

TAB. 2b. Hroby směřující radiálně k severní apsidě rotundy (Šolle 1990, 181,182; zde PLÁN 32).

číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
45	JVV-SZZ	porušuje mladší fázi hradby			raně středověká keramika	
46	JVV-SZZ	porušuje mladší fázi hradby	starší žena, <i>maturus I</i>			
47	JVV-SZZ	porušuje mladší fázi hradby	dospělý			
48	JVV-SZZ	mladší fázi hradby				
65	V-Z	porušuje mladší fázi hradby			raně středověká a knovízská keramika	220 x 64 cm, hl. 140 cm

TAB. 2. RANĚ STŘEDOVĚKÉ HROBY NA HŘBITOVĚ U ROTUNDY

TAB. 2c. Hroby v prostoru současného presbytáře/ vně původního presbytáře (Šolle 1990, 182; zde volný Plán 7).						
číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
318a	V-Z	při východní apsidě, v prostoru gotického presbytáře	dítě			
318b	V-Z	při východní apsidě, pod zdí barokního presbytáře				
319	V-Z	východně od východní apsidy	dítě			
TAB. 2d. Hroby odkryté M. Šollem v sondě 13 a 16, porušené prstencovým příkopem (Šolle 1990, 189; zde PLÁN 6b).						
číslo hrobu	orientace	stratigrafické vztahy	pohlaví, věk	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
331	SSZ-JJV	při dně prstencového příkopu, souběžný s hr. 332, 313.	mladší žena			
332	S-J	překryt prstencovým příkopem	mladý jedinec		mladohradištní keramika	d. 117 cm, š. 30 cm

TAB. 2e. Raně středověké hroby na Starém hřbitově jižně od rotundy (Váňa 1995, 78-94; zde PLÁN 33).

číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví ²	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
1/86	S-J		původně asi dětský hrob, nalezena jen sekundárně uložená kost		keramika (mladohradištní okraj)	60 x 40 cm
2/86	S-J	porušen barokním kněžištěm	<i>infans II (12 let) + kosti dítěte, plotu/ novorozence</i>		keramika, zvířecí kosti	
3/86		porušen barokním kněžištěm				
4/86		porušen barokním kněžištěm	<i>adultus, žena, 169,7 cm</i>		železný hřeb	
5/86	S-J	porušen barokním kněžištěm				
6/86	Z-V	pod novověkým hrobem 11/85		železný nožík (d. 100 mm)	středohradištní keramika	260 x 110 cm, v záp. části kameny a kosti z porušeného hrobu
7/86	JZ-SV	překryt zdívkou barokního presbytáře				dva kameny za hlavou a jeden u pravé ruky
8/86		porušen hroby 11/86 a 5/86	<i>dospělý/ adultus I, muž, 178,4 cm</i>			

² údaje psané v kurzívě jsou převzaty z antropologického posudku H. Vondrové (VONDROVÁ 2015, 125-197).

číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
9/86	Z-V	porušen hrobem 14/86	dospělý/ <i>maturus I</i> , žena 153 cm (+ příměs: dětské žebro)			za hlavou sklad kostí = hrob 13/86
10/86	Z-V	v pravém horním rohu hrob. Jámy mladší kúlová jamka	nedospělý/ <i>infans II</i> (11 let), 141 cm			135 x 90 cm
11/86	JZ-SV		neúplné pozůstatky několika jedinců/ <i>maturus I</i> , muž, 169,4 cm + příměs			zbytky dřevěného obložení
12/86		sekundárně uložené ostatky v nižší úrovni hrobu 6/86	<i>adultus II</i> , muž, 158,9 cm	dva kulovité křišťálové korálky	zvířecí kosti	
13/86		sklad kostí za hlavou kostry hrobu 9/86	<i>adultus II</i> , muž, 174,6 cm + příměs			
14/86	Z-V	v poloze chybějících nohou kostry v hrobu 9/86; sama porušena kamennou cisternou	dospělý jedinec/ <i>adultus II</i> , muž, 183,5 cm			

TAB. 2. RANĚ STŘEDOVĚKÉ HROBY NA HŘBITOVĚ U ROTUNDY

číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
16/86	Z-V	v SV rohu porušen kamennou cisternou; v jámě se nacházely hroby ve třech úrovních – nejvýše položený hrob č. 16/86, níže 27/86 a 32/86	<i>infans Ia</i> (6měsíců ± 3 měsíce) + <i>infans Ia</i> + <i>adultus</i>	zvířecí čelist		300 x 175 cm, dřevěná komora (230 x 110 cm)
17/86	SZ-JV	ve spodní části hradby	dítě, 90 cm/ <i>infans Ia</i>	14 stříbrných záušnic s očky	zlomek lignitového náramku	překrytí prkny
18/86	Z-V	porušen kamennou cisternou a překryt hrobem 14/86	<i>adultus II</i> , žena, 159,9 cm			
19/86	Z-V		dítě, 85 cm/ <i>infans Ib</i> , 1,5-2 roky			115 x 75 cm
20/86	Z-V	pod hradbou, přes hrob 23/86	dospělý, 165 cm/ <i>adultus I</i> , žena, 162,4 cm			195 x 90 cm
21/86	Z-V	pod hradbou	dospělý, 175 cm/ <i>juvenis-adultus</i> (16-20 let), muž, 187,3 cm			225x65 cm, kámen pod hlavou, stopy po dřevě

TAB. 2. RANĚ STŘEDOVĚKÉ HROBY NA HŘBITOVĚ U ROTUNDY

číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
22/86	SZ-JV	část hrobu pokleslá do starší hrobové jámy 25/86	dospělý, 165 cm	4 stříbrné záušnice s očkem, na levé klíční kosti stříbrný kroužek, pod lebku válcovitý korálek		186/65 cm, stopy dřeva
23/86	S-J	pod hrobem č. 20/86; nad hrobem č. 24/86	dospělý			160 x 85 cm, zbytky dřevěného obložení
24/86	Z-V	pod hroby 20/86 a 23/86	nedospělý jedinec, 85 cm/ <i>infans lb (3-4 roky)</i>	dva stříbrné granulované gombíky, zbytky látky, železná dýka (d. 126 mm) v dřevěné pochvě		215/120 cm, dřevěná komora (170 x 90 cm) obložené kameny; kostra obložená zetlelým dřevem ze schránky
25/86	Z-V		dospělý, 175 cm	křišťálový korálek, rozpadlý stříbrný kroužek, stříbrná granulovaná perla, železný nůž se zbytky dřevěné pochvy.		330 x 180 cm, dřevěná komora s vzájemně se přesahujícími stěnami (250 x 85 cm), komora obložená kameny
26/86	SZ-JV	pod hrobem č. 21/86	dospělý jedinec/ <i>adultus</i> , 159,9 cm		skleněný korálek v druhotné poloze, Zvířecí kosti	dřevěné obložení
27/86	Z-V	pod hrobem č. 16/86; přes hrob 32/86	dospělý, 170 cm/ <i>juvenis-adultus (16-23 let), muž, 165,6 cm</i>		raně středověká keramika	dřevěná komora, kamenné obložení u nohou a hlavy, kámen i na hrudníku

TAB. 2. RANĚ STŘEDOVĚKÉ HROBY NA HŘBITOVĚ U ROTUNDY

číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
28/86	Z-V	pod hr. 11/86	dítě, 70 cm/ <i>infans Ib</i> (3 roky)	náhrdelník se 42 skleněnými korálky, dvěma stříbrnými kroužky, stříbrným ouškem gombíku, dvě stříbrné záušnice s uzlíčky a zlomky dalších, dvě stříbrné záušnice s očky a šest dalších zlomků		210 x 110 cm, dřevěná komora (120 x 45 cm)
29/86	SZ-JV	v zásypu hrobu 25/86	dítě, 80 cm/ <i>infans Ia</i> (měsíců), 64,5 cm			
30/86	SZ-JV		dítě, 50 cm/ <i>neonatus</i>			90 x 30 cm, obložení kameny
31/86		zachycena jen část hrobové jámy v jižní stěně odkryvu	bez kostry			
32/86	Z-V	pod hr. 16/86 a 27/86)	dospělý, 185 cm/ <i>maturus I</i> , muž, 178,9 cm	železný nůž (d. 80 cm), železné ostruhy (d. ramen 12 cm, rozpětí 9 cm, bodec d. 4 cm)	2 kovové hřeby	ve stupňovitě zahloubené jámě s dřevěnou komorou (240 x 75 cm),
33/86	Z-V	pod hr. 26/86, pod hradbou	dospělý, 175 cm/ <i>senilis</i> , muž, 166,2 cm	Fe nožik (d. 96 mm) s dřevěnou pochvou		dřevěné obložení, kamenné obložení

TAB. 2. RANĚ STŘEDOVĚKÉ HROBY NA HŘBITOVĚ U ROTUNDY

TAB. 2f. Raně středověké hroby v odkryvu F 1981/ 1982 (Váňa 1995, 34-40; zde PLÁN 40).						
číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
1			prázdný hrob			kamenné obložení
2	JZ-SV		dospělý			kamenné obložení
3	Z-V		dospělý			kamenné obložení
4	SZ-JV		dospělý			kamenné obložení
5	SZ-JV		dospělý			částečné kamenné obložení
6	SZ-JV					částečné kamenné obložení
7	SZ-JV		dospělý; vyvrácená lebka, dle Váni vampýr			dva kameny vpravo od kostry
8	SZ-JV					kamenné obložení
9		zachycen jen zčásti v jižní stěně sondy F2				
10	SZ-JV		dospělý			částečné kamenné obložení
11	Z-V		dospělý			kamenné obložení, vztyčené břidlicové desky
12	Z-V		dospělý			částečné kamenné obložení
13		zachycen jen zčásti v jižní stěně sondy F3				
14	Z-V		dospělý, 180 cm	železný nožík s oboustranně odsazeným trnem (d. 82 mm)	mladohradištní keramika	kamenné obložení, kameny překrývaly lebku

TAB. 2. RANĚ STŘEDOVĚKÉ HROBY NA HŘBITOVĚ U ROTUNDY

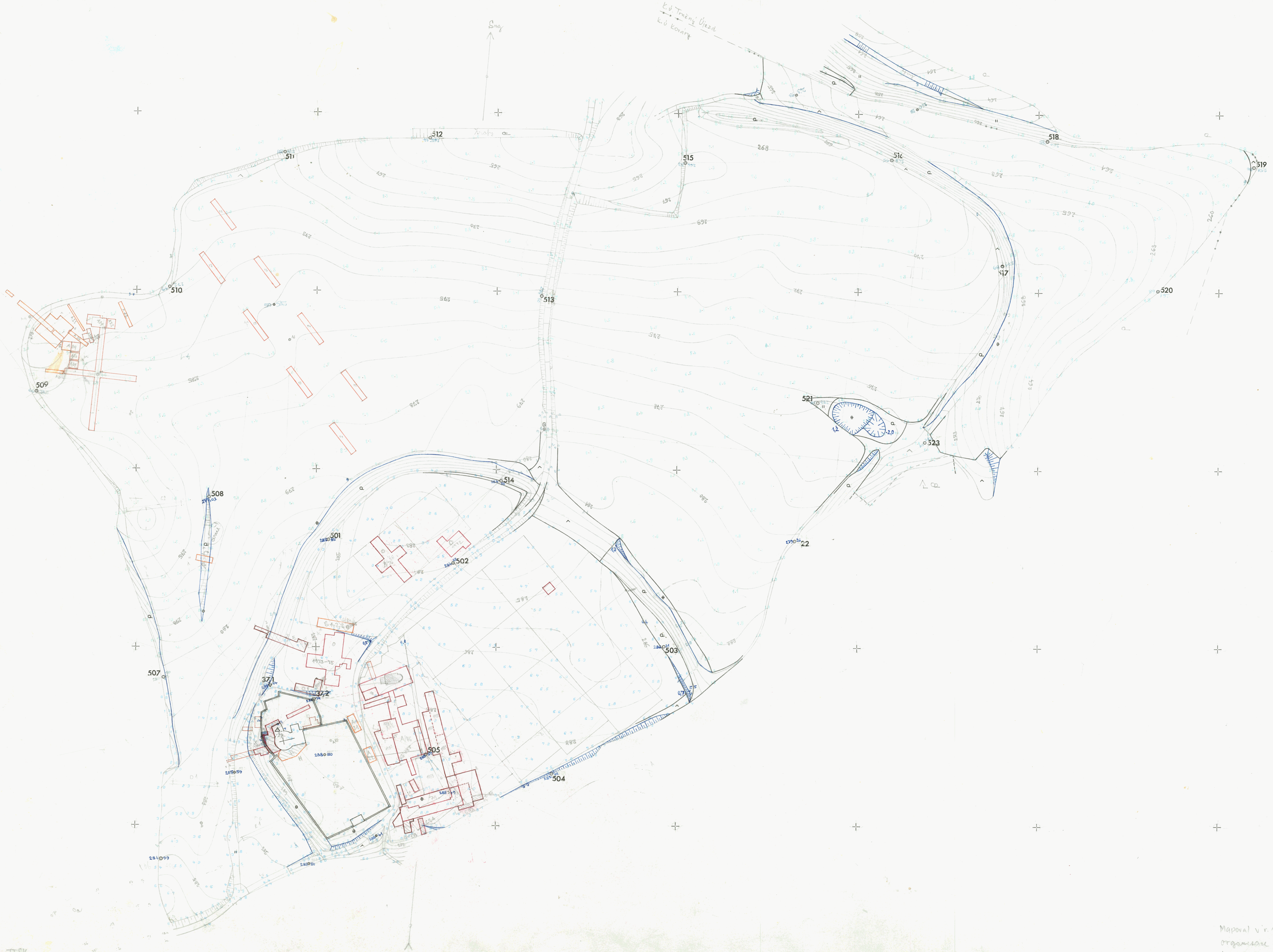
číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
15	SZ-JV		dospělý			částečně kamenné obložení, označení velkým kamenem nad zásypem nad hrudí
16	SZ-JV	pod skladem kostí č. 4		zlomek železného hrotu s mírně ohnutou špičkou (d. 60 mm)		částečně kamenné obložení
17	JV-SZ	v jižní stěně sondy FŠ		velká esovitá záušnice (ø 42 mm)	keramika	
sklad kostí č. 1		JV roh čtverce F2		krom lidských kostí i fragmenty keramiky		
sklad kostí č. 2		ve čtverci F2, mezi hr. 7 a 8				
sklad kostí č. 3		ve čtverci F2		krom lidských kostí i fragmenty keramiky, zlomek železného nože s oboustranně odsazeným trnem (d. 110 mm)		
sklad kostí č. 4		ve čtverci F4, v zásypu hrobu č. 16		krom lidských kostí i fragmenty keramiky		
TAB. 2g. Raně středověké hroby u hřbitovní zdi, sonda A21 (Váňa 1995, 94-95; zde PLÁN 41).						
číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
1/84			dospělý, 160 cm		keramika raně středověká a knovízská	kámen při pravé noze

TAB. 2. RANĚ STŘEDOVĚKÉ HROBY NA HŘBITOVĚ U ROTUNDY

číslo hrobu	orientace	stratigrafie	věk, pohlaví	inventář	obsah zásypu	úprava hrobové jámy
2/84			dítě, 100 cm		keramika raně středověká a knovízská	kameny přes lebku a ruku, další kámen u pravého ramene
3/84			dítě, 100 cm			na prsou a lebce kámen
4/84			dospělý, 150 cm		keramika raně středověká a knovízská	pravá ruka překryta kameny, další kámen byl u levé ruky a za hlavou; kolem kostry další kosti z rozrušených hrobů
5/84			dospělý, 165 cm	esovité záušnice velkého průměru	keramika raně středověká a knovízská	ruce překryty kamenem, další kámen u pravé nohy
6/84		překrývá částečně hrob 6a/84	dospělý, 165 cm		keramika raně středověká a knovízská	kameny za hlavou, další na pravé noze nebo u ní, jeden na levé noze, čtyři na levé ruce, jeden na prsou níže položeného hrobu 6a
6a/84			nedospělý jedinec, 130 cm			hruď zakryta kameny, další kámen u nohy, za hlavou velký kus jílu
7/84			dospělý			
7a/84			překrýval se s hrobem 7/84			
8/84			dospělý, 170 cm		keramika raně středověká a knovízská	oddělen od sousedního hrobu 5/84 kamenem

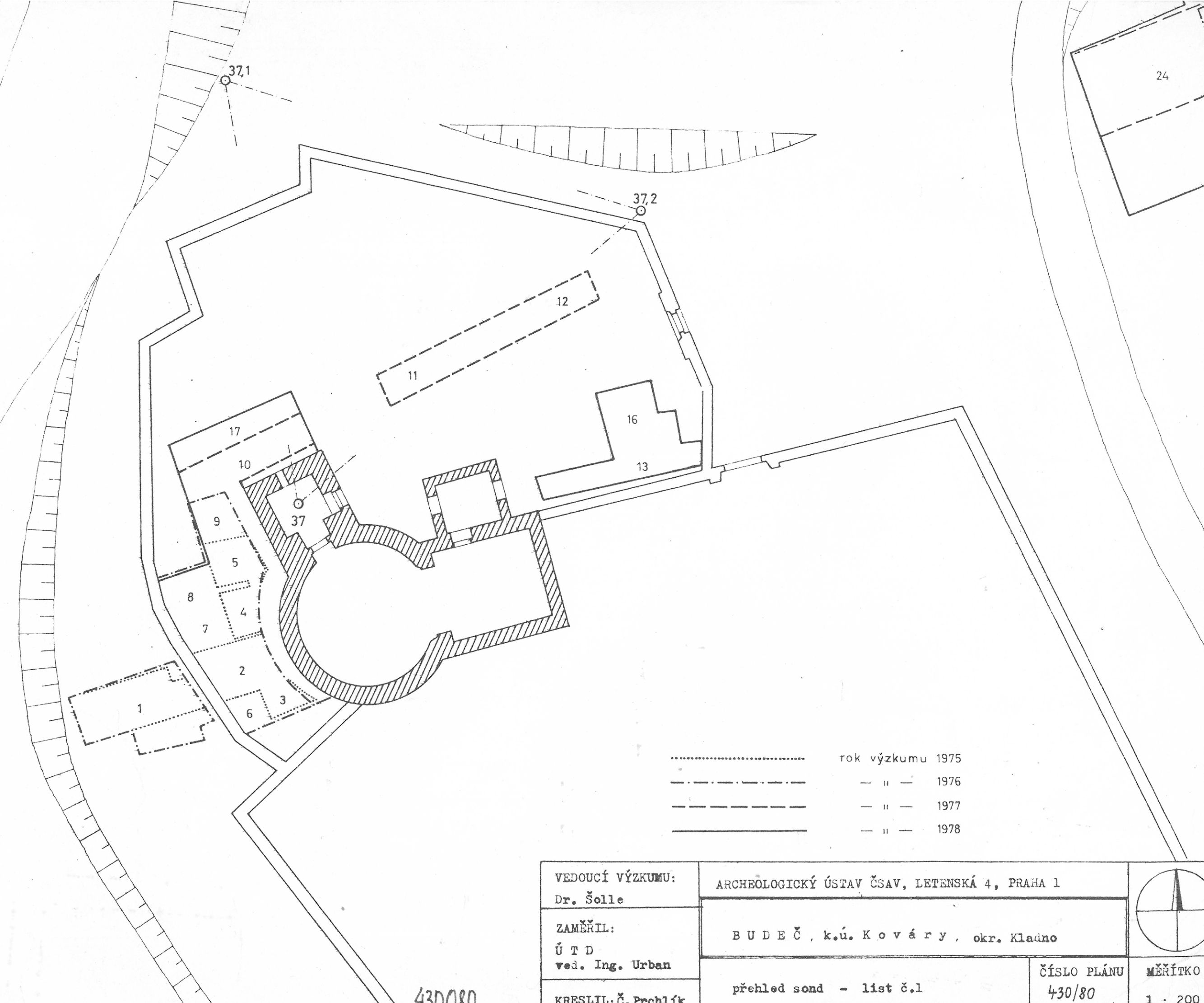
TAB. 2. RANĚ STŘEDOVĚKÉ HROBY NA HŘBITOVĚ U ROTUNDY

volné velkoformátové Plány

Plán 1. Budeč - plán sond systematických výzkumů Státního archeologického ústavu ze 70.-80. let 20. století.
Originál uložen v archivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. PY000430059. Zmenšeno na 75%.

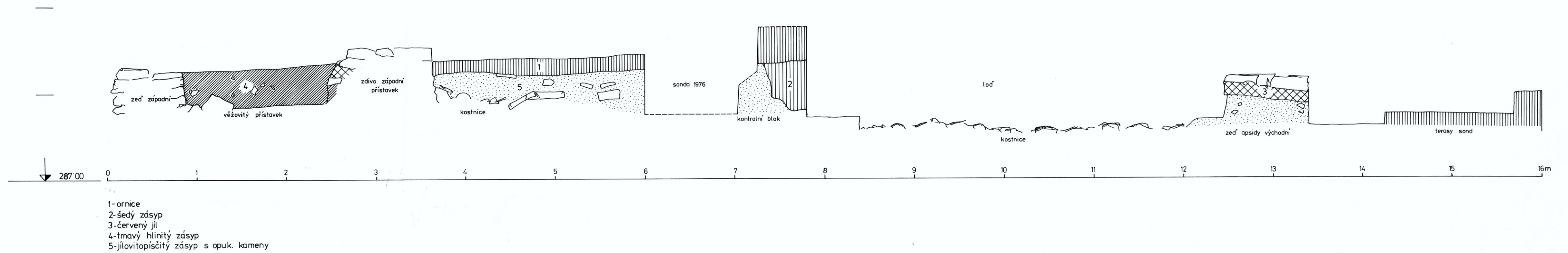
Plán 2. Budeč - přehled sond Šolleho výzkumu v sousedství rotundy sv. Petra a Pavla.
 Originál uložen v archivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze pod ev. č. PY000430080.

..... rok výzkumu 1975
 - - - - - " " 1976
 - - - - - " " 1977
 - - - - - " " 1978

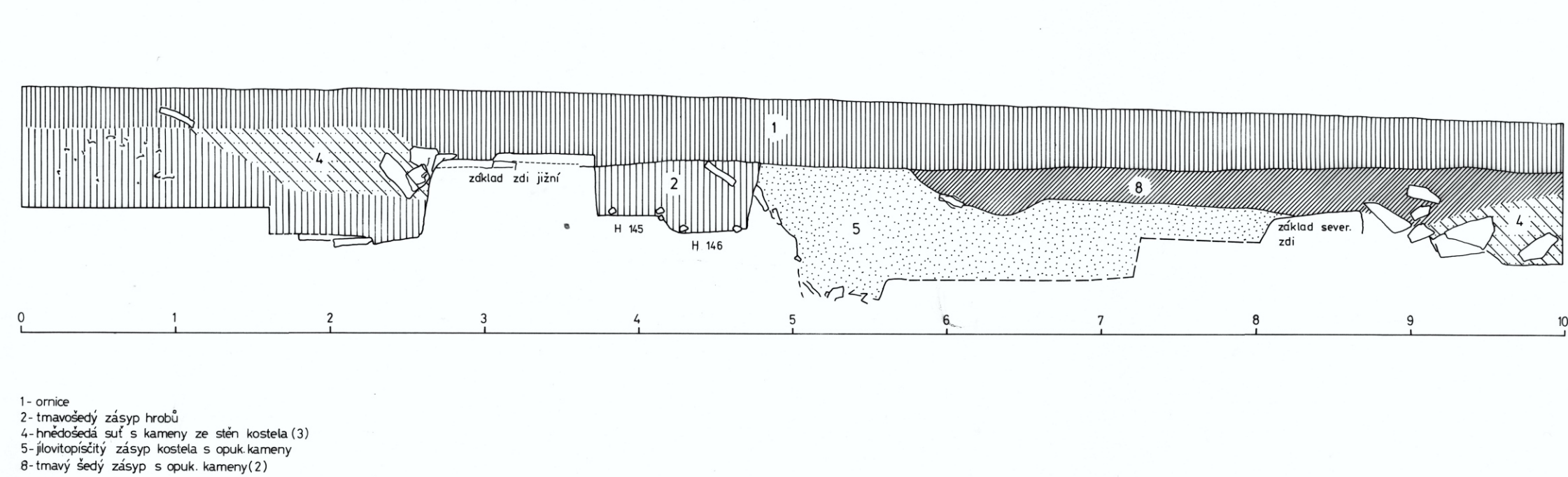
VEDOUCÍ VÝZKUMU: Dr. Šolle	ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČSAV, LETENSKÁ 4, PRAHA 1		
ZAMĚŘIL: Ú T D ved. Ing. Urban	B U D E Ě , k.ú. K o v á r y , okr. Kladno		
KRESLIL: Č. Prchlík	přehled sond - list č.1	ČÍSLO PLÁNU 430/80	MĚŘÍTKO 1 : 200

430080

VEDOUCÍ VÝZKUMU Dr. M. Šolle	ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČSAV, LETENSKÁ 4, PRAHA 1		
ZAMĚŘIL 1.6. 77 Dr. M. Šolle	B U D Ě Č, k.ú. Kováry, obec Zákolany, okr. Kladno Slovanské hradíště a pohřebiště		
KRESLIL červen 81 J. Zábrodská	Jižní Fes v ose kostela P. Marie		

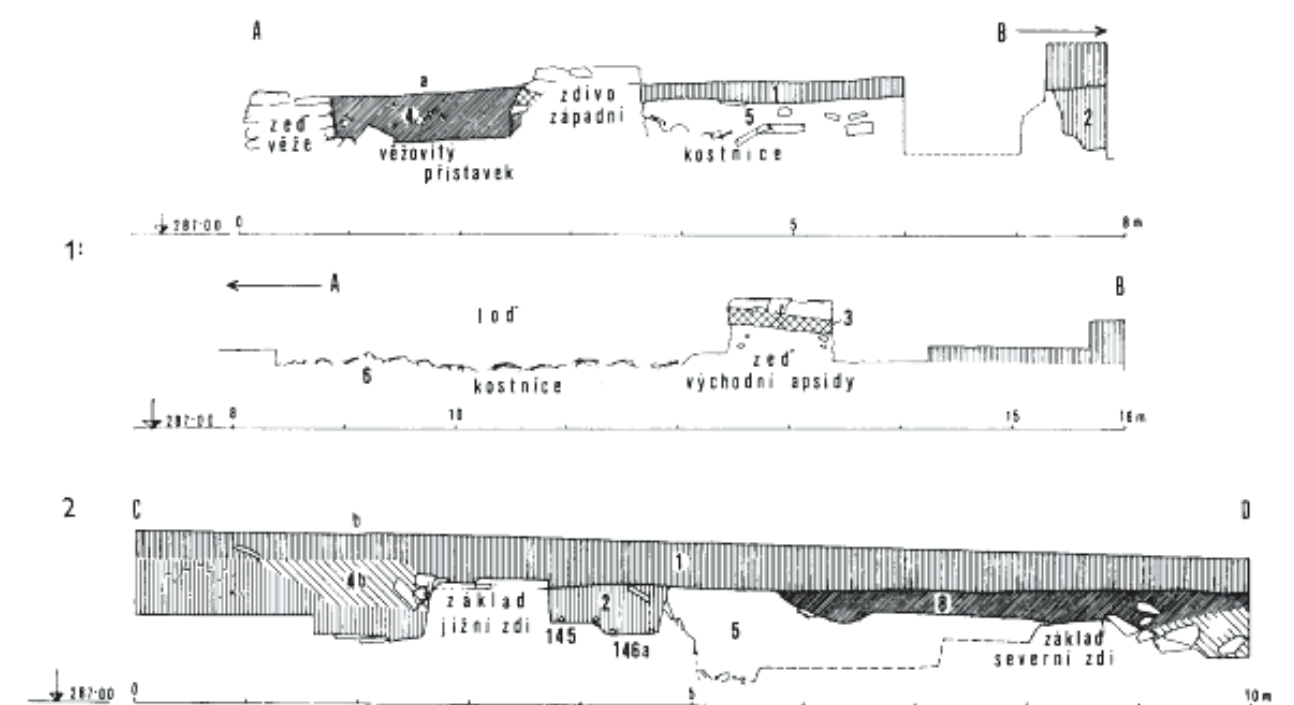
Plán 3a . Plán 430/199 - jižní řez v ose kostela P. Marie na Budči. Uloženo v archivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze pod ev. č. PY000430199.

- 1-ornice
- 2- tmavošedý zásyp hrobů
- 4- hnědošedá suť s kameny ze stěn kostela (3)
- 5- jilovitopísčité zásyp kostela s opuk kameny
- 8- tmavý šedý zásyp s opuk. kameny(2)

VEDOUCÍ VÝZKUMU Dr. M. Šolle	ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČSAV, LETENSKÁ 4, PRAHA 1		
ZAMĚŘIL 25.5. 77 Dr. M. Šolle	B U D Ě Č, k.ú. Kováry, obec Zákolany, okr. Kladno Slovanské hradíště a pohřebiště		
KRESLIL červen 81 J. Zábrodská	Kostel P. Marie Východní Fes kontrol. blokem		

Plán 3b. Plán 430/196 - východní řez kontrolním blokem v interiéru kostela P. Marie na Budči. Uloženo v archivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze pod ev. č. PY000430196.

Obr. 6. Budeč, k.o. Kováry, Kladno. Kostel P. Marie. 1 - Řez v podélné ose kostela A—B, 2 - řez v příčné ose kostela C—D (sv. obr. 4). 1 - ornice, 2 - tmavošedý zásyp hrobů, 3 - červené jílovité pojivo, 4a - tmavší hlinitý zásyp věže, 4b - hlinitokamenitá suť s kameny ze zdiva kostela, 5 - písčité zásyp věže, 6 - jílovitopísčité podloží. — Abb. 6. Kirche der Jungfrau Maria. 1 - Schnitt in der Längsachse der Kirche A—B, 2 - Schnitt in der Querachse der Kirche C—D (vgl. Abb. 4). 1 - Ackerkrume, 2 - dunkelgraue Zuschüttung der Gräber, 3 - rotes tonhaltiges Bindemittel, 4a - dunklere lehmige Schüttung des Turms, 4b - lehmig-steiniger Schutz mit Steinen vom Mauerwerk der Kirche, 5 - Sandschüttung des Turms, 6 - tonig-sandige Unterlage.

Plán 3c. Publikované verze plánu 430/199 a 430/196 - Šolle 1991, 236.

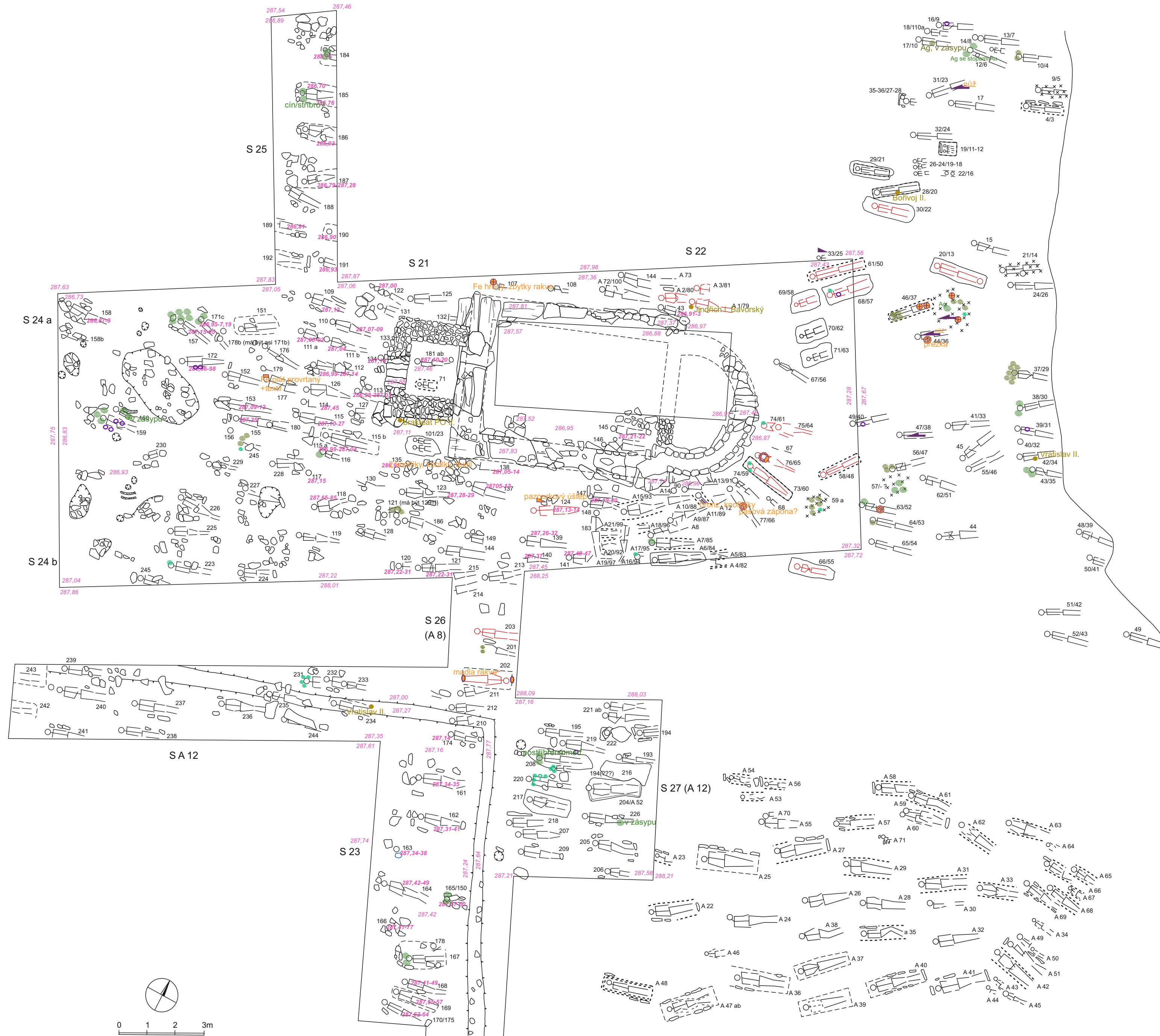
LEGENDA

- hrob s kamenným obložením
- hrob překrytý kamennou plotnou
- hrob s výdřevou/ zbytky rakve
- hrob s relativní hloubkou >100 cm

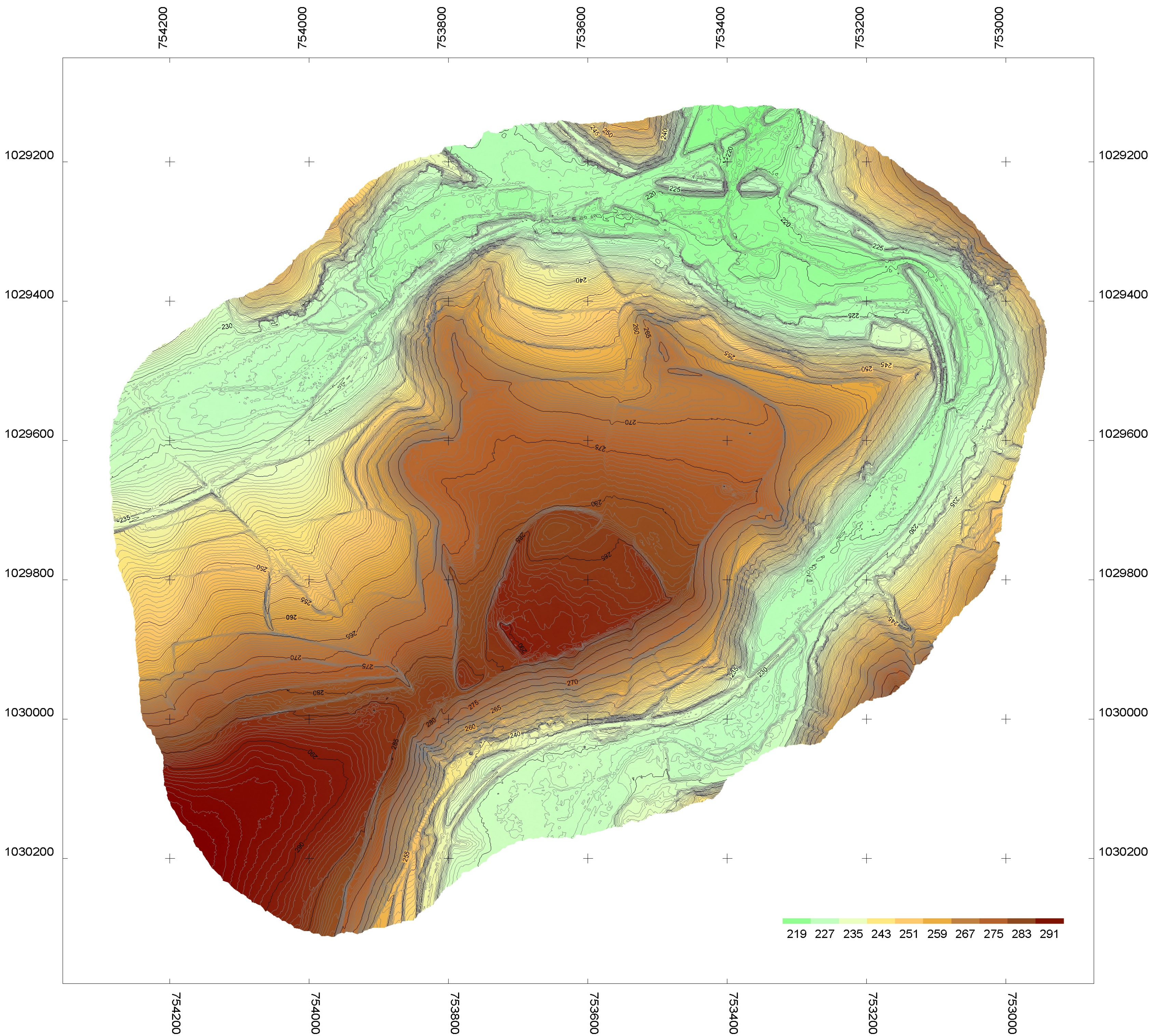
- skládka kostí
- 287,22 nivelace povrchu
- 286,91-3 nivelace hrobu

INVENTÁŘ HROBŮ:

- esovitá záušnice malého průměru (<20 mm)
- esovitá záušnice středního průměru, (20-30 mm)
- esovitá záušnice velkého průměru (30-60 mm)
- nůž
- křesací kámen
- prsten
- přívěsek
- růženec
- hřeb
- přezka

Plán 4. Půdorys kostela P. Marie a okolního hřbitova - kompilace výzkumů J. Böhma, M. Šolého a Z. Váni.
Podle plánu 430/251, vektorizace: Housková; úpravy: Tomanová. Originál plánu 430/251 uložen v archivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze pod ev. č. PY000430251.

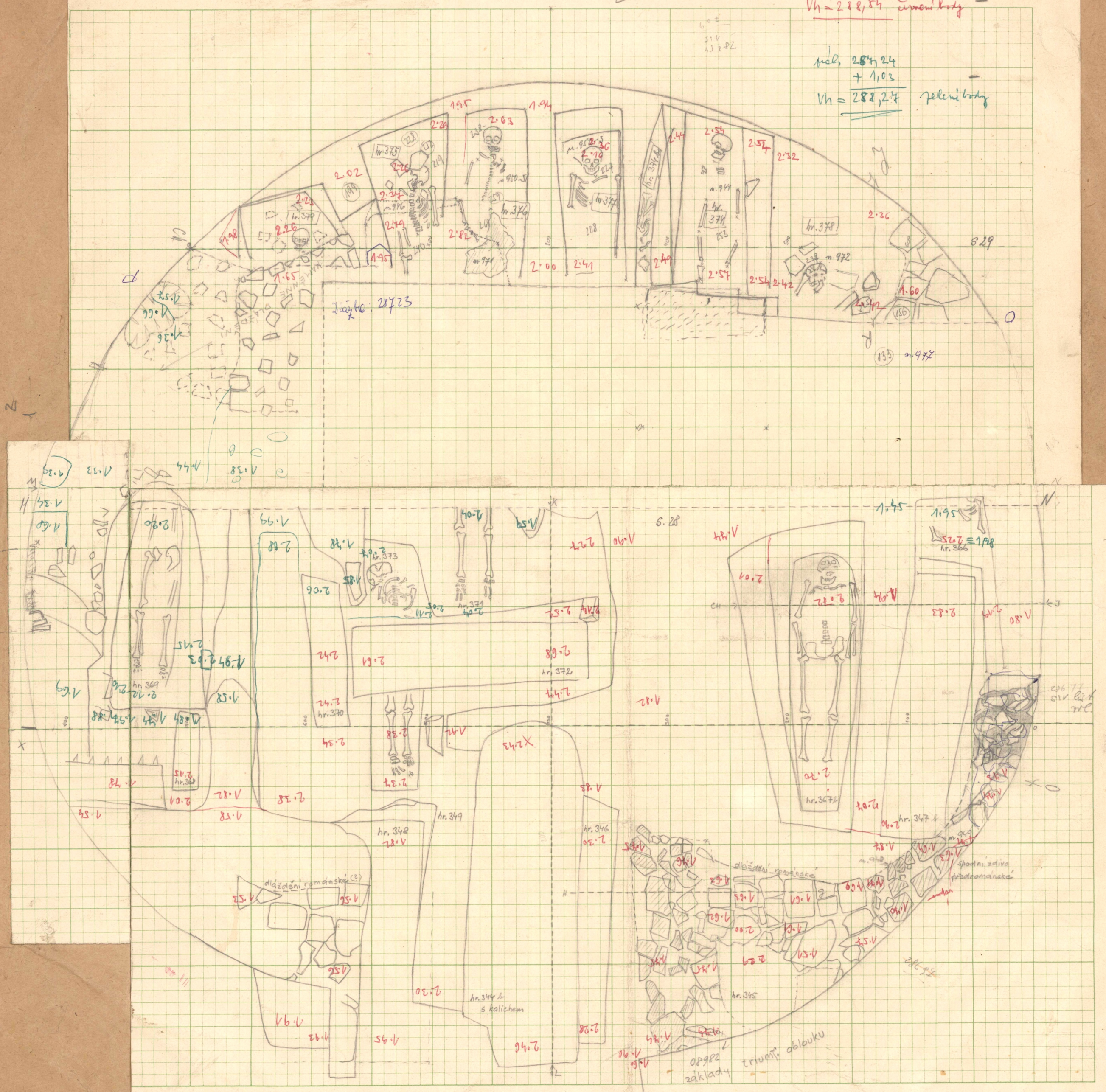

Plán 5. Vrstevnicový plán současného terénního reliéfu budoucího hradiště provedený v barevné hypsometrii. Zpracování: GEO-CZ, 2020.

Výzkum

řez

$$\begin{aligned}
 \text{ml. oblouk} &+ 0,49 \\
 &\frac{287,45}{Vh = 218,57 \text{ cihelnlody} -} \\
 \text{ml.} &287,24 \\
 &+ 1,03 \\
 Vh &= 288,27 \text{ pelenilody}
 \end{aligned}$$

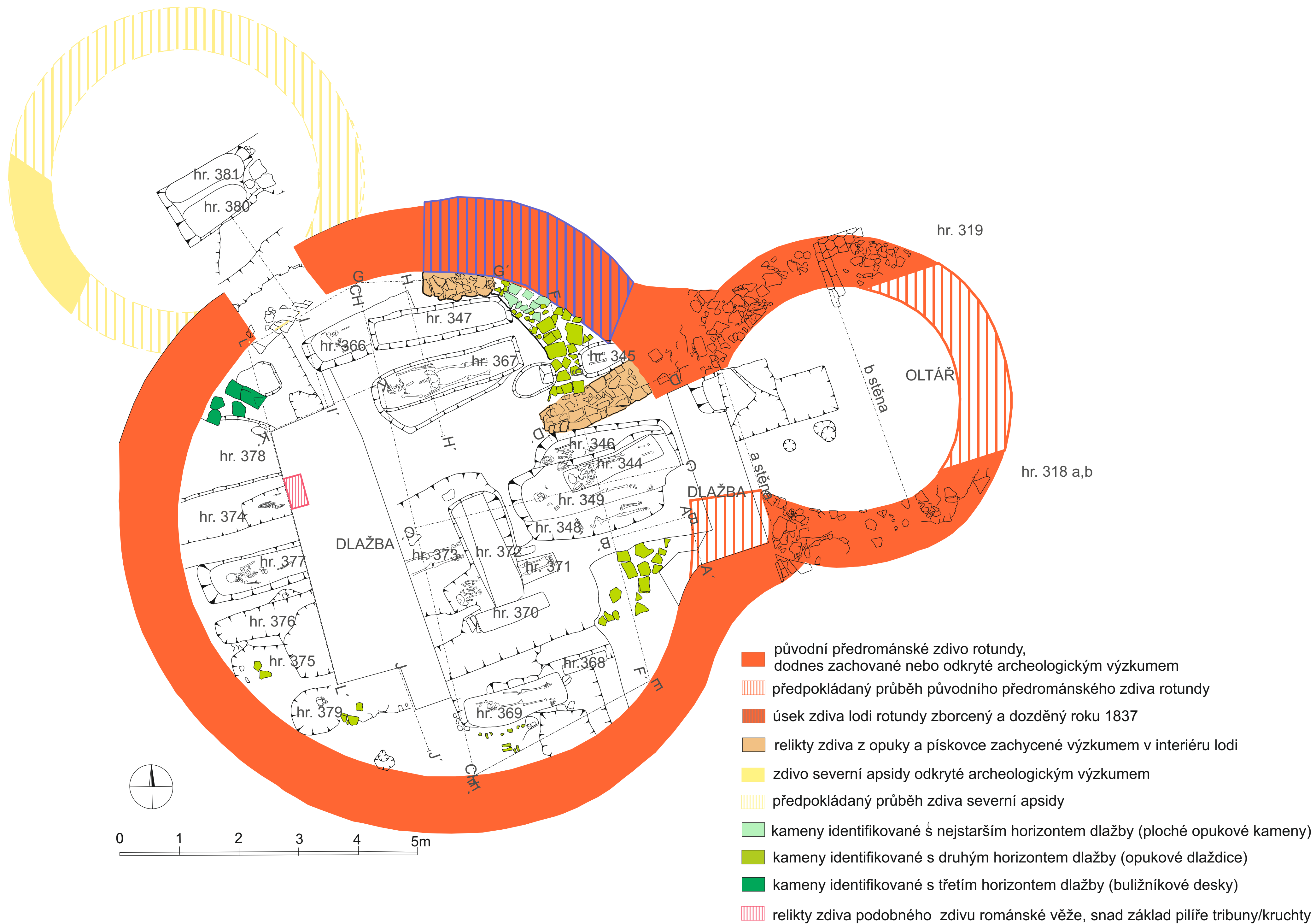
Kostel p. Marie + bratři s velk. zdusnicemi 12-13. století
 BUDĚČ, rotunda sv. Petra

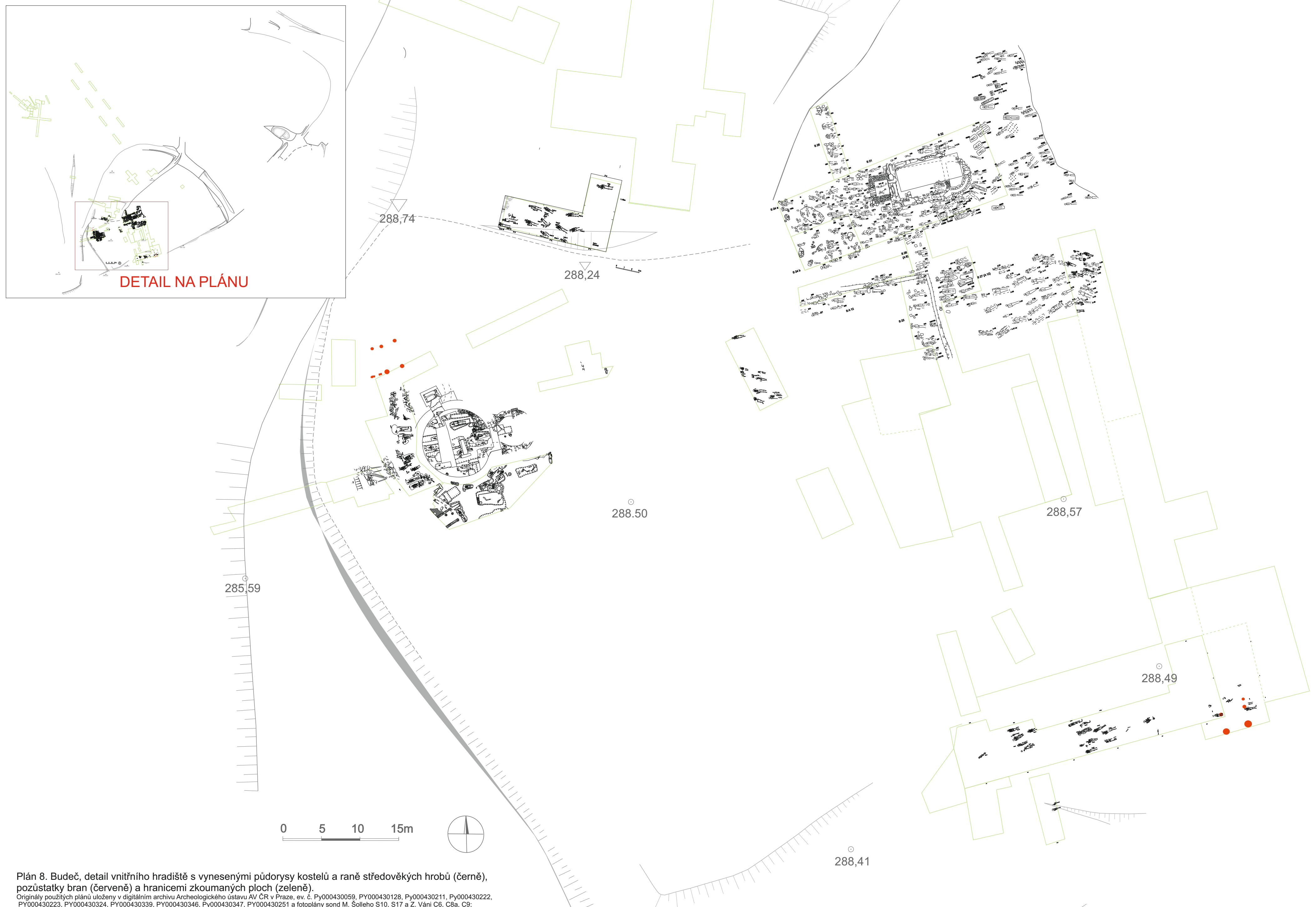
430/249a 430249A

V 1:20

zaměřil 197

Plán 6. Dokumentace archeologicky odkryté situace v lodi rotundy sv. Petra a Pavla na Budeči, výzkum M. Šolleho 1978-1980. Originál uložen v archivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze pod ev. č. PY000430249A, zmenšeno na 75%.

Plán 8. Budeč, detail vnitřního hradiště s vnesenými půdorysy kostelů a raně středověkých hrobů (černě), pozůstatky bran (červeně) a hranicemi zkoumaných ploch (zeleně).

Originály použitých plánů uloženy v digitálním archivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze, ev. č. Py000430059, PY000430128, Py000430211, Py000430222, PY000430223, PY000430324, PY000430339, PY000430346, Py000430347, PY000430251 a fotoplány sond M. Solleho S10, S17 a Z. Váni C6, C8a, C9; vektorizace: M. Housková, zpracování: P. Tomanová; zaměření kostelů: GEO-CZ.